

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

Г.Ю. ШТЕРН

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Рекомендовано як навчальний посібник для студентів
спеціальності 8.050201 – „Менеджмент організацій”

ХАРКІВ – ХНАМГ - 2009

УДК

ББК 65.050.9(2)25

Г.Ю. Штерн. Корпоративне управління: Навч. посібник для студентів спеціальності 8.050201 „Менеджмент організацій”. – Харків: ХНАМГ, 2009. - 278 с.

Рекомендовано як навчальний посібник для студентів спеціальності 8.050201-„Менеджмент організацій”. Гриф надано МОМ України, рішення 1.4/18-Г-2225 від 28.10.2008 р.

Основною метою цього навчального посібника є розкриття сутності корпоративного управління, його принципів і моделей, способів реалізації у практиці корпоративного управління, прав і обов'язків акціонерів, членів органів управління та контролю акціонерного товариства. Належну увагу приділено висвітленню тем, які передбачені навчальною програмою. Видання розроблено на основі діючого в Україні законодавства й рекомендовано студентам за спеціальністю 8.050201 - „Менеджмент організацій”. Посібник також розрахований на студентів економічних вузів, спеціалістів в галузі корпоративного управління.

Рецензенти:

Д.е.н., проф. директор Харківського інституту банківської справи
О.М. Тридід;

Д.е.н., доц. зав. кафедри "Управління персоналом" Харківського національного економічного університету Г.В. Назарова;

Д.е.н., доц., в.о. зав. відділу удосконалення управління виробництвом, головний науковий співробітник Інституту економіки НАН України О.М. Ястремська

Затверджено на засіданні Вченої ради Харківської національної академії міського господарства, протокол № 7 від 6 березня 2008 р.

ISBN 966-695-051-0

© Штерн Г.Ю., ХНАМГ, 2009

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	6
ТЕМА 1. Сутність корпоративного управління і необхідність його розвитку в Україні	
1.1. Передумови виникнення корпоративних відносин.....	9
1.2. Сутність корпоративного управління.....	14
1.3. Суб'єкти й об'єкти корпоративного управління.....	19
ТЕМА 2. Стандарти й моделі корпоративного управління	
2.1. Міжнародні стандарти корпоративного управління.....	21
2.2. Національні принципи корпоративного управління України	26
2.3. Моделі корпоративних відносин	38
2.3.1. Англо-американська модель	38
2.3.2. Японська модель	45
2.3.3. Німецька модель	51
2.4. Стан корпоративного управління в перехідний період	59
ТЕМА 3. Господарські товариства як об'єкт управління	
3.1. Суть господарських товариств	64
3.2. Порядок створення господарського товариства	66
3.3. Господарські товариства корпоративного типу	68
3.3.1. Поняття товариства з обмеженою відповідальністю ...	68
3.3.2. Поняття товариства з додатковою відповідальністю...	74
3.3.3. Поняття акціонерного товариства	74

ТЕМА 4. Сутність і види акцій	
4.1. Поняття й властивості акцій	83
4.2. Типи акцій	87
4.3. Процедура реєстрації випуску акцій.....	88
4.4. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства	96
4.5. Зменшення статутного капіталу акціонерних товариств. Викуп акціонерним товариством власних акцій	98
ТЕМА 5. Форми корпоративного капіталу	
5.1. Поняття корпоративної власності	102
5.2. Економічна роль статутного капіталу	105
5.3. Способи формування капіталу	106
ТЕМА 6. Зовнішнє середовище корпоративного управління	
6.1. Форми і функції державного регулювання	108
6.2. Суб'єкти управління державними підприємствами та корпоративними правами	113
ТЕМА 7. Внутрішнє середовище корпоративного управління	
7.1. Органи управління акціонерним товариством.....	116
7.2. Підготовка до проведення зборів акціонерів	118
7.3. Організація процедури реорганізації господарських товариств	121
7.4. Ліквідація господарського товариства.....	126
ТЕМА 8. Роль депозитарної системи в корпоративному управлінні	
8.1. Сутність депозитарної системи.....	130
8.2. Депозитарії та зберігачі цінних паперів	135
8.3. Ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.....	137
8.4. Особливості переходу прав власності на корпоративні права	138

ТЕМА 9. Фінансові посередники в системі корпоративного управління	
9.1. Суть фінансового посередництва та його функції ..	142
9.2. Види діяльності фінансових посередників	143
9.3. Інститути спільного інвестування	145
ТЕМА 10. Контроль над акціонерним товариством.	
Захист прав акціонерів	
10.1. Сутність контролю над акціонерним товариством	155
10.2. Поняття значної угоди	162
10.3. Захист прав акціонерів при зміні статутного капіталу акціонерного товариства.....	163
10.4. Конфлікт інтересів	165
10.5. Засоби захисту прав акціонерів	167
ТЕМА 11. Розкриття інформації про діяльність корпоративного товариства	
11.1. Сутність розкриття інформації в акціонерному товаристві.....	169
11.2. Система розкриття інформації.....	171
11.3. Надання товариством інформації своїм акціонерам	176
ТЕМА 12. Зміни у діяльності корпоративних підприємств у зв'язку з прийняттям Закону України „Про акціонерні товариства”	
12.1. Порядок вступу в дію та засосування норм Закону.....	180
12.2. Зміни у порядку створення та діяльності акціонерних товариств	184
12.3. Органи управління акціонерного товариства.....	194
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	210
ДОДАТКИ	211

ВСТУП

Масова приватизація в Україні, трансформувала тисячі великих і середніх підприємств в акціонерні товариства, дала можливість мільйонам громадян стати власниками. Створення акціонерних товариств обумовило появу принципово нового в українській теорії й практиці поняття - корпоративного управління. Це поклало початок виникненню корпоративної форми бізнесу, а отже створенню нової системи управління, з якою вітчизняні управлінські кадри ще не були знайомі.

Створення належної системи корпоративного управління є важливою складовою структурної трансформації економіки, що обумовило актуальність розробки й впровадження навчальної дисципліни в програму підготовки фахівців за спеціальністю „ Менеджмент організацій”.

Необхідність створення курсу корпоративного управління зазначена в Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 25.10.2001 р. „ Про затвердження заходів щодо удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань фондового ринку та корпоративного управління в Україні на 2001- 2005 роки” та в Указі Президента України від 21.03.2002 р. „ Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах”. Все це доводить необхідність введення в навчальні програми підготовки економістів та менеджерів різних спеціальностей окремого курсу з корпоративного управління, який дозволить студентам одержати знання та навички з організаційних, правових та фінансових аспектів діяльності акціонерних товариств.

Управління корпоративними структурами істотно відрізняється від існуючої десятиліттями системи управління державними підприємс-

твами. Треба зазначити, що у нашій країні підготовка фахівців цього напрямку розпочалась недавно, тому їх нестача у цій області дуже велика. Відсутність підготовки менеджерів з корпоративного управління обумовила наявність численних помилок і елементарного незнання принципів та сутності такого управління.

Як свідчить практика, багато керівників просто перенесли старі прийоми й методи управління державними підприємствами на акціонерні товариства, створені в процесі приватизації, що призвело до негативних наслідків у їх діяльності. Крім цього, ми одержали недовіру мільйонів акціонерів до цієї організаційно-правової форми бізнесу. Це означає, що підприємства не мають змоги залучати значні фінансові ресурси із внутрішнього ринку, не мають можливості одержати інвестиції із зовнішніх ринків, що, в остаточному підсумку, погіршує економічну ситуацію в країні.

Зазначимо, що серед фахівців і практиків немає єдиних підходів до сутності корпоративного управління. Часто під корпоративним управлінням розуміється загальний менеджмент, стратегічне управління підприємством, персоналом і т.п. Корпоративне управління не відірване від загального менеджменту, воно є одним із його базових елементів, визначає, насамперед, погодження відносин власників і менеджерів. Корпоративне управління виділилось на певному історичному етапі соціально - економічного розвитку, коли відбулося відокремлення функцій управління від власності, коли почали виникати організаційні форми господарювання, що отримали назву акціонерних товариств або корпорацій.

Предметом вивчення корпоративного управління не є безпосередньо виробництво, фінанси, ринки, значна частина кадрової політики. З погляду стратегії, корпоративне управління націлене на забезпечення сталого розвитку корпорацій через формування найбільш

ефективної організаційної структури. Корпоративне управління розглядає здійснення господарських операцій працівниками та управління менеджерами, виходячи з найбільшої ефективності діяльності корпорації не тільки з погляду менеджменту організацій, а й її власників. Але не завжди інтереси власників та корпорації збігаються. Тому корпоративне управління в системі загального менеджменту спрямоване на досягнення оптимального узгодження інтересів суб'єктів корпоративних відносин - власників, менеджерів, працівників товариства. Ці інтереси, як правило, різні, їх узгодження в корпораціях здійснюється через реалізацію повноважень і відповідальності.

Виходячи з цього, в даному курсі корпоративне управління розглядається з погляду особливостей управління корпоративними структурами в інтересах інвесторів, менеджерів, працівників даних структур, державних регулюючих і контролюючих організацій.

Як результат вивчення курсу з корпоративного управління студенти **мають знати:**

- сутність, принципи та моделі корпоративного управління;
- місце корпоративного управління в загальній системі управління підприємством;
- чинне законодавство в Україні з корпоративного управління;
- зовнішні й внутрішні чинники, що впливають на систему корпоративних відносин;
- типи, категорії та характерні ознаки акцій як пайових цінних паперів, процедури випусків цінних паперів;
- органи корпоративного управління та учасники корпоративних відносин;

мають вміти:

- проводити аналіз системи корпоративного управління акціонерного товариства;

- формувати органи управління акціонерного товариства згідно з їх функціями та статутом;
- розробляти положення про органи управління акціонерних товариств;
- готувати документи для проведення загальних зборів акціонерів, наглядових рад;
- володіти методами та засобами прийняття управлінських рішень у системі корпоративного управління.

ТЕМА 1. Сутність корпоративного управління і необхідність його розвитку в Україні

1.1. Передумови виникнення корпоративних відносин

Подібно до того, як процес виробництва, взятий у глобально-історичному масштабі, пройшов у своєму розвитку через кілька основних стадій (мануфактурна, промислова, науково-технічна), що супроводжувалися революційними змінами, відбувалися зміни й у формах власності на засоби виробництва.

Історично першою формою власності була сімейна власність. У її рамках власниками засобів виробництва, які перебували на тому або іншому організаційному, технічному рівні розвитку, були члени однієї родини, які одночасно виступали і як керівники, що забезпечують організацію функціонування цих засобів виробництва.

Природно, що власники не могли особисто управляти всіма компонентами свого бізнесу, особливо коли він виростав в обсязі та розширювався територіально. Але ті особи, яких власник залучав для того, щоб зробити функціонування свого бізнесу більше ефектив-

ним, як правило, виконували технічні функції: вони працювали над реалізацією конкретних завдань, поставлених власником, під його постійним і безпосереднім контролем. У більшості країн і сьогодні такі компанії відіграють дуже важливу роль в економіці (так, у Німеччині, 2,5 мільйони малих і середніх компаній, 40% яких є сімейними компаніями, дають дві третини валового національного продукту).

Наступним етапом стала поява компаній, капітал яких належав не одному, а групі власників. Відбувалося це двома основними шляхами:

- на певному етапі розвитку сімейна компанія приходила до висновку, що її власного капіталу, а також капіталу, притягнутого від кредитних інститутів, недостатньо для того, щоб забезпечити її успішний розвиток. А для того, щоб залучити ресурси інших осіб або структур, треба передати їм у тому чи іншому обсязі частину прав власності на компанію та на частину прибутку, що одержується у процесі її роботи;
- деякі власники капіталів домовлялися про об'єднання частини своїх коштів для створення бізнесу, що ставав їхньою спільною власністю.

Розподіл права власності між декількома власниками порушив питання як забезпечити, щоб внесені ними кошти використовувалися ефективно й додали максимальну вигоду всім співвласникам рівною мірою.

У ситуації, коли число співвласників (акціонерів) було невелике, придбані ними частки власності були досить великими, тому ця проблема вирішувалася легко - шляхом особистих переговорів і укладання відповідних угод між акціонерами (найчастіше між найбільшим акціонером та іншими акціонерами) і їхнім особистим контро-

лем над діяльністю компанії. Однак подальший процес економічного розвитку, що супроводжувався відокремленням володіння від безпосереднього управління власністю зробив цю проблему, дуже складною. Ускладнення проблем управління компаніями, що мають велику кількість власників, відбулося в останні 30 років. За цей час:

- відбулося збільшення загального числа акціонерів у компаніях;
- з'являлися великі акціонери, які відмовлялися від безпосередньої особистої участі в процесі поточного управління власністю, співвласниками якої вони були (інституціональні інвестори, такі як інвестиційні фонди, пенсійні фонди та ін.);
- все більшу роль в управлінні власністю почали відігравати наймані менеджери;
- поступово все більше активний вплив на процес використання власності почали робити особи та інститути, які не були її співвласниками, але тим або іншим способом пов'язані з нею (персонал компанії, влада території, на якій діяла дана компанія та ін.).

У 50-х роках в усьому світі почала зростати інвестиційна активність. З 1955 по 1980 р. частка інституціональних інвесторів в акціонерному капіталі зросла з 23 до 33%. До 1990 р. вона становила вже 53%, а на даний момент перевищує 60%. Крім того, портфельні інвестиції почали рости більше швидкими темпами, ніж прямі. Починаючи з 80-х років, вивіз капіталу у формі портфельних інвестицій (придбання невеликих пакетів акцій у великій кількості компаній) став перевершувати прямі інвестиції в абсолютному вираженні.

Портфельні інвестори, як правило, здобувають невеликі (менше 10% від величини статутного капіталу) пакети акцій компаній і далеко не завжди можуть розраховувати на пряму участь своїх представників у процесі управління. Але їхня роль у розвитку економіки надзвичайно

велика. Відсутність портфельних інвестицій помітно обмежує зростання вартості корпорацій.

У результаті проведеного в 90-ті роки в Україні роздержавлення власності близько 20 млн. чоловік стали власниками цінних паперів, у країні з'явилося близько 35 тис. акціонерних товариств. У зв'язку із цим особливо гостро повсталала проблема системного підходу до корпоративного управління. Інвестори сприяли розробці компаніями власних кодексів корпоративного управління. Вони хотіли в цих кодексах бачити розмежування сфер діяльності та відповідальності, а також розподіл виконавчих і контрольних функцій. Їм потрібно було закріпити правила й процедури, які б забезпечували акціонерам доступ до інформації про діяльність компанії. Іншими словами, інвесторам була потрібна повна й чітка інформація про функціонування механізмів корпоративного управління в компанії.

Діяльність будь-якої компанії залежить не тільки від правильно обраної стратегії, компетентного керівництва, наявності цінних ресурсів і ринків збуту. Успішний розвиток будь-якого бізнесу неможливий без доступу до інвестиційного капіталу. Тут важливо зрозуміти, що інвестори не стануть вкладати значні кошти в компанію, що не має ефективною системи управління та контролю за її діяльністю.

Інвестори особливо наполегливі у своєму прагненні одержувати повну інформацію про стан справ у компаніях. Інвестори, насамперед закордонні, порушують питання скільки-небудь серйозного збільшення інвестицій в українські компанії залежно від істотного поліпшення корпоративного управління. Але при цьому вони вимагають участі в реальному контролі над процесом управління, щоб забезпечити ефективне використання активів для реалізації своїх інтересів. Вони хочуть бачити в компаніях, в які вони вже вклали або готові вкласти свої кошти, систему корпоративного управління, що забез-

печує достатній рівень інформаційної прозорості, ясності в процесі прийняття корпоративних рішень і тим самим дає їм додаткові гарантії. Інвесторам потрібно, щоб основні процедури корпоративного управління відповідали всім цим вимогам, були відповідним чином закріплені у внутрішніх документах компанії.

Наявність системи корпоративного управління - один з визначальних факторів у прийнятті інвестиційних рішень. Понад 80% інвесторів заявляють про свою готовність платити більше за акції компаній з гарною якістю корпоративного управління в порівнянні з компаніями, де управління перебуває на низькому рівні. Тільки за рахунок поліпшення корпоративного управління українські підприємства можуть розраховувати на підвищення нинішньої ціни своїх акцій у розмірі від 20 до 50%.

Для українських підприємств проблеми корпоративного управління є новими. Гнітюча їхня більшість з моменту початку ринкових реформ розвивалася винятково за рахунок власних коштів. Але на швидко зростаючих ринках, в умовах динамічної зміни технологій і гострої конкуренції власних коштів виявляється явно недостатньо. Неминуче постає питання залучення зовнішніх коштів, причому на регулярній основі і в значних обсягах. А це вже вимагає підтвердження того, що робота компанії організована відповідно до сучасних управлінських принципів.

Грамотна система корпоративного управління дозволяє не тільки найкращим способом використовувати можливості наявних акціонерів і надані ними ресурси, але й залучати нових інвесторів. При рівних виробничих, фінансових та інших базових показниках компанії з гарною репутацією в області корпоративного управління коштують набагато дорожче. Цьому, зокрема, сприяють інвестиційні та консал-

тингові компанії, що виступають консультантами й агентами портфельних інвесторів. Вони розцінюють наявність у компанії власного кодексу корпоративного управління як фактор, що підвищує її привабливість. У той же час інвестори, насамперед портфельні, все більше звертають увагу на зниження своїх ризиків. У цьому розумінні вони стурбовані прозорістю компаній, якістю інформації, що розкривається ними, методами роботи рад директорів не менше, ніж безпосередньо фінансовими показниками.

Крім того, дослідження показують, що росте число інвесторів, які розглядають ефективне корпоративне управління як конкурентну перевагу в бізнесі:

- встановлюються чіткі орієнтири розвитку;
- формується почуття відповідальності по всій вертикалі управління;
- підвищуються фінансові показники компанії і, в остаточному підсумку, росте її капіталізація.

Корпоративне управління - ключове питання при створенні ефективної ринкової економіки, заснованої на верховенстві права. Зловживання корпоративною владою з боку менеджерів, власників і власників контрольних пакетів акцій шкодить як вітчизняним, так і закордонним інвесторам. Низька якість корпоративного управління на багатьох підприємствах країни має крайній негативний вплив на інвестиційний клімат, стримує приплив інвестицій, необхідних для послідовного економічного зростання.

1.2. Сутність корпоративного управління

Поняття «корпоративного управління» часто використовується в сучасній економічній і правовій літературі, що пояснюється великим поширенням у країні корпоративної форми бізнесу. Однак у нас ще

не існує законодавчо закріпленого визначення корпоративного управління. Вважається, що термін “корпоративне управління” почав використовуватися одночасно з появою такої організаційно-правової форми підприємницької діяльності, як корпорація.

Корпорація (від латинського слова *corporatio* - об'єднання, співтовариство) - товариство, в якому на основі централізації капіталів здійснюється колективне присвоєння результатів виробничої діяльності. **Корпораціями** в сучасній економічній і правовій літературі називаються господарчі товариства (насамперед акціонерні товариства), які **мають статус юридичної особи, утворені шляхом об'єднання майна засновників і існують незалежно від зміни конкретних учасників.**

Якщо звернутися до норм вітчизняного законодавства, то термін «корпорація» застосовується в специфічному значенні - для позначення одного з видів об'єднань підприємств. У Господарському кодексі говориться, що **«Корпорація — це договірне об'єднання, створене на основі об'єднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, які об'єдналися, з передачею ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації»**.

На наш погляд, корпоративне управління можна розглядати як ***управління корпоративними правами***. Це визначення дуже широке і свідчить про те, що власник таких прав має право власності на частину (пай) у статутному капіталі господарського товариства, включаючи права на управління, одержання частини відповідного прибутку товариства і також на частину активів у випадку ліквідації даного суб'єкта господарювання.

З цього погляду корпоративне управління являє собою процеси регулювання власником руху його корпоративних прав з метою одержання прибутку та управління підприємством. Або, іншими словами, можна сказати, **що корпоративне управління – це система відносин між органами товариства і його власниками (акціонерами) щодо управління діяльністю товариства.**

Система корпоративного управління являє собою організаційну модель, за допомогою якої підприємство представляє і захищає інтереси своїх інвесторів. Дана система містить в собі багато чого: від ради директорів до схем оплати праці виконавчої ланки та механізмів оголошення банкрутства. Тип застосовуваної моделі залежить від структури корпорації, що існує в рамках ринкової економіки, і відображає сам факт поділу функцій володіння та управління сучасною корпорацією.

Найбільш привабливими для інвесторів є **чотири характеристики корпоративної форми бізнесу:**

- самостійність підприємства як юридичної особи;
- обмежена відповідальність індивідуальних інвесторів;
- можливість передачі іншим особам акцій, що належать індивідуальним інвесторам;
- централізоване управління.

Перші дві характеристики проводять межу, що відокремлює відповідальність підприємства від відповідальності її окремих членів: те, що належить підприємству, може не належати її членам, та відповідальність, яку несе корпорація, може не бути відповідальністю вхідних до неї осіб.

Міра відповідальності індивідуальних інвесторів обмежена обсягом їхнього внеску в корпорацію. Відповідно, їхні можливі втрати не мо-

жуть бути вище їхнього внеску. Разом з тим, перевага обмеженої відповідальності досягається за рахунок втрати частини контролю за діяльністю корпорації. Акціонери передають право управління підприємством менеджерам, тобто вони делегують право ухвалювати рішення щодо цілого ряду аспектів діяльності директорам і менеджерам - за винятком рішень принципової важливості.

В умовах значної "розпорошеності" капіталу, тобто коли корпорація заснована більшою кількістю акціонерів, кожний з яких володіє тільки незначною частиною акціонерного капіталу, "уступка" акціонерами важелів контролю за її діяльністю приводить до поділу функцій володіння та управління. Для великих акціонерних товариств ця розпорошеність капіталу є, скоріше, нормою, ніж винятком.

Поділ функцій володіння та контролю за діяльністю корпорації не викликав би ніяких серйозних проблем, якби інтереси власників і менеджерів повністю збігалися. Але часто буває так, що інтереси розходяться. По-перше, менеджери випробовують вплив цілого ряду факторів - таких, як розмір корпорації або влада та престиж, пов'язані із займаним ними положенням, - які не мають прямого відношення до інтересів акціонерів. Ці міркування можуть привести менеджерів до прийняття рішень, які не тільки не будуть відповідати інтересам акціонерів, але можуть і зашкодити їм.

По-друге, відрізняються одна від одної форма й розмір матеріальної винагороди, яку одержують менеджери й власники корпорації. Менеджерам традиційно гарантується винагорода у формі заробітної плати, тоді як акціонери можуть розраховувати на ту частину прибутку, що залишається після того, як корпорація відзвітується по всіх своїх зобов'язаннях. Неможливість погодити ці дві форми винагороди закладені в самій їхній природі, хоча було затрачено багато зу-

силь у цьому напрямку: менеджерам нараховувалася винагорода у формі акцій корпорації, опціонів, а також виконувалися спроби погодити рівень їхньої заробітної плати з рівнем курсової вартості акцій. Але навіть у тому разі, коли подібні мотиваційні методи погодження інтересів менеджера і акціонерів мають успіх, проблема залишається. Як правило, акціонери інвестують у конкретну корпорацію тільки частину свого капіталу, розподіляючи свої інвестиції між цілим рядом об'єктів. Навпаки, менеджери концентрують все своє надбання в одному місці - в корпорації, якій вони служать: робота є головною їхньою цінністю, а її втрата становить саму серйозну небезпеку. Завдяки цій обставині менеджер може прийняти такі рішення, які не схвалив би акціонер, хоч їхні інтереси в остаточному підсумку можуть збігатися.

Акціонери віддають перевагу діям, які ведуть до одержання високого прибутку, тобто дивідендів, тоді як менеджерам вигідно вживати заходи, що знижують небезпеку впливу непередбачених обставин, наприклад, фінансування за рахунок нерозподіленого прибутку, а не за рахунок зовнішнього боргу, або диверсифікованість капіталу корпорації для зниження небезпеки банкрутства.

Акціонери як група прагнуть здійснювати контроль за управлінням корпорацією. Коли число акціонерів велике, в кожного з них окремо мало бажання приділяти контролю багато часу та зусиль - ніхто не бажає брати турботи управління на себе, у той час як вигода рівномірно розподіляється між усіма. Але таке відношення з боку акціонерів до управління діяльністю корпорації може вийти з-під їхнього контролю.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що **головна функція корпоративного управління** – забезпечити роботу корпорації в інте-

рессах акціонерів, які надали корпорації фінансові ресурси, а також в інтересах інших зацікавлених осіб.

1.3. Суб'єкти й об'єкти корпоративного управління

Поняття “корпоративне управління” являє собою систему внутрішніх відносин - між органами товариства і його акціонерів, і відносин зовнішніх - між товариством і будь-якими іншими третіми особами. Таким чином, учасниками корпоративних відносин виступають:

- емітенти - як правило, це акціонерні товариства;
- інвестори або акціонери;
- менеджмент підприємства;
- держава в особі органів державної влади і органів місцевого самоврядування;
- кредитори, інші зацікавлені особи, які втягуються тим чи іншим способом в процес функціонування підприємства.

Одні з них формують пропозицію акцій, другі - попит на них, треті - забезпечують взаємодію продавців і покупців, виконуючи ряд організаційно-технічних функцій.

Ключовою фігурою у складі учасників корпоративних відносин є **емітент**. Саме емітенти цінних паперів є споживачами інвестицій, які вони одержують шляхом випуску цінних паперів. Саме вони об'єднують осіб, які інвестують гроші та майно в цінні папери емітента.

Акціонери вступають з корпорацією в особливі відносини: вони уможливають саме існування корпорації як постачальники "ризикового" капіталу, необхідного для її виникнення, розвитку й зростання. Природно, інтереси акціонерів повинні враховуватися у всіх найважливіших діях товариства.

Акціонери несуть найвищі ризики:

- неотримання доходу у випадку, якщо діяльність компанії, з тих чи інших причин, не приносить прибутку;
- у випадку банкрутства компанії одержують компенсацію лише після того, як будуть задоволені вимоги всіх інших груп.

Акціонери мають можливість впливати на менеджмент компанії двома шляхами:

- при проведенні зборів акціонерів, через обрання того або іншого складу ради директорів і схвалення чи несхвалення діяльності менеджменту компанії;
- шляхом продажу належних їм акцій, впливаючи тим самим на курс акцій, а також створюючи можливість поглинання компанії акціонерами, не дружніми діючому менеджменту.

Менеджери акціонерних товариств стурбовані насамперед міцністю свого положення, зростанням власних доходів.

Органи державної влади та місцевого самоврядування зацікавлені в стабільній роботі підприємств, що означає постійну виплату всіх податків та інших обов'язкових платежів, створення робочих місць.

Кредиторів товариства також цікавить фінансова стабільність і стабільність положення товариства, що є заставою того, що товариством будуть виконані взяті зобов'язання.

Об'єктами корпоративного управління є господарські товариства. Однак не всі господарські товариства попадають під поняття корпоративних. До них насамперед відносять акціонерні товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, тобто ті, в яких управління відокремлене від власності.

Об'єктом корпоративного управління є також державне майно, передане в статутні капітали господарських товариств, акції акціонерних товариств, що належать державі.

Контрольні запитання:

1. Чим зумовлене зростання ролі корпоративного управління в Україні?
2. Що означає корпоративне управління в широкому розуміння цього слова?
3. Перелічіть суб'єкти корпоративного управління.
4. Чим відрізняється корпоративне управління від загального менеджменту?
5. Які організаційні форми бізнесу належать до корпоративних?
6. Розкрийте сучасні риси корпоративного управління.
7. Які основні функції корпоративного управління?

ТЕМА 2. Стандарти й моделі корпоративного управління

2.1. Міжнародні стандарти корпоративного управління

Одним з головних факторів, що впливають на успішну діяльність товариства, є можливість доступу до інвестиційних ресурсів. Збільшення попиту на інвестиційні ресурси наприкінці ХХ ст. призвело до посилення конкуренції за їх отримання між різними країнами та компаніями. Поряд з внутрішніми інвесторами компанії високорозвинутих країн почали залучати до інвестиційного процесу зовнішніх інвесторів як з вже відомих ринків, так і з ринків, які тільки розвиваються. У той же час товариство не може розраховувати на довіру інвесторів і надходження зовнішнього фінансування, якщо воно не вживає за-

ходів до впровадження ефективного корпоративного управління, а саме, належного захисту прав інвесторів, надійних механізмів управління та контролю, відкритості й прозорості у своїй діяльності.

Корпоративне управління не обмежується винятково відносинами між інвесторами та менеджерами, а передбачає також врахування законних інтересів і активне співробітництво із зацікавленими особами, які мають легітимний інтерес у діяльності товариства (працівниками, споживачами, кредиторами, державою, громадськістю тощо). Це пов'язане з тим, що товариство не може існувати незалежно від середовища, в якому воно функціонує і кінцевий успіх його діяльності залежить від діяльності всіх зацікавлених осіб.

Значення корпоративного управління для товариства проявляється в його впливі на підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності завдяки забезпеченню:

- належної уваги до інтересів акціонерів;
- балансу інтересів учасників корпоративних відносин;
- фінансової прозорості;
- впровадження правил ефективного менеджменту та належного контролю.

Значення корпоративного управління для держави обумовлено його впливом на соціальний і економічний розвиток країни через:

- сприяння розвитку інвестиційних процесів, забезпечення впевненості та підвищення довіри інвесторів;
- підвищення ефективності використання капіталу та діяльності товариств;
- врахування інтересів широкого кола зацікавлених осіб, що забезпечує здійснення діяльності на благо товариства та зростання національного багатства.

Все це обумовило необхідність розробки міжнародних стандартів і правил, які були б законодавчо закріплені й впроваджені в практичну діяльність підприємств, що в остаточному підсумку гарантувало б потенційним інвесторам надійність капіталовкладень, дозволило б їм одержувати повну й об'єктивну інформацію про діяльність компаній.

Практика корпоративного управління відображає як міжнародний, так і національний досвід діяльності корпорації у світі. На рис.2.1 наведена класифікація стандартів корпоративного управління.

Рис. 2.1 - Структура стандартів корпоративного управління

Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) спільно із Світовим банком, Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними інституціями ініціювали в 1998 р. глобальну програму створення універсальних стандартів та норм корпоративного управління, націлену на істотне поліпшення національних систем корпоративного управління. У 1999 році Рада ОЕСР прийняла Загальні принципи корпоративного управління. Цей документ містить роз'яснення щодо того, які конкретні проблеми повинні регулювати національні стандарти корпоративного управління.

Метою принципів, розроблених Європейським Банком Реконструкції та Розвитку (ЄБРР), є сприяння встановленню взаєморозуміння між корпораціями, кредиторами та інвесторами при ухваленні рішень про надання кредиту або вкладання капіталу шляхом впровадження раціональних ділових норм у корпоративну практику. Принципи ЄБРР мають універсальний характер, що дозволяє адаптувати їх до конкретної країни з урахуванням норм діючого законодавства.

Основне спрямування Міжнародній мережі з корпоративного управління (ММКУ) полягає в постійній оптимізації доходів акціонерів із забезпеченням довгострокової життєздатності компанії шляхом ефективного управління та врахування інтересів зацікавлених осіб.

У формуванні загальних підходів до принципів корпоративного управління активну участь беруть не тільки уряди великої кількості країн, але й недержавні організації та групи. Результатом такої роботи стала поява в різних країнах так званих кодексів корпоративного управління - зведень добровільно прийнятих стандартів та внутрішніх норм, що встановлюють і регулюють порядок корпоративних відносин. Вони регулюють практику корпоративної поведінки, зокре-

ма питання забезпечення прав акціонерів і підзвітність керівництва компаній.

Найбільш відомими стандартами національного рівня є:

- Кодекс Кедбері, сформований Радою інформації Лондонської фондової біржі та професійною спілкою бухгалтерських службовців;
- Кодекс найкращої практики для німецького корпоративного управління, підготовлений Німецької групою з корпоративного управління;
- Рекомендації комітету з питань корпоративного управління, підготовлені групою, створеною Національною радою французької промисловості, Французькою асоціацією приватних підприємств і Рухом французьких підприємств;
- Основні принципи та напрямки корпоративного управління в США, підготовлені Каліфорнійським пенсійним фондом цивільних службовців у відставці, що є найбільшим у світі пенсійним фондом і одним із найбільших світових інституціональних інвесторів.

Правовий статус кодексів корпоративного управління неоднаковий у різних країнах. В одних країнах він є частиною загального пакета обов'язкових правил, яких компанії необхідно дотримуватися для того, щоб її цінні папери продавалися на біржі. В інших - кодекс не пов'язаний з будь-якими обов'язковими вимогами.

Основу кодексів корпоративного управління складають питання підвищення ефективності діяльності ради директорів і забезпечення контролю цього органу, що представляє інтереси всіх акціонерів у цілому, за діяльністю компанії і її менеджменту.

У світі набули поширення дві управлінські системи корпоративного регулювання - інсайдерські та аутсайдерські.

Інсайдерська система управління передбачає, що власність сконцентрована в руках кількох осіб, які володіють великими частками корпоративного майна. Значна частина функцій управління здійснюється юридичними чи фізичними особами і менеджмент перебуває під їх прямим впливом. Інсайдери є акціонерами і менеджерами таких корпорацій (Європа, Японія).

Аутсайдерські системи управління означають, що широка акціонерна власність досить розпорошена, і прийняття рішень залежить від менеджерів (США, Англія).

Проте наявність різних систем корпоративного управління не знімає існування однакових проблем: забезпечення інтересів дрібних інвесторів, суперечності між коротко- та довгостроковими інтересами інвесторів, між виконавчими та контролюючими органами управління корпорацій, між різними групами інвесторів.

В Україні сформувалась змішана система управління, але з відчутними аутсайдерськими рисами, які пов'язані з великою кількістю дрібних інвесторів або власників цінних паперів.

2.2. Національні принципи корпоративного управління в Україні

Сьогодні вдосконалення корпоративного управління на національному рівні є важливим напрямком зусиль багатьох країн. Одним з інструментів, що використовується для досягнення цієї мети, є впровадження національних принципів (кодексів) корпоративного управління. Приводом до появи цих документів стало:

- по-перше, усвідомлення неможливості вирішення всіх проблем, які існують у сфері корпоративного управління, винятково на рівні національного законодавства та необхідності їхнього врегулю-

вання через впровадження етичних норм у практику корпоративного управління;

- по-друге, сприйняття корпоративного управління як важливого фактора національного розвитку та необхідність існування в умовах міжнародного конкурентного середовища.

Сьогодні багато країн розглядають корпоративне управління як невід'ємну частину ринкової економіки, яка сприяє підвищенню конкурентоспроможності на міжнародних ринках і поліпшенню показників економічної діяльності в цілому.

Тому в Україні з'явилася потреба у викладенні **принципів і рекомендацій** для успішної реалізації практики корпоративного управління при дотриманні загальноприйнятих міжнародних стандартів, але з урахуванням національних особливостей і досвіду. З цією метою наприкінці 2003 р. Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку (на далі ДКЦП та ФР) було ухвалене рішення про затвердження Принципів корпоративного управління.

Цей документ містить важливі принципи й рекомендації щодо якісного та прозорого управління товариствами, дотримання яких повинне допомогти їм у підвищенні інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності. Принципи корпоративного управління є своєрідною допомогою, що дає відповіді на питання, як українським підприємствам подолати "кризу довіри" вітчизняних і іноземних інвесторів, як залучати фінансові ресурси на вітчизняному і міжнародних фондових ринках. Цей документ містить найкращі стандарти й правила, що домінують у всьому світі на фінансових ринках, дотримання яких є однією з необхідних умов залучення інвестицій.

Крім того, Принципи корпоративного управління дають відповіді не тільки на питання, як мобілізувати капітал, але і як здійснювати на-

лежний контроль за його ефективним використанням. Відповідь на це питання є ключовим моментом корпоративного управління та обумовлене проблемою, що виникла в результаті розмежування функцій власності та управління і необхідністю захисту прав інвесторів в умовах, коли одні особи володіють товариством, а інші управляють їм. З огляду на це Принципи корпоративного управління адресовані у першу чергу тим українським підприємствам, яким потрібні інвестиції і які готові для їхнього залучення відповідати найвищим стандартам корпоративного управління. Потенційно - це відкриті акціонерні товариства, акції яких купуються та продаються на організованому фондовому ринку. Разом з тим документ містить універсальні принципи й рекомендації щодо ефективного управління товариством. Тому його положення можуть застосовувати як акціонерні товариства, так і інші види товариств у частині, що задовольняє нормам чинного законодавства, яке регулює їхня діяльність.

Принципи корпоративного управління мають рекомендаційний характер і розраховані на добровільне застосування. Основними їх розділами є:

1. Права акціонерів

Реалізація та забезпечення захисту прав і законних інтересів акціонерів містить у собі:

- право на участь в управлінні товариством шляхом участі та голосування на загальних зборах;
- право на одержання частини прибутку товариства в розмірі, пропорційному належній акціонерові кількості акцій;
- право на своєчасне одержання повної та достовірної інформації про господарсько - фінансовий стан товариства та результатах його діяльності, істотні факти, що впливають або можуть впливати

на вартість цінних паперів і розмір доходу від них, про випуск товариством цінних паперів і т.п.;

- право на вільне розпорядження акціями;
- забезпечення рівного ставлення до всіх акціонерів - власників однієї категорії акцій;
- можливість іноземним акціонерам реалізувати свої права нарівні з іншими акціонерами;
- у разі здійснення додаткового випуску акцій забезпечити переважне право всіх акціонерів придбати додатково випущені акції в кількості, пропорційній їхній існуючій частині в статутному капіталі.

Крім того, для захисту інтересів усіх акціонерів товариство повинне розробити та впровадити необхідні внутрішні механізми з метою запобігання неправомірному використанню інсайдерської інформації посадовими особами товариства.

2. Наглядова (Наглядова) рада товариства

Наглядова рада як орган контролю за діяльністю товариства повинен представляти інтереси акціонерів та забезпечувати реалізацію та захист прав акціонерів. Цього можна досягти за допомогою:

- статуту товариства, в якому має бути чітко прописана компетенція Наглядової ради, в тому числі перелік повноважень, які відносяться до виняткової компетенції Наглядової ради. До **основних функцій** Наглядової ради належать:
 - забезпечення реалізації та захисту прав акціонерів;
 - прийняття стратегії товариства, затвердження річного бюджету, бізнес-планів товариства та здійснення контролю за їхньою реалізацією;
 - затвердження умов договорів, які укладаються з головою та членами виконавчого органу, встановлення розміру їхньої винагороди та визначення форм контролю за діяльністю виконавчого органу;

- здійснення контролю за господарською та фінансовою діяльністю товариства, в тому числі забезпечення підготовки повної та достовірної публічної інформації про товариство;

- здійснення контролю за запобіганням, виявленням і врегулюванням конфлікту інтересів посадових осіб органів товариства, в тому числі за використанням майна товариства в особистих інтересах і укладання угод з пов'язаними особами;

- вибір членів Наглядової ради, які повинні обиратися та відкликатися загальними зборами товариства;

- професіоналізм членів Наглядової ради, які повинні володіти знаннями, кваліфікацією та досвідом, необхідними для виконання посадових обов'язків;

- незалежності у прийнятті своїх рішень членами Наглядової ради. З цією метою до складу Наглядової ради доцільно включати незалежних членів, кількість яких повинна становити принаймні 25 % кількісного складу ради.

Незалежним вважається член Наглядової ради, який не має яких-небудь істотних ділових, сімейних або інших зв'язків з товариством, членами його виконавчого органу або великим акціонером товариства, не є представником держави. Крім того, не може вважатися незалежним член Наглядової ради, який:

- є на цей час або був протягом останніх трьох років головою або членом виконавчого органу товариства, посадовою особою органів управління дочірніх підприємств;

- є зв'язаною особою товариства або осіб, які є сторонами по зобов'язаннях із товариством, сукупний обсяг яких протягом року перевищує 5% балансової вартості активів товариства за станом на початок фінансового року;

- одержує від товариства які-небудь доходи, за винятком доходів у вигляді винагороди за виконання функцій члена ради та доходів, що випливають з права власності на належні йому акції товариства;
- є власником більше 5% акцій товариства (самостійно або разом з пов'язаними особами);
- є представником держави.

Критерії незалежності членів Наглядової ради повинні бути визначені у внутрішніх документах товариства. Інформація про кількість незалежних членів Наглядової ради повинна розкриватися в річному звіті товариства;

- доступу до повної достовірної та своєчасної інформації для прийняття зважених рішень для виконання своїх функцій членами Наглядової ради.

3. Виконавчий орган товариства

Виконавчий орган здійснює керівництво поточною діяльністю товариства. Він повинен бути підзвітним Спостережній раді й загальним зборам акціонерів.

Основним завданням, що стоїть перед Виконавчим органом, є здійснення керівництва поточною діяльністю товариства, що передбачає його відповідальність за реалізацію мети, стратегії та політики товариства. Виходячи зі своїх повноважень Виконавчий орган розробляє та передає на затвердження Спостережній раді проекти річного бюджету та стратегії товариства, самостійно розробляє й затверджує поточні плани та оперативні завдання товариства, забезпечує їхню реалізацію. При цьому Наглядова рада не повинна втручатися в поточну оперативну діяльність товариства.

Якщо буде потреба впровадження нових напрямків діяльності товариства, Виконавчий орган повинен ініціювати внесення на розгляд

загальних зборів пропозиції про внесення зміни до статуту шляхом розширення (зміни) предмету діяльності товариства.

Члени Виконавчого органу повинні володіти знаннями, кваліфікацією та досвідом, необхідними для належного виконання ними своїх функцій. Конкретні вимоги до кандидатів на посади голови та членів виконавчого органу визначаються Спостережною радою.

У Принципах закладена норма, за якою Виконавчий орган на вимогу Наглядової ради, але не рідше одного разу в квартал, повинен подавати Спостережній раді в писемній формі звіт про господарсько - фінансовий стан товариства та хід виконання планів. За підсумками року Виконавчий орган повинен звітувати перед загальними зборами про свою діяльність і загальний стан справ у товаристві.

Оцінка діяльності виконавчого органу в цілому та окремих його членів повинна здійснюватися Спостережною радою на регулярній основі. Об'єктивним критерієм оцінки діяльності виконавчого органу є показники господарсько - фінансової діяльності товариства і його успіхи в реалізації певної мети та стратегії.

Значні недоліки в роботі та помилки при виконанні обов'язків мають бути основою для притягнення до відповідальності членів Виконавчого органу, включаючи їхнє відкликання.

4. Лояльність і відповідальність

Відповідно до Принципів обов'язок діяти в найкращих інтересах товариства передбачає, що посадові особи повинні використовувати свої повноваження та можливості, пов'язані із займаними ними посадами, винятково в інтересах товариства. Посадові особи не повинні здійснювати дії, що суперечать або не відповідають інтересам товариства. Зокрема, посадові особи не мають права одержувати

яку-небудь винагороду (прямо або опосередковано) за здійснення ними впливу на прийняття рішень органами товариства, використовувати у власних інтересах або інтересах третіх осіб майно товариства, розкривати інформацію з обмеженим доступом і т.п.

Здійснюючи свої функції, посадові особи зобов'язані діяти тільки в межах наданих їм повноважень і, представляючи товариство перед третіми особами, поводитися так, щоб не зашкодити власній діловій репутації, діловій репутації інших посадових осіб і товариства в цілому.

Посадові особи органів товариства повинні розкривати інформацію про наявність у них конфлікту інтересів щодо якого-небудь рішення товариства. **Конфлікт інтересів** - це розбіжність між особистими інтересами посадової особи або пов'язаних з нею осіб і її посадовими (професійними) обов'язками діяти в найкращих інтересах товариства. Конфлікт інтересів може, зокрема, виникати, якщо посадова особа або пов'язана з нею особа є стороною договору з товариством, бере участь у виконанні договору як представник або посередник, одержує винагороду від товариства або від особи, яка є стороною договору тощо.

Внутрішні документи товариства повинні передбачати відповідний порядок прийняття рішень, щодо яких у посадових осіб органів товариства існує конфлікт інтересів.

Посадові особи органів товариства не повинні використовувати у власних інтересах ділові можливості товариства. Під **діловими можливостями** маються на увазі ділові зв'язки товариства, всі належні товариству майнові й немайнові права, ділові пропозиції товариству від третіх осіб. Прикладом такого порушення є використання посадовою особою у власних інтересах ділової пропозиції, що пропону-

валася товариству, і про неї посадовій особі стало відомо завдяки займаній нею посаді.

У Принципах також записано, що протягом перебування на посаді посадові особи органів товариства не повинні засновувати або брати участь у підприємствах (бути власниками або співвласниками), які конкурують з товариством, і будь-яким іншим чином конкурувати з товариством. Члени виконавчого органу не повинні поєднувати роботу в товаристві з якою-небудь іншою підприємницькою діяльністю, окрім випадків схвалення такої діяльності Спостережною радою.

Політика товариства щодо надання позичок посадовим особам повинна бути чітко визначена у внутрішніх документах. Рішення про надання позичок посадовим особам повинні прийматися Наглядовою радою, а інформація про такі дії має розкриватися акціонерним товариством.

У цивільно-правових договорах і трудових контрактах, які укладаються між товариством і посадовими особами, доцільно передбачати відповідальність таких осіб за заподіяння товариству шкоду в результаті невиконання або неналежного виконання ними своїх обов'язків.

5. Розкриття інформації та прозорість

Товариство повинне вчасно та доступними коштами розкривати повну та достовірну інформацію по всіх істотних питаннях які стосуються товариства, з метою надання можливості користувачам інформації (акціонерам, кредиторам, потенційним інвесторам тощо), приймати зважені рішення.

Прозорість і належне розкриття інформації є невід'ємною умовою ефективного корпоративного управління. Діяльність товариства в

прозорому режимі, по зрозумілим для всіх "правилам гри" дозволяє підвищити його ефективність, сприяє захисту та реалізації прав інвесторів, залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Наявність своєчасної, достовірної та вичерпної інформації про товариство є важливою умовою для здійснення акціонерами та потенційними інвесторами об'єктивної оцінки фінансово-економічного стану товариства та для прийняття ними зважених рішень щодо придбання або відчуження цінних паперів, а також голосування на загальних зборах акціонерів.

Основні вимоги до інформації, що розкривається товариством:

- інформація, що розкривається товариством, повинна бути істотною та повною. **Істотною вважається інформація**, відсутність або неправильне відображення якої може вплинути на прийняття рішень користувачами цієї інформації. При розкритті інформації товариство не повинне обмежуватися лише фактичними відомостями, але й розкривати обґрунтовані прогнози щодо майбутніх результатів господарської діяльності та фінансового стану товариства.

До істотної інформації, яку товариство повинне регулярно розкривати, належать, зокрема, відомості про:

- мету та стратегії товариства;
- результати фінансової та операційної діяльності;
- структурі власності та контролю над товариством;
- посадових осіб органів управління, розмір їхньої винагороди, володіння акціями товариства;
- істотних факторах ризику, що впливають на діяльність товариства. До таких факторів ризику можуть відноситися фактори, пов'язані з функціонуванням певної галузі економіки, фінансових ринків, рівнем процентної ставки та т.п.;

- про дотримання товариством Принципів корпоративного управління.

Крім регулярної інформації товариство повинне негайно розкривати особливу інформацію про істотні події та зміни, які можуть впливати на стан товариства, вартість його цінних паперів і (або) розмір доходу за ними;

- інформація, що розкривається товариством, має бути достовірною, тобто такою, що сприяє чіткому й повному поданню про дійсний фінансовий стан товариства та результати його діяльності.

Достовірність інформації, що розкривається товариством, мусить бути забезпечена завдяки:

- впровадженню міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;
- проведенню незалежного зовнішнього аудита;
- здійсненню ефективного внутрішнього контролю за вірогідністю інформації.

Достовірність інформації також забезпечується завдяки здійсненню незалежного зовнішнього аудита. Зовнішній аудит повинен проводитися товариством щорічно за результатами господарсько - фінансової діяльності за рік з метою забезпечення об'єктивної оцінки та підтвердження достовірності й повноти фінансової звітності товариства. Крім того, у товаристві повинна існувати ефективна система внутрішнього контролю за достовірністю інформації, що розкривається товариством, у межах якої:

- Виконавчий орган повинен відповідати за достовірність бухгалтерського обліку, фінансової та не фінансової інформації;
- ревізійна комісія повинна забезпечити здійснення належного контролю за господарсько - фінансовою діяльністю товариства;

- Наглядова рада повинна забезпечити належний контроль за достовірністю інформації, що розкривається товариством, і функціонуванням незалежного і якісного зовнішнього аудита;

- товариство повинне забезпечувати своєчасність розкриття інформації. Найбільш достовірною інформацією втрачає свою актуальність, якщо вона надана користувачам із запізненням. Тому інформація, що розкривається товариством, повинна надаватися користувачам вчасно у термін, який забезпечує її ефективне використання.

Річний звіт повинен розкриватися товариством не пізніше чотирьох місяців по закінченні звітного фінансового року. Інформація у складі квартального звіту повинна розкриватися не пізніше двох місяців по закінченні звітного кварталу.

Інформація про які-небудь зміни в господарсько - фінансовій діяльності товариства, які відбуваються в період між наданням регулярної інформації і можуть вплинути на вартість його цінних паперів і (або) розмір доходу за ними, повинна розкриватися негайно протягом двох днів після виникнення відповідної події або зміни.

Товариство повинне оперативно надавати інформацію про свою діяльність на запит зацікавленої особи. Така інформація має бути надана протягом 10 календарних днів з моменту одержання запиту;

- товариство повинне забезпечувати рівний доступ до інформації, що розкривається, включаючи її обсяг, форму та час надання;
- товариство повинне використовувати зручні для користувачів засоби поширення інформації, які забезпечують рівний, своєчасний та не пов'язаний зі значними витратами доступ до інформації.

2.3. Моделі корпоративних відносин

Існування різних підходів до проблеми побудови структури управління акціонерним товариством обумовлено як історичними факторами розвитку тієї або іншої країни, так і їх економічними, правовими й соціальними особливостями. Так, роль корпоративного управління в тих країнах, де значні пакети акцій сконцентровані в руках окремих суб'єктів, істотно відрізняється від тієї ролі, яку корпоративне управління відіграє у країнах з високим ступенем розпилення акціонерного капіталу.

Незважаючи на те, що окремі внутрішні положення, які регулюють корпоративну систему управління, в акціонерних товариствах різні, накопичена практика більшості корпорацій та нормативне забезпечення конкретної країни дозволяють визначити поняття „моделі” корпоративного управління в групі країн або на континенті. При порівняльному аналізі фахівці оперують в основному трьома моделями корпоративного управління: англо-американською, японською і німецької (західноєвропейською).

Порівняльні характеристики елементів кожної моделі наведені в Додатку 1. Усвідомивши ключові елементи та розібравшись у механізмі взаємодії моделей, можна проаналізувати структуру корпоративного управління, перейняти механізм корпоративного управління, який найбільшою мірою відповідає сучасним потребам.

2.3.1. Англо-американська модель

Особливості англо-американської системи корпоративного управління безпосередньо пов'язані з особливостями акціонерної форми власності, головним чином, з відсутністю в англійських і американських корпораціях значних, домінуючих над іншими, інвесторів. Ця

модель використовується у Великобританії, США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії та ін. країнах (див. рис. 2.2).

Акціонерний капітал цих корпорацій значною мірою розпилений. Велика кількість корпорацій не має у своїх реєстрах жодного індивідуального або інституціонального акціонера, частка якого становила б більше 2-5% статутного капіталу. Таким чином, жодна група акціонерів не може пред'явити претензії на особливе представництво в Раді корпорації.

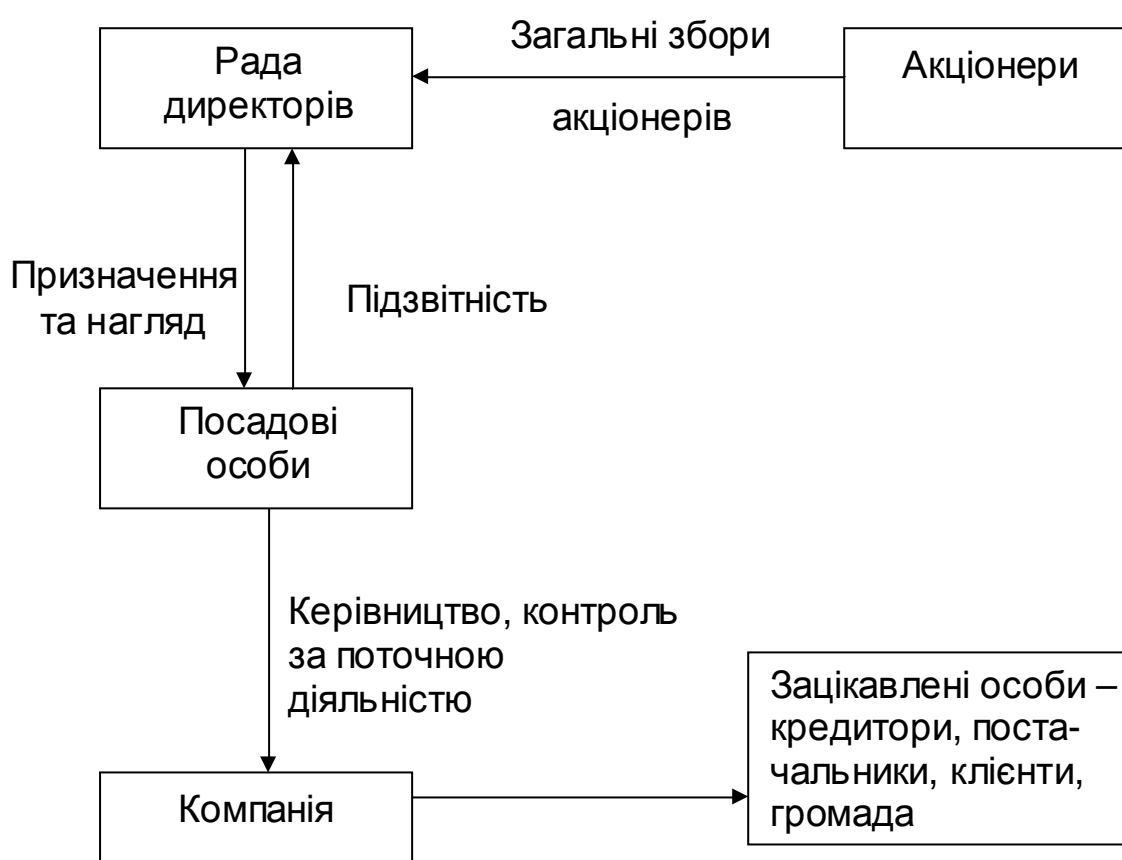

Рис. 2. 2 - Англо-американська модель корпоративного управління

Іншою, досить важливою особливістю є те, що більшість акцій, які не належать індивідуальним інвесторам, сконцентровані в руках інституціональних інвесторів - пенсійних і взаємних (пайових) фондів. Ці інвестори виступають скоріш за все в ролі фінансових менеджерів:

вони не прагнуть до представництва в радах директорів і, як правило, уникають брати на себе відповідальність за компанії, в яких вони мають значні пакети акцій.

Така розмитість акціонерного капіталу значно полегшує перетікання акцій від одних власників до інших. Дрібному акціонеру значно простіше ухвалити рішення щодо продажу належних йому акцій, ніж власникові великого пакета акцій. Для нього продаж пакету акцій може означати зміну стратегічних планів і викликати втрати, пов'язані зі зміною курсової вартості акцій певної компанії (у результаті значної разової їхньої пропозиції на ринку). За таких обставин як англійський, так і американський ринки цінних паперів відрізняються високою ефективністю та ліквідністю, що робить продаж пакетів дрібними інвесторами швидкою і технічно легко здійсненою справою. Злиття, поглинання та викупи компаній є широко розповсюдженою практикою на таких фондових ринках.

Учасниками англо-американської моделі є:

- директори;
- акціонери;
- менеджери;
- урядові агентства, біржі.

Оскільки англо-американська модель розвивалася в умовах вільного ринку, вона припускає розподіл володіння та контролю в найбільш відомих корпораціях, що дуже важливо з ділової та соціальної точок зору, тому що інвестори, які вкладають свої кошти та володіють підприємством, звичайно, не несуть юридичної відповідальності за дії корпорації. Вони передають керівництво менеджерам і платять їм як своїм агентам. Оплата за розподіл володіння та контролю називається агентськими послугами.

Інтереси акціонерів і керівництва не завжди збігаються. Корпоративне право вирішує цей конфлікт утворенням додаткової ланки - Ради директорів. Вона обирається акціонерами і виступає їхнім представником, виразником їхніх інтересів у корпорації. Рада директорів в англо-американській моделі складається з інсайдерів і аутсайдерів.

Інсайдер - людина, яка працює в корпорації (виконавчий директор або службовець) або тісно зв'язана з управлінням корпорацією.

Аутсайдер - це особа або установа, що безпосередньо не зв'язана з корпорацією і її управлінням або це незалежний директор, тобто особа, яка запрошена для виконання певних функцій і не має інтересів у компанії.

Є ряд факторів, які сприяли збільшенню кількості незалежних директорів у радах корпорацій: зміна складу власників, тобто зростання кількості та значення інституціональних інвесторів, їхня участь у голосуванні на щорічних зборах акціонерів, а також рекомендації таких незалежних організацій, як Комітет з фінансових аспектів корпоративних відносин (відомий як Комітет Кадбарі) у Великобританії та ряд організацій США.

Більшість незалежних директорів є або були в недавньому минулому головними керуючими інших компаній. Обидві категорії директорів виступають як представники компанії і її акціонерів та несуть солідарну відповідальність у справах компанії.

Як у США, так і у Великобританії незалежні директори виконують свої функції за сумісництвом.

Склад Ради директорів залишається найбільш суперечливою проблемою корпоративного управління у Великобританії і США. Можливо, це тому, що інші питання корпоративного управління, наприклад,

розкриття інформації та механізми взаємодії між корпораціями і акціонерами в основному вирішені. Як правило, у Великобританії і США кількість членів Ради директорів менша ніж у Японії і Німеччині. Так, результати опитувань деяких американських корпорацій свідчать про те, що кількісний склад Ради директорів порівняно з 1998 р. значно зменшився. Наприклад, молоді компанії мають взагалі невеликі Ради (5-7 осіб), що складаються головним чином з інвесторів і керуючих, а більші компанії, які мають більш розгалужену систему акціонерної власності, формують Ради з 10 осіб.

У Великобританії і США взаємини в області корпоративного управління регулюються збіркою законів і правил. У США Комісія з цінних паперів і фондових бірж (Security Exchange Commission - SEC) регулює ринок цінних паперів, відносини акціонер - корпорація, акціонер - акціонер, вводить правила щодо розкриття інформації для корпорацій і т.п..

У США корпорації реєструються в певному штаті і саме закони цього штату становлять основу законодавчої бази відносно прав і обов'язків корпорації.

Порівняно з іншими країнами в США існують найбільш строгі правила щодо розкриття інформації, оскільки діє чітка та врегульована система відносин між акціонерами. Це не випадково, коли врахувати розміри й значення їхнього фондового ринку в економіці країни та на міжнародній арені.

У США корпорації повинні повідомляти про себе досить багато: фінансову інформацію про корпорацію (щокварталу); дані про структуру капіталу; інформацію про попередню діяльність директорів, які призначаються (включаючи посади, які вони обіймають, відношення з компанією, володіння акціями компанії); розміри сукупної винаго-

роди для керівництва, а також дати виплати винагороди кожному з п'яти вищих чинів (вище управління) корпорації поіменно; дані про акціонерів, які володіють пакетами акцій понад 5 % акціонерного капіталу; інформацію про можливе злиття або реорганізацію; про виправлення, які вносяться до статуту; імена осіб або компаній, які запрошуються для аудиторської перевірки. Ця інформація включається або в річний звіт, або до порядку денного зборів акціонерів.

Всі зареєстровані акціонери одержують поштою повну інформацію про проведення зборів, річний звіт корпорації та бюлетені для голосування. Тому акціонери, які персонально не присутні на зборах, мають можливість голосувати.

У Великобританії та в інших країнах, де використовується англо-американська модель, вимоги до розкриття інформації аналогічні, але не такі строгі, як у США, і, як правило, звітність тут надається кожні півроку. Проте, слід сказати, що англійську систему часто характеризують як неадекватну. Вважається, що державна служба, аналогічна американській Комісії з цінних паперів і фондових бірж, повинна працювати більш ефективно.

Особливості англо-американської системи корпоративного управління вимагають обов'язкового схвалення акціонерами двох питань :

- вибори директорів;
- призначення аудиторів.

Неординарні питання, вирішення яких також вимагає згоди акціонерів, стосуються купівлі контрольного пакету акцій, реорганізації, внесення змін до статуту корпорації.

У США акціонери не мають права голосувати за розмір дивідендів, який пропонує Рада директорів. У Великобританії, навпаки, це питання ставиться на голосування.

Акціонери мають право включати пропозиції до порядку денного річних зборів. Ці пропозиції повинні стосуватися питань бізнесу. Акціонери, які володіють принаймні 10 відсотками акціонерного капіталу, мають право скликати позачергові загальні збори акціонерів.

Як ми вже відзначали, законодавство, що регулює відносини між акціонерами та відносини між акціонерами і корпорацією, добре розроблено. По суті, американські компанії є власністю акціонерів. Але, за американськими законами право акціонерів брати участь у справах компанії зведено до функції обрання директорів компанії, які потім керують компанією від імені її власників (акціонерів).

Акціонери мають право брати участь у голосуванні щодо внесення змін в статут, обирати й відзивати директорів, а також погоджувати найбільш важливі рішення, які можуть призвести до ліквідації компанії (злиття або продажі). Більше того, акціонери американських компаній не мають ніякого впливу на поточні справи компанії. Вони не визначають рівень дивідендів, не відіграють ніякої ролі щодо прийняття на роботу або звільнення менеджерів.

Загальні збори акціонерів, які повинні відбуватися щорічно, як правило, є церемоніальними діями, що проводяться, скоріш за все, тільки для процедурних міркувань, ніж у реальної необхідності. Фактично, у рамках англо-американської моделі корпоративного управління право акціонерів здійснювати вплив на поточні справи компанії зводиться до виборів і, коли буде потреба, до зміщення директорів.

Що стосується Ради директорів, то загально визначеними є такі її функції:

- нагляд за процедурами обрання та переобрання членів Ради директорів і керівництва, оцінка їхньої діяльності;
- оцінка стратегії компанії;
- оцінка фінансової діяльності компанії та розподіл її фондів;
- перевірка виконання норм поведіння компанії та соціальних зобов'язань компанії;
- забезпечення відповідності діяльності компанії нормам законодавства.

Головний керуючий в американських компаніях (головний менеджер), як правило, є ключовою фігурою всього процесу управління. Він приймає всі основні рішення, спираючись на підлеглих йому менеджерів. Часто в компаніях формально існує комітет з управління (правління), але його члени призначаються головним керуючим, який здійснює керівництво ними. Практика домінування головного керуючого не тільки щодо прийняття менеджерських рішень, але і як члена Ради директорів (яким він завжди є) одержала велике поширення в американських компаніях, що істотно відрізняє її від системи управління в німецьких компаніях.

2.3.2. Японська модель

Японська модель корпоративного управління є багатобічною і припускає наявність ключового банку та фінансово-промислової мережі (кейрецу). Такі мережі характеризуються загальним позиковим і акціонерним капіталом, торгівлею товарами та послугами, неформальними контактами (див. рис.2.3).

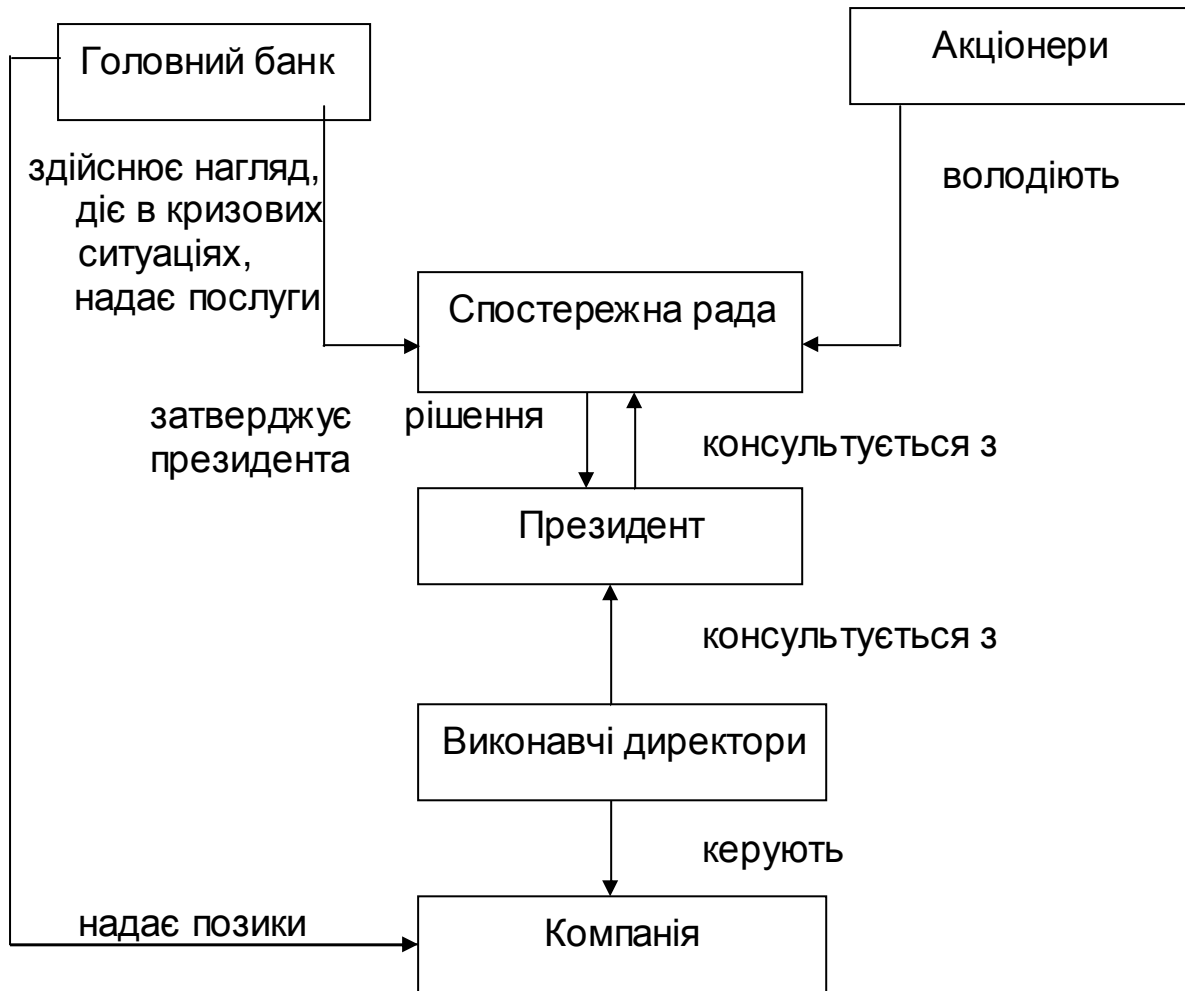

Рис. 2.3 - Японська модель корпоративного управління

Ключовий банк і кейрецу - два різні елементи японської моделі, які одночасно дублюють і доповнюють один одного. Майже всі японські компанії тісно пов'язані із ключовим банком. Банк надає своїм корпоративним клієнтам кредити та послуги з випуску облігацій, акцій, ведення розрахункових рахунків і консалтингові послуги. Звичайно, ключовий банк є основним власником акцій корпорації. Завдяки входженню кредитно-фінансових інститутів до корпорації, досягаються стратегічні вигоди, пов'язані з ростом мобільності розвитку та реалізація технологічного потенціалу всієї групи. Швидкість технологічного відновлення виробництва, темпи нарощування випуску конкурентоспроможної продукції багато

в чому залежать від того, наскільки інвестиційні можливості корпорації перевищують обсяги фінансування.

У Сполучених Штатах та в інших країнах, де використовується англо-американська модель, не існує феномена ключового банку, що виконує численні функції. Цим займаються різні установи: комерційні банки, які надають кредити; інвестиційні банки випускають акції; спеціалізовані консалтингові фірми надають послуги щодо голосування за дорученням і т.п.

Державна економічна політика також відіграє ключову роль у корпоративному управлінні при цій моделі. Перед другою світовою війною, під час війни і у післявоєнний період японський уряд проводив і проводить сьогодні економічну політику, розроблену для допомоги японським корпораціям. Ця політика означає офіційне й неофіційне представництво уряду в Раді корпорації.

Таким чином, у японській моделі основними є наступні учасники:

- ключовий банк як головний внутрішній акціонер;
- афілійована компанія або кейрецу – також основний внутрішній акціонер корпорації;
- правління - менеджери;
- уряд.

Взаємодія між цими учасниками спрямована скоріше на установлення ділових контактів, а не на підтримання балансу сил, як в англо-американській моделі. Так само на відміну від англо-американської моделі, незалежні (неафілійовані) акціонери практично не можуть впливати на справи корпорації. Внаслідок цього справді незалежних директорів тут мало.

У Японії ринок акцій повністю перебуває в руках фінансових організацій і корпорацій. Подібно до США і Великобританії, у післявоєнний період помітно збільшилася кількість інституціональних акціонерів.

У японській моделі, як і в німецькій, банки є ключовими акціонерами і розвивають довгострокові відносини з корпораціями. Це основна відмінність обох моделей від англо-американської, де такі відносини заборонені антимонопольним законодавством.

Рада директорів при японській моделі майже повністю складається з афілійованих осіб, тобто виконавчих директорів, керівників головних відділів компаній і правління. Якщо прибуток компанії протягом тривалого періоду падає, ключовий банк і члени кейрецу можуть зняти директорів і призначити своїх кандидатів.

На противагу англо-американській моделі представники неафілійованих акціонерів, тобто аутсайдерів, мало зустрічаються у складі Ради директорів японських корпорацій. Рада директорів у Японії більша ніж у США, Великобританії і Німеччині. Кількісний склад середньої японської ради - 50 членів.

Державні міністерства традиційно мали величезний вплив на розвиток промислової політики Японії, хоча за останні роки ряд факторів сповільнив цей рух. По-перше, у формуванні політики почали брати участь кілька міністерств на чолі з Міністерством фінансів і Міністерством міжнародної торгівлі та промисловості у зв'язку з ростом ролі японських корпорацій усередині країни й за кордоном. По-друге, інтернаціоналізація японських корпорацій, яка тепер тільки починається, зробила їх менш залежними від японського ринку й, відповідно, менш залежними від внутрішньої промислової політики. По-третє, ріст японського ринку капіталу привів до часткової лібералізації японських фінансових ринків. У той час як ці та інші фактори роз'єд-

нали єдину промислову політику, вона все-таки залишається важливим фактором японського законодавства, особливо порівняно з англо-американською моделлю.

З іншого боку, діє (правда, не так ефективно) незалежне регулювання японського ринку державними агентствами. Законодавча база Японії була скопійована з американської під час другої світової війни. Незважаючи на різні виправлення та зміни, ядро японського законодавства про фондовий ринок усе ще збігається з американським. У 1971 р. після першої хвилі іноземних інвестицій, в Японії були введені нові закони, які вимагають більше повного розкриття інформації.

Головні регуляторні органи в Японії - це Бюро цінних паперів Міністерства фінансів і Комітет з нагляду за фондовими біржами, який був створений з ініціативи Бюро в 1992 р. Останній відповідає за дотримання корпораціями чинного законодавства та розгляд правопорушень.

У Японії досить тверді вимоги щодо розкриття інформації. Корпорації повинні повідомляти досить багато даних, а саме:

- дані про структуру капіталу;
- відомості про кожного кандидата в члени Ради директорів (у тому числі посаду, які він займає, відносини з корпорацією, володіння акціями корпорації);
- відомості про винагороду, що була сплачена всім керуючим і директорам;
- інформацію про можливі злиття або реорганізації;
- зміни до статуту, які пропонуються, а також назви компаній, що запрошуються для аудиторської перевірки.

Особливості японської системи корпоративного управління вимагають схвалення акціонерами наступних питань:

- виплата дивідендів;
- розподіл коштів;
- вибори Ради директорів;
- призначення аудиторів.

Крім цього, без згоди акціонерів не можна вирішувати проблеми, що стосуються капіталу корпорації, змін до статуту (наприклад, зміни чисельності та складу Ради директорів або зміни затвердженого виду діяльності), сплати вихідної допомоги директорам і аудиторам, підвищення верхньої межі винагороди директорам і аудиторам.

Злиття з іншими корпораціями, придбання контрольного пакету та реорганізацію також не можна проводити без згоди акціонерів.

Річні звіти й матеріали, пов'язані з проведеними загальними зборами, доступні всім акціонерам. Акціонери можуть бути присутні на зборах, голосувати за дорученням або поштою. Теоретично система доволі проста, але на практиці іноземним акціонерам голосувати дуже складно.

Річні збори - чисто формальний захід. Корпорації їх проводять для того, щоб акціонери не висловлювали свого несхвалення такими діями. Більше того, активність акціонерів ослаблена ще й тим, що більшість корпорацій проводить свої річні збори одночасно, що перешкоджає інституціональним інвесторам бути присутніми в різних корпораціях і брати участь у голосуванні.

2.3.3. Німецька модель

Німецька модель корпоративного управління значно відрізняється від англо-американської і японської моделей, хоча існує деяка подібність з японською моделлю (див. рис.2.4).

Німецька модель корпоративного управління діє в Німеччині й Австрії. Деякі елементи моделі застосовуються в Голландії та Скандинавських країнах. Крім того, у Франції та Бельгії недавно були введені деякі аспекти німецької моделі.

Характерною рисою цієї моделі управління є те, що акціонерний капітал німецьких компаній високо сконцентрований. За даними кінця 80-х років у реєстрах 27 з 40 провідних німецьких компаній значився принаймні один акціонер, пакет якого становив більше 10% сукупного капіталу, а в більшості випадків три найбільші акціонери володіли в сукупності понад 50% акцій своєї компанії.

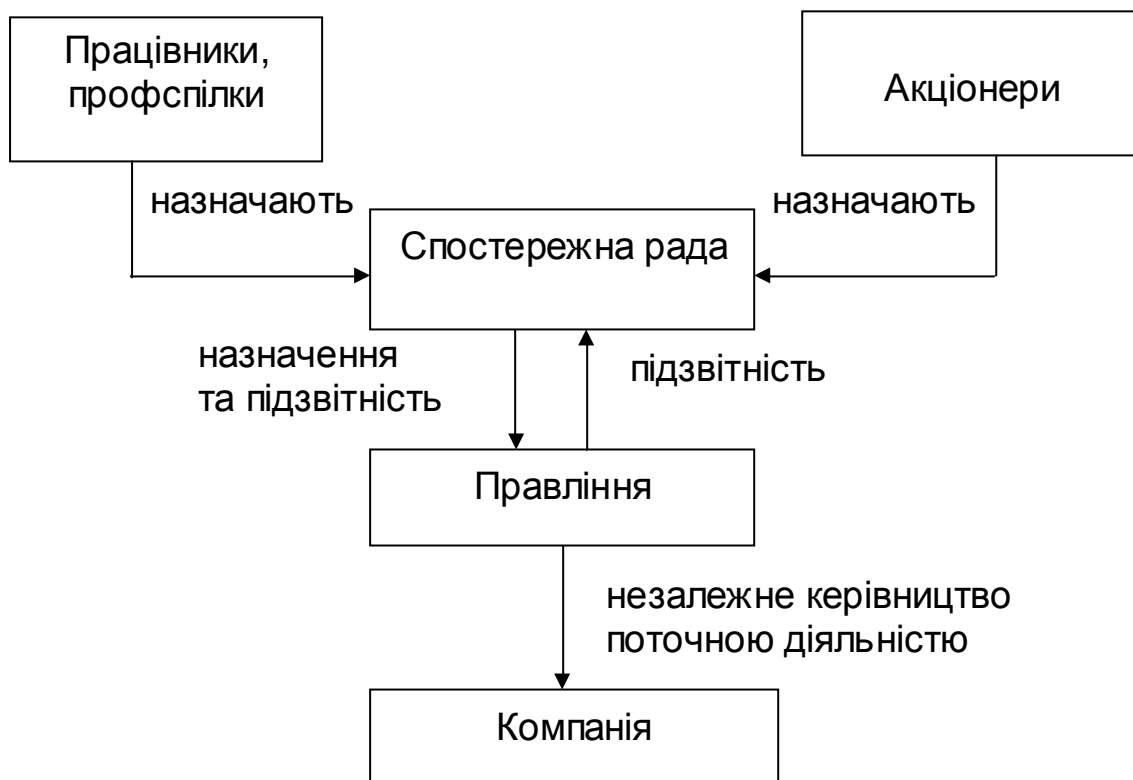

Рис. 2.4 - Німецька модель корпоративного управління.

Банки беруть участь не тільки у фінансуванні інвестиційних проектів, але і в управлінні, тому центрами створення корпорацій у Німеччині є, як правило, великі банки. Координація в німецьких корпораціях забезпечується наявністю порівняно невеликого кола посадових осіб, які є одночасно членами правління різних компаній та фірм, що входять у дану корпорацію.

Типова схема розподілу власності в німецькій моделі (на прикладі Швейцарії) наведена на рис.2.5.

Банки є довгостроковими акціонерами німецьких корпорацій. Подібно до японської моделі, представники банків обираються в Ради директорів. Проте на відміну від японської моделі, де представників банків обирають у Ради тільки в період спаду, в Німеччині представництво банків у Раді є постійним.

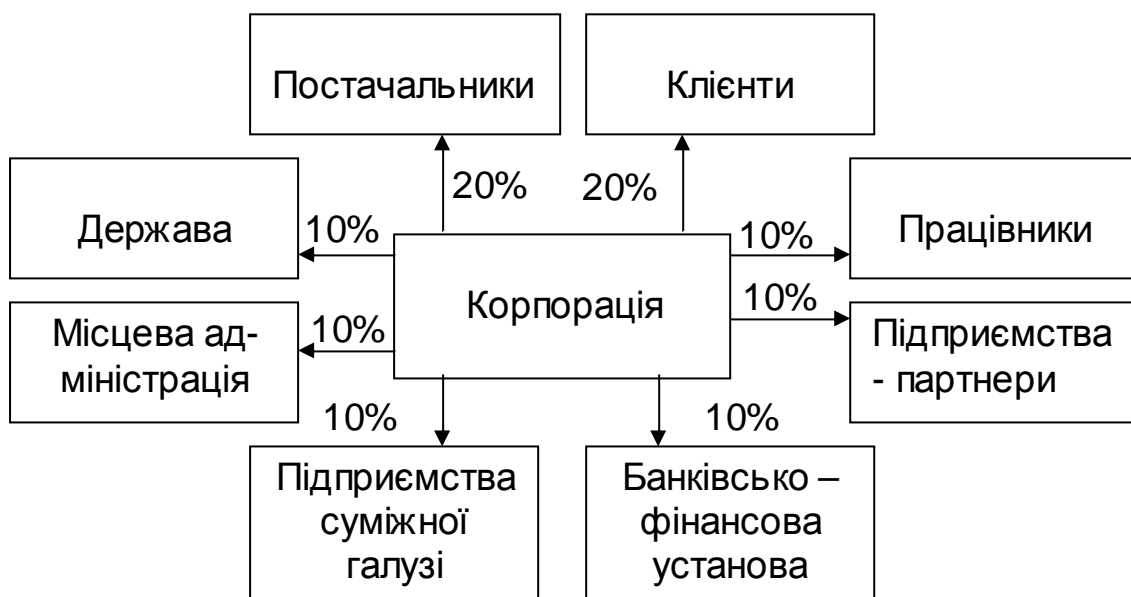

Рис. 2.5 - Структура власності більшості корпорацій Швейцарії

Три найбільших універсальних німецьких банки (банки, які надають різноманітні послуги) відіграють у корпораціях основну роль, а в деяких областях країни державні банки є ключовими акціонерами.

Таким чином, німецькі власники й фінансові інститути, які керують їхніми капіталами, мають більш тісні ділові зв'язки зі своїми компаніями, ніж їхні американські колеги. І, як результат, вони в більшій мірі зацікавлені в тому, щоб активно користуватися правами власності та брати участь у здійсненні контролю за діяльністю компаній.

Німецька модель має три особливості, які відрізняють її від інших моделей:

- наявність двопалатної Ради, що складається з Правління - Виконавчої ради (менеджери компанії, інсайдери) і Наглядової ради (представники акціонерів, службовців і працівників компанії). Палати абсолютно роздільні: ніхто не може бути одночасно членом і Правління, і Наглядової ради;

- чисельність Наглядової ради встановлюється законом і не може бути змінена акціонерами;

- узаконено обмеження прав акціонерів щодо голосування, тобто статут підприємства може обмежувати кількість голосів, які акціонер має на зборах, і ця кількість може не збігатися з числом акцій, якими він володіє.

Двопалатна Рада - характерна риса німецької моделі. У німецькій моделі існує чіткий розподіл контрольних і виконавчих функцій. Наглядова рада призначає і розпускає Правління, затверджує рішення керівництва і дає рекомендації Правлінню по проведенню нарад. У статуті корпорації обмовляють документи, що вимагають затвердження на Спостережній раді.

Членами Наглядової ради можуть бути тільки незалежні директори. Як і в США, у Німеччині незалежні директори сполучають свою посаду з іншою діяльністю. Дві основні групи, які представлені в Спостережній раді, - це акціонери та представники працівників компанії.

Можливість виникнення конфліктів між ними знімається правом вето, яка кожна група має відносно обрання представників іншої групи.

Норма представництва службовців у складі Наглядової ради - відмінна риса формування Ради німецької компанії. Однак оскільки Наглядова рада не має управлінських функцій і повноважень, представництво службовців зводиться до визнання їхнього права на інформацію та роз'яснення найважливіших рішень, які визначають життєдіяльність компанії.

Виконавча рада в німецьких компаніях є значною мірою колегіальним органом. Члени Ради обирає свого главу (головного керуючого), але, як правило, всі члени Виконавчої ради мають рівні права. Члени Виконавчої ради підзвітні всьому складу правління, а не окремій особі в її складі. Винятком з цього правила може бути випадок, коли главою Ради є засновник компанії. Члени Виконавчої ради повинні діяти спільно, намагаючись знайти консенсус у процесі прийняття рішень. Коли справа доходить до конфлікту, що трапляється дуже рідко, рішення приймається голосуванням, де кожний член правління має один голос.

Виконавча рада відповідає за повсякденне управління компанією. Вона складається винятково з працівників корпорації. Критерії оцінки діяльності Виконавчої ради в німецьких компаніях відрізняються від американських. Стан компанії на фондовому ринку не є для німецьких Рад предметом головної уваги, а інформація про короткострокові результати діяльності компанії на ньому викликає обмежений інтерес.

Виконавча рада сама здійснює контроль і оцінку діяльності своїх членів. Якщо якість роботи того чи іншого члена Ради знижується, вона діє залежно від стану та віку менеджера, який "провинився".

Однак ні сама Виконавча рада, ні збори акціонерів не можуть відправити такого члена у відставку. Це може зробити тільки Наглядова рада і тільки дійсно при наявності серйозних підстав: істотне порушення зобов'язань, нездатність виконувати обов'язки та т.п..

Склад і чисельність Наглядової ради визначається законами про промислову демократію та про рівноправність службовців, які визначають також кількість представників, обраних робітниками, службовцями та акціонерами. У невеликих корпораціях (менше 500 чоловік) акціонери обирають всю Спостережну раду, в середніх - одну третину, в більших - половину.

Правління відповідає за щоденне керівництво компанією і складається винятково зі співробітників корпорації.

Більшість німецьких корпорацій віддають перевагу банківському фінансуванню перед акціонерним, тому капіталізація фондового ринку невелика в порівнянні з потенціалом економіки. Частка індивідуальних акціонерів у Німеччині низька, що відображає загальний консерватизм інвестиційної політики країни. Тому недивно, що структура управління акціонерним товариством зрушена у бік контактів між ключовими учасниками: банками та корпораціями. Як і в японській моделі, банк одночасно виступає акціонером, кредитором, емітентом цінних паперів (у тому числі боргових зобов'язань), депозитарієм і агентом, який голосує на річних загальних зборах.

Корпорації також можуть бути акціонерами інших німецьких компаній і можуть мати довготермінові вклади в інших неафілійованих корпораціях, тобто не належати до певної групи пов'язаних між собою компаній. Це чимось нагадує японську модель, але повністю відрізняється від англо-американської моделі, де ні банки, ні корпорації не можуть бути ключовими інституціональними інвесторами.

Включення представників робітників і службовців у Спостережну раду є додатковою відмінністю німецької моделі від японської та англо-американської.

При цій моделі управління відсоток іноземних інвесторів досить значний. Цей фактор поволі впливає на модель, тому що іноземні інвестори починають захищати свої інтереси. Поширення ринку капіталу також змушує німецькі корпорації змінювати методи своєї роботи. Коли компанія "Daimler-Benz Ag" вирішила зареєструвати свої акції на Нью-Йоркській фондовій біржі, вона була змушена погодитися з принципами бухгалтерського обліку США. Ці норми бухгалтерського обліку забезпечують більшу фінансову відкритість порівняно з німецькими нормами. Наприклад, компанія була змушена звітувати про високі збитки, які можна було б приховати при застосуванні німецьких принципів бухгалтерського обліку.

У Німеччині міцні федеральні традиції. Федеральні закони містять у собі закони «Про акціонерні товариства», «Про фондові біржі», «Про комерцію», а також закони про склад Спостережних рад. Але регулювання діяльності бірж є прерогативою місцевої влади. Федеральне агентство, що регулює ринок цінних паперів, було засновано в 1995 р., яке розробило правила розкриття інформації.

Корпорації повинні повідомляти про наступне:

- фінансову інформацію (кожні півроку);
- дані про структуру капіталу;
- інформацію про кожного кандидата в члени Наглядової ради (в тому числі адресу та місце роботи);
- сукупну інформацію про винагороду членам Виконавчої і Наглядової рад;

- дані про акціонерів, які володіють понад 5 відсотками акцій корпорації;
- інформацію про можливе злиття або реорганізацію;
- зміни до статуту, які пропонуються, а також прізвища осіб або назви компаній, яких запрошують для аудиторської перевірки.

Правила розкриття інформації в Німеччині відрізняються від прийнятих у США, які вважаються найбільш строгими. Наприклад, фінансова інформація повідомляється раз у півроку, а не щоквартально. На відміну від США, подаються сукупні дані про винагороду директорів і менеджерів. Крім того, є помітні відмінності між німецькими й американськими (GAAP) стандартами фінансової звітності.

Останнім часом у Німеччині все частіше звучать заклики посилити вимоги щодо розкриття інформації. Так, якщо до 1995 р. німецькі компанії повинні були повідомляти прізвища осіб, які володіли понад 25 відсотками акцій, то після 1995 р. ця межа була знижена до 5 відсотків, що збігається з міжнародними стандартами.

Особливості німецької моделі корпоративного управління вимагають схвалення акціонерів таких дій:

- розподіл чистого прибутку (виплата дивідендів, використання коштів);
- ратифікація рішень Наглядової й Виконавчої рад за минулий фінансовий рік;
- вибори Наглядової ради;
- призначення аудиторів.

По суті, затвердження рішень Виконавчої й Наглядової рад означає “вотум довіри”. Якщо акціонери хочуть вжити юридичних заходів що-

до окремих членів Рад або щодо Ради в цілому, вони відмовляться від ратифікації рішень Ради за минулий рік.

На відміну від англо-американської і японської моделей, у німецькій моделі корпоративного управління без згоди акціонерів не можна вирішувати важливі питання, які стосуються:

- капіталу корпорації;
- ухвали рішень щодо співробітництва з філіями;
- змін до статуту (наприклад, зміна виду діяльності);
- підвищення винагороди членам Наглядової ради;
- злиття з іншими корпораціями, придбання контрольного пакета та питання реорганізації.

У Німеччині пропозиції акціонерів - звичайна справа. Після оголошення порядку денного річних зборів акціонери можуть подати в письмовій формі пропозиції двох видів:

- ту, що суперечить пропозиціям Виконавчої та Наглядової рад, включеним до порядку денного річних зборів;
- пропозиція щодо включення інших питань до порядку денного зборів.

Якщо ці пропозиції задовольняють вимогам законодавства, корпорація повинна опублікувати ці пропозиції акціонерів у зміненому порядку денному і надіслати їх акціонерам до початку зборів.

Діючі в Німеччині законодавча й суспільна структури розроблені таким чином, щоб урахувати інтереси службовців корпорацій, банків і акціонерів в системі корпоративного управління. І хоча в цілому система зорієнтована на ключових учасників, багато уваги приділяється й дрібним акціонерам, як наприклад, положення про пропозиції акціонерів до порядку денного загальних зборів.

Але є деякі обставини, що перешкоджають повноправній участі акціонерів. Більшість акцій - це акції на пред'явника, тобто вони не реєструються. Корпорації, які випускають такі акції, повинні повідомляти в урядових виданнях про проведення річних зборів і направляти свої річні звіти та порядок денний у банк-депозитарій, що у свою чергу направляє їх тим акціонерам, в яких він зацікавлений. Це часто ускладнює одержання зазначених відомостей іноземними акціонерами.

У Німеччині більшість акціонерів купують акції через банки, які є депозитаріями і мають право голосувати. Акціонер дає банку доручення, за яким останній має право голосувати в період до 15 місяців. Якщо акціонер не дає спеціальних доручень з голосування, банк має право голосувати так, як він вважає за потрібне. Часто це призводить до конфлікту інтересів між банком і акціонером. Крім того, узаконені обмеження права голосу та неможливість голосування поштою також перешкоджають участі акціонерів у справах корпорації. Акціонерові треба або бути присутнім на зборах, або представленим своїм депозитарієм.

Ознайомлення з типовими моделями управління корпораціями дозволяє виявити найбільш актуальні напрями удосконалення українських корпорацій і правильно зрозуміти сутність корпоративного управління.

2.4. Стан корпоративного управління в перехідний період

У країнах з перехідною економікою, до яких належать Україна, Росія та інші країни Центральної і Східної Європи, поки що не сформувалась стійка модель корпоративного управління, але вже можна говорити про систему, яка поєднує риси англо-американської і німецької моделей.

Найголовнішими факторами, що обумовлюють напрямки розвитку корпоративного управління у вказаних регіонах, є:

1. Забезпечення ефективних механізмів перебудови економічної системи з адміністративної на ринкову. Це значить, що необхідне проведення реструктуризації економіки. У цьому вирішальна роль відводиться інвесторам, яким необхідне забезпечення ефективного та безпосереднього контролю за вкладеними коштами.
2. Недосконала банківська система ще неспроможна виступати вагомим корпоративним акціонером, а також здійснювати активний контроль корпоративної діяльності за браком управлінського досвіду з питань управління власністю, достатнього інвестиційного капіталу, досвіду оцінки кредитів та практики контролю за позичальниками.
3. Приватизаційні процеси в цих країнах проходили з порушеннями прав власників. А невідповідність нових власників до управління процесами перебудови підприємств загальмувала розвиток акціонерних товариств і, як наслідок, спричинила неадекватне корпоративне управління та механізм контролю, втрату стимулів для вкладання коштів інвесторами.
4. Законодавча база країн з перехідною економікою тільки формується. Тому повільні темпи реформ значною мірою обумовлені відсутністю або недосконалістю законів та нормативних актів стосовно корпоративного управління акціонерними товариствами, функціонування фондового ринку, взаємодії та вирішення конфліктів між усіма зацікавленими сторонами в корпоративних відносинах.
5. Існування в постсоціалістичних країнах недовіри до акціонерної форми власності і пов'язана з цим неможливість залучення коштів вітчизняних та іноземних інвесторів для розвитку фінансово-господарської діяльності акціонерних товариств призводить до невдач у їх діяльності, конфлікту інтересів усіх учасників корпоративних відносин, погіршує економічну ситуацію в цілому.

6. Держава, будучи акціонером багатьох приватизованих підприємств, реалізує свої інтереси всупереч інтересам інших зацікавлених осіб і самого акціонерного товариства, порушає принципи корпоративного управління. Прикладом є нарахування та сплата дивідендів.
7. Керівництво новоствореними акціонерними товариствами в переважній більшості продовжує здійснюватись тими ж особами, які стояли на чолі державних підприємств. Вони продовжують займати керівні посади, реалізуючи свої власні інтереси всупереч інтересам більшості акціонерів.
8. Більшість акціонерних товариств знаходяться в надзвичайно складному фінансово - економічному становищі, оскільки приватизаційним процесам не передувала реструктуризація підприємств - виробнича, кадрова, фінансова та т.п.

Наведені факти впливають на стан та розвиток українських акціонерних товариств, фондового ринку в цілому. Поки можна говорити про те, що в Україні створена модель, яка поєднує риси американської і німецької моделі.

Недоліки приватизаційних процесів призвели до того, що були надані значні пільги в отриманні акцій робітникам і керівникам приватизованих підприємств. Така ситуація фактично призвела до створення інсайдерської моделі в корпораціях України з концентрацією власності в руках керівників підприємств зі значним контролем банківського та фінансово - промислового капіталу. Головними учасниками цієї моделі стають представники директорату підприємств та частка інституційних або приватних інвесторів з чіткими власними інтересами. Роль працівників і дрібних акціонерів дуже мала. Реальна влада та контроль за акціонерним товариством перейшли до рук адміністрації, яку встановлює реальний власник. При цьому конфлікти між представниками правління - менеджерами та зовнішніми акціонера-

ми, які мають значні пакети акцій, неминучі. У вирішенні конфліктів керівники підприємств традиційно спираються на трудові колективи, які володіють часткою акціонерного капіталу.

Специфіка законодавчої бази України, яка не має спеціального закону про акціонерні товариства, припускає зловживання в питаннях дотримання інтересів акціонерів, зацікавлених осіб. Серед таких порушень найпоширенішими є:

- розмивання частки акціонера в статутному капіталі;
- вилучення активів товариства, перерозподіл грошових потоків на користь посадових осіб або акціонерів, які володіють значними пакетами акцій;
- штучне банкрутство;
- недопущення на загальні збори представників акціонерів під приводом недійсності виданого їм доручень;
- невиплата або несвоєчасна виплата дивідендів.

Пошуки стратегічного інвестора, який був би зацікавлений у довгостроковій стратегії розвитку, створенні конкурентних переваг, ефективності фінансово - господарської діяльності підприємства, повинні супроводжуватися зміцненням законодавчої бази корпоративного управління в Україні. Такими внутрішніми інвесторами можуть стати банки, але поки що більшість банків у цій сфері діяльності не має істотних переваг від корпоративного управління.

Ще одна проблема становлення корпоративного управління в Україні - це розпорошеність, розосередженість капіталу внаслідок проведеної приватизації. Процес консолідації пакетів акцій в Україні тільки набирає чинності. Тому в українській економіці сфера корпоративного управління ще тільки формується.

Існуюча система участі власників у управлінні через голосування на загальних зборах не дозволяє акціонерам, особливо дрібним ефективно реалізовувати право на управління товариством.

Залежно від потреб акціонерного товариства та кількості акціонерів на підприємствах України можуть існувати наступні схеми здійснення корпоративного управління (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Схеми побудови корпоративного управління в Україні

Схема 1	Схема 2	Схема 3	Схема 4
Загальні збори акціонерів			
Наглядова рада	Наглядова рада	-	-
-	Одноособовий виконавчий орган	-	Одноособовий виконавчий орган
Колегіальний виконавчий орган	-	Колегіальний виконавчий орган	-
Ревізійна комісія			

У даній таблиці представлені найбільш розповсюджені схеми управління. Ще можуть бути схеми за участю президентської ради або президента підприємства, а також за участю інвестиційних рад.

Контрольні запитання:

1. У чому полягає особливість структури володіння акціями та контролю над корпораціями в англо - американській моделі?
2. Назвіть основні функції Ради директорів американських корпорацій.

3. Дайте сутнісну характеристику німецької моделі корпоративного управління.
4. Які дії вимагають схвалення акціонерів у німецькій системі корпоративного управління?
5. Назвіть ключових учасників корпоративних відносин в англо - американській, німецькій та японській моделях.
6. Який зміст і сутність вимог до розкриття інформації щодо діяльності німецької моделі корпоративного управління?
7. Які об'єктивні обставини привели до розробки стандартів корпоративного управління?
8. Назвіть найбільш відомі національні Кодекси корпоративного управління.

ТЕМА 3. Господарські товариства як об'єкт управління

3.1. Суть господарських товариств

Корпоративне управління передбачає управління підприємствами, що виступають у формі господарських товариств. У цілому господарські товариства визначаються як підприємства, створені на основі об'єднання капіталів групи осіб для спільного господарювання. Створення господарських товариств, з одного боку, є консолідація капіталів для вирішення питань, які не під силу окремим підприємцям. С другого боку є важливим чинником зменшення економічних ризиків для їх учасників.

Основними економічними рисами господарських товариств корпоративного типу є такі:

- об'єднання капіталів та обмеження економічного ризику для окремих учасників;

- поєднання різних економічних можливостей - капіталів і вмінь, знань, ідей;
- розмежування капіталу та економічної діяльності;
- відокремлення власності господарського товариства та власності його учасників;
- обмеження можливостей вилучення капіталів з товариства.

Обмеження економічних ризиків в акціонерних товариствах і товариствах з обмеженою відповідальністю пов'язане з тим, що учасники відповідають за зобов'язаннями товариства лише своїми корпоративними правами. Товариство не може вимагати від їх ніяких додаткових внесків, кредитори товариства не можуть мати до них ніяких претензій.

Поєднання різних можливостей як характерна економічна риса господарського товариства полягає в тому, що в ньому можуть збиратись учасники з різними можливостями - хтось має капітал, який потрібно пускати "у справу", в когось є ідеї або вміння використати капітал з максимальною вигодою для всіх сторін. Таке поєднання в кожному випадку має чисто індивідуальний характер щодо підбору учасників, вибору мети створення господарського товариства, розподілу паїв чи часток об'єднаного капіталу.

Характерною рисою господарських товариств (особливо це чітко виявляється на прикладі акціонерних товариств) є розмежування капіталів такого підприємства і його учасників. Це дає підставу виділити такі характерні риси, як жорстке відокремлення власності товариства і його учасників і, відповідно, складність вилучення капіталу з товариства його учасником. Слід мати на увазі, що, наприклад, акціонери мають у власності не акціонерне товариство і його якусь відокремлену частину, а лише акції.

Реалізація права власності на частку в капіталі корпоративного господарського товариства настає для учасника лише за умови його виходу з господарського товариства або в разі його ліквідації. В акціонерному товаристві для учасника (акціонера) вихід є один - реалізація своїх корпоративних цінних паперів. Проте це ніяк не впливає на існування самого акціонерного товариства, хоча може ускладнити його функціонування як окремої господарської ланки.

Можна вважати, що існування акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю є незалежним від розмірів окремих капіталів, які необхідно концентрувати. У зв'язку з цим характерною рисою таких господарських товариств (особливо акціонерного) є внутрішня необмеженість накопичення капіталу.

Отже, акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю являють собою корпоративні підприємства, майно яких складається з часток їх учасників. Проте в Україні та деяких інших країнах існує можливість заснування такого виду господарських товариств одним учасником. При цьому проблеми корпоративного управління не зникають і оскільки в таких підприємствах може використовуватись найманий менеджмент, необхідно узгоджувати інтереси власника, працівників, громадськості.

3.2. Порядок створення господарського товариства

Як зазначалося раніше, об'єктом корпоративного управління є певні види господарських товариств, кожне з яких має свої особливості створення та функціонування. Основні вимоги до створення та змісту установчих документів дані в Цивільному й Господарському Кодексах, а також можуть регулюватися іншими нормативними актами, наприклад Законом " Про господарські товариства".

Для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, що викладаються в письмовому вигляді та підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлений інший порядок їхнього затвердження. Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або установчий договір між учасниками. Товариство, створене однією особою, діє на підставі статуту, затвердженого цією особою. Юридична особа вважається створеною від дня її державної реєстрації.

Вимоги до змісту установчих документів:

- у статуті товариства вказуються:
 - найменування юридичної особи;
 - органи управління товариством, їхня компетенція, порядок прийняття ними рішень;
 - порядок вступу до товариства та вихід з нього;
- в установчому договорі товариства визначаються:
 - зобов'язання учасників створити товариство;
 - порядок їхньої спільної діяльності щодо його створення;
 - умови передачі товариству майна учасників.

Юридична особа підлягає державній реєстрації в порядку, встановленому Законом України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців”. Дані державної реєстрації включаються в єдиний державний реєстр, відкритий для загального ознайомлення.

Порушення встановленого законом порядку створення юридичної особи або невідповідність її установчих документів закону є підставою для відмови в державній реєстрації юридичної особи. Відмова в державній реєстрації з інших мотивів (недоцільність тощо) не допускається.

У єдиний державний реєстр вносяться відомості про організаційно-правову форму юридичної особи, її найменування, місцезнаходження, органи управління, філії і представництва, цілі підприємства, а також інші відомості, встановлені законом.

Юридична особа повинна мати своє найменування, що містить інформацію про її організаційно-правову форму. Юридична особа може мати крім повного найменування скорочене найменування, комерційне (фірмове) найменування.

У разі зміни свого найменування юридична особа, крім виконання інших вимог, установлених законом, зобов'язана помістити оголошення про це в друкованих засобах масової інформації, в яких публікуються відомості про державну реєстрацію юридичної особи, і сповістити про це всім особам, з якими вона перебуває в договірних відносинах.

3.3. Господарські товариства корпоративного типу

Світова практика свідчить про існування багатьох видів господарських товариств, які знайшли місце і в Україні. Найбільшого поширення набули акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Менш поширеними є товариства з додатковою відповідальністю, поява яких передусім викликана формуванням довірчих товариств.

3.3.1. Товариство з обмеженою відповідальністю

Однією з форм об'єднання капіталів і господарювання є створення та функціонування підприємств у вигляді товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ). В Україні та за кордоном такі товариства набули великого поширення. Крім того, у регуляторних системах багатьох країн існує організаційно-правова форма - "компанія з обмеже-

ною відповідальністю", яка має риси, спільні з українським закритим акціонерним товариством.

Характерною особливістю та привабливістю таких товариств є обмежена відповідальність їх учасників, оскільки вони несуть відповідальність тільки в межах їх внесків. Ця риса є спільною для акціонерних товариств і для товариств з обмеженою відповідальністю, принципова відмінність полягає в тому, що ТОВ не випускають акції та мають специфічні риси в управлінні, уступці часток учасників, виході з товариства тощо. Крім того, як свідчить практика, ТОВ не повинні мати значну кількість учасників, оскільки нормативна база їх корпоративного управління така, що за великої кількості учасників значною мірою втрачається керованість, особливо при прийнятті стратегічних рішень.

ТОВ має певні переваги перед акціонерними товариствами, оскільки над ним немає таких органів зовнішнього регулювання, як, наприклад, Комісія з цінних паперів та фондового ринку України з її численними вимогами звітності. У ТОВ більш висока мобільність при проведенні зборів і управлінні, оскільки не потрібно виконувати багатьох приписів законодавства, які стосуються акціонерних товариств.

Відповідно до Закону України „Про господарські товариства” **товариство з обмеженою відповідальністю** – це є засноване одним або декількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом. Учасники ТОВ не відповідають по його зобов'язаннях і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх внесків.

Максимальна кількість учасників ТОВ встановлюється Законом України „Про Господарські товариства”. При перевищенні цієї кількості товариство з обмеженою відповідальністю підлягає перетворенню в

акціонерне товариство протягом одного року, а по закінченні цього строку - ліквідації в судовому порядку, якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі.

Якщо товариство з обмеженою відповідальністю засновується декількома особами, то вони можуть для визначення взаємин по створенню товариства між собою укласти договір у письмовій формі, що встановлює порядок здійснення спільної діяльності щодо створення товариства, розмір статутного капіталу, частину в статутному капіталі кожного з учасників, строки й порядок внесення внесків та інші умови. Цей договір не є установчим документом і надання цього договору при державній реєстрації товариства не є обов'язковим.

Установчим документом ТОВ є статут. Він, крім вище перерахованих розділів, повинен також містити наступні відомості про:

- розмірі статутного капіталу, з визначенням частини кожного учасника;
- склад і компетенцію органів управління та порядок прийняття ними рішень;
- розмір і порядок формування резервного фонду;
- порядок передачі (переходу) частин у статутному капіталі.

Статут ТОВ з усіма наступними змінами зберігається в органі, що здійснив державну реєстрацію товариства і є відкритим для ознайомлення.

Статутний капітал ТОВ складається з вартості внесків його учасників. Розмір статутного капіталу товариства не може бути менше розміру, встановленого Законом України „ Про господарські товариства”, тобто повинен становити не менше суми, еквівалентної 100 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення ТОВ.

До моменту державної реєстрації ТОВ його учасники повинні сплатити не менше п'ятдесят відсотків суми своїх внесків. Частина статутного капіталу, що залишилася неоплаченою, підлягає сплаті протягом першого року діяльності товариства.

Якщо учасники протягом першого року діяльності товариства не сплатили повністю суму своїх внесків, товариство повинне оголосити про зменшення свого статутного капіталу та зареєструвати відповідні зміни до статуту у встановленому порядку або ухвалити рішення щодо ліквідації товариства.

Зменшення статутного капіталу ТОВ допускається після повідомлення в порядку, встановленому законом, всіх його кредиторів. У цьому разі кредитори мають право вимагати дострокового припинення або виконання відповідних зобов'язань товариства і відшкодування їм збитків.

Збільшення статутного капіталу ТОВ допускається після внесення всіма його учасниками внесків у повному обсязі. Порядок внесення додаткових внесків установлюється Законом України „ Про господарські товариства” і статутом товариства.

Вищим органом ТОВ є загальні збори його учасників. Також створюється виконавчий орган (колегіальний або одноособовий), який здійснює поточне керівництво його діяльністю і є підзвітним загальним зборам його учасників. Виконавчий орган товариства може бути вибраний із складу учасників товариства.

Компетенція виконавчого органа ТОВ, порядок прийняття їм рішень і порядок виконання дій від імені товариства встановлюються Цивільним Кодексом, іншими законодавчими актами та статутом товариства.

До виняткової компетенції загальних зборів учасників ТОВ відноситься:

- визначення основних напрямків діяльності товариства, затвердження його планів і звітів про їхнє виконання;
- внесення змін до статуту товариства, зміна розміру його статутного капіталу;
- створення та відкликання виконавчого органу товариства;
- визначення форм контролю за діяльністю виконавчого органу, створення та визначення повноважень відповідних контрольних органів;
- затвердження річних звітів і бухгалтерських балансів, розподіл прибутку та збитків товариства;
- вирішення питання про придбання товариством частки учасника;
- виключення учасника з товариства;
- ухвалення рішення про ліквідацію товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження ліквідаційного балансу.

Статутом товариства і Законом України „ Про господарські товариства” до виняткової компетенції загальних зборів може бути віднесене вирішення інших питань. Питання, віднесені до виняткової компетенції загальних зборів учасників товариства, не можуть бути передані ними для вирішення виконавчому органу товариства.

Черговість і порядок скликання загальних зборів установлюються статутом товариства і законом. Загальні збори ТОВ можуть формувати органи, які здійснюють постійний контроль за фінансово-господарською діяльністю виконавчого органу. Порядок створення та повноваження контрольного органу встановлюються загальними зборами учасників товариства.

Для здійснення контролю за фінансовою діяльністю ТОВ відповідно до рішення його загальних зборів, а також в інших випадках, устано-

влених статутом товариства і Законом України „ Про господарські товариства”, може призначатися аудиторська перевірка.

Публічна звітність ТОВ про результати його діяльності не потрібна, крім випадків, встановлених Законом України „ Про господарські товариства”.

Учасник ТОВ має право продати або іншим способом передати свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або декільком учасникам товариства. Відчуження учасником ТОВ своєї частки (її частини) третім особам допускається, якщо інше не встановлене статутом товариства.

Учасники товариства користуються переважним правом покупки частки (її частини) учасника пропорційно до розмірів своїх часток, якщо статутом товариства або за домовленістю між учасниками не встановлений інший порядок здійснення цього права. Покупка проводиться за ціною та на інших умовах, за якими частка (її частина) пропонувалася для продажу третім особам. Якщо учасники товариства не скористаються своїм переважним правом протягом місяця від дня повідомлення про намір учасника продати частку (її частину) або протягом іншого строку, встановленого статутом товариства, або за домовленістю між його учасниками, частка (її частина) учасника може бути відчужена третій особі.

У разі придбання частки (її частини) учасника самим товариством з обмеженою відповідальністю воно зобов'язане реалізувати її іншим учасникам або третім особам протягом строку та в порядку, установлених статутом і Законом України „ Про господарські товариства”, або зменшити свій статутний капітал відповідно.

Товариство з обмеженою відповідальністю може бути перетворене в акціонерне товариство або у виробничий кооператив.

3.3.2. Поняття товариства з додатковою відповідальністю

Товариством з додатковою відповідальністю (ТДВ) є товариство, засноване одним або декількома особами, статутний капітал якого розділений на частини, розмір яких визначений статутом.

Учасники ТДВ солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність по його зобов'язаннях своїм майном у розмірі, що встановлюється статутом товариства і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесків кожного учасника. У випадку визнання банкрутом одного з учасників його відповідальність по зобов'язаннях товариства розподіляється між іншими його учасниками пропорційно їхнім частинам у статутному капіталі.

До ТДВ застосовуються тіж положення Цивільного кодексу і Закону України „ Про господарські товариства” щодо товариств з обмеженою відповідальністю.

3.3.3. Поняття акціонерного товариства

Акціонерні товариства є найбільш поширеною формою господарських товариств в Україні. Це викликано не стільки їх великою поширеністю у світі (у світовій практиці корпоративне управління здійснюється насамперед в акціонерних товариствах), а й тим, що значна частина приватизованих підприємств набула форми акціонерних товариств.

Виникнення та функціонування акціонерних товариств мали як позитивні, так і негативні риси. Вони проявлялися поступово, з розвитком самих корпорацій.

Позитивними рисами акціонерних товариств були обмеження економічного ризику для окремих учасників, підвищення підприємниць-

кої активності та об'єднання різних економічних можливостей - капіталів та вміння, знання, ідей, обмеження можливостей вилучення капіталів (паїв, часток) з товариства, розмежування капіталу та економічної діяльності, жорстке відокремлення власності господарського товариства і власності його учасників, зменшення залежності частки акціонерного товариства від частки його окремих учасників, підвищення кваліфікаційного рівня учасників корпоративних відносин, особливо менеджменту.

До **негативних рис** ролі акціонерних товариств можна віднести виникнення так званого фіктивного капіталу, який часто функціонує відірвано від капіталу реального, зниження можливостей контролю за діяльністю акціонерних товариств з боку дрібних акціонерів, появу можливості спекулятивного і навіть злочинного акціонерного засновництва, ускладнення управління акціонерними товариствами в порівнянні з іншими формами підприємств.

Ці негативні риси супроводжували розвиток акціонерних товариств, проте не перекреслювали їх позитивні риси, що сприяло динамічному розвитку корпорацій.

Важливість ролі акціонерних товариств потребує чіткого визначення поняття "акціонерне товариство". Незважаючи на деякі розбіжності в трактуванні акціонерних товариств, світова економічна та юридична наука в цілому дають загальні визначення, що застосовуються в Україні.

Акціонерним є товариство, статутний капітал якого розділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості. Воно самостійно відповідає за своїми обов'язками всім своїм майном. Акціонери не відповідають по зобов'язаннях товариства і несуть ризик збитків,

пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості акцій, що їм належать.

Акціонери, які не повністю сплатили акції, у випадках, установлених статутом, відповідають по зобов'язаннях товариства в межах несплаченої частини вартості належних їм акцій.

Акціонерне товариство, яке проводить відкриту передплату на акції, зобов'язане щорічно публікувати для загальної відомості річний звіт, бухгалтерський баланс, відомості про прибуток і збитки, а також іншу інформацію, передбачену Законом України „ Про господарські товариства” та рішеннями Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦП та ФР).

Акціонерне товариство може бути створено юридичними та (або) фізичними особами. Якщо акціонерне товариство створюється декількома особами, вони укладають між собою договір, що визначає порядок здійснення ними спільної діяльності щодо створення товариства, при цьому цей договір не є установчим документом товариства.

Договір про створення акціонерного товариства укладається в письмовій формі, а якщо товариство створюється фізичними особами, підписи засновників підлягають нотаріальному засвідченню.

Особи, які створюють акціонерне товариство, несуть солідарну відповідальність по зобов'язаннях, які виникли до державної реєстрації товариства.

Акціонерне товариство відповідає по зобов'язаннях учасників, пов'язаних з його створенням, лише у випадку наступного схвалення їхніх дій загальними зборами акціонерів.

Акціонерне товариство може бути створено однією особою або може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером всіх

акцій товариства. Відомості про це підлягають реєстрації та опублікуванню у пресі.

Порядок і строки здійснення дій щодо створення акціонерного товариства, у тому числі порядок проведення установчих зборів і їхня компетенція установлюються Законом України „ Про господарські товариства”.

Установчим документом акціонерного товариства є його статут. Він повинен містити ті ж відомості, що й статут товариства з обмеженою відповідальністю, тобто те, що визначено статтею 88 Цивільного кодексу, а саме:

- найменування юридичної особи;
- органи управління товариством, їхня компетенція, порядок прийняття рішень.

Крім цього також:

- розмір статутного капіталу;
- вид акцій, що випускаються товариством, їхню номінальну вартість і кількість;
- права акціонерів.

Статутний капітал акціонерного товариства утворюється з вартості внесків акціонерів, внесених у результаті придбання ними акцій. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів. Він не може бути менше розміру, встановленого законодавчо.

При створенні акціонерного товариства всі його акції повинні бути розподілені між засновниками. Відкрита передплата на акції акціонерного товариства не проводиться до повної оплати статутного капіталу. Порядок проведення відкритої підписки встановлюється законодавчо.

Якщо по завершенні другого та у кожного наступного фінансового року вартість чистих активів акціонерного товариства виявиться менше від статутного капіталу, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу і зареєструвати відповідні зміни до статуту у встановленому порядку. Якщо вартість чистих активів товариства стає менше від мінімального розміру статутного капіталу, встановленого законом, товариство підлягає ліквідації.

Акціонерне товариство має право за рішенням загальних зборів акціонерів збільшити статутний капітал шляхом збільшення номінальної вартості акцій або додаткового випуску акцій.

Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства допускається після його повної сплати. Збільшення статутного капіталу товариства для покриття збитків не допускається.

У випадках, встановлених статутом товариства і Законом України „Про господарські товариства”, може бути встановлене переважне право акціонерів на придбання акцій, які додатково випускаються товариством.

Акціонерне товариство має право за рішенням загальних зборів акціонерів зменшити статутний капітал шляхом зменшення номінальної вартості акцій або шляхом покупки товариством частини випущених акцій з метою зменшення їхньої загальної кількості. Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства допускається після повідомлення про це всіх його кредиторів у порядку, встановленому Законами України „Про господарські товариства”, „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, „Положенням про порядок реєстрації випуску акцій та інформації про їх емісію”, затвердженого Рішенням ДКЦП та ФР, іншими нормативними актами. При цьому кредитори товариства мають право ви-

магати дострокового припинення або виконання товариством відповідних зобов'язань і відшкодування збитків.

Частина привілейованих акцій у загальному обсязі статутного капіталу акціонерного товариства не може перевищувати двадцяти п'яти відсотків. Акціонерне товариство має право випускати облігації на суму, що не перевищує розміру статутного капіталу або розміру забезпечення, що надається товариству з цією метою третіми особами.

Акціонерне товариство не має права повідомляти й виплачувати дивіденди:

- до повної сплати всього статутного капіталу;
- при зменшенні вартості чистих активів акціонерного товариства до розміру, меншого, ніж розмір статутного капіталу та резервного фонду.

Вищим органом акціонерного товариства є загальні збори акціонерів. У загальних зборах мають право брати участь всі його акціонери незалежно від кількості й виду акцій, що їм належать.

Акціонери або їхні представники, які беруть участь у загальних зборах, реєструються з вказівкою кількості голосів, що має кожний акціонер, який бере участь у зборах.

До виняткової компетенції загальних зборів акціонерів відносяться:

- внесення до статуту товариства, в тому числі зміна розміру його статутного капіталу;
- обрання членів Наглядової ради, а також утворення та відкликання виконавчого та інших органів товариства;
- затвердження річної фінансової звітності, розподіл прибутку та збитків товариства;
- рішення про ліквідацію товариства.

До виняткової компетенції загальних зборів статутом товариства і Законом України „ Про господарські товариства” може бути також віднесене вирішення інших питань.

Акціонер має право призначити свого представника для участі в зборах. Представник може бути постійним або призначеним на певний строк. Акціонер має право в будь-який момент замінити свого представника у вищому органі товариства, сповістивши про це виконавчому органу товариства.

Рішення загальних зборів акціонерів приймаються більшістю не менше 3/4 голосів акціонерів, які беруть участь у зборах, щодо:

- внесення змін до статуту товариства;
- ліквідації товариства.

З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів акціонерів, які беруть участь у зборах. Загальні збори акціонерів повинні скликатися не менше одного разу на рік.

Позачергові збори акціонерів скликаються у разі неплатоспроможності товариства, а також при наявності обставин, вказаних в статуті товариства, і в будь-якому іншому випадку, якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства в цілому. Порядок скликання і проведення загальних зборів, а також умови скликання і проведення позачергових зборів та повідомлення акціонерів устанавлюються статутом товариства і Законом України „ Про господарські товариства”.

В акціонерному товаристві може бути створена Наглядова рада, яка здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу і захищає права акціонерів товариства. Якщо чисельний состав акціонерів більше 50, створення Наглядової ради є обов'язковим.

Статутом акціонерного товариства і Законом України „ Про господарські товариства” може встановлюватися виняткова компетенція Наглядової ради. Питання, віднесені статутом до виняткової компетенції Наглядової ради, не можуть бути передані нею для вирішення виконавчому органу товариства.

Члени Наглядової ради акціонерного товариства не можуть бути членами його виконавчого органу. Наглядова рада акціонерного товариства визначає форми контролю за діяльністю його виконавчого органу.

Виконавчим органом акціонерного товариства, що здійснює керівництво його поточною діяльністю, є правління або інший орган, вказаний статутом товариства. Виконавчий орган вирішує всі питання діяльності акціонерного товариства, крім тих, що віднесені до компетенції загальних зборів і Наглядової ради товариства.

Виконавчий орган є підзвітним загальним зборам акціонерів і Спостережній раді товариства та організовує виконання їхніх рішень. Він діє від імені акціонерного товариства в межах, установлених статутом товариства і Законом України „ Про господарські товариства”.

Виконавчий орган акціонерного товариства може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноособовим (директор, генеральний директор).

Акціонерне товариство, що зобов'язане відповідно до Закону України „ Про цінні папери та фондову біржу” публікувати для загального ознайомлення документи, передбачені статтею 152 Цивільного кодексу, повинне для перевірки та підтвердження правильності річної фінансової звітності щорічно залучати аудитора, не пов'язаного майновими інтересами з товариством або з його учасниками.

У світовій практиці існують два види акціонерних товариств - **відкриті й закриті**. І ті й інші мають певну історію свого виникнення. Так, закриті акціонерні товариства розвивались переважно в Німеччині

наприкінці XIX - на початку XX ст. У такому товаристві акції розподілялись між засновниками і відразу ж відбувалась їх реалізація.

У США переважна частина акціонерних товариств засновувалась через відкриту підписку - продаж акцій на відкритих торгах .

Закриті акціонерні товариства в країнах Центральної Європи мають різні назви. Наприклад, у Польщі, Чехії вони мають назву - компанія з обмеженою відповідальністю. Також там існує і товариство з обмеженою відповідальністю.

У світовій практиці закриті акціонерні товариства мають менше поширення, ніж відкриті. В Україні внаслідок особливостей проведення приватизації кількість закритих акціонерних товариств переважає кількість відкритих.

Відповідно до українського законодавства **відкритим** є акціонерне товариство, акції якого можуть розповсюджуватися через відкриту підписку й купівлю-продаж на біржах. При цьому важливим є те, що акції розповсюджуються серед громадян і підприємств, перелік яких і склад заздалегідь визначити неможливо.

Закритим є акціонерне товариство, акції якого розподіляються між засновниками і не можуть розповсюджуватися через підписку, купуватися та продаватися на біржі. При створенні закритого акціонерного товариства акції розповсюджуються між засновниками і мають обмеження щодо придбання та продажу. Закриті акціонерні товариства мають більш подібні риси до товариства з обмеженою відповідальністю, оскільки, як правило, у них невелика кількість акціонерів, ускладнений перехід прав власності на корпоративні права (акції), спрощена реєстрація випуску акцій.

Контрольні запитання:

1. Як створюються господарські товариства?
2. Охарактеризуйте основні риси господарських товариств корпоративного типу.
3. Які основні вимоги до установчих документів господарських товариств?
4. Назвіть основні права акціонерів.
5. Які позитивні риси акціонерних товариств зумовили їх виникнення та поширення в Україні?
6. У чому полягають принципові відмінності між відкритими і закритими акціонерними товариствами?
7. Хто може бути засновником акціонерного товариства в Україні?

ТЕМА 4. Сутність і види акцій

4.1. Поняття та властивості акцій

Підприємство, в тому числі акціонерні товариства, мають право на випуск цінних паперів. Це дає змогу залучати фінансові ресурси. Одним з видів цінних паперів, які може випускати акціонерне товариство, є акції. Під **акцією** звичайно розуміють цінний папір, який випускає акціонерне товариство при його створенні, при перетворенні підприємства або організації в акціонерне товариство, при злитті (поглинанні) двох або декількох акціонерних товариств, а також для мобілізації коштів при збільшенні існуючого статутного капіталу. У зв'язку з цим акцію можна вважати свідоцтвом про внесення певної частки в статутний капітал акціонерного товариства.

У Законі «Про цінні папери та фондову біржу» акції дається наступне визначення: **акція** – це цінний папір без установленого строку обігу,

що засвідчує участь на паях у статутному капіталі акціонерного товариства, що підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні їм, а також дає право її власникові на одержання частини доходу у вигляді дивіденду та на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.

З цього визначення видно, що акція має ряд властивостей, а саме:

- не має строку обігу;
- є пайовим цінним папером;
- є грошовим документом;
- є певним чином оформленим документом;
- вона є неподільна;
- може обертатися;
- є прибутковою.

Акція – це частка акціонера у всьому тому, що має акціонерне товариство, це право на частину капіталу, майна, доходу. Вона існує стільки ж, скільки існує саме акціонерне товариство. А акціонерні товариства, як правило, створюються на невизначений строк.

Акція відноситься до групи пайових цінних паперів. Це значить, що по цьому цінному папері товариство не несе зобов'язання повернути кошти, вкладені в його діяльність. Акція засвідчує участь на паях у формуванні статутного капіталу та розподілі доходу.

Акція – це грошовий документ, що має певну вартість. Вартість акцій має наступні види:

- **номінальна вартість акції** – це ціна акції, отримана шляхом розподілу статутного капіталу акціонерного товариства на випущену кількість акцій. Номінал акції визначається під час заснування акціонерного товариства і залежить від того, на яку категорію ін-

весторів орієнтується товариство при розміщенні акцій. Всі акції акціонерного товариства повинні мати однакову номінальну вартість. Номінальна вартість акції повинна бути кратна одній копійці.

Акціонерне товариство може міняти номінальну вартість акції. Така процедура називається деномінацією і може бути пов'язана як зі збільшенням цієї вартості (консолідація), так і зі зменшенням (дроблення).

Номінальна вартість акцій має винятково інформаційний характер і практично не має значення для подальшого обігу акцій на ринку цінних паперів;

- **ринкова вартість, або курсова** – це ціна, що визначається на біржовому або позабіржовому ринку в процесі купівлі – продажу. Ця вартість залежить від багатьох факторів - фінансового стану товариства, перспектив його розвитку, розміру дивідендів, тощо і може бути вище, нижче або рівною номінальній вартості;
- **балансова вартість акції** – ціна, отримана шляхом ділення різниці між величинами активів і пасивів акціонерного товариства на кількість випущених акцій (ціна придбання).

У зв'язку з тим, що акції можуть випускатися емітентом у різних формах, то оформлення цього документа здійснюється по-різному.

Акції за формою існування поділяються на **документарні і без документарні**. Рішення про форму існування акцій приймає Емітент на загальних зборах засновників або акціонерів.

Випуск акцій проводиться в розмірі статутного капіталу. Додатковий випуск акцій можливий тільки у випадку, коли всі раніше випущені акції повністю сплачені за вартістю не нижче номінальної. Заборо-

нено випуск акцій для покриття збитків, пов'язаних з господарською діяльністю товариства.

Випуск акцій у документарній формі існування проводиться шляхом виготовлення та видачі акціонерам сертифікатів акцій.

Сертифікат акції – це бланк цінного папера, що видається власникові акцій і містить встановлені законодавством реквізити і засвідчує право володіння певною кількістю акцій. Випуск сертифікатів акцій в Україні регламентується «Положенням про вимоги до сертифікатів цінних паперів, випущених у документарній формі», затвердженим Рішенням Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку № 95 зі змінами та доповненнями. У цьому Рішенні данються обов'язкові вимоги до реквізитів бланків сертифікатів. Друкувати бланки сертифікатів можуть тільки певні поліграфічні підприємства України, такі як Банкнотомонетний двір Національного банку України, фабрика Держзнаку.

Акції, що випускаються в бездокументарній формі, існують тільки на рахунку зберігача цінних паперів у вигляді облікових записів. У цьому разі підтвердження права власності на цінні папери буде у вигляді виписки з рахунку, яку зберігач повинен видати власнику акцій.

Для акції характерна **неподільність**. У разі, коли одна акція належить декільком особам, всі вони визнаються власниками і можуть здійснювати свої права через когось з них.

Обіг акцій – це можливість передачі права володіння майном іншій особі. Акція може бути об'єктом купівлі - продажу або дарування, спадкування.

Прибутковість акції означає, що її власник може одержувати певний прибуток від володіння цим цінним папером. Цей прибу-

ток може виступати у вигляді дивідендів або доходу від продажу цінного папера.

4.2. Типи акцій

Акціонерне товариство має право розміщувати тільки іменні акції, які можуть бути двох типів:

- прості, які надають їх власникам право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів, на участь в управлінні акціонерним товариством, на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації та інші права, передбачені законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств. Прості акції надають їх власникам однакові права;
- привілейовані, які надають їх власникам переважні, стосовно власників простих акцій, права на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, а також надають права на участь в управлінні акціонерним товариством у випадках, передбачених статутом і законом, який регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

Акціонерне товариство може розміщувати привілейовані акції різних класів (з різним обсягом прав), якщо така можливість передбачена його статутом. У такому разі умовою їх розміщення є черговість отримання дивідендів і виплат з майна ліквідованого товариства для кожного класу привілейованих акцій, розміщених акціонерним товариством, яка встановлюється статутом товариства. Залежно від умов розміщення привілейовані акції певних класів можуть бути конвертовані у прості акції або у привілейовані акції інших класів.

Частка привілейованих акцій у статутному капіталі акціонерного товариства не може перевищувати 25 відсотків.

4.3. Процедура реєстрації випуску акцій.

Рішення про випуск акції приймається засновниками акціонерного товариства при його створенні або загальними зборами акціонерів при збільшенні статутного капіталу.

При створенні акціонерного товариства акції повинні бути поширені між засновниками. Засновники акціонерного товариства укладають між собою договір, в якому визначається порядок дій по створенню та реєстрації в органах державної влади підприємства.

Порядок реєстрації випуску акцій, а також інформації про їхній випуск визначається нормативними актами Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку України (ДКЦП та ФР):

- Положенням про порядок реєстрації випуску акцій під час створення акціонерних товариств, затвердженим Рішенням № 487 від 15.03.2007 р.;
- Положенням про порядок реєстрації випуску акцій, затвердженим Рішенням № 942 від 26.04.2007 р.;
- Положенням про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерних товариств, затвердженим Рішенням № 387 від 22.02.2007 р.;
- Положенням про порядок реєстрації випуску акцій та інформації про їх емісію під час реорганізації товариств, затвердженим Рішенням № 221 від 30.12.1998 р. зі змінами та доповненнями;
- Законом України «Про господарські товариства» та іншими нормативними актами.

Чинне законодавство України неоднозначно визначає такі терміни, як «випуск» і «емісія» акцій. В законах «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про господарські товариства», багатьох рішеннях ДКЦП та ФР поняття «випуск» і «емісія» використовуються як рівнозначні терміни.

Поняття «**випуск акцій**» застосовується також для визначення зареєстрованої у встановленому порядку сукупності акцій одного емітента з одним державним реєстраційним номером, які можуть мати різні умови емісії, але надають однакові права (див. Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні»).

Термін «**емісія акцій**» застосовується в більш вузькому значенні - для встановлення сукупності дій емітента по здійсненню випуску акцій.

Перше розміщення акцій товариства є виключно закритим (приватним) серед засновників. Рішення про розміщення акцій приймається зборами засновників. Фактична кількість розміщених акцій повинна дорівнювати кількості акцій, визначеній в рішенні про розміщення акцій. Розміщення акцій повинно бути закінчено в строк, передбачений рішенням про їх розміщення, але не пізніше ніж протягом двох місяців з дня початку розміщення.

Реєстрація випуску акцій, звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій здійснюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Порядок створення товариства включає таку послідовність дій:

1. Прийняття зборами засновників товариства рішення про:

- намір створення акціонерного товариства;
- визначення уповноваженої особи (осіб) засновника (засновників), якій надаються повноваження здійснювати дії, пов'язані із створенням товариства;
- розміщення акцій та затвердження протоколу рішення про розміщення акцій;
- укладання договору про створення товариства (із зазначенням розподілу акцій, що планується розмістити, кожному засновнику товариства)

2. Подання до реєструвального органу (ДКЦП) заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій.
3. Реєстрація реєструвальним органом випуску акцій і видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.
4. Присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера.
5. Укладення з депозитарієм договору про обслуговування емісії акцій або з реєстратором - про ведення реєстру власників акцій.
6. Виготовлення сертифікатів акцій (у разі розміщення акцій у документарній формі) або оформлення глобального сертифіката (у разі розміщення акцій у бездокументарній формі).
7. Закрите (приватне) розміщення акцій. Оплата акцій кожним із засновників відповідно до вимог законодавства та договору про створення товариства.
8. Прийняття установчими зборами товариства рішення про:
 - створення товариства та затвердження статуту;
 - затвердження результатів закритого (приватного) розміщення акцій.
9. Державна реєстрація товариства в органах державної реєстрації (реєстраційна палата).
10. Подання до реєструвального органу (ДКЦП) заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій.
11. Реєстрація реєструвальним органом (ДКЦП) звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій і видача свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

Реєструвальний орган протягом 30 днів після отримання заяви та всіх необхідних документів для реєстрації випуску акцій здійснює реєстрацію випуску акцій або відмовляє в реєстрації. Після реєстрації випуску акцій засновнику (засновникам) або уповноваженій особі (особам) засновника (засновників) видається тимчасове свідоцтво

про реєстрацію випуску акцій (додаток 1), яке є підставою для присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера, укладання з депозитарієм договору про обслуговування емісії акцій або з реєстратором - про ведення реєстру власників іменних акцій, виготовлення сертифікатів акцій у разі розміщення акцій у документарній формі або оформлення та депонування глобального сертифіката в разі розміщення акцій у бездокументарній формі.

Реєструвальний орган протягом 14 календарних днів після отримання заяви і всіх необхідних документів для реєстрації звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій здійснює реєстрацію звіту про результати розміщення акцій або відмовляє в його реєстрації.

Одночасно з реєстрацією звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій товариству видається свідоцтво про реєстрацію випуску акцій.

У разі, якщо протягом строку розміщення акцій, який вказаний у рішенні про розміщення акцій, не було розміщено жодної акції, реєструвальний орган здійснює скасування реєстрації випуску акцій та анулює тимчасове свідоцтво про реєстрацію випуску акцій відповідно до Порядку скасування реєстрації випусків акцій та анулювання свідоцтв про реєстрацію випусків акцій, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30.12.98 N 222, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 24.03.99 за N 180/3473 (у редакції рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14.07.2005 N 398).

Документи, які подаються засновником (засновниками) або уповноваженою особою (особами) засновника (засновників) товариства для реєстрації випуску акцій:

1. Заява про реєстрацію випуску акцій.
2. Рішення про розміщення акцій, який оформлюється у вигляді протоколу, та має містити відомості про:
 - кількість засновників на дату проведення зборів;
 - найменування товариства та його місцезнаходження, що визначено засновниками;
 - запланований розмір статутного капіталу;
 - заплановані мету та предмет його діяльності;
 - загальну номінальну вартість акцій, що планується розмістити;
 - тип та кількість акцій, що планується розмістити;
 - номінальну вартість акцій;
 - форму існування акцій (документарна або бездокументарна);
 - дату початку та дату закінчення розміщення акцій;
 - строк та порядок оплати акцій (зазначення джерел та форми оплати акцій);
 - строк повернення коштів при відмові від випуску акцій;
 - права власників привілейованих акцій.
3. Договір про створення товариства або його нотаріально засвідчена копія.
4. Рішення засновника (засновників) щодо визначення уповноваженої особи (осіб) засновника (засновників), якій надаються повноваження здійснювати дії, пов'язані із створенням товариства, що оформлено протоколом або випискою з протоколу зборів засновників, які повинні бути пронумеровані, прошнуровані та засвідчені підписом і печаткою (у разі її наявності) засновника (засновників), у разі прийняття такого рішення.
5. Висновок аудитора (аудиторської фірми) щодо спроможності засновника - юридичної особи сплатити відповідні внески до статутного капіталу товариства.
6. Копія декларації про майновий стан і доходи, завірена відповідним

податковим органом, за останній рік, що передував року, в якому прийнято рішення про намір створення товариства, щодо спроможності засновника - фізичної особи сплатити відповідні внески до статутного капіталу товариства.

Не пізніше 60 календарних днів з дати державної реєстрації товариства в органах державної реєстрації товариство повинно подати до реєструвального органу (ДКЦП) документи для реєстрації звіту про результати розміщення акцій. Для цього товариство подає до реєструвального органу такі документи:

- заяву про реєстрацію звіту про результати розміщення акцій;
- рішення установчих зборів щодо затвердження статуту товариства із зазначенням кількості та відсотка голосів засновників, які голосували за прийняття такого рішення, що оформлено протоколом або випискою з протоколу установчих зборів, які повинні бути пронумеровані, прошнуровані та засвідчені підписом керівника й печаткою товариства (у разі подання протоколу він повинен бути засвідчений підписами голови та секретаря зборів);
- рішення установчих зборів щодо затвердження результатів закритого (приватного) розміщення акцій із зазначенням кількості та відсотка голосів засновників, які голосували за прийняття такого рішення, що оформлено протоколом або випискою з протоколу установчих зборів, які повинні бути пронумеровані, прошнуровані та засвідчені підписом керівника й печаткою товариства (у разі подання протоколу він повинен бути засвідчений підписами голови та секретаря зборів);
- звіт про результати закритого (приватного) розміщення акцій. Звіт про результати закритого (приватного) розміщення акцій подається до реєструвального органу у двох примірниках і повинен бути засвідчений підписами голови та секретаря установчих зборів, підписом керівника та печаткою товариства, підписом та печаткою аудитора

(аудиторської фірми);

- зареєстрований в органах державної реєстрації статут товариства чи його нотаріально засвідчену копію;
- проміжну фінансову звітність за звітний період, що передував кварталу, у якому подаються документи для реєстрації звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій, у складі балансу та звіту про фінансові результати, засвідчену підписами й печатками емітента та аудитора (аудиторської фірми), а також висновок аудитора (аудиторської фірми).
- довідку, засвідчену підписом керівника та печаткою товариства, яка свідчить про повну оплату акцій, щодо яких прийнято рішення про розміщення, з переліком внесків, унесених в оплату за акції, номерів та дат платіжних документів (у разі оплати акцій грошовими коштами), актів приймання-передавання або інших документів, що підтверджують оплату акцій (у разі оплати акцій негрошовими коштами), з наданням засвідчених копій документів, які підтверджують оплату;
- копію свідоцтва про державну реєстрацію товариства, засвідчену підписом керівника та печаткою товариства, або його нотаріально засвідчену копію;
- копію звіту про оцінку майна (акта оцінки майна), засвідчену підписом керівника та печаткою товариства, яка подається, якщо до статутного капіталу товариства вноситься майно господарських товариств з державною часткою (часткою комунального майна), для визначення вартості внесків засновників товариства;
- у разі внесення до статутного капіталу товариства цінних паперів - копію документа, що підтверджує право власності на цінні папери особи, яка вносить такі цінні папери в оплату за акції (щодо цінних паперів, випущених у документарній формі, - сертифікат цінних паперів /від дати державної реєстрації випуску цінних паперів і до ви-

готовлення бланків сертифікатів цінних паперів - тимчасове свідоцтво про право власності на іменні цінні папери/ та/або виписку з реєстру щодо цінних паперів, випущених у бездокументарній формі, - виписку з рахунку у цінних паперах), засвідчену підписом керівника та печаткою товариства;

- у разі внесення до статутного капіталу товариства майнових прав інтелектуальної власності - копію документа, який підтверджує майнове право інтелектуальної власності (зокрема копію свідоцтва про авторське право або копію свідоцтва на знак для товарів та послуг, або копію свідоцтва на право інтелектуальної власності на торговельну марку, або копію патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок, або копію свідоцтва про набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми, або копію патенту на майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, або копію диплома про наукове відкриття тощо), засвідчену нотаріально, копії офіційних публікацій про реєстрацію авторського права та/або копії опублікування офіційних відомостей про промислові зразки, та/або копії опублікування офіційних відомостей про знаки для товарів та послуг, та/або копії опублікування офіційних відомостей про винаходи та корисні моделі, засвідчені підписом керівника та печаткою товариства, а в разі, якщо набувач цінних паперів не є творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо), або не є одноособовим творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) - копію (копії) договору (договорів) про передачу майнових прав інтелектуальної власності до особи, яка вносить ці права в оплату за цінні папери, та копію публікації в бюлетені відповідної державної установи про реєстрацію цього договору у відповідних державних реєстрах, засвідчену підписом уповноваженої особи та печаткою товариства. Якщо останній власник авторського права отримав його через правонаступництво, замість договору надається

копія документа, що згідно з чинним законодавством засвідчує факт правонаступництва, засвідчена підписом керівника та печаткою товариства;

- копію акта оцінки майна (майнових прав) або звіту про оцінку майна (майнових прав), засвідченого підписом керівника та печаткою товариства, та копію рецензії на звіт про оцінку майна (акт оцінки майна), що здійснена відповідно до Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні", засвідчену підписом керівника та печаткою товариства (подаються у разі, якщо оплата акцій здійснюється цінними паперами та/або майном /майновими правами, у тому числі майновими правами інтелектуальної власності/, для визначення вартості внесків до статутного капіталу товариства);
- оригінал тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

Відмова в реєстрації випуску акції складається у разі:

- невідповідності поданих документів вимогам законодавства;
 - порушення вимог законодавства, пов'язаного з розміщенням акцій;
 - прийняття уповноваженою особою реєструвального органу або судом рішення про зупинення розміщення цінних паперів, яке є чинним на дату реєстрації, у порядку, передбаченому законодавством;
- відсутності будь-якого з документів, перелічених вище.

У разі, коли в реєстрації випуску акцій, звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій відмовлено з мотивів, які емітент вважає необґрунтованими, він може звернутися до суду.

4.4. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства

Існування можливості для вже створених акціонерних товариств проводити емісію додаткової кількості акцій означає, що підприємство має змогу залучати додаткові фінансові ресурси.

Порядок збільшення статутного капіталу акціонерних товариств регулюється Законом України «Про господарські товариства» і Положенням про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерних товариств, затвердженим Рішенням ДКЦП та ФР № 387 від 22.02.2007 р.

Акціонерне товариство має право збільшувати статутний капітал, якщо всі попередні випуски акцій були зареєстровані й всі раніше випущені акції повністю сплачені за вартістю не нижче номінальної.

Рішення про збільшення статутного капіталу акціонерного товариства може прийматися тільки загальними зборами акціонерів.

Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства здійснюється шляхом:

- збільшення кількості акцій існуючої номінальної вартості;
- збільшення номінальної вартості акцій.

Всі акціонери товариства мають переважне право на придбання акцій, що випускаються додатково, в кількості, пропорційній їхній частині в статутному капіталі на дату ухвалення рішення про випуск акцій.

Передплата на акції у відкритому акціонерному товаристві здійснюється у два етапи:

- **на першому етапі** реалізується переважне право акціонерів на придбання акцій, випущених додатково, в кількості, пропорційній частці кожного акціонера в статутному капіталі;

- **на другому етапі** реалізується право інших інвесторів на придбання акцій, що випускаються додатково, а також існуючих акціонерів у кількості, що перевищує кількість акцій, на яке акціонер реалізував своє переважне право.

Для реалізації свого переважного права на придбання акцій акціоне-

ром подається заява, укладається договір і здійснюється оплата акцій.

В інформації про випуск акцій повинне обов'язково вказуватися строк першого і другого етапів. Строк проведення першого етапу не може бути менше 15 календарних днів. Від дня, що впливає за день закінчення першого етапу підписки, на вимогу акціонера або іншого інвестора акціонерне товариство зобов'язане надати інформацію про кількість акцій, на які була здійснена підписка на першому етапі.

4.5. Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства. Викуп акціонерним товариством власних акцій

Порядок зменшення розміру статутного капіталу акціонерного товариства регулюється Законом України „Про господарські товариства”, Положенням про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерних товариств, затвердженим Рішенням ДКЦП та ФР № 387 від 22.02.2007 р. Рішення про зменшення статутного капіталу акціонерного товариства приймається загальними зборами акціонерів.

Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства не допускається в таких випадках:

- при наявності заперечень кредиторів. Строк для подання кредитором заперечень не може бути менше 30 днів з дати опублікування повідомлення про зменшення статутного капіталу товариства. Копія заперечень кредиторів представляється також у ДКЦП та ФР;
- якщо попередній випуск акцій не зареєстрований.

Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства може бути здійснене шляхом:

- зменшення номінальної вартості акцій;
- зменшення кількості акцій шляхом викупу частини акцій у їхніх

власників з метою анулювання акцій.

Рішення про зменшення статутного капіталу приймається загальними зборами акціонерів. У випадку, якщо акціонер відмовився від обміну акцій у зв'язку зі зменшенням статутного капіталу шляхом зменшення номінальної вартості акцій, товариство зобов'язане запропонувати викупити акції за вартістю не нижче номінальної.

Акціонер не наділений правом виходу з акціонерного товариства та виділення своєї частки в майні товариства. Замість цього він може продати приналежні йому акції іншим акціонерам, третім особам або самому товариству.

Викуп акціонерним товариством власних акцій може мати місце тільки після державної реєстрації товариства. Викуп здійснюється за рахунок чистого прибутку, що залишається в розпорядженні товариства згідно зі ст. 32 Закону України „Про господарські товариства”.

Викуп акцій може мати добровільний або обов'язковий характер. При добровільному викупі акцій товариство має можливість викупити в акціонерів з їхньої згоди оплачені ними акції. При такому викупі товариством своїх акцій, воно не має права самостійно визначати коло акціонерів, у яких будуть викуплятися акції, і виходити до них з індивідуальною пропозицією (або приймати таку пропозицію про продаж акцій від акціонерів), оскільки при цьому порушуються права інших акціонерів та створюється основа для зловживань.

Викуп акціонерним товариством власних акцій повинен здійснюватися за передбаченою законодавством процедурою, що включає:

- прийняття товариством рішення про викуп власних акцій;
- повідомлення товариством акціонерів про викуп власних акцій;
- прийом товариством пропозицій акціонерів про викуп їхніх акцій;

- оформлення договорів купівлі-продажу акцій і їхнє виконання.

Ухвалення рішення про викуп акцій відноситься до компетенції загальних зборів акціонерів, але може бути делеговано іншому органу управління (Спостережній раді, правлінню). У рішенні про викуп акцій повинне бути зазначене: ціль викупу акцій, тип і категорія акцій, що викупаються, їхня кількість, ціна придбання, строк оплати, порядок і строк прийому товариством пропозицій акціонерів про викуп їхніх акцій.

До початку викупу акцій, але не менше ніж за 30 днів всі акціонери повинні бути повідомлені про викуп товариством власних акцій. Повідомлення повинне здійснюватися шляхом персонального письмового повідомлення власників іменних акцій і шляхом загального повідомлення в місцевій пресі за місцем перебування товариства і в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів або ДКЦП та ФР. Персональне та загальне повідомлення повинне містити відомості, зазначені в рішенні про викуп акцій.

Кожний акціонер, власник акцій того типу та категорії, які викуповуються, має право продати зазначені акції, а товариство зобов'язане купити їх.

Акціонер, який збирається продати акції, повинен протягом встановленого товариством строку подати уповноваженому органу товариства письмову заяву з вказівкою прізвища, ім'я, по батькові (найменування), місця проживання (місця знаходження), кількості, типу та категорії акцій, пропонованих до викупу.

Розрахунки за викуплені товариством акції здійснюються на підставі договорів купівлі-продажу, укладених за підсумками прийому пропозицій від акціонерів про продаж акцій. Оплата акцій здійснюється винятково коштами.

Обов'язковий викуп товариством своїх акцій здійснюється на вимогу

акціонера у випадках, прямо передбачених чинним законодавством. Акціонер наділений правом вимагати від товариства викупу своїх акцій з метою захисту своїх майнових інтересів у ситуаціях істотної зміни умов інвестування, що виникла з волі самого акціонерного товариства (а не третіх осіб чи інших зовнішніх обставин).

Право акціонера вимагати викупу своїх акцій є стримуючим механізмом при прийнятті товариством найбільш важливих рішень. Право акціонера вимагати викупу своїх акцій у товариства часто називається «правом на незгоду».

Чинне законодавство України передбачає наступні випадки, коли акціонер наділяється правом вимагати викупу своїх акцій:

- у разі реорганізації товариства, коли акціонери не голосували за прийняття загальними зборами акціонерів рішення про реорганізацію (не були присутні на зборах, голосували проти рішення про реорганізацію або втрималися від голосування);
- у випадку реструктуризації або реорганізації відкритого акціонерного товариства, створеного в процесі приватизації або корпоратизації, якщо акціонер голосував проти прийняття загальними зборами рішення про реструктуризацію .

Акції, викуплені акціонерним товариством, повинні бути протягом року реалізовані або анульовані. Протягом цього періоду розподіл прибутку, а також голосування та визначення кворуму на загальних зборах проводиться без урахування придбаних акціонерним товариством власних акцій. Реалізація акцій може здійснюватися шляхом поширення серед працівників товариства або продажу серед акціонерів, працівників товариства або третіх осіб. Спосіб, порядок і умови реалізації акцій повинні визначатися рішенням уповноваженого органу товариства.

Поширення акцій серед працівників може здійснюватися на платній

або безоплатній основі. Рішення про продаж або передачу акцій керівникові та членам виконавчого органу, працівникам товариства можуть прийматися тільки Спостережною радою або загальними зборами акціонерів, щоб уникнути зловживань з боку виконавчого органу товариства.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення акції.
2. Хто може випускати акції?
3. Які існують типи акцій?
4. Які існують види вартості акцій?
5. Якими правами володіють власники простих і привілейованих акцій?
6. Що включається в процедуру випуску акцій?
7. Хто може приймати рішення про збільшення статутного капіталу акціонерного товариства?

ТЕМА 5. Форми корпоративного капіталу

5.1. Поняття корпоративної власності

Основною функцією корпоративного управління є управління майном акціонерів. Із цього виходить, що необхідно мати чітку регламентацію відносин власності в акціонерних товариствах.

Поняття власності в корпоративному управлінні можна розглядати з двох сторін. З одного боку, власність може розглядатись як володіння акціонером цінними паперами даного товариства. З другого, поняття власності може відноситись до власності самого акціонерного товариства як юридичної особи. Власність акціонерних товариств

розглядається як об'єднання власності окремих осіб. Будь-яке акціонерне товариство є власником:

- майна, переданого йому засновниками;
- продукції, виготовленої товариством;
- фінансових коштів, отриманих від засновників і доходів від господарської діяльності.

Будь-яке господарське товариство для здійснення своєї діяльності повинне мати первинний капітал. По-перше, він потрібний при початкових кроках створення, наприклад, щоб купити оргтехніку, орендувати приміщення, організувати процес формування та розвитку виробництва, по-друге, повинен гарантувати інтереси кредиторів, які вклали в це підприємство кошти. Такий капітал формується за рахунок внесків засновників і називається статутним.

Внеском учасника господарського товариства є сукупність коштів, майна та майнових прав, оцінених за згодою учасників і переданих товариству для забезпечення його діяльності у порядку, в розмірах і в строки, затверджені установчими документами.

У Законі України „Про господарські товариства” сказано, що «внесками учасників і засновників товариства можуть бути будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, устаткуванням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), кошти, в тому числі в іноземній валюті. Внесок, оцінений у гривнях, становить частину засновника в статутному капіталі. Порядок оцінки внесків визначається в установчих документах товариства, якщо інше не передбачене законодавством України».

Відносно ряду суб'єктів підприємницької діяльності, до числа яких відносять банки, страхові компанії, фондові біржі та інші фінансово-кредитні структури, законодавством установлюються обмеження щодо до складу внесків учасників у капітал. Мета цих обмежень - зміцнення платоспроможності, підвищення фінансової стабільності даних структур.

Чинним законодавством не врегульований порядок передачі внесків товариству. Спосіб передачі залежить від виду переданого майна. Майно та цінні папери передаються товариству, кошти вносяться або перераховуються на розрахунковий рахунок товариства, або вносяться в касу створюваного товариства. Передача підтверджується різними документами, наприклад, актами прийому - передачі, прибутковим ордером, випискою з банку, індосаментом на передавальному розпорядженні, випискою з реєстру або сертифікатом цінних паперів.

Законом України « Про господарські товариства », Рішеннями ДКЦП та ФР встановлені порядок і строки внесення внесків. Основним є те, що кожний із засновників повинен внести не менше 50% свого внеску на момент державної реєстрації товариства.

Таким чином, при створенні акціонерного товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю з'являється капітал, що вже є власністю не окремих засновників, а товариства. Це означає, що учасники мають у товаристві свої корпоративні права, але тільки товариство є суб'єктом підприємницької діяльності. Тільки товариство може здійснювати управління цим капіталом, включаючи продаж. А учасники товариства можуть реалізовувати свої корпоративні права через вплив на менеджмент підприємства або через продаж своїх корпоративних прав.

5.2. Економічна роль статутного капіталу

Як було вже сказано, роль статутного капіталу полягає у створенні матеріальної бази для формування та розвитку товариства. На практиці роль статутного капіталу важлива тільки до моменту його створення. Практично з перших днів роботи підприємства величина статутного капіталу починає відрізнятися від величини активів підприємства. Наприклад, для створення товариства необхідні організаційні видатки, які здійснюються за рахунок коштів, переданих у статутний капітал. Тому він відразу зменшується.

У процесі господарської діяльності підприємство вступає в різні виробничо - господарські відносини, тобто купує матеріали, сировину, а продає продукцію, виконує послуги і т.п. А це значить, що активи підприємства весь час змінюються.

Якщо на підприємстві погано ведуться справи, то воно «проїсть» свій первісний капітал, якщо ж на підприємстві налагоджена ефективна діяльність - відбудеться збільшення капіталу.

Існують різні підходи до визначення капіталу корпорації. Його можуть називати як «реальний капітал», «власний капітал», він, як правило, відрізняється від статутного капіталу і містить у собі сам статутний капітал, резервний фонд, прибуток та ін.

Іноді для приведення статутного капіталу до розмірів реального можуть проводити як його збільшення, так і зменшення. Це здійснюється для зміни співвідношень частин або кількості акцій при додатковому випуску цінних паперів, зміни номіналу вже випущених акцій. Такі дії можуть вплинути на розстановку сил в акціонерному товаристві, тобто в когось може виявитися більший пакет, а для товариства з обмеженою відповідальністю - ні, тому що для цієї форми госпо-

дарської діяльності існують законодавчі обмеження, за якими всі додаткові вкладення не впливають на величину паю.

5.3. Способи формування капіталу

Для того щоб визначити вартісну величину корпоративних прав учасників, їхній внесок оцінюється в грошовому вимірі в установчих документах і в такий спосіб він відображає відповідну частину засновника в статутному капіталі. Законодавча система має певні механізми для оцінки внесків, які визначаються в установчих документах товариства.

Для України специфічним є те, що для корпоратизованих* і приватизованих підприємств статутним капіталом було майно існуючих державних підприємств, що оцінювалося за балансовою вартістю. Це найчастіше не враховувало реальну вартість підприємств.

У сучасних умовах формування статутних капіталів настійно потребує реальної оцінки внесків учасників. Тому треба чітко визначити способи формування статутного капіталу. Так, протягом довгого часу внески оцінювалися за згодою сторін, які створювали товариство і затверджувалися загальними зборами засновників. Важливо пам'ятати, що при формуванні статутного капіталу внески у вигляді коштів і майна (основних фондів) не обкладаються ні податком на додану вартість, ні податком на прибуток. Майно, що вноситься у статутний капітал від імені іноземного інвестора, звільняється від оплати ввізного мита.

* **корпоратизація** - це перетворення державного підприємства, закритого акціонерного товариства, більш ніж 75% статутного капіталу якого перебуває в державній власності, а також виробничих і науково-виробничих об'єднань, правовий статус яких раніше не був наведений відповідно до чинного законодавства, у відкрите акціонерне товариство.

Часто оцінка майна проходила за згодою сторін, при цьому величина вартості могла або в кілька разів бути меншою, або в кілька разів більшою реальної вартості внеску. Тому створювалися акціонерні та інші види товариств із нереальними статутними капіталами.

Одним з напрямків формування статутних капіталів було внесення інтелектуальної власності, що також оцінювалася за узгодженням сторін.

Для формування статутних капіталів також використовується покупка акцій високої номінальної вартості, але за низькою ринковою вартістю, які потім вносяться в статутний капітал за номіналом. Різниця у вартості показується в збитках. Таким чином, створюються підприємства з більшим статутним капіталом, але низькою реальною вартістю.

Щоб уникнути таких явищ, держава приймає ряд нормативних документів. Регуляторні системи багатьох країн, у тому числі в Україні, мають законодавчі положення, які роблять необхідною експертну оцінку внесків. Такими експертами можуть виступати товарні біржі, ліцензовані оцінювачі.

На законодавчому рівні встановлено, що не можна формувати статутні капітали за рахунок бюджетних коштів, кредитів, і коштів, отриманих під заставу. Адже легко взяти кредит для формування статутного капіталу, а після реєстрації товариства віддати кредит з отриманих коштів. Крім того, нормативними актами тепер встановлено, що необхідне підтвердження аудиторами можливості внесення внесків юридичних осіб, а також підтвердження правильності формування статутного капіталу товариства.

Контрольні запитання:

1. Власником чого є акціонерне товариство як юридична особа?
2. За рахунок чого формується капітал акціонерного товариства?
3. Чим володіють акціонери, часткою в акціонерному товаристві чи акціями?
4. Які кошти забороняється використовувати для формування статутного капіталу?

ТЕМА 6. Зовнішнє середовище корпоративного управління. Державне регулювання корпоративного сектора

6.1. Форми і функції державного регулювання

Одним з найважливіших елементів зовнішнього середовища корпоративного управління є державне регулювання корпоративного сектора. У цілому державне регулювання як один з напрямків корпоративного управління виходить за межі безпосереднього управління державними підприємствами та господарськими товариствами корпоративного виду. Створюючи цілісну організаційно - правову базу функціонування економіки, держава так чи інакше регулює різні сторони діяльності корпоративних підприємств. Але оскільки цей підхід дуже широкий, тому ми зупинимося на деяких аспектах діяльності держави, які безпосередньо відносяться до регулювання діяльності корпоративних господарських товариств.

Слід зазначити, що регулювання здійснюється органами **загальної** та **спеціальної компетенції**. Такий підхід характерний для всіх країн і означає, що на рівні законодавчих органів видаються нормативні акти, які мають чинність закону і регламентують загальні осно-

ви функціонування корпоративного сектора. Це насамперед Цивільний та Господарський кодекси України, а також Закони «Про господарські товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та ін. Цими нормативними актами регулюється та контролюється господарська діяльність юридичних осіб, визначається порядок ведення звітності (бухгалтерської, статистичної, податкової) за результатами їхньої діяльності.

Органи спеціальної компетенції покликані забезпечити регулювання та контроль діяльності корпоративних підприємств з урахуванням специфіки цього сектора. Це - реалізація державної політики у сфері випуску й обігу цінних паперів, створення умов для мобілізації та розміщення учасниками ринку цінних паперів, фінансових ресурсів з урахуванням інтересів товариства, публічне розміщення інформації про умови випуску та обігу цінних паперів, результатів виробничо - господарської діяльності корпоративних підприємств та інша інформація, що може впливати на формування цін на ринку цінних паперів, для забезпечення рівних можливостей доступу емітентів, інвесторів і посередників на фондовий ринок.

До органів спеціальної компетенції відносяться:

- Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку;
- Державна комісія з регулювання фінансових послуг;
- Фонд державного майна України;
- Антимонопольний комітет у рамках своїх повноважень.

Крім вищеназваних державних структур у системі корпоративного регулювання, важливе місце займають саморегулюючі організації - добровільні безприбуткові об'єднання професійних учасників фон-

дового ринку. Вони створюються з метою захисту інтересів своїх членів, сприяють організації і розвитку інфраструктури ринку цінних паперів, сумлінної конкуренції між суб'єктами фондового ринку, організують методичну підтримку своїх членів. Оскільки вони входять до системи корпоративних відносин, вони реєструються Державною комісією цінних паперів та фондового ринку.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що **формами державного регулювання** корпоративних відносин є:

- прийняття законодавчих нормативних актів з питань:
 - функціонування ринку цінних паперів, діяльності учасників цього ринку, їхніх прав і обов'язків;
 - регулювання та реєстрація випуску й обігу цінних паперів;
- контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрацій випусків цінних паперів і їхнім розміщенням;
- розробка норм і контроль за дотриманням антимонопольного законодавства України;
- встановлення правил і стандартів здійснення операцій щодо переходів прав власності на цінні папери, контроль за їхнім виконанням.

До функцій державного регулювання можна віднести:

- створення системи захисту прав власності інвесторів, контроль за дотриманням цих норм з боку емітентів і професійних учасників ринку;
- контроль за наданням достовірної інформації, яку дають емітенти та інші професійні учасники ринку;
- видачу ліцензій на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку.

У цілому управління державним корпоративним сектором в Україні можна розділити на три напрямки:

- створення загальної нормативно-правової бази функціо-

нвання економіки;

- пряме управління державними підприємствами;
- управління певною державною частиною в статутному капіталі господарських товариств.

Перший напрямок полягає в розробці законів і підзаконних актів економічної спрямованості, оскільки всі підприємства здійснюють діяльність у цьому нормативно-економічному полі.

Другий напрямок застосовується у випадках, коли держава є єдиним власником акціонерного товариства і керує його діяльністю через менеджмент підприємства.

Третій напрямок державного управління впливає на діяльність товариства згідно з наявним в державі певного пакета корпоративних цінних паперів.

До об'єктів, які підпадають під пряме управління державою, відносять:

- майно державних підприємств, установ і організацій, закріплене за ними на праві повного господарського володіння або оперативного управління;
- акції (паї), які належать державі в майні господарських товариств;
- майно підприємств, які перебувають у процесі приватизації;
- майно, передане в користування органам самоврядування;
- майно, що не ввійшло в статутні капітали господарських товариств, створених у процесі приватизації (корпоратизації) майна державних підприємств.

Досить істотну частину державного сектора становлять державні акціонерні компанії. Вони є повноправними суб'єктами корпоративного сектора, хоч і мають певні особливості в порівнянні з акціонерними

товариствами в класичному їхньому вигляді. Так, державна акціонерна компанія являє собою відкрите акціонерне товариство, у якому державі належить пакет акцій, що відповідно до законодавства забезпечує правочинність рішень загальних зборів акціонерів.

Державні акціонерні компанії створюються трьома способами:

- акціонуванням державних підприємств, які відповідно до законодавства України не підлягають приватизації;
- створенням державної акціонерної компанії;
- придбанням державою відповідних пакетів акцій в інших власників.

Від імені держави засновником і акціонером державної акціонерної компанії є створений Кабінетом Міністрів України орган, уповноважений управляти об'єктами державної власності. У випадку, якщо державі належать всі акції державної акціонерної компанії, повноваження загальних зборів здійснює відповідний орган, уповноважений управляти об'єктами державної власності.

Якщо державна акціонерна компанія створена шляхом акціонування державних підприємств, які відповідно до законодавства України не підлягають приватизації, недержавні інвестори можуть здобувати право власності на акції додаткової емісії, що здійснюється за рахунок прямих інвестицій.

Акції державних акціонерних компаній можуть бути передані в управління уповноваженим особам. Під час такої передачі Кабінет Міністрів України може визначити особливі умови здійснення управління і обов'язковий розмір дивідендів від прибутку компанії, які направляються в державний бюджет. Порядок і умови передачі в управління уповноваженим особам акцій державних акціонерних компаній визначаються урядом.

6.2. Суб'єкти управління державними підприємствами та корпоративними правами

В Україні не існує окремого органу, який здійснював би управління державним корпоративним сектором - державними акціонерними компаніями, державними корпоративними правами та т.п. Ці функції виконують майже всі органи виконавчої влади.

Але основи такого управління закладаються на рівні Кабінету Міністрів України та інших уповноважених ним органів, Фонду державного майна України та в його складі Департаменту управління державними корпоративними правами. Сюди відносяться також юридичні й фізичні особи, які здійснюють функції управління акціями (паями), які належать державі в майні господарських товариств (уповноваженої особи).

Слід визначити основні напрямки регулювання деякими органами державного сектору. Так, Кабінет Міністрів України у сфері корпоративного управління приймає рішення:

- про передачу цілісних майнових комплексів підприємств, нерухомого майна, акцій (паїв), які належать державі в майні господарських товариств, з державної в комунальну власність;
- дає згоду на передачу цього майна з комунальної в державну власність відповідно до законодавства України;
- ухвалює рішення про передачу об'єктів державної власності в користування саморегулюючим організаціям;
- них товариств, створених на базі їхнього майна, а також строки запро закріплення в державній власності пакета акцій акціонеркріплення цього пакета акцій у державній власності;

- про достроковий продаж зазначеного пакета акцій або його частини відповідно до законодавства України про приватизацію;
- подає на затвердження Верховній Раді України перелік об'єктів державної власності, які не підлягають приватизації, а також перелік об'єктів державної власності, віднесених Державною програмою приватизації до груп, приватизація яких здійснюється із залученням іноземних інвестицій;
- приймає нормативно-правові акти, пов'язані з управлінням об'єктами державної власності, здійснює інші повноваження щодо управління об'єктами державної власності.

Доволі широкі повноваження має Фонд державного майна України, який управляє майном державних підприємств, а саме:

- здійснює повноваження власника державного майна в процесі приватизації, в тому числі повноваження з управління державними корпоративними правами;
- змінює організаційно - правову форму державних підприємств у процесі приватизації;
- приймає рішення щодо подальшого використання державного майна, що не ввійшло в статутні капітали господарських товариств;
- виступає орендодавцем майна, що перебуває в державній власності;
- забезпечує захист майнових прав державних підприємств, організацій, установ на території України та за її межами;
- виносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо закріплення пакета акцій у державній власності;
- виступає від імені держави засновником господарських товариств.

Фонд державного майна через Департамент управління державними корпоративними правами може здійснювати такі функції:

- призначення уповноважених осіб для управління державними паями, акціями;
- укладання з ними угод і здійснення контролю за ефективністю їхньої роботи;
- формування разом з центральними органами виконавчої влади окремих переліків господарських товариств, у статутних капіталах яких є державні корпоративні права і які є стратегічними об'єктами для економіки й безпеки держави.

Оскільки на такий департамент покладені прямі управлінські функції, то він може:

- здійснювати управління господарськими товариствами через участь своїх представників у роботі органів управління цих товариств;
- приймати рішення щодо створення господарських товариств, у статутні капітали яких передаються державні корпоративні права;
- приймати рішення щодо до передачі прав на ведення реєстру тому, чи іншому реєстратору;
- проводити оцінку державних корпоративних прав і т.п.

Крім того, департамент повинен виконувати специфічні функції з управління державними корпоративними правами, зокрема, проводити нормативні й методичні забезпечення управління державними корпоративними правами, а також здійснювати контроль за ефективністю цього управління.

Уповноваженими особами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які здійснюють управління акціями, паями, які належать державі. Уповноважена особа може здійснювати управління державними корпоративними правами одного або декількох товариств.

Органи виконавчої влади, уповноважені здійснювати управління державними корпоративними правами, визначають представника, відповідального за управління державними корпоративними правами, з числа працівників їхніх центральних апаратів або підвідомчих їм органів.

Контрольні запитання:

1. Які основні напрямки регулювання корпоративного сектора?
2. Якими нормативними актами регулюється корпоративний сектор?
3. Яка основна позначка державного регулювання корпоративного сектора?
4. Розкрийте основні напрямки державного регулювання ринку цінних паперів.
5. Назвіть суб'єкти управління державними підприємствами та корпоративними правами.
6. Які напрямки діяльності Департаменту з управління державними корпоративними правами?

ТЕМА 7. Внутрішнє середовище корпоративного управління

7.1. Органи управління акціонерним товариством

Реалізація корпоративних прав акціонерів здійснюється через їхню участь в управлінні товариством. Органами управління акціонерного товариства виступають:

- загальні збори акціонерів;
- Наглядова рада;
- виконавчий орган.

Порядок формування і діяльність органів управління акціонерного товариства регулюються Цивільним і Господарським кодексами, Законом України „Про господарські товариства”, а також статутом товариства.

Основними принципами побудови системи органів управління є:

- розмежування компетенції між його органами управління;
- централізація функцій управління та контролю за діяльністю товариства - забезпечення ефективного контролю за діяльністю управління з боку Наглядової ради і підзвітність самої Наглядової ради загальним зборам акціонерів;
- колегіальна побудова всіх органів управління.

Як вже неодноразово зазначалося, вищим органом управління корпоративним підприємством є збори учасників або акціонерів товариства. Процедура проведення зборів, їхнє скликання та оформлення результатів регламентуються законодавчо і є одним з основних документів, що визначають життя корпоративного підприємства.

Загальні збори акціонерів мають право розглядати після включення до порядку денного будь-які питання діяльності товариства. Ті питання, які не включені до порядку денного, розгляду не підлягають, оскільки збори акціонерів не наділені правом міняти в ході зборів порядок денний.

Установлена законодавством компетенція загальних зборів не може бути обмежена ні статутом, ні окремими рішеннями самих зборів. Вона може мінятися тільки шляхом делегування окремих повноважень зборів іншим органам товариства, наприклад Спостережній раді або правлінню.

Делегування повноважень завжди має тимчасовий характер і може бути скасоване за рішенням зборів акціонерів. Визначені чотири основних моменти, які загальними зборами не можуть бути передані іншим органам, а саме:

- внесення змін до статуту товариства, в тому числі зміна розміру його статутного капіталу;
- обрання членів Наглядової ради, а також утворення та відкликання виконавчого та інших органів товариства;
- затвердження річної фінансової звітності, розподіл прибутку та збитків товариства;
- рішення про ліквідацію товариства.

При делегуванні повноважень загальні збори акціонерів повинні враховувати характер і зміст переданих повноважень. Так, повноваження, пов'язані з контролем за діяльністю правління, не можуть бути передані самому правлінню. Правління не може приймати рішень, що стосуються обов'язків, майнових та інших прав акціонерів.

Спостережній раді часто передаються повноваження щодо визначення організаційної структури товариства, затвердження договорів, сума яких перевищує певну суму, визначення перспективних напрямків діяльності підприємства та т.п.

Рішення, прийняті зборами акціонерів, мають вищу юридичну чинність у порівнянні з рішеннями, прийнятими іншими органами управління товариства.

7.2. Підготовка до проведення зборів акціонерів

Загальні збори скликаються не менше одного разу на рік за рішенням або правління з обов'язковим узгодженням порядку денного з Спостережною радою, або самої Наглядової ради. Рішення про про-

ведення зборів повинне враховувати, що дата проведення зборів має бути встановлена не менше ніж за 3-4 місяці до запланованої дати. Під час проведення засідання, крім дати, встановлюється час проведення зборів, місце проведення, визначається порядок денний, призначається особа або особи, відповідальні за підготовку та проведення зборів (організаційний комітет), призначаються члени реєстраційної (мандатної комісії), а також члени лічильної комісії. На засіданні також вирішується питання про призначення голови зборів й секретаря.

Основною функцією реєстраційної комісії є реєстрація акціонерів та їхніх представників на зборах акціонерів, перевірка їхніх повноважень і визначення наявності або відсутності кворуму.

Основною функцією лічильної комісії є підрахунок голосів при голосуванні питань порядку денного.

До складу комісій можуть входити члени правління, інші працівники товариства, а також особи, які не перебувають в трудових відносинах з товариством (звичайно, це фахівці, залучені на договірних засадах). Персональний склад комісій узгоджується і затверджується Спостережною радою.

При визначенні порядку денного треба точно формулювати кожне питання, пропоноване на розгляд загальним зборам акціонерів.

Проведення зборів повинне бути в місці знаходження підприємства, за винятком випадку, якщо всі 100% акцій належать іноземним акціонерам.

Дата проведення зборів призначається як мінімум за 2 місяці. Цей строк обумовлений тим, що за законом за 45 днів до дати проведення зборів необхідно зробити повідомлення всіх акціонерів про майбутні збори. У повідомленні зобов'язані бути вказані:

- місце, дата, час проведення зборів;
- порядок денний;
- у разі зміни статутного капіталу додатково в повідомленні вказуються мотиви таких змін, величину та інші відомості.

Повідомлення про майбутні збори повинне бути опубліковане в двох друкованих офіційних виданнях.

Не пізніше як за 30 днів до дати проведення зборів кожний акціонер має можливість запропонувати включити додаткове питання до порядку денного. Рішення про включення цих пропозицій до порядку денного приймається виконавчим органом товариства. Пропозиції акціонерів, які володіють більше ніж 10% голосів, вносяться до порядку денного обов'язково. При цьому рішення про зміну на порядку денному повинні бути доведені до відома акціонерів не пізніше 10 днів до дати проведення зборів у порядку, передбаченому статутом підприємства.

До дати проведення зборів акціонерам повинна бути надана можливість ознайомитися з проектами документів, пов'язаних з порядком денним зборів.

На загальних зборах акціонерів мають право брати участь всі акціонери або їхні представники. Представники акціонерів беруть участь у зборах на підставі доручення. Доручення акціонерів - юридичних осіб засвідчують печаткою та підписом керівника юридичної особи. Доручення акціонерів - фізичних осіб можуть бути засвідчені нотаріально, печаткою виконавчого органа товариства або реєстратором.

Голосування на зборах акціонерів може бути відкритим (шляхом підняття мандатів) і закритим (за допомогою бюлетенів для голосування).

7.3. Організація процедури реорганізації господарських товариств

При реорганізації права й обов'язки господарського товариства, що припиняє свою діяльність, повністю переходять до іншої юридичної особи (правонаступника).

Реорганізація може відбуватися у формі:

- злиття - коли припиняється діяльність двох і більше юридичних осіб і замість них утвориться нова юридична особа (правонаступник), до якого переходять всі права й обов'язки об'єднаних юридичних осіб;
- приєднання – у цьому випадку господарське товариство включається в іншу юридичну особу, до якого переходять всі права й обов'язки приєднаного товариства;
- поділ - господарське товариство припиняє своє існування, розпадаючись на дві й більше юридичних осіб, до яких переходять за роздільним балансом у відповідних частинах майнові права й обов'язки реорганізованого товариства;
- виділення - з господарського товариства виділяється одне і більше юридичних осіб, до кожного з них, включаючи саме господарське товариство, переходять за роздільним балансом у відповідних частинах майнові права та обов'язки реорганізованого товариства;
- перетворення - господарське товариство змінює свою організаційно - правову форму, назву, внаслідок чого виникає нова юридична особа, до якої переходять всі права й обов'язки реорганізованого товариства.

Підставами для реорганізації можуть бути:

- рішення вищого органу господарського товариства;
- постанова Антимонопольного комітету про примусовий поділ господарського товариства як монопольного утворення, прийнята відповідно до ст. 16 Закону України «Про обмеження монополізму та

недопущення несумлінної конкуренції в підприємницькій діяльності». Слід враховувати, що постанова Антимонопольного комітету України про примусовий поділ підприємства не є рішенням про реорганізацію. Постанова підлягає виконанню самим товариством у встановлений строк, що не може бути менше 6 місяців. Реорганізація товариства, що підлягає примусовому поділу, здійснюється за його розсудом за умови усунення монопольного положення товариства на ринку. Господарське товариство, яке не згідно з винесеною постановою, може звернутися до господарського суду із заявою про визнання його недійсним;

- визначення господарського суду про затвердження плану санації боржника, здійснюваної шляхом реорганізації господарського товариства - боржника, внесене в ході розгляду справи про банкрутство згідно із ст. 18 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або про визнання його банкрутом». Реструктуризація є одним із способів здійснення санації неплатоспроможного боржника (оздоровлення його фінансово-господарського стану). Реструктуризація товариства - боржника може проводитися шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що відповідно до плану санації не підлягає санації, зміни форми власності, управління, організаційно-правової форми з метою фінансового оздоровлення боржника, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва та задоволення вимог кредиторів. Дії по здійсненню реорганізації покладаються на керуючого санацією.

Залежно від того, в якій формі проводиться реорганізація, вона може оформлятися наступними документами:

- відповідним рішенням вищого органу товариства;
- визначенням господарського суду про реорганізацію госпо-

дарського товариства, винесеного в ході розгляду справи про банкрутство товариства;

- договором між юридичними особами про реорганізацію (приєднання, злиття);
- роздільний балансом (поділ, виділення) або передаточним актом (злиття, приєднання, перетворення);
- рішенням вищого органу товариства про затвердження договору про приєднання або злиття, або про затвердження роздільного балансу або передаточного акта.

Реорганізація здійснюється в такому порядку:

1. Прийняття уповноваженим органом рішення про реорганізацію.
2. Державна реєстрація нових юридичних осіб (юридичної особи, які виникли після злиття, які виділилися, або юридичні особи, що виникли внаслідок розділу) та внесення змін в статuti реорганізованих підприємств (їхня перереєстрація).
3. Складання, підписання та затвердження передаточних або роздільних балансів юридичними особами – правопередниками і правонаступниками.
4. Виключення юридичних осіб – право попередників з державного реєстру або їхня перереєстрація.

Особливістю процедури реорганізації є ситуація одночасного співіснування протягом певного періоду часу реорганізованої юридичної особи і юридичної особи - правонаступника. Ця ситуація є неминучою при всіх формах реорганізації, крім перетворення, оскільки тільки після державної реєстрації юридична особа - правонаступник зможе підписати передаточний або роздільний баланс, за яким до нього переходять права й обов'язки правопередників. У свою чергу, до підписання такого балансу правопередник не може бути знятий з обліку контролюючих органів і виключений з державного реєстру.

Засновниками юридичних осіб - правонаступників повинні бути засновники юридичних осіб – правопередників, але не самі ці юридичні особи, тому що вони припиняють своє існування. Сума розмірів статутних капіталів всіх товариств до реорганізації має бути рівною сумі розмірів статутних фондів усіх товариств, створених шляхом реорганізації. Співвідношення часток учасників у статутному капіталі юридичної особи - правонаступника повинне зберігатися, якщо інше не визначено самими учасниками. Права й обов'язки реорганізованого господарського товариства переходять (повністю або в частині) до правонаступника (правонаступників) від дня підписання передаточного або роздільного балансу. Реорганізація товариств, що мають кредиторську заборгованість, здійснюється з дотриманням вимог переведення боргу, передбачених статтями 201, 202 Цивільного кодексу України.

Товариство вважається реорганізованим з моменту виключення його з державного реєстру. При виділенні та перетворенні датою реорганізації повинна вважатися дата внесення змін у статут реорганізованої особи.

Істотні особливості має реорганізація за участю акціонерних товариств, оскільки вона складається з проведення різних операцій з акціями - їхнім анулюванням, випуском, іноді деномінацією.

Реєстрація випуску акцій товариства, що створюється в результаті реорганізації, а також скасування реєстрації випуску акцій товариств, які ліквідуються під час реорганізації, здійснюється Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку або її територіальних органів відповідно до „Положення про порядок реєстрації випуску акцій під час реорганізації товариств”, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку № 221, „Положенням про

порядок реєстрації випуску акцій ”, затвердженим Рішенням Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку від 26.04.2007 р. № 942, „Порядком скасування реєстрації випусків акцій і анулювання свідоцтв про реєстрацію випуску акцій”, затвердженим рішенням Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку від 30.12.1998 р. № 222.

З метою захисту прав акціонерів товариство, яке прийняло рішення про реорганізацію, зобов'язано здійснити оцінку й викуп акцій у тих акціонерів, які цього вимагають, у випадку, коли ці акціонери не голосували за прийняття загальними зборами рішення про реорганізацію і звернулися до товариства з письмовою заявою про викуп акцій. Викуп акцій проводиться за ціною, обумовленою за домовленістю сторін, але не нижче ніж номінальна вартість акцій.

Продаж акцій товариств, які виникли у процесі реорганізації, не здійснюється. Під час реорганізації проводиться обмін акцій або часток у статутному капіталі товариства, що реорганізується, на акції або частки в статутному капіталі товариства, що створюється в результаті реорганізації (приєднанні, поділі, виділенні, перетворенні) або на акції акціонерного товариства, в якого збільшується розмір статутного капіталу внаслідок реорганізації у формі приєднання.

При цьому номінальна вартість акцій товариства - правонаступника повинна визначатися з урахуванням умов неподільності та обміну акцій (або часток у статутному капіталі) товариств – правонаступників на цілу кількість нових акцій.

Протягом трьох днів з моменту початку реорганізації, товариство направляє в Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку та власникам іменних акцій – персонально, передбаченим статутом способом, повідомлення, що включає відомості про реорганізацію.

Товариство, яке випускало акції на пред'явника публікує повідомлення, що включає відомості про реорганізацію в органах друку Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку або офіційному виданні фондової біржі.

У повідомленні повинні бути такі відомості:

- про форму випуску акцій (документарна або бездокументарна);
- про наявність збитків;
- перелік і результати попередніх емісій;
- відомості щодо реорганізації товариства, а саме - інформація про товариства, які реорганізуються і створюються у процесі реорганізації, форму реорганізації;
 - порядок обміну акцій або часток у статутному капіталі товариств, які реорганізуються, на акції або частки в статутному капіталі товариств, які створюються в процесі реорганізації;
 - умови такого обміну.

Термін «обмін» вживається умовно, оскільки акції товариств, які реорганізуються, анулюються (товариство не викуповує ці акції в акціонера, а обмінює їх на письмове зобов'язання про видачу акцій товариства (товариств), що буде створено в результаті реорганізації). Тільки після завершення реорганізації товариства і здійснення реєстрації нового випуску акцій можуть бути видані сертифікати акцій акціонерам.

7.4. Ліквідація господарського товариства

Ліквідація господарського товариства - це припинення його діяльності без переходу прав і обов'язків у порядку правонаступництва.

Господарське товариство може бути ліквідовано:

- після закінчення строку, на який товариство створювалося,

або після досягнення мети, поставленої при його створенні;

- за рішенням вищого органу товариства, а для повного та командитного - за одностайною ухвалою їхніх учасників. Учасники товариства можуть ухвалити рішення щодо його ліквідації з дотриманням установленої законом процедури. У всіх товариствах, крім акціонерного, подібне рішення приймається одноголосно. Для ухвалення рішення про ліквідацію акціонерного товариства необхідна більшість в 3/4 голосів акціонерів, які беруть участь у загальних зборах. Підстави для прийняття учасниками рішення про ліквідацію товариства законом не визначаються, вони можуть бути будь-якими;

- на підставі рішення господарського суду про ліквідацію за поданням органів, які контролюють діяльність товариства, у випадку систематичного або грубого порушення їм законодавства. Позивачем по цій категорії справ може бути орган, до компетенції якого чинним законодавством віднесене здійснення контролю за діяльністю відповідача;

- на підставі рішення господарського суду про скасування державної реєстрації товариства як суб'єкта підприємницької діяльності у випадку:

- визнання недійсними або суперечним законодавству статутних документів;

- здійснення діяльності, що суперечить статутним документам і законодавству;

- несвоєчасного повідомлення про зміну його назви, організаційно-правової форми, форми власності та місцезнаходження;

- непередставлення протягом року в органи державної податкової служби податкових декларацій, документів бухгалтерської звітності відповідно до законодавства.

Скасування державної реєстрації здійснюється органом державної

реєстрації тільки при наявності ліквідаційного балансу та інших документів, що підтверджують проведення заходів з ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності як юридичної особи.

У випадку ліквідації (реорганізації) акціонерного товариства реєстрація випусків його акцій анулюється. Анулювання реєстрації випуску акцій здійснюється відповідно до „Порядку скасування реєстрації випусків акцій і анулювання свідоцтв про реєстрацію випуску акцій”, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку від 30.12.1998 р. № 222 зі змінами та доповненнями.

Ліквідація господарського товариства включає такі етапи:

1. Вищий орган управління господарського товариства або господарський суд ухвалює рішення про ліквідацію товариства.
2. Орган, прийнявши рішення про ліквідацію, призначає ліквідаційну комісію, до якої переходять всі повноваження з управління справами товариства, установлює порядок і строки проведення ліквідації, а також строк для заяви претензій кредиторів, що не може бути менш двох місяців з моменту оголошення про ліквідацію.
3. Проводиться сама ліквідаційна процедура.
4. Майно, що залишилося після розрахунків з усіма кредиторами, розподіляється між учасниками товариства.
5. Виконуються дії із закриття рахунку в банку, зняття з обліку в органах державної податкової служби, здачі підлягаючому довгостроковому зберіганню документів в архів, здачі печаток і штампів в органи внутрішніх справ та інші необхідні дії.
6. Органом державної реєстрації проводиться скасування державної реєстрації господарського товариства та виключення його з Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України.

Найважливішим і обов'язковим етапом процесу ліквідації є проведення ліквідаційної процедури. Ліквідаційна процедура - це сукуп-

ність заходів, спрямованих на погашення боргів товариства перед його кредиторами, включаючи державу, трудовий колектив і самих учасників.

Для проведення ліквідаційної процедури учасниками товариства або господарським судом формується спеціальний орган - ліквідаційна комісія, до якої переходять всі повноваження по управлінню справами товариства. Таким чином, протягом періоду ліквідації склад органів управління товариством змінюється: діє вищий орган товариства, що складається з учасників, і виконавчий - ліквідаційна комісія. Від дня призначення ліквідаційної комісії до неї переходять всі функції виконавчого органа товариства і його керівника. Ліквідаційній комісії передаються печатка та штампи товариства, його документація. Ліквідаційна комісія діє від імені товариства у відносинах з третіми особами. Дії ліквідаційної комісії можуть оскаржуватися дебіторами, кредиторами, учасниками товариства та іншими зацікавленими особами як дії самого товариства у встановленому законом порядку. Ліквідаційна комісія не є юридичною особою і не може бути відповідачем у судовому процесі.

Законодавством не визначається порядок формування ліквідаційної комісії, її склад, порядок роботи, умови оплати праці її членів, підстави заміни членів ліквідаційної комісії або всього її складу. Ці питання повинні бути обов'язково врегульовані в статуті підприємства, а якщо цього не зроблено, то безпосередньо в рішенні уповноваженого органу про призначення ліквідаційної комісії. У противному разі діяльність ліквідаційної комісії буде важкою.

Контрольні запитання:

1. Назвіть основні органи управління акціонерним товариством.
2. Як реалізуються права акціонерів в управлінні?

3. У яких випадках скликаються позачергові збори акціонерів?
4. Назвіть основні вимоги щодо проведення загальних зборів акціонерів.
5. Охарактеризуйте роль реєстраційної й мандатної комісії.
6. Вирішення яких питань потребує при голосуванні на зборах акціонерів більшості, що становить 3/4 голосів?
7. У яких видах може проходити реорганізація товариств?
8. Як проходить ліквідація товариств?

ТЕМА 8. Роль депозитарної системи в корпоративному управлінні

8.1. Сутність депозитарної системи

Національна депозитарна система створена для централізованого й ефективного обслуговування різних операцій з цінними паперами на території України. Існування такої системи забезпечує здійснення угод по цінних паперах, проведення розрахунків за цими угодами, надійне зберігання цінних паперів, володіння повною інформацією про поточний стан ринку цінних паперів.

Світовий досвід свідчить, що існують дві основних форми функціонування цінних паперів - документарна та бездокументарна. В Україні цінні папери також можуть випускатися в цих формах.

На сьогодні немає твердих нормативних документів і обов'язкових вимог до вибору форми випуску цінних паперів тими чи іншими акціонерними товариствами. Їм надане право вибору, тому форма випуску цінних паперів визначається рішенням кожного конкретного емітента про випуск цінних паперів. Цей випуск затверджується

Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку при його реєстрації. Тому тільки реєстрація випуску цінних паперів є підставою для їхнього взяття на обслуговування Національною депозитарною системою як іменних цінних паперів у документарній формі, цінних паперів на пред'явника в документарній формі або цінних паперів у бездокументарній формі, іменна ідентифікація власників яких здійснюється на основі облікового реєстру рахунків власників у зберігача.

Якщо випуск цінних паперів здійснюється в документарній формі, то емітент повинен видати всім своїм акціонерам сертифікати, які випускаються з урахуванням вимог, встановлених Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку. При цьому сертифікати повинні бути з певною атрибутикою і ступенями захисту.

Значна кількість акціонерних товариств, особливо тих, які здійснили випуск акцій до 1997 р. (до прийняття Закону України "Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні"), випустили акції в так званій "безпаперовій" формі. Тобто сертифікати таких акцій не були зроблені у вигляді реальних документів і акціонери не одержали на руки такі сертифікати. На сьогодні підтвердженням власності на акції є в одному випадку виписки з реєстрів, які ведуть спеціалізовані реєстратори, а в іншому - папери, видані правліннями акціонерних товариств і засвідчені їхньою печаткою.

У випадках, коли емісія цінних паперів здійснюється в бездокументарній формі, емітент оформляє глобальний сертифікат, що відповідає загальному обсягу зареєстрованого випуску, і передає його на зберігання у вибраний ним депозитарій. На період передплати на певний випуск (емісію) цінних паперів емітент оформляє тимчасовий глобальний сертифікат, що підлягає заміні на постійний після дер-

жавної реєстрації цього випуску Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку або анулюється у випадку визнання випуску таким, що не відбувся.

Глобальний сертифікат перебуває в депозитарії протягом усього періоду існування цінних паперів у бездокументарній формі. Вимоги до оформлення та ведення обліку глобальних сертифікатів і їхніх реквізитів установлюються Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку.

Зараз в Україні є два депозитарія. Сьогодні між прихильниками системи реєстраторів і прихильниками депозитаріїв і зберігачів тривають дискусії щодо переваг і недоліків тієї чи іншої форми. Перевага проведення операцій через систему зберігачів в основному зводиться до швидкості проведення операцій з купівлі - продажу цінних паперів. Проте, документарна форма є більше звичною, зрозумілою та прийнятною для більшості акціонерів, тому прихильникам цієї форми багато й правильно було б розвивати обидві ці форми.

Депозитарна діяльність полягає в наданні послуг зі зберігання цінних паперів незалежно від форми їхнього випуску, відкриттю та веденню рахунків у цінних паперах, обслуговуванню операцій на цих рахунках (включаючи кліринг і розрахунки по угодах щодо цінних паперах) і обслуговуванню операцій емітента по випущених ним цінних паперах.

Національна депозитарна система складається з двох рівнів:

- нижній рівень - це зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів і реєстратори власників іменних цінних паперів.
- верхній рівень - це Національний депозитарій України та депозитарії, які ведуть рахунки для зберігачів і здійснюють кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів.

У цілому в депозитарній системі діє кілька суб'єктів корпоративного управління. До них відносяться прямі й опосередковані учасники.

Прямі учасники – це депозитарії, зберігачі, реєстратори власників іменних цінних паперів. **Опосередковані учасники** - це організатори торгівлі цінними паперами, банки, торговці цінними паперами та емітенти.

Депозитарії й зберігачі можуть вести реєстри власників іменних цінних паперів тільки у разі одержання відповідної ліцензії. Але слід мати на увазі, що ведення реєстрів власників іменних цінних паперів є винятковою діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності і не може поєднуватися з іншими видами діяльності, крім депозитарної. Проведення якихось інших господарських операцій тягне за собою можливість позбавлення ліцензії на проведення депозитарної діяльності.

Крім того, є ще інші обмеження. Наприклад, працівникам прямих учасників Національної депозитарної системи та державних органів, які здійснюють контроль за діяльністю Національної депозитарної системи, забороняється здійснювати професійну діяльність на ринку цінних паперів, бути засновниками або учасниками юридичних осіб, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, виконувати будь-яку оплачувану роботу для цих осіб, крім викладацької.

Працівникам прямих учасників Національної депозитарної системи та державних органів, які здійснюють контроль за діяльністю Національної депозитарної системи, забороняється використовувати інформацію щодо цінних паперів, до якої вони мають доступ, для здійснення угод щодо цінних паперів у власних інтересах. Існують також інші законодавчі приписання щодо обмеження діяльності у сфері депозитарної діяльності.

Контроль за діяльністю Національної депозитарної системи здійснює Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, а також у межах повноважень, визначених законодавством України, Національний банк України, Міністерство фінансів України та інші державні органи.

Порядок і умови здійснення депозитарної діяльності учасниками Національної депозитарної системи встановлюються Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку. Для здійснення кожного з видів депозитарної діяльності учасникам Національної депозитарної системи видається окрема ліцензія. Ліцензія на здійснення депозитарної діяльності комерційним банкам надається Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку за погодженням з Національним банком України.

У системі корпоративного управління депозитарна система здійснює ряд напрямків діяльності, серед яких:

- стандартизація обліку цінних паперів відповідно до міжнародних стандартів;
- уніфікація документообігу щодо операцій з цінними паперами та кодифікація цінних паперів, випущених в Україні відповідно до міжнародних стандартів;
- реальна поставка або переміщення з рахунків цінних паперів з одночасною оплатою коштів відповідно до розпоряджень клієнтів;
- акумулювання доходів (дивідендів, процентних виплат і т.п.) щодо цінних паперів, взятих на обслуговування системою, і їхній розподіл по рахунках;
- регламентація та обслуговування механізмів позики й застави для цінних паперів, які беруться на обслуговування системою;
- надання послуг щодо виконання обов'язків номінального власника іменних цінних паперів, які беруться на обслуговування системою;
- розробка, впровадження, обслуговування та підтримка комп'ю-

теризованих систем обслуговування рахунків у цінних паперах і здійснення грошових виплат, пов'язаних з банківськими або з іншими системами грошового клірингу на щоденній або іншій регулярній основі.

Для забезпечення функціонування єдиної системи депозитарного обліку у формі відкритого акціонерного товариства створюється Національний депозитарій.

8.2. Депозитарії і зберігачі цінних паперів

На сьогодні відповідно до діючого законодавства України депозитарієм вважається юридична особа, яка створюється у формі відкритого акціонерного товариства, учасниками якого є не менше ніж десять зберігачів і яка здійснює винятково депозитарну діяльність. При цьому частина одного учасника в статутному капіталі депозитарію не може перевищувати 25 відсотків. Засновниками депозитарію можуть також бути фондова біржа або учасники організаційно оформленого позабіржового ринку.

Клієнтами депозитарію є зберігачі, які уклали з ним депозитарний договір, емітенти щодо рахунків власних емісій, відкритих на основі договорів про обслуговування емісії цінних паперів, а також інші депозитарії, з якими укладені договори про кореспондентські відносини.

Юридичні особи, які є учасниками Національної депозитарної системи, здійснюють:

- ведення реєстрів власників іменних цінних паперів;
- зберігання та обслуговування обігу цінних паперів на рахунках у цінних паперах і операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів;
- кліринг і розрахунки по угодах щодо цінних паперів.

Важливим моментом, що вимагає уточнення, є оплата послуг, оскі-

льки досить часто оплата послуг реєстраторів викликає претензії з боку їхніх клієнтів. Законодавчо встановлено, що оплата послуг депозитарію здійснюється по тарифах, які встановлює сам депозитарій. Максимальний розмір тарифів установлюється Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку за узгодженням з Антимонопольним комітетом України.

Зберігачами мають право бути торговці цінними паперами за наявності відповідної ліцензії, комерційні банки, які мають ліцензію на здійснення діяльності по випуску та обігу цінних паперів і мають право бути зберігачами, проводити за дорученням власника операції з депонованими цінними паперами і здійснювати іншу депозитарну діяльність, пов'язану з обігом цінних паперів. Таким суб'єктам заборонено здійснювати клірингову діяльність за угодами щодо цінних паперів.

Для діяльності зберігачів встановлені деякі обмеження. Так, у статутному фонді зберігача частина іншого зберігача або торговця цінними паперами, інвестиційної компанії, страхової компанії та іншого інституціонального інвестора не може перевищувати 5 відсотків.

Зберігачі здійснюють зберігання та обслуговування обігу цінних паперів і операцій емітента з цінними паперами на рахунках у цінних паперах, які належать їхнім власникам, у тому числі самому зберігачу. У випадку одержання зберігачем ліцензії на ведення реєстрів власників іменних цінних паперів, йому забороняється здійснювати будь-які операції з цінними паперами, реєстр власників, яких він веде, крім операцій реєстратора за договором з емітентом.

Оплата послуг зберігача ведеться по тарифах, установлених самим зберігачем. Максимальний розмір тарифів установлюється Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку за узгодженням з Антимонопольним комітетом України.

8.3. Ведення реєстрів власників іменних акцій

Діяльність по веденню реєстрів власників іменних цінних паперів можуть здійснювати емітенти або реєстратори.

Історично в Україні склалося так, що переважна кількість акцій обслуговують спеціалізовані реєстратори, менша частина припадає на самих емітентів. Здавалося б, що емітенту зручніше самостійно здійснювати ведення реєстру своїх цінних паперів. Але це часто призводить до монополізації реєстру і відповідно до адміністративного контролю руху акцій. Деякі з емітентів не можуть кваліфіковано організувати ведення реєстру. Тому якщо кількість власників іменних цінних паперів емітента перевищує кількість, встановлену Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку як максимальну для організації самостійного ведення реєстру емітентом, останній зобов'язаний доручити ведення реєстру спеціалізованому реєстратору через укладання відповідного договору. Тапер законодавчо закріплено, що у разі перевищення власників у системі реєстру 150 акціонерів, емітент зобов'язаний передати ведення реєстру спеціалізованому реєстратору.

Договір на ведення реєстру емітент може укласти тільки з одним реєстратором. Оплата послуг реєстратора здійснюється за тарифами, які встановлює сам реєстратор. Максимальний розмір тарифів встановлюється Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку за погодженням з Антимонопольним комітетом України.

Акціонерне товариство не може змінювати реєстратора дуже часто, оскільки це хоча і не заборонено, але має досить серйозні організаційні труднощі. Справа в тому, що рішення про передачу ведення реєстру власників іменних цінних паперів приймається винятково на загальних зборах акціонерів, які можуть проводитися з виконанням обо-

в'язкових процедур не дуже часто. Наглядова рада акціонерного товариства затверджує умови договору на ведення реєстру власників іменних цінних паперів у порядку, визначеному статутом товариства.

Ведення реєстрів власників іменних цінних паперів передбачає облік і зберігання протягом певних строків інформації про власників іменних цінних паперів і про операції, внаслідок яких виникає необхідність внесення змін до системи реєстру власників іменних цінних паперів. Внесення змін до реєстру здійснюється тільки на основі документів, відповідно до яких переходить право власності на відповідні іменні цінні папери.

Інформація, що утримується в системі реєстру в реєстратора, є конфіденційною. Тому власники не можуть вимагати, наприклад, інформацію про інших власників і кількість цінних паперів, яка їм належить. Таку інформацію відповідно до нормативних документів може одержувати сам емітент.

Тепер у реєстраторській системі все більше використовується такий суб'єкт корпоративного управління як номінальний утримувач. Це поняття у світовій практиці означає "депозитарій" або "зберігач" цінних паперів, якому надане доручення на здійснення операцій з цінними паперами в національній депозитарній системі і які зареєстровані в реєстрі власників цінних паперів. Відомості про номінального утримувача підлягають внесенню до реєстру власників іменних цінних паперів на основі відповідного доручення.

8.4. Особливості переходу права власності на корпоративні права

Перехід прав власності на акції та паї залежить від видів господарських товариств. Механізм переходу прав власності в товариствах з

обмеженою відповідальністю закладений у їхніх статутних документах. Державний сектор має свою нормативну базу і відповідно свою специфіку відносин власності.

Перехід прав власності в акціонерних товариствах також має свої відмінності. Вони залежать від установчих документів і внутрікорпоративних норм, які мають свої специфічні риси, але мають діяти в рамках законодавчої бази.

Основним моментом щодо переходу прав власності є те, що корпоративні права громадян - це приватна власність, з якої вони можуть здійснювати дії, властиві цій формі власності.

Корпоративні права держави і юридичних осіб (господарських товариств) виступають відповідно державною та приватною власністю і регулюються відповідно до цих форм власності.

Підтвердженням права власності на цінні папери є сертифікат, а у разі знерухомлення цінних паперів або їхньої емісії в бездокументарній формі - виписка з рахунку в цінних паперах, які зберігач зобов'язаний надавати власнику цінних паперів.

Проте, слід мати на увазі, що виписка з рахунку у цінних паперах не може бути предметом угод, які тягнуть за собою перехід права власності на цінні папери. Крім того, угоди щодо цінних паперів не підлягають нотаріальному посвідченню, якщо інше не передбачене законодавством або угодою сторін.

Акції на пред'явника мають найбільш вільний рух і реалізація прав власності здійснюється за згодою сторін. В Україні таких акцій поки що небагато. Право власності на цінні папери на пред'явника, випущені в документарній формі, переходить до нового власника з моменту передачі (поставки) цінних паперів. У разі відчуження знеру-

хомлених цінних паперів на пред'явника право власності на цінні папери переходить до нового власника в момент зарахування їх на рахунок власника у зберігача.

Іменні цінні папери, випущені в документарній формі, передаються новому власникові шляхом повного індосаменту. У випадку відчуження знерухомлених іменних цінних паперів, право власності переходить до нового власника з моменту зарахування їх на рахунок власника у зберігача.

Не дозволяється самовільне відчуження іменних цінних паперів, що не відображено в депозитарній системі. Законодавчо визначено, що права на участь в управлінні, одержання доходу та т.п., які випливають з іменних цінних паперів, можуть бути реалізовані новим власником лише з моменту внесення змін до реєстру власників іменних цінних паперів. Якщо ж цінні папери випущені в бездокументарній формі, то право власності переходить до нового власника з моменту зарахування цінних паперів на рахунок власника у зберігача.

Внесення номінального утримувача до системи реєстру власників іменних цінних паперів, а також перереєстрація цінних паперів на іншого номінального утримувача не означає, що право власності на цінні папери переходить до номінального утримувача.

Операції з цінними паперами, що здійснюються між депонентами одного номінального утримувача, не відображаються в реєстрі власників іменних цінних паперів.

Рух акцій на пред'явника, оскільки по них не ведеться реєстр, здійснюється через розрахунки як безготівковими платежами (що в умовах України трапляється рідко), так і готівкою.

Акції на пред'явника купуються часто без дотримання правил купівлі-

продажу і без оформлення таких угод в офіційних органах, тим більше, що такої законодавчої норми, як обов'язкове посвідчення руху цінних паперів нотаріатом, немає.

Взаєморозрахунки за угодами щодо цінних паперів здійснюються на основі документів, наданих сторонами, наприклад, договорам купівлі - продажу, які передбачають перехід права власності на цінні папери, або інформації, наданої фондовими біржами та організаційно оформленої позабіржовим ринком.

Як правило, величина оплати за перереєстрацію акцій, щодо яких укладаються угоди купівлі-продажу, розраховується як відсоток від суми, що вказана в угоді. Це не виключає, звичайно, інших варіантів розрахунків, при яких, наприклад, реєстратор або інший учасник депозитарної системи пов'язаний з необхідністю враховувати номінальну вартість акцій.

Контрольні запитання:

1. Які основні форми випуску цінних паперів в Україні?
2. Що являють собою верхній і нижній рівні депозитарної системи?
3. Назвіть основні напрямки діяльності національної депозитарної системи.
4. Які види діяльності здійснюють учасники національної депозитарної системи?
5. Які функції виконує зберігач?
6. Хто може здійснювати діяльність щодо ведення реєстрів власників цінних паперів?
7. Що являє собою номінальний утримувач?
8. У чому полягають особливості переходу прав власності на корпоративні цінні папери?

ТЕМА 9. Фінансові посередники в системі корпоративного управління

9.1. Суть фінансового посередництва і його функції

Світова практика свідчить про важливу роль фінансових посередників у системі корпоративного управління. Значну роль у корпоративному секторі відіграють так звані інституціональні інвестори, серед яких значна кількість фінансових посередників. У зовнішніх структурах корпоративного управління функціонують різні форми посередництва, які мають не тільки специфічні риси й особливості, обумовлені їхнім місцем і роллю в економічній системі, але й загальні риси.

У широкому розумінні фінансові посередники характеризуються як компанії, що надають своїм клієнтам послуги в області інвестування. Крім того, фінансові посередники можуть визначатися також як інститути, що організують безпосереднє регулювання попиту й пропозиції на фінансові ресурси в економіці, як основні суб'єкти ринку капіталів.

Слід виділити кілька важливих **функцій**, які виконують фінансові посередники в системі корпоративного управління. Насамперед, використання фінансових посередників дає підприємству можливість професійно виконувати ряд операцій на фондовому ринку. Наприклад, розміщення випуску цінних паперів. Все це в остаточному підсумку веде до економії коштів внаслідок спеціалізації діяльності на фондовому ринку.

Другою важливою функцією фінансових посередників є залучення вільних інвестиційних ресурсів і направлення їх у корпоративний сектор. При цьому фінансові посередники своєю діяльністю впливають на структурну перебудову й динаміку руху економічних процесів.

Третьою важливою функцією фінансових посередників є зниження

рівня ризиків при інвестиційній діяльності. Ця функція стосується приватного інвестора, що не завжди може правильно оцінити об'єкти інвестування.

Четвертою важливою функцією фінансових посередників щодо корпоративних структур є консультативна. Особливо це стосується у вітчизняній практиці приватизованих підприємств, які придбали форму акціонерних товариств, але не мають досвіду управління такою організаційно - правовою формою бізнесу.

Для України характерною формою фінансового посередництва є так звані торговці цінними паперами, які обслуговують рух цінних паперів корпоративних підприємств. Такі фінансові посередники здійснюють діяльність з випуску й обігу цінних паперів.

9.2. Види діяльності фінансових посередників

В Україні торговці цінними паперами мають право здійснювати такі види діяльності:

- діяльність з випуску цінних паперів;
- комісійну діяльність по цінних паперах;
- комерційну діяльність по цінних паперах.

Діяльністю з випуску цінних паперів визнається виконання торговцем цінними паперами за дорученням, від імені та за рахунок емітента обов'язків з організації передплати на цінні папери і їхнє розміщення. При цьому торговець цінними паперами може брати на себе зобов'язання у разі неповного розміщення цінних паперів викупити в емітента нереалізовані цінні папери.

Комісійна діяльність торговця (брокерська) припускає купівлю-продаж цінних паперів від свого ім'я, але за дорученням та за рахунок клієнта.

Комерційна діяльність з цінними паперами припускає купівлю-продаж цінних паперів від свого ім'я і за свій рахунок з метою їхнього наступного перепродажу.

Здійснення діяльності по випуску та обігу цінних паперів, як виключної діяльності, допускається на основі ліцензії, що видається Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

На фінансових посередників поширюються ті ж обмеження, що діють для господарських товариств. Крім того, існують певні специфічні вимоги, викликані роллю цих структур на фондовому ринку. Практично всі країни досить жорстко регулюють діяльність фінансових посередників, застосовуючи різні методи впливу. Одним з важливих напрямків обмеження в діяльності торговця цінними паперами були положення, згідно з якими ліцензія на здійснення будь-якого виду діяльності з випуску та обігу цінних паперів не може одержати торговець цінними паперами, який безпосередньо або опосередковано володіє майном іншого торговця цінними паперами вартістю понад 10 відсотків статутного капіталу, в тому числі безпосередньо вартістю понад 5 відсотків статутного капіталу іншого торговця.

Крім того, торговець цінними паперами не може здійснювати торгівлю:

- цінними паперами власного випуску;
- акціями того емітента, в якого він безпосередньо або опосередковано володіє майном у розмірі більше як 5 відсотків статутного капіталу.

На сьогодні діяльність фінансових посередників досить детально регламентується, хоча організаційна база їхнього функціонування потребує доробки.

9.3. Інститути спільного інвестування

На фінансовому ринку України з'явився ще один вид посередницьких послуг. Якщо раніше безальтернативним варіантом вкладення грошей було зберігання їх під „матрацом” або в "ощадбанке", то тепер перед рядовим громадянином відкривається цілий ряд нових можливостей, причому різних за ступенем ризику й прибутковості. Однією з них є участь в інститутах спільного інвестування.

Інститут спільного інвестування (ІСІ) - організація, що залучає кошти інвесторів з метою їхнього подальшого вкладення в цінні папери, корпоративні права, нерухомість та інші активи.

ІСІ з 2003 р. продемонстрували швидкий ріст діяльності. Так, кошти, притягнуті українськими інвестиційними фондами склали - 1,108 млрд. гривень. Поштовх бурхливому росту числа компаній з управління активами дало прийняття в 2001р. Закону України "Про інститути спільного інвестування (пайових і корпоративних інвестиційних фондах)".

Суть роботи ІСІ (інвестиційних фондів) полягає в наступному. Емісія та продаж цінних паперів фонду поєднує ресурси безліч дрібних інвесторів. Об'єднані ресурси інвестуються в цінні папери, об'єкти нерухомості, валюту та інші допущені законодавством активи.

Однією з ключових характеристик інвестиційного фонду є тип розміщення випущених цінних паперів. Найменш регульованими і найбільш ризиковими є **венчурні фонди**, які можуть продавати свої папери обмеженому колу юридичних осіб. Фонди, що належать до інших категорій (відкриті, закриті, інтервальні та т.д.), можуть залучати кошти населення.

Але такий вид діяльності в Україні широкого розповсюдження поки не знайшов. Якщо в розвинених країнах подібні фонди служать для населення непоганою альтернативою банківським вкладам, то в Україні як попит, так і пропозиція таких послуг поки що невисокі.

Принциповою відмінністю банків і інвестиційних фондів є ступінь ризику. У зв'язку з тим, що внески в інститути спільного інвестування більш ризиковані, ніж банківські депозити, вони пропонують і більшу прибутковість.

Інститут спільного інвестування являє собою інвестиційну компанію, що поєднує гроші інвесторів і придбає акції, облігації та інші активи.

Перший інститут спільного інвестування (або Mutual Fund - взаємний фонд) був утворений у Великобританії ще в 1831 р. Однак відправною точкою зародження ІСІ прийнято вважати 1931 р., коли був створений The First British Fixed Trust. У США взаємні фонди вперше з'явилися в 1924 р. А із прийняттям в 1940 р. Акту про інвестиційні компанії в Сполучених Штатах почався активний розвиток індустрії взаємних фондів. На сьогоднішній день за кількістю інститутів спільного інвестування та величиною їхніх чистих активів США є безперечним лідером у світі. Далі йдуть такі країни, як Франція, Японія, Люксембург і Великобританія.

Україна намагається використовувати європейську модель фондів спільного інвестування, що закладена в Законі України «Про інститути спільного інвестування». Згідно з діючим в Україні законодавством ІСІ можуть створюватись у формі корпоративного інвестиційного та пайового інвестиційного фонду (див. рис. 9.1).

Корпоративний інвестиційний фонд — це юридична особа, яка створюється у формі відкритого акціонерного товариства. Фонд випускає акції і продає їх всім бажаючим інвесторам.

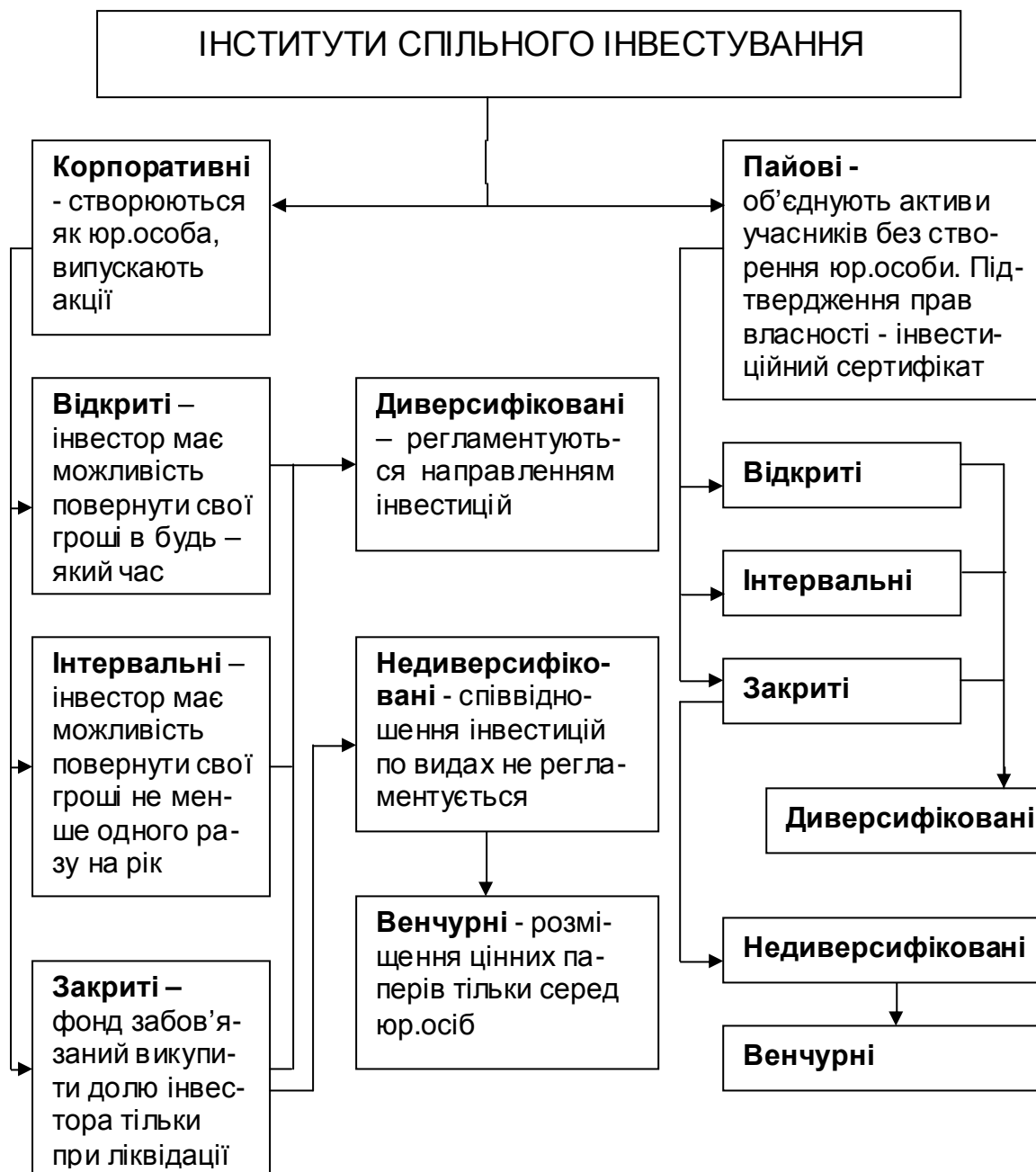

Рис. 9.1 - Види інститутів спільного інвестування

Пайовий інвестиційний фонд (ПІФ) — на відміну від корпоративного інвестиційного фонду не є юридичною особою. ПІФ за законодав-

ством - це активи, які належать інвесторам на правах спільної власності й перебувають в управлінні компанії з управління активами.

ІСІ можуть бути **строковими** – створеними на певний строк і **безстроковими** – час існування яких не обмежений.

Крім того, законом передбачене існування **відкритих, інтервальних і закритих** фондів.

Відкритий фонд зобов'язаний викуповувати інвестиційні сертифікати на першу вимогу своїх вкладників, при цьому оборот інвестиційних сертифікатів (ІС) заборонений на вторинному ринку.

Інтервальний фонд викупає власні інвестиційні сертифікати не менше одного разу на рік, але в певні інтервали часу, які визначені в Регламенті фонду, зареєстрованому в ДКЦП та ФР.

Закритий фонд зобов'язаний викуповувати паї тільки після закінчення строку свого існування, тобто при реорганізації або ліквідації. ІС вільно котируються на вторинному ринку.

Найбільш перспективними інститутами для потенційних засновників ІСІ є недиверсифіковані фонди закритого типу, до яких ставляться незначні нормативні обмеження. Так, венчурний фонд має право розміщувати цінні папери власного випуску, подавати звітність один раз на рік, тоді як компанія з управління активами повинна звітувати щодня. Крім того, активи фонду більше ніж на 50% можуть складатися з цінних паперів, не допущених до торгів на фондових біржах і торговельно - інформаційних системах.

У класичному розумінні венчурне інвестування - досить ризикований бізнес, оскільки кошти вкладаються в малі й середні підприємства без застави. Перевага, як правило, віддається фірмам, чії акції не обертаються на фондовому ринку, а розподілені між акціонерами.

Традиційно такі інвестори прагнуть фінансувати швидкий розвиток бізнесу, якщо менеджмент підприємства є власником контрольного пакета акцій. При цьому на українському ринку сьогодні працюють винятково представники закордонних венчурних фондів (8 операторів, обсяги капіталу яких становлять близько \$350 млн.). За твердженням провідних експертів, класичні правила ведення бізнесу венчурних інвесторів зміняться з появою вітчизняних інвестиційних фондів.

Специфічність умов українського фондового ринку змушує відступати від традиційних прийомів ведення бізнесу і здобувати контрольні пакети акцій, а також брати участь в управлінні на портфельному підприємстві, знижуючи, таким чином, ризик втрати вкладених грошей.

Крім того, успішна діяльність вітчизняних венчурних фондів ускладнена відсутністю великої кількості інвесторів, здатних створити фонди, капіталізація яких склала б у сумі близько 30 млн.дол. (у світовій практиці це мінімальний розмір капіталу для венчурного фонду). Причому обслуговування діяльності фонду потребує близько 1 млн. дол. на рік. Незважаючи на це, венчурні фонди будуть поширені в Україні тільки як кошти вливання фінансових ресурсів за певними програмами і в певні об'єкти.

За твердженням експертів, в організаційно-правовому змісті найменші шанси на виживання має корпоративний інвестиційний фонд. Його низька працездатність обумовлена правовою зарегульованістю. Крім того, вкладників відкритого корпоративного фонду напевно відштовхує залежність випуску цінних паперів від схвалення загальними зборами акціонерів, що збираються двічі на рік. А вкладаючи кошти до фонду, інвестори не захочуть чекати півроку, наприклад,

результатів реєстрації емісії, адже гроші, що перебувають у розпорядженні фонду, повинні постійно працювати на їхнього власника.

У той же час пайовий інвестиційний фонд (ПІФ) дає змогу дрібному вкладникові мати ті ж вигоди від вкладень у цінні папери, які одержують великі портфельні інвестори - банки, компанії, фонди.

Пайові інвестиційні фонди, збираючи дрібні й середні внески, можуть нагромадити й розмістити досить великі суми. Це дає їм можливість інвестувати не в одне-два підприємств, а в десятки. Якщо інвестор вкладає в один проект і він виявляється невдалим, він втрачає все. Якщо ж кошти вкладаються одночасно в 20 проектів (в 20 різних цінних паперів), це зменшує ризик, тому що збитковими всі бути не можуть. А прибутки від вдалих інвестицій повністю можуть перекрити можливі збитки.

ПІФ має право:

- інвестувати до 20 % власних активів в облігації українських підприємств, але не більше 5 % емісії одного емітента;
- інвестувати до 40 % власних активів в акції українських емітентів, але так само тримати не більше 5 % у статутному капіталі одного акціонерного товариства (причому акції повинні бути допущені на торги фондових бірж країни);
- розміщувати кошти на депозитних рахунках і в облігаціях комерційних банків, але не більше 30 % власних активів;
- інвестувати до 20 % активів у цінні папери іноземних держав;
- інвестувати до 20 % у цінні папери іноземних емітентів, акції яких допущені до торгів на не менше двох фондових біржах миру.

Якщо ПІФ відповідає вказаним вимогам, він є диверсифікованим, тобто ризик інвестицій мінімізований.

З фінансової точки зору вкладення в ПІФ аналогічні банківському вкладу “до запитання” - у принципі, їх можна вилучити в будь-який момент. Але це стосується тільки відкритого пайового фонду - його керуюча компанія зобов'язана щодня на вимогу пайовиків продавати й викупати інвестиційні паї.

При первісних вкладеннях в активи (з погляду оподаткування) схеми “прямої інвестиції” і через фонд інвестицій не відрізняються між собою. Але значні переваги інвестор відчує, коли захоче забрати гроші з одного проекту і вкласти в іншій. Якщо інвестувати через ІСІ, то можна вийти з одного проекту й увійти в іншій без будь-яких податкових втрат. За обігом ви постійно заощаджуєте 25%.

У разі прямих інвестицій (покупка акцій підприємства без участі фондів) при бажанні продати одні акції і придбати інші прийдеться знайти покупця на цінні папери, домовитися про ціну, продати, заплатити 25% згідно з п.7.6 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств”. У новий проект ви зможете вкласти тільки суму, що залишилася після оподаткування.

Інвестуючи через створений вашою компанією фонд, ви маєте можливість продавати одні акції і купувати інші від імені фонду, без податкових втрат, тому що операції заміни в інвестиційному портфелі не обкладаються податком на прибуток.

Реінвестуючи дивіденди при прямих інвестиціях, підприємство зобов'язане сплатити той же податок на прибуток - 25%. Зовсім інша ситуація з ІСІ. Дивіденди, потрапивши на рахунок ІСІ, знов-таки не обкладаються податком. Таку пільгу дає п.7.8.5 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств”. Звичайно, якщо ви захочете одержати “живі” гроші й вийти з фонду, то дивіденди по паперах самого ІСІ (акції), як і курсова різниця, будуть обкладатися 25% податком.

В інвестиційних фондах зацікавлені не тільки підприємства. Мета - залучити гроші приватних інвесторів. Тривалий час альтернативу депозиту знайти було досить складно. Притягнуті через фонди гроші не резервуються на відміну від депозитів. Отже, вони можуть бути використані більш ефективно і з більшою віддачею. Багато хто з тих, в кого кошти зберігаються на депозитах у банках, вже не задоволені прибутковістю вкладів. Вони вимагають альтернативних вкладень.

Але, є зворотна сторона цієї медалі. ІСІ - набагато більше ризиковані інститути, ніж ті ж банки. Фонди повинні пропонувати більше високу прибутковість. Головна проблема створюваних інститутів у тому, що в ІСІ портфель повинен складатися в основному з цінних паперів, хоча не виключена можливість інвестування в інші активи - такі як нерухомість або валюта. Однак на сьогодні на ринку не вистачає ліквідних цінних паперів. Крім того, дуже мало "не розкручених" акцій, в які можна було б безпечно й прибутково інвестувати. Певні надії покладають на ринок корпоративних і державних облігацій, іпотечних цінних паперів.

Управління активів ІСІ здійснює Компанія з управління активами (КУА). Це ліцензована ДКЦП та ФР юридична особа, яка повинна добре розбиратися в портфельному інвестуванні. КУА одержує дохід від професійного управління майном фонду, як правило, це відсоток від прибутку. КУА має право займатися винятково діяльністю з управління активами, при цьому в управлінні може бути кілька фондів.

Крім узагальнення норм чинного законодавства, що регулюють здійснення даного виду професійної діяльності на ринку цінних паперів, Законом України „ Про інститути спільного інвестування” встановлюється ряд спеціальних вимог до ліцензіатів, зокрема:

- вимоги до мінімального розміру статутного капіталу - його розмір не повинен бути менше 200 000 тис. євро, і на момент подачі заяви про видачу ліцензії він має бути повністю сплачений;
- мінімальні кваліфікаційні вимоги - компанія з управління активами повинна мати в штаті не менше трьох сертифікованих у встановленому порядку фахівців, а її філії, уповноважені на здійснення діяльності з управління активами, - не менше двох;
- мінімальні технічні вимоги - у розпорядженні компанії повинні перебувати не менше однієї телефонної лінії й двох комп'ютерів;
- вимоги до нормативного забезпечення діяльності - для здійснення даного виду діяльності компанія повинна розробити внутрішнє Положення про професійну діяльність з управління активами інституту спільного інвестування.

При спільному інвестуванні зберегти гроші інвесторів від несумлінного використання або навмисних помилок КУА вдається тоді, коли інвестори довіряють гроші не одному, а двом незалежним особам - виконавцю (керуючому активами) і незалежному від нього - зберігачу активів. Поділ функцій зберігання активів фонду та управління ними дозволяє встановити взаємний перехресний контроль, що істотно підвищує надійність інвестицій. Суть перехресного контролю полягає в тому, що коли бухгалтерію фонду веде КУА, то вона зобов'язана щодня надавати копії документів первинного обліку. Якщо якась угода порушує інтереси інвесторів, зберігач вправі взагалі відмовити КУА в її виконанні, призупинити операції з рахунку і сповістити про це в ДКЦП та ФР. Зберігач повинен у відкритих пайових інвестиційних фондах щодня, а в інтервальних - не менше одного разу на місяць звіряти дані про активи, перевіряти правильність розрахунків вартості чистих активів і вартості паю.

Закон “Про інститути спільного інвестування” попередив виникнення “конфлікту інтересів” зберігача активів та КУА, заборонивши їм брати участь у статутному капіталі один одного. Діяльність самого зберігача контролюють як КУА, так і ДКЦП та ФР. Правильність ведення бухгалтерського обліку та звітності, визначення вартості чистих активів і паю контролює також аудитор.

На сьогоднішній день більшість компаній, що працюють у реальному секторі, поки не оцінили по достоїнству всіх можливостей роботи через інститути спільного інвестування. Цей механізм абсолютно прозорий, всі ризики прораховуються. Але головне, це вигідно підприємству, оскільки взаємодія з ІСІ дозволяє компанії оптимізувати фінансові потоки з погляду оподаткування, ризиків і одержання доходів.

ІСІ можуть використовуватися з метою оптимізації оподаткування, оскільки тепер ці фінансові інститути, по суті, є безподатковими структурами. Відповідно до вітчизняного законодавства обов'язкові платежі стягуються тільки з інвесторів при одержанні ними дивідендів або продажу своєї частки у випадку виходу з фонду.

Не менш цікаві ІСІ і для обслуговування інвестиційних потоків. Операції прямого інвестування та вкладення коштів через ІСІ обкладаються податками ідентично. Але у першому випадку компанії необхідно передбачати у своєму бюджеті видатки на фахівців, які зможуть грамотно розпорядитися цими інвестиціями. Зато при інвестуванні через фонд вже немає необхідності втручатися в управління, оскільки відповідні функції буде виконувати компанія з управління активами. При цьому інвестиції через інститути спільного інвестування можуть бути притягнуті вітчизняними акціонерними товариствами, готовими реалізувати нові проекти.

Разом з цим, підприємства повинні розуміти, що компанії з управління активами будуть брати активну участь у процесі управління при реалізації відповідних інвестиційних проектів. Менеджменту підприємства доведеться поділитися частиною своїх повноважень. Керуючі активами ІСІ будуть відслідковувати рух грошей, домагатися, щоб інститут спільного інвестування одержував дохід. З іншого боку, якщо підприємство розглядає можливість виходу своєї продукції на зовнішні ринки, то інвестори, які вкладають у проект гроші, можуть посприяти в цьому. Крім того, якщо проект буде успішно реалізований, компанії з управління активами можуть допомогти підприємству у випуску або розміщенні цінних паперів, виведенні їх на організовані ринки.

Контрольні запитання:

1. Що являють собою фінансові посередники?
2. Назвіть основні функції фінансових посередників.
3. Що являють собою торговці цінними паперами?
4. Поясніть, що являють собою Інститути спільного інвестування?
5. Які бувають види Інститутів спільного інвестування?
6. Що являє собою Компанія з управління активами?

ТЕМА 10. Контроль над акціонерним товариством.

Захист прав акціонерів

10.1. Сутність контролю над акціонерним товариством

Поняття контролю над діяльністю акціонерного товариства та контрольного пакета акцій у практиці корпоративного управління розглядаються як тотожні.

У Законі України "Про оподаткування прибутку підприємств" під здійсненням контролю розуміється:

- володіння безпосередньо або через велике число пов'язаних фізичних або юридичних осіб найбільшою часткою (паєм, пакетом акцій) статутного капіталу підприємства;
- управління найбільшим числом голосів у керівному органі підприємства;
- володіння часткою (паєм, пакетом акцій) не менше 20% статутного капіталу підприємств.

Здійснення контролю над акціонерним товариством означає можливість особи або групи осіб впливати на рішення товариства. У зв'язку з цим доцільно зупинитися на частках власності, що і надають відповідні рівні контролю. Існує кілька підходів до розуміння контролю. Світова економічна наука вважає класичним контрольним пакетом акцій 50% плюс 1 акція. Водночас існує багато прикладів, коли контрольний пакет становив значно меншу частку, іноді це може бути 7-9% за умови великої кількості акціонерів.

Законодавчо поняття контролю над товариством і його критерії в Україні поки не сформульовані. Практика функціонування акціонерних товариств свідчить про наявність контрольних пакетів різних ступенів, що наділяє акціонера певними засобами впливу на товариство - від можливості простого зриву загальних зборів акціонерів внаслідок недосягнення кворуму до можливості одноосібно приймати кожне рішення від імені товариства.

Можливості акціонера впливати на рішення, прийняті товариством, і рівень захисту інтересів меншості наведені в табл. 10.1.

В Україні правові засоби захисту інтересів меншості розвинуті недостатньо. Поріг, з якого починається захист, дуже високий - 10 % + 1 ак-

ція. За кордоном вже 1 % пакет акцій може наділяти акціонера певними засобами захисту та відповідного впливу на політику товариства.

Таблиця 10.1 - Здійснення контролю над товариством і захист інтересів меншості

Кількість акцій	Права (можливості) акціонера	Результат
1	2	3
Від 1 акції до 10%	<ul style="list-style-type: none"> • брати участь у загальних зборах; • голосувати пропорційно кількості акцій; • вносити пропозиції до порядку денного загальних зборів акціонерів; • входити до складу органів управління товариством 	<ul style="list-style-type: none"> • захист інтересів меншості відсутній; • дрібні акціонери не мають реальної можливості впливати на рішення товариства; • захист інтересів можливий тільки через звернення до суду, тобто не корпоративними засобами, а цивільно - правовими
10 % + 1 акція	<ul style="list-style-type: none"> • вносити зміни до порядку денного загальних зборів; • разом із представниками ДКЦП та ФР здійснювати контроль за реєстрацією акціонерів для участі в загальних зборах; • вимагати скликання позачергових загальних зборів акціонерів у будь - який час і по будь-якому приводу; 	<ul style="list-style-type: none"> • захист інтересів меншості відсутній; • дрібні акціонери мають можливість приймати певні рішення, що впливають на діяльність товариства

1	2	3
	<ul style="list-style-type: none"> • вимагати проведення аудиторської перевірки фінансово - господарської діяльності правління товариства 	
25 % + 1 акція	<p>Тільки при згоді акціонера, який володіє таким пакетом акцій, загальні збори можуть ухвалювати рішення щодо наступних питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> • внесення змін до статуту товариства; • створення та ліквідація дочірніх підприємств, філій і представництв; • ухвалення рішення про припинення діяльності товариства 	Малий пакет, що може блокувати прийняття рішень
40%	Відсутність акціонера з таким пакетом на зборах не дає змоги досягти кворуму, тому блокує проведення загальних зборів акціонерів	Великий пакет, що може блокувати прийняття рішень
50 % + 1 акція	Пакет акцій, що дозволяє приймати на загальних зборах рішення із всіх питань,	Контрольний пакет

1	2	3
	<p>однак цього пакета може бути недостатньо для:</p> <ul style="list-style-type: none"> • забезпечення кворуму загальних зборів; • ухвалення рішення з питань : <ul style="list-style-type: none"> - внесення змін до статуту товариства; - створення та ліквідації дочірніх підприємств, філій і представництв; - про припинення діяльності товариства 	
<p>60 % + 1 акція</p>	<p>Пакет дає змогу одноосібно забезпечити кворум, необхідний для проведення загальних зборів, але цього пакета не завжди достатньо, щоб ухвалити рішення з наступних питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> • внесення змін до статуту товариства; • створення та ліквідації дочірніх підприємств, філій і представництв; <p>про припинення діяльності товариства</p>	<p>Контрольний пакет</p>

1	2	3
75% + 1 акція	Дозволяє одноосібно проводити загальні збори та ухвалювати рішення щодо будь-яких питань.	Контрольний пакет. Інші акціонери позбавлені можливості впливати на рішення загальних зборів.

Для набуття прав власності і, отже, контролю над уже діючим акціонерним товариством, як правило, застосовуються такі основні шляхи:

- додаткова емісія акцій. Збільшення загального числа акцій сприяє зменшенню пакета акцій акціонерів, які не мають змоги придбати акції додаткової емісії;
- придбання акцій у власників з метою збільшення пакету цінних паперів;
- зміни власників внаслідок реального або фіктивного банкрутства акціонерного товариства.

Процедури щодо збільшення статутного капіталу мають чітко визначену законодавчо-нормативну базу. Існує ряд обов'язкових вимог, які мають бути дотримані, щоб товариство могло змінювати статутний капітал.

Так, акціонерне товариство має право збільшувати статутний капітал, якщо всі раніше випущені акції повністю сплачені за вартістю, не нижчою від номінальної. Збільшення статутного капіталу здійснюється через випуск нових акцій, обмін облігацій на акції або збільшення номінальної вартості акцій. При цьому акціонери користуються переважним правом на придбання акцій додаткової емісії. Крім того, при додатковому випуску вони мають право на кількість акцій, що відповідає їх частці у попередньому статутному капіталі. Особливістю є те, що в голосуванні про затвердження результатів підписки на додатко-

во випущені акції беруть участь особи, які підписалися на ці акції.

Також існують обмеження для акціонерних товариств щодо додаткового випуску акцій. Так, акціонерному товариству забороняється випуск акцій для покриття збитків, пов'язаних з його господарською діяльністю. Зміни до статутного капіталу повинні затверджуватися кваліфікованою більшістю акціонерів на загальних зборах та ін.

Менш чітко регулюються зміни статутних капіталів у товариствах з обмеженою відповідальністю. Одним з небагатьох дієвих чинників для досягнення заявленого розміру статутного капіталу в ТОВ є заборона продажу часток засновників до сплати повного обсягу внеску. Крім того, збільшення або зменшення статутного капіталу потребує одностайності учасників.

Іншим напрямком формування пакетів акцій є скупка їх у акціонерів. При цьому способі процес формування пакета цінних паперів досить розтягнутий у часі. Крім того, така купівля потребує додаткових витрат на послуги реєстратора, торговця цінними паперами, послуги банку та ін.

Третім напрямком формування контрольних пакетів акцій є зміна власності внаслідок реального чи фіктивного банкрутства підприємства. Наприклад, надаються кредити акціонерам даного товариства або стороннім особам, які потім не повертаються і оголошуються безповоротними. Потім кредитори ініціюють банкрутство, проводиться процедура, за якою хтось з цих кредиторів міг виступити санатором*.

***Санация** – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово – господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або часткова вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу або зміну організаційно – правової та виробничої структури боржника.

Це дає змогу зміни власності в акціонерному товаристві на користь зацікавлених осіб. У цей час придбання контрольного пакета акцій товариства регулюється лише нормами антимонопольного законодавства України. Але володіння однією особою контрольним пакетом акцій істотно зачіпає права інших акціонерів товариства - вони фактично втрачають свої повноваження з управління товариством. Їх рішення не здатні мати який-небудь вплив на його політику.

Закордонне законодавство встановлює спеціальні норми, спрямовані на розкриття інформації про наявність в особи контрольного пакета акцій і регулюючий порядок придбання даного пакета. Мета подібного регулювання - захист інтересів інших акціонерів товариства.

10.2. Поняття значної угоди

Виконавчий орган акціонерного товариства має дуже широкі повноваження в області розпорядження майном та іншими активами товариства. Розпорядження здійснюється шляхом укладання договорів, наприклад ,купівлі-продажу, застави, бартеру від імені товариства. Чинне законодавство практично не регулює питання, пов'язані з укладанням значних угод. Однак виконавчий орган не завжди діє при укладанні угод з дотриманням інтересів акціонерного товариства. Така нічим не обмежена діяльність може заподіяти серйозний матеріальний збиток товариству. Законом України «Про господарські товариства» передбачається можливість включення до статуту товариства положень про необхідність затвердження загальними зборами акціонерів або Спостережною радою угод, укладених правлінням на суму, що перевищує зазначену в статуті межу. Але статuti багатьох акціонерних товариств не містять такої норми, тому дії виконавчих органів залишаються практично безконтрольними.

Закону «Про акціонерні товариства» дає визначення значної угоди та передбачає певні засоби захисту інтересів товариства і його акціонерів від можливих збитків, пов'язаних з укладанням таких угод.

Значною визнається угода, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є її предметом, становить від 25 до 50 % вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства. Проект Закону встановлює, що рішення про укладання такої угоди може прийматися тільки Спостережною радою. Якщо ж ринкова вартість майна або послуг, що є її предметом, становить більше 50 % вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства, то рішення про укладання такої угоди може прийматися виключно загальними зборами акціонерів за поданням Наглядової ради. Угода, яка була зроблена з порушенням цих вимог, може бути визнана недійсною, якщо особа, яка уклала угоду з товариством, знала або повинна була знати про недотримання встановлених законом обмежень. Даний підхід застосовується у цей час у судовій практиці. Проект Закону також встановлює, що з подібними позовами може звертатися до сторони за угодою не тільки саме товариство, але й акціонер (акціонери), який володіє в сукупності не менше 1 % акцій товариства.

10.3. Захист прав акціонерів при зміні статутного капіталу акціонерного товариства

Зміна розміру статутного капіталу в бік збільшення або зменшення завжди істотно зачіпає майнові інтереси акціонерів товариства. Тому законодавством встановлено обов'язок товариства інформувати акціонера відносно питання про зміну статутного капіталу, що виноситься на розгляд загальних зборів, більш докладно в порівнянні з інформацією з інших питань.

Крім включення питання про збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерного товариства до переліку питань порядку денного загальних зборів, повідомлення про скликання загальних зборів має містити докладну інформацію про основні параметри запланованої зміни розміру статутного капіталу. Перелік відомостей, які повинні міститися в такій інформації, закріплений в Законах України „ Про господарські товариства” та „ Про цінні папери та фондовий ринок” .

У повідомленні про майбутнє скликання загальних зборів для вирішення питання про зміни статутного капіталу акціонерного товариства повинні міститися:

- мотиви, спосіб і мінімальний розмір збільшення або зменшення статутного капіталу;
- проект змін до статуту акціонерного товариства, пов'язаних зі збільшенням або зменшенням статутного капіталу;
- дані про кількість акцій, що випускаються додатково або анулюються, їхня загальна вартість;
- відомості про нову номінальну вартість акцій;
- права акціонерів при додатковому випуску акцій або їхньому анулюванні;
- дата початку і закінчення передплати на акції, що випускаються додатково, або їхнє анулювання;
- порядок відшкодування власникам акцій збитків, пов'язаних зі змінами статутного капіталу.

Акціонер, ознайомившись з такою інформацією про плановану зміну статутного капіталу, зможе більш обґрунтовано визначити необхідність своєї особистої участі в роботі загальних зборів або видати своєму представникові доручення з певним завданням на голосування щодо питання про зміну статутного капіталу товариства.

10.4. Конфлікт інтересів

Конфлікт інтересів - це ситуація, що може виникнути в акціонерному товаристві, якщо посадова особа акціонерного товариства має особисту зацікавленість у результатах виконуваної роботи незалежно від того, чи суперечить така зацікавленість інтересам товариства чи ні. Як правило, така зацікавленість не відповідає, а в більшості випадків навіть суперечить інтересам, діловій репутації або діяльності акціонерного товариства.

Конфлікт інтересів також може виникати між товариством і окремим акціонером - власником великого пакета акцій.

Особою, зацікавленою в укладанні угоди, може вважатися посадова особа або акціонер, який володіє великим пакетом акцій, якщо він:

- є стороною такої угоди;
- бере участь в укладанні угоди як представник або посередник;
- одержує комісійну винагороду від товариства або від сторони за договором;
- одержує вигоду від такої угоди іншим способом.

Якщо акціонерне товариство вважає, що проект або договір можуть бути реалізовані навіть при наявності конфлікту інтересів, необхідно дотримуватись наступних правил:

- зацікавлена особа не повинна брати участь у даному проекті або при виконанні договору;
- потрібно своєчасне розкриття інформації про існування конфлікту інтересів.

Питання конфлікту інтересів для наших акціонерних товариств у даний момент є дуже актуальними. Тому важливо постаратися не доводити вирішення цих питань до конфліктних ситуацій.

На жаль, чинним законодавством України не регулюються правовідносини, пов'язані з наявністю зацікавленості посадових осіб або акціонерів товариства в укладанні угоди. Але існує варіант вирішення такої проблеми за допомогою юридично грамотно складених внутрішніх документах товариства (див. табл.10.2).

Таблиця 10.2 - Регулювання конфлікту інтересів за допомогою внутрішніх корпоративних документів

Внутрікорпоративний документ	Питання конфлікту інтересів, які мають бути врегульовані внутрішніми корпоративними документами
Статут	Основні терміни та визначення поняття «конфлікту інтересів», посилання на внутрішні корпоративні документи, покликані не допустити розвиток такого конфлікту
Положення про Спостережну раду, правління та ревізійну комісію	Основні принципи поведження посадових осіб, членів Наглядової ради, правління та ревізійної комісії, принципи розкриття інформації про існування конфлікту інтересів
Положення про посадових осіб	Основні терміни та визначення поняття «конфлікту інтересів», загальні принципи поведження посадових осіб, їхні права та обов'язки стосовно товариства, загальні основи відповідальності, порядок залучення до відповідальності
Договір з посадовою особою	Обов'язки конкретної посадової особи по дотриманню положень про конфлікт інтересів і його згода дотримуватися політики товариства при конфлікті інтересів

Законом України «Про акціонерні товариства» передбачені правила поведінки осіб, які мають зацікавленість в укладанні угоди. Інформація про наявність зацікавленості обов'язково повинна розкриватися даними особами. Вони можуть усуватися від обговорення питань, пов'язаних з даною угодою та голосування по них. Проект передбачає, що порушення зацікавленими особами вимог про розкриття своєї зацікавленості є підставою для пред'явленні до них позовів про відшкодування товариству збитків, заподіяних такою угодою. Якщо друга сторона за угодою знала або повинна була знати про наявність у посадової особи або акціонера відповідної зацікавленості (тобто діяла несумлінно), то така угода також може бути визнана недійсною.

10.5. Засоби захисту прав акціонерів

Встановлені законом і внутрішніми нормативними актами товариства права акціонерів можуть порушуватися різними учасниками корпоративних відносин:

- іншими акціонерами;
- органами управління товариства, його посадовими особами;
- реєстраторами, номінальними утримувачами та іншими особами.

Як було сказано вище, права акціонерів можуть захищатися різними способами:

- внутрішніми (корпоративними) засобами. У цьому разі акціонери можуть:
 - звертатися з заявами та претензіями з приводу порушених прав до самого товариства, його органів управління;
 - вимагати проведення загальних зборів і включення питань до порядку денного;
 - вимагати проведення перевірки фінансово-господарської

діяльності правління;

- у випадках, передбачених законом, можуть вимагати від товариства викупу належних їм акцій;

- шляхом звернення в ДКЦП та ФР із заявами про порушення своїх прав відповідно до Правил розгляду звернень громадян у Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку і її територіальні органи, затвердженими наказом ДКЦП та ФР від 23.07.1997 р. № 186;
- у судовому порядку - шляхом подачі позову в суд.

Законодавством України допускається пред'явлення акціонером тільки прямого позову - позову про порушення прав і законних інтересів самого акціонера.

За кордоном в області корпоративних відносин широко розповсюджені інші категорії позовів. Це можуть бути:

- похідні позови - позови, запропоновані акціонером в інтересах самого товариства у разі заподіяння товариству збитків діями органів управління товариства, інших акціонерів або третіх осіб. Дані позови дозволяють захистити товариство насамперед від несумлінних дій його органів управління або посадових осіб;
- колективні позови - позови, запропоновані в інтересах всіх акціонерів, права яких були порушені. Всі акціонери повинні повідомлятися про подачу такого позову в обов'язковому порядку, процедура розгляду справ по колективних позовах ефективна, якщо мова йде про розгляд позовів до товариств, які нараховують тисячі акціонерів.

Контрольні запитання:

1. Що означає поняття "контрольний пакет акцій"?
2. Які кошти забороняється використовувати для формування статутного капіталу?

3. Чому в акціонерному товаристві можливий конфлікт інтересів? У чому полягає його основа?
4. Як акціонери можуть захищати свої права?

ТЕМА 11. Розкриття інформації про діяльність корпоративного товариства

11.1. Сутність розкриття інформації в акціонерному товаристві.

Сутність розкриття інформації акціонерними товариствами полягає у забезпеченні доступу зацікавлених осіб, у тому числі акціонерів, до повної, достовірної інформації про виробничо-господарську діяльність підприємства.

Розкриття інформації на ринку цінних паперів було впроваджено в США на початку 20 ст. для стабілізації ринку цінних паперів. Досвід країн з розвиненими й активними ринками цінних паперів показує, що розкриття інформації може бути потужним інструментом впливу на діяльність підприємств і захист прав інвесторів.

Успішний розвиток будь-якого бізнесу неможливо без доступу до інвестиційного капіталу. Тут важливо зрозуміти, що інвестори не стануть вкладати значні кошти в компанію, що не має ефективної системи управління та контролю за її діяльністю. Інвестори стали особливо наполегливі в своєму прагненні одержувати повну інформацію про стан справ у компаніях. Інвестори, і насамперед закордонні, порушують питання скільки-небудь серйозного збільшення інвестицій в українські компанії залежно від істотного поліпшення стану корпоративного управління.

При цьому інвестори вимагають участі в реальному контролі над процесом управління, щоб забезпечити ефективне використання активів для реалізації своїх інтересів. Вони хочуть бачити в компаніях, в які вони вже вклали або готові вкласти свої кошти, систему корпоративного управління, що забезпечує достатній рівень інформаційної прозорості, ясності в процесі прийняття корпоративних рішень і тим самим дає їм додаткові гарантії.

Один з принципів корпоративного управління проголошує, що система корпоративного управління повинна забезпечувати своєчасне й точне розкриття інформації з усіх істотних питань діяльності акціонерного товариства, включаючи фінансовий стан, результати діяльності, розподіл власності й управління підприємством.

З іншого боку, зайва відкритість інформації може завдати шкоди акціонерному товариству, вступити в протиріччя з інтересами власників, управлінців та працівників, розкрити конфіденційну інформацію й комерційну таємницю. У зв'язку з цим досягнення балансу між прозорістю та захищеністю інформації стає діючим механізмом управління корпорацією в ринкових умовах.

Основними принципами розкриття інформації про товариство є:

- регулярність надання;
- оперативність;
- доступність для акціонерів та інших зацікавлених осіб;
- надійність інформації;
- повнота.

Слід зауважити, що розкриття інформації за діючим законодавством відноситься як до відкритих, так і до закритих акціонерних товариств.

11.2. Система розкриття інформації

Система розкриття інформації, передбачена чинним законодавством України на ринку цінних паперів, передбачає забезпечення реалізації прав інвесторів в області своєчасного одержання достовірної й повної інформації про емітент і передбачає розкриття інформації в певних напрямках.

Про що підприємствам необхідно інформувати інвесторів:

- про стратегію та завдання підприємства;
- про тактику діяльності керівництва (роз'яснити, чим керувався менеджмент при прийнятті тих чи інших рішень);
 - про фінансову політику, про фінансові результати діяльності;
 - про очікувані розміри прибутку;
 - про всі значні події, наприклад, про зміни в структурі капіталу підприємства, про зміни у виробничій діяльності, про стан ринку і його тенденції.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку відповідно до Законів України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні", "Про цінні папери та фондовий ринок", "Про господарські товариства" визначила умови й порядок надання **регулярної та особливої** інформації акціонерними товариствами та емітентами інших цінних паперів. Зокрема, рішенням ДКЦП та ФР від 19.12.2006 р. №1591 із змінами та доповненнями було затверджене „ **Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів** ”, яким визначена структура, перелік, форма, строки й порядок надання регулярної, квартальної інформації акціонерними товариствами й підприємствами - емітентами облігацій та особливої інфор-

мації. Це положення визначає вимоги до звіту, що складається з таких розділів:

- основні відомості про емітента;
- інформацію про засновників та/або учасників емітента та кількість і вартість акцій (розміру часток, паїв);
- інформацію про чисельність працівників та оплату їх праці;
- інформацію про посадових осіб емітента;
- інформацію про осіб, що володіють 10 відсотків та більше акцій емітента;
- інформацію про загальні збори акціонерів;
- інформацію про дивіденди;
- інформацію про юридичних осіб, послугами яких користується емітент;
- відомості про цінні папери емітента. До цього розділу включається інформація про внутрішні й зовнішні ринки, на яких здійснюється торгівля цінними паперами емітента (біржовий ринок, організаційно оформлені позабіржові ринки цінних паперів), а також інформація про подані заяви або про наміри щодо подачі заяв для допуску на біржу (організовані ринки). Якщо відомі дати, з яких цінні папери будуть включені в лістинг і брати участь у торгах, то вони вказуються;
- опис бізнесу. У цьому розділі в довільній формі відображається така інформація за звітний рік:
 - стисла історія підприємства, важливі етапи його розвитку;
 - інформація про організаційну структуру емітента, про дочірні підприємства, філії, представництва з вказівкою найменування та місцезнаходження, ролі й перспектив розвитку, про зміни в організаційній структурі;
 - опис вибраної облікової політики (метод нарахування амортизації, метод оцінки вартості запасів, метод обліку й оцінки вартості фінансових інвестицій тощо);

- інформація про основні види продукції або послуг, які виробляє або надає емітент, перспективність виробництва окремих товарів, надання послуг; залежність від сезонних коливань; про основні ринки збуту й основних клієнтів; про канали збуту й методи продаж, які використовує емітент; про джерела сировини, їхньої доступності й динаміку цін; інформація про особливості стану розвитку галузі виробництва, у якій здійснює діяльність емітент, рівень впровадження нових технологій, нових товарів; інформація про конкуренції в галузі, про особливості продукції (послуг) емітента в порівнянні з продукцією (послугами) конкурентів;

- інформація про істотні проблеми, що впливають на діяльність емітента; ступінь залежності від законодавчих або економічних обмежень;

- інформація про факти виплати штрафів і компенсацій за порушення чинного законодавства;

- опис обраної політики щодо фінансування діяльності емітента, достатність робочого капіталу для поточних потреб, можливі шляхи ліквідності за оцінками фахівців емітента;

- інформація про вартість укладених, але ще не виконаних договорів (контрактів) на кінець звітного періоду, про очікувані прибутки від їх виконання;

- прогнози й плани, щонайменше на рік, про діяльність емітента (щодо розширення виробництва, реконструкції, поліпшення фінансового стану, опис істотних факторів, які можуть вплинути на діяльність емітента в майбутньому); опис політики емітента щодо досліджень і розробок з сумою видатків на дослідження й розробки за звітний рік;

- інша інформація, що може бути істотною для оцінки інвестором фінансового стану й результатів діяльності емітента;

- інформацію про майновий стан та фінансово-господарську діяльність емітента, де вказується, крім іншого, також інформація про основні кошти, які перебувають у власності або користуванні емітента (із вказівкою строків і умов користування основними коштами (по основних групах), ступінь їхнього зношування, ступінь використання, якими обумовлені істотні зміни у вартості основних коштів, а також інформація про всі обмеження на використання майна емітента). Крім того, додають такі документи: "Баланс", "Звіт про фінансові результати", "Звіт про рух грошових коштів", "Звіт про власний капітал", примітки до цих звітів; "Звіт про випуск, реалізацію й обіг цінних паперів".;
- інформацію про гарантії третьої особи за кожним випуском боргових цінних паперів;
- відомості щодо особливої інформації та інформації про іпотечні цінні папери, що виникала протягом звітного періоду;
- інформацію про стан корпоративного управління (для акціонерних товариств);
- річну фінансову звітність;
- аудиторський висновок;
- копію протоколу загальних зборів емітента, що проводились у звітному році.

Розкриття річної інформації емітентами цінних паперів, здійснюється шляхом:

- розміщення в загальнодоступній інформаційній базі даних ДКЦП та ФР у строк не пізніше 30 квітня року, наступного за звітним;
- опублікування в офіційних друкованих виданнях ДКЦП та ФР - у строк не пізніше 30 квітня року, наступного за звітним;
- подання її до ДКЦП та ФР не пізніше 1 червня року, наступного за звітним.

За ненадання, несвоєчасне надання або надання свідомо недостовірної інформації емітент несе відповідальність відповідно до Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні".

Особливою є така інформація, що дає подання про всі зміни у фінансово-господарській і управлінській діяльності емітента цінних паперів, які відбулися й впливають на вартість цінних паперів або розмір доходу по них.

Чинним законодавством до особливої інформації про емітента цінних паперів належать відомості про:

- прийняття рішення про розміщення цінних паперів на суму, що перевищує 25 відсотків статутного капіталу;
- прийняття рішення про викуп власних акцій;
- факти лістингу/делістингу цінних паперів на фондовій біржі;
- одержання позики або кредиту на суму, що перевищує 25 відсотків активів емітента;
- зміну складу посадових осіб емітента;
- зміну власників акцій, яким належить 10 і більше відсотків голосуючих акцій;
- рішення емітента про утворення, припинення його філій, представництв;
- рішення вищого органу емітента про зменшення статутного капіталу;
- порушення справи про банкрутство емітента, винесення ухвали про його санацію;
- рішення вищого органу емітента або суду про припинення або банкрутство емітента.

Згідно з діючим законодавством розкриття особливої інформації про емітента здійснюється шляхом шляхом оприлюднення у стрічці но-

вин, опублікування в офіційному друкованому виданні та подання до Комісії.

Розкриття особливої інформації здійснюється у такі строки:

- у стрічці новин - протягом двох робочих днів з дати вчинення дії, але не пізніше 10.00 години третього робочого дня, після дня вчинення дії;
- в офіційному друкованому виданні - протягом п'яти робочих днів з дати вчинення дії;
- подання до Комісії - протягом десяти робочих днів з дати вчинення дії.

У стрічці новин та друкованому виданні емітент розкриває особливу інформацію в описовій формі. Текст Повідомлення за змістом та обсягом має відповідати вимогам, що встановлені до відповідного виду особливої інформації.

Якщо емітентом була опублікована недостовірною особлива інформація, він зобов'язаний негайно сповістити про це ДКЦП та ФР і протягом двох робочих днів вжити заходи щодо виправлення відомостей, тобто надати для опублікування достовірну особливу інформацію.

За ненадання, несвоєчасне надання або надання свідомо недостовірної особливої інформації емітент несе відповідальність відповідно до Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні".

11.3. Надання товариством інформації своїм акціонерам

Відповідно до діючого законодавства України існує кілька способів надання акціонерним товариством інформації своїм акціонерам:

- публікація в офіційних виданнях. Згідно із Законом України « Про цінні папери й фондову біржу» акціонерне товариство зобов'я-

зане не менше одного разу на рік інформувати громадськість про свій фінансово-господарський стан;

- інформувати своїх акціонерів про скликання загальних зборів акціонерів. Згідно із Законом України « Про господарські товариства» акціонерне товариство повинне персонально повідомляти своїх акціонерів про проведення зборів, дату, місце проведення, порядок денний та деякі інші відомості;

- безпосереднє надання інформації за запитом акціонера. Згідно з чинним законодавством акціонер має право на одержання інформації про діяльність акціонерного товариства на вимогу акціонера. Йому повинні надавати для ознайомлення копії річних балансів, звітів про діяльність емітента, протоколи загальних зборів акціонерів, документи, пов'язані з порядком денним зборів та деякі інші матеріали.

За режимом доступу інформація про діяльність акціонерного товариства ділиться на дві групи:

- відкрита інформація, в якій даються відомості для відкритого поширення серед необмеженого кола осіб;

- інформація з обмеженим доступом. Така інформація ділиться на таємну й конфіденційну.

Відповідно до законодавства України **конфіденційну інформацію** становлять відомості, що перебувають у володінні, користуванні або розпорядженні конкретної особи. Поширюється така інформація за бажанням конкретної особи або за встановленими правилами й при дотриманні певних умов.

Таємна інформація – це відомості, які становлять державну або іншу, передбачену законом, таємницю, а їхнє розголошення завдає шкоди конкретній особі, суспільству або державі. Стосовно діяльності акціонерного товариства деякі відомості про його виробничо - гос-

подарську діяльність можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

До комерційної таємниці товариства відноситься:

- інформація про виробництво, технологію, управління, фінанси та інші сфери діяльності товариства;
- інформація, розголошення якої може завдати шкоди інтересам товариства.

До такої інформації можна також віднести інформацію про платоспроможність підприємства, участь його керівництва в інших об'єднаннях, про сплату податків і т.п.

З метою законодавчого регулювання питання розкриття інформації Верховною Радою України прийнятий ряд законодавчих актів. Так, Закон України « Про інформацію» встановлює відповідальність за розголошення відомостей, які становлять комерційну таємницю, і порядок охорони таких відомостей. Цим Законом встановлюється адміністративна відповідальність за розголошення такої інформації. Крім того, акціонерним товариствам дане право за розголошення комерційної таємниці й конфіденційної інформації залучати посадових осіб до відповідальності, передбаченої внутрішніми нормативними документами.

Акціонерне товариство може встановлювати у своїх внутрішніх нормативних документах регламент одержання, поширення, використання й збереження інформації (див. табл.11.1).

Чинним законодавством встановлено кримінальну й адміністративну відповідальність за розголошення комерційної таємниці та конфіденційної інформації.

Таблиця 11.1 - Внутрішні документи підприємства, що регламентують доступ, поширення та збереження інформації

Внутрікорпоративний документ	Основні моменти, які регулюються документом
Статут підприємства	Повинне бути зафіксоване право акціонерів на одержання інформації про товариство, обов'язок акціонерів і посадових осіб щодо збереження інформації з обмеженим доступом
Положення про посадових осіб товариства	У Положенні мають бути перераховані: <ul style="list-style-type: none"> • обов'язки посадових осіб; • принципи поведіння посадових осіб з питань, пов'язаних з інформацією, що має обмежений доступ; • підстави для залучення до відповідальності посадових осіб товариства за неналежне виконання своїх обов'язків; порядок залучення посадових осіб до відповідальності
Положення про інформацію в акціонерному товаристві	У Положенні мають бути зафіксовані: <ul style="list-style-type: none"> • види інформації і її класифікація; • основні вимоги до оформлення запиту на надання відкритої інформації; <ul style="list-style-type: none"> • порядок і строки розгляду запитів і порядок надання відкритої інформації; • перелік відомостей, визнаних відкритими й закритими; • відповідальність посадових осіб за ненадання або несвоєчасне надання інформації
Контракт із посадовою особою	У контракті повинні бути відображені обов'язки посадової особи по нерозголошенню інформації з обмеженим доступом

Контрольні запитання:

1. Для чого необхідно розкривати інформацію в акціонерному товаристві?
2. Яка інформація підлягає опублікуванню?
3. Укажіть зміст регулярної інформації, що розкривається.
4. Які відомості віднесені до особливої інформації?
5. Як розкривається особлива інформація в акціонерному товаристві?
6. Наведіть класифікацію інформації за режимом доступу.

ТЕМА 12. Зміни в діяльності корпоративних підприємств у зв'язку з прийняттям Закону України „Про акціонерні товариства”

12.1. Порядок вступу в дію і застосування норм Закону України „Про акціонерні товариства”

Закон України «Про акціонерні товариства» (надалі Закон), покликаний вдосконалити вітчизняну систему корпоративного управління і підвищити рівень захисту прав акціонерів. Він визначає принципово новий підхід до порядку створення, діяльності і припинення акціонерних товариств, прав та обов'язків акціонерів.

Закон набирає чинності 30 квітня 2009 року. Акціонерні товариства, створені після цієї дати, мають функціонувати відповідно до нового Закону. У свою чергу, статuti та інші внутрішні документи акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим Законом, підлягають приведенню у відповідність до його норм не пізніше ніж протягом 2 років від дня набрання чинності Законом, а саме - до 30.04.2011 р. Слід зауважити, що внесення змін і доповнень до статуту або прийняття його в новій редакції є виключною компетенцією

загальних зборів акціонерів. Отже правління акціонерних товариств має завчасно потурбуватися про приведення статутів у відповідність до вимог Закону. Такі акціонерні товариства звільняються від сплати реєстраційного збору під час реєстрації змін до статуту або статуту у новій редакції. Якщо акціонерне товариство не здійснило ніяких дій щодо приведення статуту у відповідність до вимог Закону, кожний акціонер товариства, має право звернутися до суду з позовом про приведення статуту у відповідність з цим Законом. Таким чином, до 30.04.2011 р. в Україні існуватимуть чотири типи акціонерних товариств: відкриті й закриті акціонерні товариства, які будуть діяти згідно з вимогами Закону „Про господарські товариства”, також публічні й приватні акціонерні товариства, які діятимуть згідно із Законом «Про акціонерні товариства».

Слід зазначити, якщо акціонерне товариство прийме рішення про зміну розміру статутного капіталу, деномінацію акцій та емісію цінних паперів після набрання Законом чинності, воно повинне буде привести свою діяльність у відповідність з нормами Закону „Про акціонерні товариства”, внести зміни до статуту й внутрішні документів раніше вказаного терміну одночасно з підготовкою документів для реєстрації випуску цінних паперів.

Усі норми Закону набирають чинності з 03.04.2009 р., крім норми, що передбачає існування акцій Товариства виключно в бездокументарній формі. Вона набирає чинності через два роки з дня опублікування Закону - з 30.10.2010 р. Таким чином, ст. 1-43 Закону „Про господарські товариства” втрачають чинність лише з 30.04.2011 р.

У Законі відповідно до норм міжнародної практики замість відкритих і закритих товариств тепер будуть публічні й приватні акціонерні товариства. Відмінності між ними наведені в табл. 12.1.

Таблиця 12.1 - Характеристика відмінностей між публічним і приватним акціонерним товариством

Тип АТ	Публічне	Приватне
Кількість акціонерів	Не обмежена	Не може перевищувати 100 осіб
Вимоги до розміщення акцій	Публічне й приватне	Виключно приватне розміщення акцій
Вимоги до лістингу	Обов'язкове проходження процедури лістингу й включення до біржового реєстру хоча б однієї фондової біржі. Укладання договорів купівлі-продажу здійснюється лише на фондовій біржі, де АТ пройшло процедуру лістингу	Акції не можуть купуватися та/або продаватися на фондовій біржі
Умови обігу акцій	Відсутнє переважне право акціонерів на придбання акцій. Акціонери можуть відчужувати акції без згоди інших акціонерів	Акціонери й товариство мають переважне право на придбання акцій, які продають інші акціонери за ціною та на умовах, запропонованих третій особі (при умові, що таке передбачено статутом)
Реалізація переважного права акціонерів на придбання акцій, що додатково розміщуються	Дотримання переважного права акціонерів тільки в процесі приватного розміщення	Дотримання переважного права акціонерів обов'язкове

Продовження табл. 12.1

Порядок прийняття рішень загальними зборами акціонерного товариства	Рішення загальних зборів акціонерного товариства приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у зборах. Рішення з питань, передбачених п. 2-7 і п. 21 ч. 2 ст. 33 Закону приймається більш як 3/4 голосів акціонерів від їх загальної кількості	Статутом АТ може встановлюватися більша кількість голосів -, акціонерів для прийняття рішень з питань порядку денного, крім питань, передбачених абз. 2 ч. 3 ст. 42 Статутом АТ можуть бути передбачені інші питання, рішення щодо яких приймаються 3/4 голосів акціонерів від загальної їх кількості, крім питань, визначених в абз. 2 ч. 3 ст. 42
Вимоги до повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів	<ul style="list-style-type: none"> ○ письмове повідомлення про проведення зборів кожному акціонеру (не пізніше ніж за 30 днів до дати проведення зборів); ○ повідомлення про проведення зборів фондовій біржі, на якій АТ пройшло процедуру лістингу; ○ публікація повідомлення про проведення зборів в офіційному друкованому органі (якщо кількість акціонерів перевищує 1000 осіб). 	Письмове повідомлення про проведення зборів кожному акціонеру (не пізніше ніж за 30 днів до дати їх проведення);
Спосіб голосування на загальних зборах АТ	Виключно з використанням бюлетенів для голосування, якщо здійснено публічне розміщення акцій або кількість акціонерів перевищує 100 осіб, або приймаються рішення з питань, зазначених у ст. 68 Закону	Використанням бюлетенів для голосування не є виключним (можливе відкрите голосування)

Вимоги до розкриття інформації про АТ	АТ зобов'язане мати власну Web-сторінку в мережі Інтернет, на якій розміщується інформація, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства	Вимоги щодо наявності Web-сторінки відсутні
Порядок обрання членів наглядової ради	Здійснюється виключно шляхом кумулятивного голосування	Здійснюється за принципом пропорційності представництва у складі наглядової ради представників акціонерів відповідно до кількості належних їм голосуючих акцій або шляхом кумулятивного голосування (спосіб визначається статутом)
Вимоги щодо аудиторської перевірки	Річна фінансова звітність підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором	Вимоги щодо обов'язкової перевірки незалежним аудитором відсутні

На відміну від ВАТ і ЗАТ, приватні й публічні акціонерні товариства будуть відрізнятися не за організаційно-правовою формою, а за типом. А організаційно-правова форма залишиться одна - акціонерне товариство.

За бажанням засновники приватного Товариства можуть ініціювати зміну його типу на публічне, при цьому не потрібно навіть проходити процедуру перетворення.

12.2. Зміни в порядку створення і діяльності акціонерних товариств

Законом введені нові особливості проведення певних процедур при створенні акціонерного товариства. Насамперед, змінилося саме визначення акціонерного товариства. Тепер **акціонерним товариством**

твом є господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. У разі заснування акціонерного товариства його акції підлягають розміщенню виключно серед його засновників шляхом приватного розміщення. Публічне розміщення може здійснюватися після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій.

Закон вимагає, що в разі внесення майна, інших активів до статуту товариства, необхідно визначити їх ринкову вартість. У зв'язку з тим, що в Законі містяться певні протиріччя норм щодо обрання суб'єкта оціночної діяльності та затвердження оцінки майна, що вноситься засновниками у рахунок оплати акцій, то рішення про залучення суб'єкта оціночної діяльності краще прийняти на зборах засновників.

Скорочено термін для видачі засновнику документа, що засвідчує право власності на акції, з 6 місяців до 10 робочих днів з дати отримання Товариством свідоцтва про державну реєстрацію випуску акцій.

Законом значно розширено повноваження ДКЦПФР щодо контролю за дотриманням процедури створення акціонерного товариства. Якщо засновники порушили процедуру створення товариства, то ДКЦПФР приймає рішення про відмову в реєстрації звіту про результати розміщення акцій і звертається до суду з позовом про ліквідацію товариства.

Установчим документом акціонерного товариства є тільки його статут. У порівнянні з вимогами Закону „Про господарські товариства”, новий Закон доповнив перелік інформації, що повинна міститися в цьому документі, такими обов'язковими відомостями:

- розмір резервного капіталу;

- умови й порядок конвертації привілейованих акцій певного класу в прості акції товариства чи у привілейовані акції іншого класу у випадках, якщо товариством передбачено випуск привілейованих акцій;
- наявність переважного права акціонерів приватного акціонерного товариства на придбання акцій, які пропонуються їх власником до продажу третій особі, й порядок його реалізації;
- порядок повідомлення акціонерів про виплату дивідендів;
- спосіб повідомлення акціонерів про зміни в порядку денному загальних зборів;
- порядок внесення змін до статуту.

Згідно із Законом акціонерні товариства можуть розміщувати акції **двох типів: прості й привілейовані** (не більше 25% розміру статутного капіталу товариства). Привілейовані акції можуть розміщуватися одного або кількох класів, що надають їх власникам різні права. Усі акції є тільки іменними.

До 30.10.2010 р. акції товариства можуть існувати як у бездокументарній, так і в документарній формі. Після зазначеної дати передбачено існування акцій виключно у бездокументарній формі. До 30.10.2010 р. акції можна випускати й у документарній формі, а після вказаної дати їх доведеться знерухомити.

Революційною новизною Закону є норми щодо концентрації торгів акціями публічних акціонерних товариств на фондовій біржі й визначення ринкової вартості емісійних цінних паперів. Акціонерні товариства здійснюють розміщення або продаж викуплених акцій за ціною не нижчою за її ринкову вартість, що затверджується наглядовою радою, крім розміщення акцій під час заснування, реорганізації товариств і розміщення за участю торговця цінними паперами, з яким

укладено договір про андеррайтинг. Якщо емісійні цінні папери не перебувають в обігу на фондовій біржі (це будуть акції приватного акціонерного товариства), то їх ринкова вартість визначатиметься відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність із залученням професійного оцінювача. Ринкова вартість акцій публічного акціонерного товариства визначатиметься відповідно до законодавства про цінні папери й фондовий ринок. Фактично ринкова вартість акцій публічного акціонерного товариства дорівнюватиме біржовому курсу акцій. У підсумку ринкову вартість затверджуватиме наглядова рада товариства.

Законом введено нові умови й обмеження і в разі збільшення розміру статутного капіталу. Так :

1. Переважне право акціонерів на придбання акцій, що додатково розміщуються, діє тільки в процесі приватного розміщення.
2. Акціонерне товариство не має права приймати рішення про збільшення розміру статутного капіталу шляхом публічного розміщення, якщо розмір власного капіталу (чисті активи) є меншим, ніж розмір його статутного капіталу. Ця вимога відрізняється від діючої сьогодні норми, що обмежує право товариства приймати рішення про збільшення розміру статутного капіталу, якщо після закінчення другого й кожного наступного фінансового року вартість чистих активів товариства виявиться меншою від розміру його капіталу.
3. Обов'язковою умовою збільшення статутного капіталу є відповідність його розміру після його збільшення вимогам, передбаченим Законом, на дату реєстрації змін до статуту. В останній нормі йдеться про те, що мінімальний розмір статутного капіталу товариства складає 1250 мінімальних заробітних плат. Отже мінімальна сума збільшення має сягати до 1250 мінімальних зарплат на дату держреєстрації змін до статуту, пов'язаних із збільшенням капіталу. Із

01.12.2008 р. мінімальна зарплата - 605 грн., якщо товариство буде збільшувати розмір статутного капіталу, то з урахуванням цієї вимоги йому доведеться збільшувати його до 756 250 грн.

4. Емісія акцій здійснюється тільки за рішенням загальних зборів товариства, на відміну від випуску облігацій, що може проводитися в межах 25% вартості активів товариства за рішенням наглядової ради.

5. Акціонерним товариствам дозволяється емісія акцій та облігацій для переведення зобов'язань товариства у цінні папери. Грошова оцінка вимог до товариства, які виникли до розміщення цінних паперів і якими ці цінні папери сплачуються, проводиться суб'єктом оціночної діяльності й затверджується наглядовою радою. Це нова можливість, яка може допомогти товариствам, що знаходяться у процесі санації відповідно до Закону про банкрутство, перевести кредиторську заборгованість у цінні папери товариства.

6. Акціонерне товариство здійснює розміщення акцій за ціною не нижчою за її ринкову вартість, що затверджується наглядовою радою, крім випадків розміщення акцій за участю торговця цінними паперами, з яким укладено договір про андеррайтинг. Ринкова вартість акцій визначається відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність. Ціна акції повинна бути не нижчою за її номінальну вартість.

7. Оплачувати акції можна грошима, а за згодою товариства - майном, майновими правами, цінними паперами (крім емісійних боргових, випущених набувачем акцій і векселів).

8. Акції мають бути повністю оплачені до моменту затвердження результатів розміщення акцій органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення.

9. Акціонерне товариство не має права надавати позику для придбання його цінних паперів або поруку за позиками, наданими третьою особою для придбання його акцій.

10. Якщо в якості оплати за акції публічного акціонерного товариства вноситься майно, то його грошова оцінка повинна дорівнювати його ринковій вартості, що визначається суб'єктом оціночної діяльності, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність, і підлягає затвердженню наглядовою радою.

Нововведенням Закону є можливість зменшення статутного капіталу товариства лише тоді, коли така можливість передбачена його статутом й визначено порядок повідомлення кредиторів про зменшення статутного капіталу.

Законом встановлено обов'язок акціонерного товариства після закінчення кожного фінансового року здійснювати порівняння вартості чистих активів (власного капіталу) із статутним капіталом. За наслідками такого порівняння товариство зобов'язане:

- здійснити зменшення статутного капіталу, якщо вартість чистих активів буде меншою статутного капіталу;
- усунути невідповідність між чистими активами і статутним капіталом протягом 10 місяців. Це нова можливість, що надається товариствам Законом. Тепер Цивільний кодекс України не передбачає подібного строку й одразу вимагає проведення ліквідації товариства, якщо вартість чистих активів товариства є меншою віді мінімального розміру статутного капіталу, що діяв на момент створення товариства.

У Законі встановлено детальний порядок реалізації переважного права акціонера на придбання акцій. Раніше такий порядок акціонерні товариства самотійно визначали у статуті. Так, тепер існує:

- переважне право акціонера приватного акціонерного товариства й самого товариства на придбання акцій, що продаються третій особі пропорційно кількості акцій, які належать акціонеру. Таке пере-

важне право існуватиме, якщо така можливість буде передбачена статутом товариства;

- переважне право акціонера на придбання акцій додаткової емісії у процесі приватного розміщення пропорційно частці належних йому акцій в їх загальній кількості. Якщо товариство здійснює додаткову емісію акцій шляхом публічного розміщення, то зазначене переважне право на придбання акцій акціонерам не надається.

На відміну від попередніх вимог, передбачених Законом „Про господарські товариства”, відтепер створення резервного капіталу є правом, а не обов'язком товариства. Законом встановлено нові вимоги щодо його розміру - не менше 15% від статутного капіталу, якщо інше не визначено статутом. Таким чином, розмір резервного капіталу може бути. Будь-якими також можуть бути напрямки використання резервного капіталу. Так, у акціонерного товариства є можливість використовувати кошти резервного капіталу для збільшення розміру статутного капіталу, для покриття збитків товариства, а також виплати дивідендів за привілейованими акціями, погашення заборгованості в разі ліквідації товариства тощо.

На відміну від попередніх законодавчих вимог, Законом передбачено процедуру виплати дивідендів й обмежено термін для виплати - не пізніше 6 місяців після закінчення звітного року. Слід звернути увагу на законодавчу вимогу щодо переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів. У разі відчуження акціонером належних йому акцій після дати складання переліку, але раніше дати виплати дивідендів, у нього залишається право на отримання дивідендів, якщо він є в такому переліку.

В публічних акціонерних товариствах з великою кількістю акціонерів виплата дивідендів потребує чимало часу. Тому, щоб не порушити

шестимісячний термін з початку року на виплату дивідендів і враховуючи, що затвердження розміру річних дивідендів належить до виключної компетенції загальних зборів, дату проведення останніх і дату складання переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, краще визначати не пізніше двох місяців після закінчення року.

Нововведенням Закону є норми, що регламентують обов'язковий викуп акціонерним товариством акцій на вимогу акціонерів як власників простих, так і привілейованих акцій і порядок реалізації акціонерами права вимоги обов'язкового викупу товариством належних їм акцій. Кожний акціонер-власник простих акцій має право вимагати викупу акцій, якщо він зареєструвався для участі в загальних зборах і проголосував проти прийняття рішення про:

- реорганізацію АТ, зміну його типу з публічного на приватне;
- вчинення акціонерним товариством значного правочину, який укладається в суму 10% і більше активів товариства;
- зміну розміру СК.

Враховуючи, що ціна викупу акцій не може бути меншою за їх ринкову вартість, що визначається в порядку, встановленому Законом, після прийняття загальними зборами акціонерів одного з вищезазначених рішень наглядова рада приватного акціонерного товариства повинна вирішити питання про залучення суб'єкта оціночної діяльності для визначення вартості акцій, за якою буде здійснюватися подальший викуп, а потім затвердити цю ринкову вартість акцій, визначену незалежним оцінювачем. Враховуючи, що протягом 30 днів після проведення загальних зборів акціонер повинен подати товариству письмову вимогу про викуп, а товариство також протягом 30 днів після отримання вимоги сплачує акціонерам вартість акцій у грошовій або іншій формі (за домовленістю), на визначення ціни ак-

цій приватного акціонерного товариства відведено досить незначний проміжок часу.

Викуп акцій публічного акціонерного товариства здійснюється за ціною, що відповідає вартості акцій, визначеній відповідно до законодавства про цінні папери й фондовий ринок, а фактично за ціною, що сформувалася на фондовій біржі. У разі добровільного викупу акцій протягом року товариство повинно продати або анулювати їх відповідно до рішення загальних зборів, яким передбачалося викупити власні акції. У разі обов'язкового викупу акцій на вимогу акціонерів товариству необхідно або провести загальні збори акціонерів для прийняття рішення про анулювання акцій, або засідання наглядової ради - для прийняття рішення про продаж викуплених акцій.

У Законі міститься протиріччя норм, а саме: як до виключної компетенції загальних зборів, так і до виключної компетенції наглядової ради віднесено питання прийняття рішення про анулювання викуплених акцій. Враховуючи, що питання, які належать до виключної компетенції загальних зборів, не можуть бути передані для вирішення іншим органам товариства, а питання, що належать до виключної компетенції наглядової ради, можуть вирішуватися загальними зборами, запропонований вище порядок прийняття рішень щодо розпорядження викупленими акціями на вимогу акціонерів не суперечить Закону і дає змогу уникнути можливих корпоративних конфліктів.

Ефективній протидії рейдерським атакам і захопленням товариств може бути норма Закону, що визначає механізм захисту акціонерів від прихованого скуповування акцій. Відтак поглинання і злиття стане відкритішим і прозорішим. Так, особа (особи, які діють спільно - це фізичні та/або юридичні особи, які діють на підставі правочину між ними і узгоджують свої дії для досягнення спільної мети), яка

має намір придбати акції, що з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, становитимуть 10% і більше простих акцій, зобов'язана не пізніше ніж за 30 днів до дати придбання значного пакета акцій подати товариству письмове повідомлення про свій намір і оприлюднити його шляхом надання ДКЦПФР, фондовій біржі й опублікувати в офіційному друкованому органі.

Забезпеченню прав міноритарних акціонерів щодо обов'язкового викупу товариством належних їм голосуючих акцій і захисту акціонерів від «розмивання» належних їм часток сприятиме законодавча вимога щодо придбання акцій товариства за наслідками придбання контрольного пакета акцій. Законом передбачена норма, що забороняє консолідацію контрольного пакета акцій без відома інших акціонерів. За такої консолідації міноритарії отримали право вимагати в мажоритарія викупу їх акції за реальною ринковою вартістю.

Особа (особи, що діють спільно), яка придбала 50% і більше простих акцій товариства протягом 20 днів з дати придбання контрольного пакета акцій зобов'язана запропонувати всім акціонерам придбати в них прості акції.

Законом здійснено спробу попередити можливість створення значної кредиторської заборгованості й доведення акціонерного товариства до банкрутства. Вперше у Законі дано визначення терміну «значний правочин» - це правочин, учинений товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10% і більше вартості активів товариства за даними останньої річної фінансової звітності. Статутом можуть бути визначені додаткові критерії для віднесення правочинів до категорії значних.

Нововведенням Закону є поняття правочину, щодо вчинення якого існує заінтересованість. Особою, заінтересованою у вчиненні акціонер-

ним товариством правочину, вважається посадова особа органів товариства та її афілійована особа, акціонер, який одноосібно або разом з афілійованими особами володіє 25% і більше простих акцій, якщо зазначена особа відповідає одній з ознак, встановлених Законом:

- 1) є стороною такого правочину;
- 2) бере участь у правочині як представник або посередник (крім представництва товариства посадовими особами);
- 3) отримує винагороду за вчинення такого правочину від товариства (посадових осіб товариства) або від особи, яка є стороною правочину;
- 4) внаслідок такого правочину придбає майно чи заінтересована в інших результатах виконання правочину;
- 5) є афілійованою особою юридичної особи, яка є стороною правочину або бере участь у правочині як представник чи посередник, або отримує винагороду від товариства чи від особи, що є стороною правочину, або внаслідок такого правочину придбає майно чи буде користуватися іншими результатами виконання правочину.

Особа, заінтересована у вчиненні правочину, зобов'язана протягом трьох робочих днів з моменту виникнення в неї заінтересованості поінформувати той орган, членом якого вона є, виконавчий орган і наглядову раду про наявність у неї такої заінтересованості.

12.3. Органи управління акціонерного товариства

На відміну від попередніх законодавчих вимог, Законом обмежено термін проведення загальних зборів акціонерів: вони мають бути проведені не пізніше 30 квітня наступного за звітним року за рахунок коштів товариства. Важливим нововведенням є норма, що зобов'язує товариства проводити загальні збори акціонерів у межах населеного пункту за місцезнаходженням товариства.

Значно розширено перелік питань, що відносяться до виключної компетенції загальних зборів акціонерного товариства: з 4 згідно із Законом „Про господарські товариства”, до 25 .

Закон дозволяє не публікувати в офіційному друкованому органі (одне з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або ДКЦПФР) повідомлення про проведення загальних зборів, якщо кількість акціонерів менше 1000 осіб. У Законі також відсутні вимоги щодо публікації загального повідомлення про збори в місцевій пресі. Але публічне акціонерне товариство надсилає повідомлення про проведення зборів фондовій біржі, на якій пройдено процедуру лістингу.

Закон містить протиріччя у нормах щодо способу надсилання письмового повідомлення акціонерам (здійснюється обов'язково). Так, згідно з ч. 1 ст. 35 Закону, спосіб направлення письмового повідомлення визначається статутом товариства, а ч. 1 ст. 2 Закону вимагає направляти повідомлення акціонерам листом з описом вкладення та повідомленням про вручення. Щоб не створювати прецедентів для майбутніх корпоративних спорів, краще визначити у статуті спосіб направлення повідомлення акціонерам листом з описом вкладення та повідомленням про вручення.

Закон також надає можливість швидше ухвалювати рішення з важливих питань - термін персонального письмового повідомлення акціонерів і публікації оголошення про проведення загальних зборів скорочено з 45 до 30 днів до дати їх проведення.

Сьогодні акціонери звичайно не можуть ознайомитися з проектами протокольних рішень, які розглядатимуться на загальних зборах. Закон же детально регламентує порядок реалізації права акціонерів на

ознайомлення з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів.

Законом передбачено процедуру внесення пропозицій до порядку денного загальних зборів. Порівняно з попередніми вимогами:

- скорочено термін внесення пропозицій - з 30 до 20 днів до дати проведення зборів;
- встановлено вимоги до тексту пропозицій;
- скорочено необхідний відсоток володіння акціонерами акціями товариства, що надає можливість обов'язкового включення пропозицій до порядку денного зборів - з 10 до 5%.

Рішення щодо включення пропозицій до порядку денного приймають (наглядова рада або акціонери, які вимагають скликання зборів) не пізніше ніж за 15 днів до дати проведення зборів. Зміни до порядку денного зборів вносяться лише шляхом включення нових питань і проектів рішень, а не зміни до вже затвердженого порядку денного зборів. Акціонерне товариство повинно не пізніше ніж за 10 днів до дати проведення зборів повідомити акціонерів про зміни в порядку денному.

Акціонеру надана нова гарантія у вигляді права на оскарження до суду щодо безпідставної відмови включити його пропозиції до порядку денного. Щоб захистити права товариства і виключити можливість безпідставного блокування його роботи, передбачена норма, згідно з якою оскарження акціонером такої відмови не призупиняє проведення загальних зборів. У разі задоволення позову акціонера суд може зобов'язати товариство провести загальні збори з питання, яке безпідставно не було включене до порядку денного.

Акціонер має право призначити свого представника на зборах акціонерів шляхом надання довіреності на право участі й голосування на

загальних зборах, яка посвідчується реєстратором, депозитарієм, зберігачем, нотаріусом та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії. Порівняно із Законом „Про господарські товариства” Закон «Про акціонерні товариства» не надає можливості правлінню посвідчувати довіреність, що унеможливить маніпулювання з підрахунком голосів акціонерів. Законом також заборонено посадовим особам товариства та їх афілійованим особам бути представниками інших акціонерів.

Законом детально визначено порядок проведення зборів і прийняття ними рішень. Акціонери, які на дату складення переліку акціонерів, що мають право на участь у загальних зборах, сукупно є власниками 10% і більше простих акцій, а також ДКЦПФР можуть призначати своїх представників не тільки для нагляду за реєстрацією акціонерів (така можливість існувала й раніше), але й для нагляду за проведенням загальних зборів, голосуванням та підбиттям його підсумків. Загальні збори мають кворум за умови реєстрації для участі в них акціонерів, які сукупно є власниками не менше 60% голосуючих акцій. На жаль, Закон не містить норм, на які чекали як товариства, так і акціонери, що дозволяли б проводити повторні збори без дотримання повної процедури їх скликання і зниження кворуму, якщо перші загальні збори акціонерів не відбулися у зв'язку з відсутністю кворуму.

Рішення загальних зборів приймають простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі в загальних зборах, крім рішень з питань, передбачених п. 2-7 та 21 ч.2 ст. 33 Закону, які приймаються більш ніж 3/4 голосів акціонерів від загальної їх кількості, а саме:

- внесення змін до статуту товариства;
- прийняття рішення про анулювання викуплених акцій;

- прийняття рішення про зміну типу товариства;
- прийняття рішення про розміщення акцій;
- прийняття рішення про збільшення статутного капіталу товариства;
- прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства;
- прийняття рішення про виділення та припинення товариства, про ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку і строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу.

Фактично, якщо на розгляд зборів винесено саме ці питання, то кворум зборів повинен бути не меншим від 75% голосуючих акцій.

Законом введено новий термін «проста більшість голосів» - це більш ніж 50% голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах. Враховуючи, що кворум зборів встановлено на рівні 60% голосуючих акцій, мінімальною кількістю голосів, необхідною для прийняття зазначених рішень, є 30% голосів акціонерів від загальної їх кількості.

Під час зборів може бути оголошено перерву до наступного дня (рішення приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися). Кількість перерв не може перевищувати трьох. Повторна реєстрація не потрібна (кворум визначається на підставі реєстрації першого дня). Після перерви збори проводяться у тому самому місці, яке зазначено у повідомленні про їх проведення.

Законом введена вимога щодо доведення підсумків голосування до відома акціонерів протягом 10 робочих днів після закриття загальних зборів.

Якщо акціонерне товариство здійснило публічне розміщення акцій або має понад 100 акціонерів, або приймаються рішення з питань злиття, приєднання, поділу, перетворення, виділу товариства, зміну його типу з публічного на приватне, вчинення товариством значного правочину, зміну розміру статутного капіталу, то будь-яке голосування з питань порядку денного зборів повинне відбуватися виключно бюлетенями. Як бачимо, використання бюлетенів не є обов'язковим при проведенні загальних зборів приватного й публічного акціонерного товариства, що здійснювало лише приватні розміщення акцій з кількістю акціонерів не менше 100 осіб.

Протягом 10 днів з моменту закриття загальних зборів складають протокол за підписом голови й секретаря загальних зборів. Закон вперше встановлює вимоги до змісту протоколу. Він повинен містити такі відомості:

- 1) дату, час і місце проведення загальних зборів;
- 2) дату складання переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах;
- 3) загальну кількість осіб, включених до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах;
- 4) загальну кількість голосів акціонерів - власників голосуючих акцій товариства, які зареєструвалися для участі у загальних зборах (якщо певні акції є голосуючими не з усіх питань порядку денного - зазначають кількість голосуючих акцій з кожного питання);
- 5) кворум загальних зборів (якщо певні акції є голосуючими не з усіх питань порядку денного - зазначають кворум загальних зборів з кожного питання);
- 6) головуючого й секретаря загальних зборів;
- 7) склад лічильної комісії;
- 8) порядок денний загальних зборів;

- 9) основні тези виступів;
- 10) порядок голосування на загальних зборах (відкрите, бюлетенями тощо);
- 11) підсумки голосування із зазначенням результатів голосування з кожного питання порядку денного загальних зборів та рішення, прийняті загальними зборами.

Протокол, підписаний головою і секретарем загальних зборів, підшивають, скріплюють печаткою товариства й підписом голови виконавчого органу товариства (в разі колегіального виконавчого органу) або одноособового виконавчого органу.

У Законі є форма заочного голосування (метод опитування), що значно полегшує роботу товариства з кількістю акціонерів не більше 25 осіб. Немає сенсу з'їжджатися на загальні збори акціонерів, якщо, наприклад, кількість акціонерів - 10 осіб і на порядку денному стоять формальні питання. У такому разі готують проект протоколу і розсилають всім акціонерам. За результатами одержання повідомлень від акціонерів приймають рішення, про яке акціонери мають бути поінформовані протягом 10 днів. Якщо збори проводять у формі заочного голосування, до такого товариства не застосовуватимуться положення Закону про порядок скликання і проведення зборів. Якщо навіть один акціонер не погоджується підписати проект рішення і вважає за потрібне обговорити це питання, тоді проводять загальні збори акціонерів за загальними правилами.

Попередні законодавчі документи до цього часу не давали відповіді на питання про особливості функціонування акціонерних товариств, які складаються з одного акціонера. Закон же передбачає, що до такого товариства не застосовуються положення про порядок скликання і проведення загальних зборів, оскільки повноваження таких

здійснюються одноосібно. Рішення акціонера з питань, які належать до компетенції загальних зборів, оформляють письмово у формі наказу й засвідчують печаткою або нотаріально.

Законом деталізовано порядок скликання і проведення позачергових загальних зборів. Рішення про скликання або відмову приймається наглядовою радою протягом 10 днів з моменту отримання вимоги про їх скликання. Законом встановлено перелік підстав для відмови у скликанні зборів, а саме:

- якщо акціонери на дату подання вимоги не є власниками необхідної кількості простих акцій товариства;
- неповноти даних, передбачених Законом.

Позачергові збори мають бути проведені протягом 30 днів з дати подання вимоги про їх скликання. У зв'язку з цим виникає питання щодо можливості виконання норми Закону, яка зобов'язує товариство надсилати акціонерам письмові повідомлення про проведення зборів не пізніше ніж за 30 днів до дати їх проведення. Але виконати цю вимогу Закону за вищезазначених умов буде неможливо.

Якщо протягом 10 днів з моменту отримання вимоги про скликання зборів наглядова рада не прийняла рішення про їх скликання, збори можуть бути скликані акціонерами, які на день подання вимоги сукупно є власниками 10% і більше простих акцій. Згідно із Законом до товариства та його органів, у разі вчинення акціонерами протиправних дій, не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їхні права. Тому якщо акціонерами будуть порушені вимоги Закону щодо порядку скликання та проведення ними зборів акціонерів, ДКЦПФР не зможе застосувати санкції до товариства, як це відбувалося раніше.

Суттєве нововведення - наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових зборів з письмовим повідомленням акціонерів про їх проведення і порядок денний не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного. У цьому разі, за відсутності кворуму, повторні збори не проводяться.

Нововведенням Закону також є те, що лічильна комісія обирається загальними зборами акціонерів. Повноваження лічильної комісії за договором можуть передаватися реєстратору або депозитарію товариства. В акціонерному товаристві з кількістю акціонерів-власників простих акцій понад 100 осіб кількісний склад лічильної комісії не може бути меншим ніж три особи. До складу лічильної комісії не можуть включатися особи, які входять або є кандидатами до складу органів товариства.

Якщо товариством не приведено статут у відповідність до вимог Закону, в тому числі не визначено його тип як публічного чи приватного, то відкриті та закриті акціонерні товариства при скликанні й проведенні загальних зборів акціонерів повинні дотримуватись вимог Закону „Про господарські товариства”. Отже, закриті й відкриті акціонерні товариства можуть до 30.04.2011 р. скликати й проводити загальні збори акціонерів за «старими» правилами.

Законом суттєво змінено вимоги щодо порядку створення, компетенції наглядової ради, обрання та припинення повноважень її голови і членів, детально передбачено організацію роботи. Всю повноту влади над поточною діяльністю товариства Закон віддає наглядовій раді. Вона й раніше здійснювала контроль за діяльністю виконавчого органу, однак без загальних зборів акціонерів не могла реально вплинути на нього. Тепер створення наглядової ради є обов'язковим

у товариствах з кількістю акціонерів-власників простих акцій 10 і більше осіб. За попередніми вимогами створення наглядової ради обов'язкове в товаристві з кількістю акціонерів понад 50 осіб.

У новому Законі відсутні вимоги щодо обрання членів наглядової ради з числа акціонерів, тому можна обирати членами наглядової ради представників акціонерів-юридичних осіб або держави (від одного акціонера можна обирати кілька представників). Загальні збори можуть встановити залежність членства у наглядовій раді від кількості акцій, якими володіє акціонер.

Беручи до уваги, що не рідше ніж раз на три роки до порядку денного загальних зборів обов'язково вносяться питання обрання членів наглядової ради, можна дійти висновку, що термін повноважень голови і членів наглядової ради не може перевищувати 3 роки.

Нововведенням Закону є норма, що зобов'язує обирати членів наглядової ради публічного акціонерного товариства шляхом кумулятивного голосування.

Законом встановлено нові вимоги щодо:

- залежності кількісного складу наглядової ради від кількості акціонерів;
- порядку обрання голови наглядової ради: обирається членами наглядової ради з їх числа простою більшістю голосів від кількісного складу;
- організації роботи наглядової ради: можливість утворення з числа членів наглядової ради комітетів (з питань аудиту, інформаційної політики та інші), запровадження посади внутрішнього аудитора, обрання корпоративного секретаря.

Нововведенням є визначення переліку питань, що перебувають у виключній компетенції наглядової ради, а саме:

1. затвердження в межах своєї компетенції положень, якими регулюються питання, пов'язані з діяльністю товариства;
2. підготовка порядку денного загальних зборів, прийняття рішення про дату їх проведення і про включення пропозицій до порядку денного, крім скликання акціонерами позачергових загальних зборів;
3. прийняття рішення про проведення чергових та позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів або за пропозицією виконавчого органу;
4. прийняття рішення про анулювання акцій чи продаж раніше викуплених товариством акцій;
5. прийняття рішення про розміщення товариством інших цінних паперів, крім акцій;
6. прийняття рішення про викуп розміщених товариством інших, крім акцій, цінних паперів;
7. затвердження ринкової вартості майна у випадках, передбачених цим Законом;
8. обрання та відкликання повноважень голови і членів виконавчого органу;
9. затвердження умов цивільно-правових, трудових договорів, які укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлення розміру їх винагороди;
10. прийняття рішення про відсторонення голови виконавчого органу від виконання його повноважень та обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу;
11. обрання та припинення повноважень голови і членів інших органів товариства;

12. обрання реєстраційної комісії, за винятком випадків, встановлених цим Законом;
13. обрання аудитора товариства і визначення умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг. У разі, якщо наглядова рада відсутня, це питання належить до компетенції виконавчого органу, якщо інше не встановлено статутом;
14. визначення дати складання переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядку й строків виплати дивідендів у межах граничного строку;
15. визначення дати складання переліку акціонерів, які мають бути повідомлені про проведення загальних зборів і мають право на участь у загальних зборах;
16. вирішення питань про участь товариства у промислово-фінансових групах та інших об'єднаннях, про заснування інших юридичних осіб;
17. вирішення питань в разі злиття, приєднання, поділу, виділення або перетворення товариства;
18. прийняття рішення про вчинення значних правочинів;
19. визначення ймовірності визнання товариства неплатоспроможним внаслідок прийняття ним на себе зобов'язань або їх виконання, у тому числі внаслідок виплати дивідендів або викупу акцій;
20. прийняття рішення про обрання оцінювача майна товариства та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг;
21. прийняття рішення про обрання (заміну) реєстратора власників іменних цінних паперів товариства або депозитарія цінних паперів та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг;
22. надсилання пропозицій акціонерам про придбання особою чи особами, що діють спільно, значного пакета акцій;

23. вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із законом або статутом акціонерного товариства.

З прийняттям Закону остаточно вирішено проблемне питання про виключну компетенцію органу управління товариства, що має право приймати рішення про обрання та відкликання голови і членів виконавчого органу (згідно із ч. 2 ст. 159 ЦКУ, утворення та відкликання виконавчого органу належить до виключної компетенції загальних зборів акціонерів). Відтепер це вирішується тільки наглядовою радою.

Наглядова рада також затверджує умови цивільно-правових, трудових угод, що укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлює розмір їх винагороди, приймає рішення про відсторонення голови виконавчого органу від виконання його повноважень і обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу.

Виконавчий орган може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноосібним (директор, генеральний директор). Голову колегіального виконавчого органу обирає наглядова рада. З кожним членом виконавчого органу укладається трудова угода, що підписується головою наглядової ради чи особою, уповноваженою на це наглядовою радою.

Якщо обрання та припинення повноважень голови колегіального виконавчого органу віднесено до компетенції загальних зборів, наглядова рада має право відсторонити від виконання повноважень голову колегіального виконавчого органу до вирішення загальними зборами питання про припинення його повноважень, при цьому слід протягом 10 днів оголосити про скликання загальних зборів.

В товаристві з кількістю акціонерів понад 100 осіб загальними зборами акціонерів обов'язково обирається ревізійна комісія, якщо ж кількість акціонерів не перевищує 100 осіб, може обиратися ревізор або ревізійна комісія.

Законом встановлена вимога щодо обрання членів ревізійної комісії шляхом кумулятивного голосування на період до дати проведення чергових загальних зборів акціонерів, якщо інше не передбачено статутом акціонерного товариства. Але, за аналогією з обранням членів наглядової ради (вимоги ч. 4 ст. 42 Закону), застосовувати кумулятивне голосування при обранні членів ревізійної комісії на-вряд чи буде можливим.

Термін повноважень ревізійної комісії не повинен перевищувати 5 років. Голову ревізійної комісії обирають з числа її членів. З кожним членом ревізійної комісії укладається угода. На відміну від вимог Закону „Про господарські товариства”, не тільки голова, а і члени ревізійної комісії є посадовими особами органів товариства.

Порівняно з попередніми законодавчими нормами, в Законі відсутня вимога щодо обрання членів ревізійної комісії тільки з числа акціонерів.

Законом встановлено обов'язкові вимоги щодо проведення перевірки річної фінансової звітності публічного акціонерного товариства незалежним аудитором. Нововведенням Закону є норма, що забороняє афілійованим особам товариства і особам, які надають консультаційні послуги, бути незалежним аудитором.

Якщо з аудитором укладено угоду, предметом якої є надання консультаційних послуг, то такого аудитора не можна залучати до проведення аудиторської перевірки річної фінансової звітності й результатів фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства.

На відміну від вимог Цивільного кодексу України, в якому лише задекларовано можливість проведення аудиторської перевірки на ви-

могу акціонерів, які володіють понад 10% акцій, Законом передбачено порядок проведення такої аудиторської перевірки.

Законом також визначено новий вид перевірки діяльності акціонерного товариства - спеціальна перевірка фінансово-господарської діяльності, яка проводиться ревізійною комісією або аудитором за рішенням загальних зборів акціонерів, наглядової ради, виконавчого органу або на вимогу акціонерів, які сукупно є власниками не менше ніж 10% простих акцій товариства.

Законом вперше встановлені вимоги до:

- зберігання документів: визначено перелік документів (ч. 1 ст. 77 Закону), які підлягають зберіганню протягом усього терміну діяльності акціонерного товариства за його місце знаходження або в іншому місці, відомому і доступному акціонерам;

- порядку надання акціонерам інформації (доступу до документів, визначених ч. 1 ст. 77 Закону), яка протягом 10 днів з моменту надходження письмової вимоги акціонера повинна бути надана виконавчим органом (пересилання поштою або ознайомлення у приміщенні товариства).

Товариство має бути готовим до того, що будь-який з акціонерів, користуючись своїм правом на отримання інформації, може вимагати не тільки документи, визначені ч. 1 ст. 77 Закону, а й будь-яку іншу інформацію про господарську діяльність акціонерного товариства.

У Законі докладно описано процедури реорганізації товариства шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення та перетворення.

Важливо, що:

- в результаті злиття акціонерних товариств може виникнути лише акціонерне товариство;

- приєднувати до товариства можна тільки інше акціонерне товариство;

- ділити товариство дозволено лише на акціонерні товариства;
- виділяти з товариства можна тільки інше (інші) акціонерне товариство;
- перетворювати товариство можна тільки на господарське товариство або виробничий кооператив.

Ці нововведення Закону дозволять вдосконалити систему корпоративних правовідносин в акціонерних товариствах, підвищити рівень захисту прав акціонерів, звузити можливості для рейдерів і вирішити низку проблем, пов'язаних із корпоративним управлінням у товариствах.

Контрольні запитання:

1. Які принципові відмінності між публічним і приватним акціонерним товариством?
2. Хто згідно із Законом „ Про акціонерні товариства” має право проводити оцінку майна, що вноситься засновниками у рахунок оплати за акції?
3. Які типи акцій може розміщувати товариство?
4. Як визначається ринкова вартість акцій?
5. Хто така афілійована особа?
6. В якому разі повинні бути скликані загальні збори акціонерів?
7. З яких питань порядку денного рішення приймаються більш ніж $\frac{3}{4}$ голосів акціонерів від загальної кількості?
8. Що таке „комулятивне голосування” ?
9. Чи є посадовими особами товариства члени ревізійної комісії?
10. Які товариства можуть виникнути у разі злиття, приєднання, поділу, виділення або перетворення акціонерного товариства?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України. – Х.: Одісей, 2003.- 248 с.
2. Цивільний кодекс України. - Х.: Одісей, 2003. – 408 с.
3. Закон України "Про господарські товариства" від 19.09.91зі змінами та доповненнями, № 1576-XII // Відомості Верховної Ради - 1991. – № 49.
4. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" N 3480-IV . // Відомості Верховної Ради України, 2006, N 31 (04.08.2006).
5. Борзунов В.И. Принципы и методы корпоративного управления. - Сумы: Козацкий вал, 1998. - 25 с.
6. Гриньова В.М., Попов О.Є. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні. – Х.: Вид. ХДЕУ, - 2003. - 324 с.
7. Євтушевський В.А. Основи корпоративного управління: Навч. посібник. - К.: Знання-Прес, 2002.- 317 с.
8. Задихайло Д.В., Кібенко О.Р., Назарова Г.В. Корпоративне управління: Навчальний посібник. - Х.: Еспада, 2003. - 688 с.
9. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е. Корпоративне управління: Підручник для вузів. - К.: Лібра, 2004. - 368 с.
10. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е., Коренєв Е.Н. Основи корпоративного управління: Навч. посібник. - Луганськ: Вид. СНУ, 2001. -480 с.
11. Кибенко Е.Р. Корпоративное право Украины: Уч. пособие. – Х.: Эспада, 2001. – 288 с.
12. Масютин С.А. Механизмы корпоративного управления. - М.: Финстатинформ, 2002.- 240 с.
13. Небава М.І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання: Навч. посібник. – К.: Центр навч. Літ-ри, 2004. – 295 с.
14. Принципи корпоративного управління України - К.: ДКЦПФР, 2008. - 35 с.
15. Управление акционерным обществом (корпоративное управление в Украине): пособие МФК. - К.: Столетие, 1999.- 196 с.
16. Храброва И.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции. Аффилированные лица, организационное проектирование, интеграционная динамика. - М.: Альпина, 2000.- 198 с.

Основні характеристики моделей корпоративного управління

Англо- американська модель	Німецька (західноєвропейська) модель	Японська модель
1	2	3
1. Країна розповсюдження		
США, Великобританія, Канада, Австралія, Нова Зеландія	Німеччина, Австрія, Нідерланди, Скандинавія, Франція	Японія
2. Суттєва характеристика		
Широке представництво індивідуальних та незалежних акціонерів (аутсайдерів). Наявність інвестиційних і комерційних банків. Чітко розроблена законодавча база	Ключова роль банків у представництві та контролі на рівні всіх складових корпоративного управління та фінансування. Структури управління будуються на основі контактів банків та корпорацій	Акцент на банківський і міжкорпоративний контроль та представництво. Законодавство підтримує кейрецу
3. Учасники корпоративних відносин		
<ul style="list-style-type: none"> - акціонери; - менеджери; - рада директорів; - біржі; - уряд 	<ul style="list-style-type: none"> - банк; - правління; - Наглядова рада; - працівники 	<ul style="list-style-type: none"> - ключовий банк; - кейрецу; - афілійовані корпоративні акціонери; - правління; - уряд

1	2	3
4. Структура володіння акціями		
Переваги індивідуальних і інституціональних інвесторів	Переваги банків та корпорацій	Переваги афілійованих банків та корпорацій
5. Моніторинг діяльності		
Переважно ринковий	Переважно банківський	Переважно банківський та між корпоративний
6. Форми фінансування		
Дистанційне - через ринок цінних паперів. Переваги внутрішніх джерел фінансування	Банківське кредитування	
7. Склад ради директорів		
Інсайдери - особи, які працюють у корпорації або тісно з нею пов'язані. Аутсайдери – особи, які прямо не пов'язані з корпорацією. Кількісний склад - 13-15 чоловік	Двопалатна Рада директорів. Наглядова рада призначає та розпускає правління, затверджує рішення керівника. Кількість членів - 9-20 чоловік	Цілком складається з внутрішніх учасників. Держава також може призначати свого представника. Кількісний склад – до 50 осіб

1	2	3
8. Законодавча база		
<p>У США - закони штату, федеральні закони, Комісія з цінних паперів і бірж.</p> <p>У Великобританії - парламентські акти, колегія з цінних паперів та інвестицій</p>	<p>Федеральні й місцеві закони, Федеральне агентство з цінних паперів</p>	<p>Також як у США. Уряд впливає на діяльність корпорацій через своїх представників</p>
9. Вимоги до розкриття інформації		
<p>У США розкривається інформація квартална та річна. Вона включає інформацію про директорів, володіння ними акціями, зарплати, дані про акціонерів, які володіють більше як 5% акцій, відомості про можливі злиття та поглинання.</p> <p>У Великобританії - розкриваються тільки піврічні звіти</p>	<p>Розривається піврічний звіт з інформацією про структуру капіталу, даними про акціонерів, що володіють більш як 5% акцій корпорації, інформацією про можливі злиття та поглинання</p>	<p>Розкривається піврічний звіт з інформацією про структуру капіталу, членів зарплати директорів. Зарплати, відомості про можливі злиття, зміни в Статуті, список 10 найбільших акціонерів</p>

1	2	3
10. Дії, що вимагають схвалення акціонерів		
<ul style="list-style-type: none"> - обрання директорів; - призначення аудиторів; - випуск акцій; - злиття, поглинання; - зміни в статуті. <p>У США акціонери не мають права голосувати за розміри дивідендів, а у Великобританії - голосують акціонери</p>	<ul style="list-style-type: none"> - розподіл доходів; - ратифікація рішень Наглядової ради та управління; - вибори Наглядової ради 	<ul style="list-style-type: none"> - виплати дивідендів; - вибори ради директорів; - призначення аудиторів; - внесення змін до статуту; - злиття, поглинання
11. Взаємини між учасниками		
<p>Акціонери можуть здійснювати своє право голосу поштою або за дорученнями.</p> <p>Інституціональні інвестори стежать за діяльністю корпорації</p>	<p>Більшість акцій німецьких корпорацій - це акції на пред'явника. Банки розпоряджаються голосами акціонерів за їх згодою.</p> <p>Неможливість заочного голосування.</p> <p>Акціонери повинні особисто бути на зборах або дати доручення на голосування банку</p>	<p>Корпорації зацікавлені в довгострокових та афілійованих акціонерах.</p> <p>Щорічні збори акціонерів мають формальний характер</p>

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про акціонерні товариства

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Сфера застосування Закону

1. Цей Закон визначає порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів.
2. Діяльність державних акціонерних товариств та державних холдингових компаній, єдиним засновником та акціонером яких є держава в особі уповноважених державних органів, регулюється цим Законом, з урахуванням особливостей, передбачених спеціальними законами.
Особливості правового статусу, створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, що провадять діяльність на ринках фінансових послуг, а також державних акціонерних товариств визначаються законами.
3. Особливості створення акціонерних товариств у процесі приватизації та корпоративізації, їх правового статусу та діяльності у період до виконання плану приватизації (розміщення акцій) визначаються законодавством про приватизацію та корпоративізацію.
Управління акціонерними товариствами, у статутних капіталах яких є корпоративні права держави або територіальної громади, здійснюється з урахуванням особливостей, визначених законом.
4. Створення, припинення акціонерного товариства, одержання у власність або в управління акцій та набуття іншим чином права контролю над товариством здійснюється з дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

Стаття 2. Визначення термінів

1. У цьому Законі нижченаведені терміни вживаються в такому значенні:
 - 1) афілійовані одна щодо іншої особи (далі - афілійовані особи):
юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи;
члени сім'ї фізичної особи - чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини), які спільно провадять господарську діяльність;
фізична особа та члени її сім'ї, які спільно провадять господарську діяльність, і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль над юридичною особою;
 - 2) викуп акцій - придбання акціонерним товариством за плату розміщених ним акцій;
 - 3) голосуюча акція - акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів (далі - загальні збори) для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства;
 - 4) значний правочин - правочин (крім правочину з розміщення товариством власних акцій), учинений акціонерним товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів товариства, за даними останньої річної фінансової звітності;
 - 5) значний пакет акцій - пакет із 10 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства;
 - 6) контрольний пакет акцій - пакет із 50 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства;
 - 7) контроль - вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом

реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішень органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання;

8) корпоративні права - сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами;

9) кумулятивне голосування - голосування під час обрання органів товариства, коли загальна кількість голосів акціонера помножується на кількість членів органу акціонерного товариства, що обираються, а акціонер має право віддати всі підраховані таким чином голоси за одного кандидата або розподілити їх між кількома кандидатами;

10) ліквідаційна вартість привілейованої акції певного класу - сума коштів, яка належатиме власнику такої акції під час ліквідації акціонерного товариства;

11) обов'язковий викуп акцій - обов'язкове придбання за плату та на вимогу акціонера розміщених товариством акцій;

12) особи, що діють спільно, - фізичні та/або юридичні особи, які діють на підставі правочину між ними і узгоджують свої дії для досягнення спільної мети;

13) офіційний друкований орган - одне з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

14) повідомлення акціонерам - повідомлення, що містить передбачену законом та статутом акціонерного товариства інформацію і направляється адресату листом з описом вкладення та повідомленням про вручення;

15) посадові особи органів акціонерного товариства - фізичні особи - голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізора акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства;

16) пропорційний викуп акцій - придбання акціонерним товариством розміщених ним акцій пропорційно кількості акцій певного типу та/або класу, запропонованих кожним акціонером до продажу;

17) проста більшість голосів - більш як 50 відсотків голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах;

18) розміщені цінні папери - цінні папери акціонерного товариства, відчужені ним на користь інших осіб у порядку, встановленому законодавством;

19) статутний капітал - капітал товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства;

20) члени виконавчого органу - посадові особи - члени колегіального виконавчого органу. Статус члена виконавчого органу має також особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства.

Стаття 3. Правовий статус акціонерного товариства

1. Акціонерне товариство - господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями.

2. Акціонерне товариство не відповідає за зобов'язаннями акціонерів. До товариства та його органів не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їх права, у разі вчинення акціонерами протиправних дій.

Акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, тільки в межах належних їм акцій. До акціонерів не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їх права, у разі вчинення протиправних дій товариством або іншими акціонерами.

Акціонери, які не повністю оплатили акції, у випадках, визначених статутом товариства, відповідають за зобов'язаннями товариства у межах неоплаченої частини вартості належних їм акцій.

3. Акціонерне товариство може бути створене шляхом заснування або злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариства, державного (державних), комунального (комунальних) та інших підприємств у акціонерне товариство.

Товариство створюється без обмеження строку діяльності, якщо інше не встановлено його статутом.

Товариство вважається створеним і набуває прав юридичної особи з дати його державної реєстрації в установленому законодавством порядку.

4. Повне найменування акціонерного товариства українською мовою повинне містити назву його типу (публічне чи приватне) і організаційно-правової форми (акціонерне товариство).

Товариство може мати скорочене найменування українською мовою, повне та скорочене найменування іноземною мовою (мовами).

Стаття 4. Акціонери товариства

1. Акціонерами товариства визнаються фізичні і юридичні особи, а також держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, або територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, які є власниками акцій товариства.

Акціонерне товариство не може мати єдиним учасником інше підприємницьке товариство, учасником якого є одна особа. Акціонерне товариство не може мати у своєму складі лише акціонерів - юридичних осіб, єдиним учасником яких є одна й та ж особа.

2. Будь-які обов'язки акціонерів, що суперечать закону, не можуть визначатися статутом або іншими документами товариства.

Стаття 5. Типи акціонерних товариств

1. Акціонерні товариства за типом поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства.

Кількісний склад акціонерів приватного акціонерного товариства не може перевищувати 100 акціонерів.

2. Публічне акціонерне товариство може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій.

Приватне акціонерне товариство може здійснювати тільки приватне розміщення акцій. У разі прийняття загальними зборами приватного акціонерного товариства рішення про здійснення публічного розміщення акцій до статуту товариства вносяться відповідні зміни, у тому числі про зміну типу товариства - з приватного на публічне.

Зміна типу товариства з приватного на публічне або з публічного на приватне не є його перетворенням.

Стаття 6. Акціонерне товариство з одним акціонером

1. Акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства. Відомості про це підлягають реєстрації і опублікуванню для загального відома в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 7. Порядок відчуження акцій акціонерного товариства

1. Акціонери публічного акціонерного товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства.

2. Статутом приватного акціонерного товариства може бути передбачено переважне право його акціонерів та самого товариства на придбання акцій цього товариства, що пропонуються їх власником до продажу третій особі. У разі, якщо статутом приватного акціонерного товариства передбачено таке переважне право, воно реалізовується відповідно до частин третьої - шостої цієї статті.

3. Акціонери приватного акціонерного товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами цього товариства, за ціною та на умовах, запропонованих акціонером третій особі, пропорційно кількості акцій, що належать кожному з них. Переважне право акціонерів на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами цього товариства, діє протягом двох місяців з дня отримання товариством повідомлення акціонера про намір продати акції, якщо коротший строк не передбачено статутом товариства.

Статутом приватного акціонерного товариства може бути передбачено переважне право придбання товариством акцій, що продаються його акціонерами, якщо акціонери не використали своє переважне право на придбання акцій.

Переважне право товариства на придбання акцій, що продаються акціонерами цього товариства, може бути реалізовано протягом 10 днів після закінчення строку дії переважного права на придбання цих акцій акціонерами товариства, якщо коротший строк не передбачено статутом товариства.

Строк переважного права, передбачений статутом товариства, не може бути меншим ніж 20 днів з дня отримання товариством відповідного повідомлення. Строк переважного права припиняється у разі, якщо до його спливу від усіх акціонерів товариства та самого товариства отримані письмові заяви про використання або про відмову від використання переважного права на купівлю акцій.

4. Акціонер приватного акціонерного товариства, який має намір продати свої акції третій особі, зобов'язаний письмово повідомити про це решту акціонерів товариства та саме товариство із зазначенням ціни та інших умов продажу акцій. Повідомлення акціонерів товариства здійснюється через товариство. Після отримання письмового повідомлення від акціонера, який має намір продати свої акції третій особі, товариство зобов'язане протягом двох робочих днів направити копії повідомлення всім іншим акціонерам товариства. Якщо інше не передбачено статутом товариства, повідомлення акціонерів товариства здійснюється за рахунок акціонера, який має намір продати свої акції. Якщо акціонери приватного акціонерного товариства та/або товариство не скористаються переважним правом на придбання всіх акцій, що пропонуються для продажу, протягом встановленого цим законом або статутом строку, акції можуть бути продані третій особі за ціною та на умовах, що повідомлені товариству та його акціонерам.

5. У разі порушення зазначеного у цій статті переважного права на придбання акцій будь-який акціонер товариства та/або саме товариство, якщо статутом товариства передбачено переважне право на придбання акцій товариством, має право протягом трьох місяців з моменту, коли акціонер чи товариство дізналися або повинні були дізнатися про таке порушення, вимагати у судовому порядку переведення на них прав та обов'язків покупця акцій.

6. Уступка зазначеного переважного права іншим особам не допускається.

7. Зазначене переважне право акціонерів приватного товариства не поширюється на випадки переходу права власності на цінні папери цього товариства в результаті їх спадкування чи правонаступництва.

8. У разі виникнення права звернення стягнення на акції у зв'язку з їх заставою відчуження таких акцій здійснюється з дотриманням переважного права акціонерів на такі акції.

Стаття 8. Визначення ринкової вартості майна

1. Ринкова вартість майна у разі його оцінки відповідно до цього Закону, інших актів законодавства або статуту акціонерного товариства визначається на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.

Рішення про залучення суб'єкта оціночної діяльності - суб'єкта господарювання приймається наглядовою радою товариства (у процесі створення товариства - установчими зборами).

2. Ринкова вартість емісійних цінних паперів акціонерного товариства визначається:

1) для емісійних цінних паперів, які не перебувають в обігу на фондових біржах, - як вартість цінних паперів, визначена відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність;

- 2) для емісійних цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах, - як вартість цінних паперів, визначена відповідно до законодавства про цінні папери та фондовий ринок.
3. Наглядова рада акціонерного товариства (у процесі створення товариства - установчі збори) затверджує ринкову вартість майна (цінних паперів).

Розділ II. ЗАСНУВАННЯ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 9. Створення акціонерного товариства

1. Засновниками акціонерного товариства визнаються держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, а також фізичні та/або юридичні особи, що прийняли рішення про його заснування.
2. Засновниками акціонерного товариства можуть бути одна, дві чи більше осіб.
3. Засновниками може укладатися засновницький договір, у якому визначаються порядок провадження спільної діяльності щодо створення акціонерного товариства, кількість, тип і клас акцій, що підлягають придбанню кожним засновником, номінальна вартість і вартість придбання цих акцій, строк і форма оплати вартості акцій, строк дії договору.

Для створення акціонерного товариства засновники повинні провести закрите (приватне) розміщення його акцій, установчі збори та здійснити державну реєстрацію акціонерного товариства.

Засновницький договір не є установчим документом товариства і діє до дати реєстрації Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій.

Засновницький договір укладається в письмовій формі. Якщо товариство створюється за участю фізичних осіб, їх підписи на засновницькому договорі підлягають нотаріальному засвідченню.

У разі заснування товариства однією особою засновницький договір не укладається.

4. У разі заснування акціонерного товариства його акції підлягають розміщенню виключно серед його засновників шляхом приватного розміщення. Публічне розміщення акцій товариства може здійснюватися після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій.

Особливості створення акціонерного товариства шляхом злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариств, державного (державних) та комунального (комунальних) підприємств у акціонерне товариство визначаються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а за участю державних та (чи) комунальних підприємств - Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Фондом державного майна України.

5. Створення акціонерного товариства здійснюється за такими етапами:

- 1) прийняття зборами засновників рішення про створення акціонерного товариства та про закрите (приватне) розміщення акцій;
- 2) подання заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- 3) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;
- 4) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів;
- 5) укладення з депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування емісії акцій або з реєстратором іменних цінних паперів договору про ведення реєстру власників іменних цінних паперів;
- 6) закрите (приватне) розміщення акцій серед засновників товариства;
- 7) оплата засновниками повної номінальної вартості акцій;
- 8) затвердження установчими зборами товариства результатів закритого (приватного) розміщення акцій серед засновників товариства, затвердження статуту товариства, а також прийняття інших рішень, передбачених законом;
- 9) реєстрація товариства та його статуту в органах державної реєстрації;

- 10) подання Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій;
- 11) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій;
- 12) отримання свідоцтва про державну реєстрацію випуску акцій;
- 13) видача засновникам товариства документів, що підтверджують право власності на акції.

Дії, що порушують процедуру створення акціонерного товариства, встановлену цим Законом, є підставою для прийняття Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку рішення про відмову в реєстрації звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій. У разі прийняття такого рішення Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку звертається до суду з позовом про ліквідацію акціонерного товариства.

Стаття 10. Установчі збори акціонерного товариства

1. Установчі збори акціонерного товариства мають бути проведені протягом трьох місяців з дати повної оплати акцій засновниками. Кількість голосів засновника на установчих зборах акціонерного товариства визначається кількістю акцій товариства, які підлягають придбанню цим засновником.
2. На установчих зборах акціонерного товариства вирішуються питання про:
 - 1) заснування товариства;
 - 2) затвердження оцінки майна, що вноситься засновниками в рахунок оплати акцій товариства;
 - 3) затвердження статуту товариства;
 - 4) утворення органів товариства;
 - 5) уповноваження представника (представників) на здійснення подальшої діяльності щодо утворення товариства;
 - 6) обрання членів наглядової ради, голови колегіального виконавчого органу товариства (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства), членів ревізійної комісії (ревізора);
 - 7) затвердження результатів розміщення акцій;
 - 8) вчинення інших дій, необхідних для створення товариства.
3. Рішення з питань, зазначених у пунктах 1 - 3 частини другої цієї статті, вважаються прийнятими, якщо за них проголосували всі засновники акціонерного товариства. Рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів засновників, якщо інше не передбачено засновницьким договором.
4. У разі заснування акціонерного товариства однією особою рішення, зазначені в частині другій цієї статті, приймаються цією особою одноосібно і оформляються рішенням про заснування товариства. Якщо єдиним засновником товариства є фізична особа, її підпис на рішенні про заснування підлягає нотаріальному засвідченню. Незатвердження установчими зборами статуту акціонерного товариства вважається відмовою засновників від створення цього товариства та є підставою для повернення засновникам внесків, зроблених ними в рахунок оплати акцій. Повернення внесків здійснюється протягом 20 робочих днів з дати проведення установчих зборів, на яких не було прийнято рішення про затвердження статуту акціонерного товариства.

Стаття 11. Оплата вартості акцій засновниками акціонерного товариства

1. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, може здійснюватися грошовими коштами або майном, майновими і немайновими правами, що мають оцінку, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів).
2. Ціна майна, що вноситься засновниками акціонерного товариства в рахунок оплати акцій товариства, повинна відповідати ринковій вартості цього майна, визначеній відповідно до статті 8 цього Закону.
3. Кожний засновник акціонерного товариства повинен оплатити повну вартість придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій. У разі несплати (неповної оплати) вартості придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій акціонерне товариство вважається не за-

снованим. До оплати 50 відсотків статутного капіталу товариство не має права здійснювати операції, не пов'язані з його заснуванням.

До реєстрації звіту про результати розміщення акцій засновник має всі права, що засвідчуються акціями, крім права їх відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями.

4. Документ, що засвідчує право власності засновника акціонерного товариства на акції, видається йому після повної оплати вартості таких акцій протягом 10 робочих днів з дати отримання товариством свідоцтва про державну реєстрацію випуску акцій.

Стаття 12. Відповідальність засновників акціонерного товариства

1. Засновники акціонерного товариства несуть солідарну відповідальність за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями, що виникли до його державної реєстрації.

2. Акціонерне товариство відповідає за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями засновників тільки у разі схвалення їх дій загальними зборами акціонерів. Загальні збори акціонерів, що схвалюють такі зобов'язання засновників товариства, мають бути проведені протягом шести місяців після державної реєстрації товариства.

Інформація про такі зобов'язання товариства має бути відображена у статуті товариства.

Стаття 13. Статут акціонерного товариства

1. Установчим документом акціонерного товариства є його статут.

2. Статут акціонерного товариства повинен містити відомості про:

1) повне та скорочене найменування товариства українською мовою;

2) тип товариства;

3) розмір статутного капіталу;

4) розмір резервного капіталу;

5) номінальну вартість і загальну кількість акцій, кількість кожного типу розміщених товариством акцій, у тому числі кількість кожного класу привілейованих акцій, а також наслідки невиконання зобов'язань з викупу акцій;

6) умови та порядок конвертації привілейованих акцій певного класу у прості акції товариства чи у привілейовані акції іншого класу у випадках, якщо товариством передбачений випуск привілейованих акцій;

7) права акціонерів - власників привілейованих акцій кожного класу;

8) наявність переважного права акціонерів приватного товариства на придбання акцій цього товариства, які пропонуються їх власником до продажу третій особі, та порядок його реалізації;

9) порядок повідомлення акціонерів про виплату дивідендів;

10) порядок скликання та проведення загальних зборів;

11) компетенцію загальних зборів;

12) спосіб повідомлення акціонерів про зміни у порядку денному загальних зборів;

13) склад органів товариства та їх компетенцію, порядок утворення, обрання і відкликання їх членів та прийняття ними рішень, а також порядок зміни складу органів товариства та їх компетенції;

14) порядок внесення змін до статуту;

15) порядок припинення товариства.

3. Статутом акціонерного товариства не може бути передбачено надання засновникам товариства додаткових прав чи повноважень.

4. Статут акціонерного товариства може містити й інші положення, що не суперечать законодавству.

Розділ III. КАПІТАЛ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 14. Статутний і власний капітал акціонерного товариства

1. Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів.

2. Власний капітал (вартість чистих активів) товариства - різниця між сукупною вартістю активів товариства та вартістю його зобов'язань перед іншими особами.

3. Якщо після закінчення другого та кожного наступного фінансового року вартість чистих активів акціонерного товариства виявиться меншою, ніж розмір статутного капіталу, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу та зареєструвати відповідні зміни до статуту в установленому законом порядку. Якщо вартість чистих активів стає меншою, ніж мінімальний розмір статутного капіталу, встановлений цим Законом, товариство зобов'язане протягом 10 місяців з дати настання такої невідповідності усунути її або прийняти рішення про ліквідацію.

4. Порядок збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства встановлюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

5. Статутом акціонерного товариства може бути передбачено створення спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями. Порядок формування та використання такого фонду встановлюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 15. Збільшення статутного капіталу

1. Статутний капітал товариства збільшується шляхом підвищення номінальної вартості акцій або розміщення додаткових акцій існуючої номінальної вартості у порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

2. Акціонерне товариство має право збільшувати статутний капітал після реєстрації звітів про результати розміщення всіх попередніх випусків акцій.

3. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства із залученням додаткових внесків здійснюється шляхом розміщення додаткових акцій.

Переважне право акціонерів на придбання акцій, що додатково розміщуються товариством, діє лише в процесі приватного розміщення акцій та встановлюється законодавством.

4. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства без залучення додаткових внесків здійснюється шляхом підвищення номінальної вартості акцій.

Акціонерне товариство не має права приймати рішення про збільшення статутного капіталу шляхом публічного розміщення акцій, якщо розмір власного капіталу є меншим, ніж розмір його статутного капіталу.

Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства у разі наявності викуплених товариством акцій не допускається.

5. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства для покриття збитків не допускається.

Обов'язковою умовою збільшення статутного капіталу акціонерним товариством є відповідність розміру статутного капіталу після його збільшення вимогам, передбаченим частиною першою статті 14 цього Закону, на дату реєстрації змін до статуту товариства.

Стаття 16. Зменшення статутного капіталу

1. Статутний капітал акціонерного товариства зменшується в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, шляхом зменшення номінальної вартості акцій або шляхом анулювання раніше викуплених товариством акцій та зменшення їх загальної кількості, якщо це передбачено статутом товариства.

2. Після прийняття рішення про зменшення статутного капіталу акціонерного товариства виконавчий орган протягом 30 днів має письмово повідомити кожного кредитора, вимоги якого до акціонерного товариства не забезпечені заставою, гарантією чи порукою, про таке рішення.

3. Кредитор, вимоги якого до акціонерного товариства не забезпечені договорами застави чи поруки, протягом 30 днів після надходження йому зазначеного в частині другій цієї статті повідомлення може звернутися до товариства з письмовою вимогою про здійснення протягом 45 днів одного з таких заходів на вибір товариства: забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договору застави чи поруки, дострокового припинення або виконання зобов'язань перед кредитором, якщо інше не передбачено договором між товариством та кредитором.

У разі, якщо кредитор не звернувся у строк, передбачений цією частиною, до товариства з письмовою вимогою, вважається, що він не вимагає від товариства вчинення додаткових дій щодо зобов'язань перед ним.

4. Зменшення акціонерним товариством статутного капіталу нижче встановленого законом розміру має наслідком ліквідацію товариства.

Стаття 17. Анулювання акцій

1. Акціонерне товариство в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, має право анулювати викуплені ним акції та зменшити статутний капітал або підвищити номінальну вартість решти акцій, залишивши без зміни статутний капітал.

Стаття 18. Консолідація та дроблення акцій

1. Акціонерне товариство має право здійснити консолідацію всіх розміщених ним акцій, внаслідок чого дві або більше акцій конвертуються в одну нову акцію того самого типу і класу.

Обов'язковою умовою консолідації є обмін акцій старої номінальної вартості на цілу кількість акцій нової номінальної вартості для кожного з акціонерів.

2. Акціонерне товариство має право здійснити дроблення всіх розміщених ним акцій, внаслідок чого одна акція конвертується у дві або більше акцій того самого типу і класу.

3. Консолідація та дроблення акцій не повинні призводити до зміни розміру статутного капіталу акціонерного товариства.

4. У разі консолідації або дроблення акцій до статуту акціонерного товариства вносяться відповідні зміни в частині номінальної вартості та кількості розміщених акцій.

5. Порядок здійснення консолідації та дроблення акцій товариства встановлюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 19. Резервний капітал

1. Акціонерне товариство має право формувати резервний капітал у розмірі не менше ніж 15 відсотків статутного капіталу, якщо інше не визначено статутом товариства. Резервний капітал формується шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статуту розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5 відсотків суми чистого прибутку товариства за рік.

2. Резервний капітал створюється для покриття збитків товариства, а також для збільшення статутного капіталу, виплати дивідендів за привілейованими акціями, погашення заборгованості у разі ліквідації товариства тощо.

Розділ IV. ЦІННІ ПАПЕРИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 20. Акції товариства

1. Акція товариства посвідчує корпоративні права акціонера щодо цього акціонерного товариства.

2. Усі акції товариства є іменними. Акції товариств існують виключно в бездокументарній формі.

3. Акціонерне товариство може здійснювати розміщення акцій двох типів - простих та привілейованих. Статутом товариства може передбачатися розміщення одного чи кількох класів привілейованих акцій, що надають їх власникам різні права.

Товариство не може встановлювати обмеження щодо кількості акцій або кількості голосів за акціями, що належать одному акціонеру.

4. Прості акції товариства не підлягають конвертації у привілейовані акції або інші цінні папери акціонерного товариства.

5. Частина привілейованих акцій у розмірі статутного капіталу акціонерного товариства не може перевищувати 25 відсотків.

Стаття 21. Емісія цінних паперів

1. Акціонерне товариство може здійснювати емісію акцій тільки за рішенням загальних зборів.

Товариство може здійснювати розміщення інших цінних паперів, крім акцій, за рішенням наглядової ради, якщо інше не передбачено його статутом. Рішення про розміщення цінних паперів на суму, що перевищує 25 відсотків вартості активів товариства, приймається загальними зборами акціонерів.

2. Акціонерним товариствам дозволяється емісія акцій та облігацій для переведення зобов'язань товариства у цінні папери в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 22. Ціна акцій

1. Акціонерне товариство здійснює розміщення або продаж кожної акції, яку воно викупило, за ціною не нижчою за її ринкову вартість, що затверджується наглядовою радою, крім випадків:

розміщення акцій під час заснування товариства за ціною, встановленою засновницьким договором;

розміщення акцій під час злиття, приєднання, поділу, виділу товариства;

розміщення акцій за участю торговця цінними паперами, з яким укладено договір про андеррайтинг. У такому разі ціна розміщення акцій може бути нижчою за їх ринкову вартість на розмір винагороди цього торговця, що не може перевищувати 10 відсотків ринкової вартості таких акцій.

2. Акціонерне товариство не має права розміщувати жодну акцію за ціною нижчою за її номінальну вартість.

Стаття 23. Оплата цінних паперів

1. У разі розміщення акціонерним товариством цінних паперів їх оплата здійснюється грошовими коштами або за згодою між товариством та інвестором - майновими правами, немайновими правами, що мають грошову вартість, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є набувач, та векселів), іншим майном.

Інвестор не може здійснювати оплату цінних паперів шляхом взяття на себе зобов'язань щодо виконання для товариства робіт або надання послуг.

Статутом акціонерного товариства можуть встановлюватися й інші обмеження щодо форм оплати цінних паперів. Товариство не може встановлювати обмеження або заборону на оплату цінних паперів грошовими коштами.

2. До моменту затвердження результатів розміщення акцій органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення, розміщені акції мають бути повністю оплачені.

3. У разі розміщення цінних паперів публічного акціонерного товариства чи у разі, якщо майно, що вноситься як плата за цінні папери, перебуває в державній або комунальній власності, грошова оцінка такого майна повинна дорівнювати його ринковій вартості. Ринкова вартість зазначеного майна визначається суб'єктом оціночної діяльності і підлягає затвердженню наглядовою радою. Затверджена вартість майна не може відрізнятися більше ніж на 10 відсотків від вартості, визначеної оцінювачем. Якщо затверджена ринкова вартість майна відрізняється від визначеної оцінювачем, рішення наглядової ради обов'язково відповідним чином мотивується.

Грошова оцінка вимог до товариства, які виникли до розміщення цінних паперів і якими оплачуються цінні папери товариства, проводиться у порядку, встановленому абзацом першим цієї частини для оцінки майна.

4. Під час розміщення цінних паперів право власності на них виникає у набувача в порядку та строки, що встановлені законодавством про депозитарну систему України.

5. Акціонерне товариство не може надавати позику для придбання його цінних паперів або поруку за позиками, наданими третьою особою для придбання його акцій.

Стаття 24. Особливості обігу цінних паперів акціонерних товариств

1. Публічне акціонерне товариство зобов'язане пройти процедуру лістингу та залишатися у біржовому реєстрі принаймні на одній фондовій біржі.

Укладання договорів купівлі-продажу акцій публічного акціонерного товариства, яке пройшло процедуру лістингу на фондовій біржі, здійснюється лише на цій фондовій біржі з урахуванням положень частини першої цієї статті.

2. Акції приватного акціонерного товариства не можуть купуватися та/або продаватися на фондовій біржі, за винятком продажу шляхом проведення на біржі аукціону.
3. Акціонерне товариство не має права приймати в заставу власні цінні папери.
4. Правочини щодо акцій вчиняються в письмовій формі.

Розділ V. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АКЦІОНЕРІВ

Стаття 25. Права акціонерів - власників простих акцій

1. Кожною простою акцією акціонерного товариства її власнику - акціонеру надається однакова сукупність прав, включаючи права на:

- 1) участь в управлінні акціонерним товариством;
- 2) отримання дивідендів;
- 3) отримання у разі ліквідації товариства частини його майна або вартості;
- 4) отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства.

Одна проста акція товариства надає акціонеру один голос для вирішення кожного питання на загальних зборах, крім випадків проведення кумулятивного голосування.

Акціонери-власники простих акцій товариства можуть мати й інші права, передбачені актами законодавства та статутом акціонерного товариства.

Стаття 26. Права акціонерів - власників привілейованих акцій

1. Кожною привілейованою акцією одного класу її власнику - акціонеру надається однакова сукупність прав.

2. У статуті акціонерного товариства визначається обсяг прав, які надаються акціонеру - власнику кожного класу привілейованих акцій, у тому числі визначаються:

- 1) розмір і черговість виплати дивідендів;
- 2) ліквідаційна вартість і черговість виплат у разі ліквідації товариства;
- 3) випадки та умови конвертації привілейованих акцій цього класу у привілейовані акції іншого класу, прості акції або інші цінні папери;
- 4) порядок отримання інформації.

3. Акціонерне товариство виплачує дивіденди за привілейованими акціями, крім випадків, передбачених частиною другою статті 31 цього Закону, в установленому статутом розмірі.

4. Акціонери - власники привілейованих акцій товариства мають право голосу тільки у випадках, передбачених частиною п'ятою цієї статті та статутом акціонерного товариства.

Одна привілейована акція товариства надає акціонеру один голос для вирішення кожного питання. Статутом акціонерного товариства може передбачатися спеціальний порядок підрахунку голосів - разом чи окремо від голосів за простими та/або іншими класами привілейованих акцій.

5. Акціонери-власники привілейованих акцій певного класу мають право голосу під час вирішення загальними зборами акціонерного товариства таких питань:

- 1) припинення товариства, що передбачає конвертацію привілейованих акцій цього класу у привілейовані акції іншого класу, прості акції або інші цінні папери;
- 2) внесення змін до статуту товариства, що передбачають обмеження прав акціонерів - власників цього класу привілейованих акцій;
- 3) внесення змін до статуту товариства, що передбачають розміщення нового класу привілейованих акцій, власники яких матимуть перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, або збільшення обсягу прав акціонерів - власників розміщених класів привілейованих акцій, які мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства.

Статутом приватного товариства акціонеру - власнику привілейованих акцій може бути надано право голосу також з інших питань.

6. Рішення загальних зборів акціонерного товариства, що приймається за участю акціонерів - власників привілейованих акцій, які відповідно до частини п'ятої цієї статті мають право голосу, вважається прийнятим у разі, якщо за нього віддано три чверті голосів акціонерів - власників привілейованих акцій, які брали участь у голосуванні з цього питання, якщо статутом товариства з кількістю акціонерів 25 осіб і менше не встанов-

люється вимога стосовно більшої: кількості голосів власників привілейованих акцій, необхідної для прийняття рішення.

Під час голосування акціонерів - власників кількох класів привілейованих акцій відповідно до частини п'ятої цієї статті голоси за такими акціями підраховуються разом, якщо інше не передбачено статутом товариства.

7. У разі зміни типу акціонерного товариства з приватного на публічне надання прав, не передбачених цим Законом для акціонерів - власників привілейованих акцій публічного товариства, припиняється.

Стаття 27. Переважне право акціонерів при додатковій емісії акцій

1. Переважним правом акціонерів визнається:

право акціонера - власника простих акцій придбавати розміщені товариством прості акції пропорційно частці належних йому простих акцій у загальній кількості простих акцій;

право акціонера - власника привілейованих акцій придбавати розміщені товариством привілейовані акції цього або іншого класу, якщо акції такого класу надають їх власникам перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, пропорційно частці належних акціонеру привілейованих акцій певного класу у загальній кількості привілейованих акцій цього класу.

2. Переважне право надається акціонеру - власнику простих акцій у процесі приватного розміщення обов'язково, в порядку, встановленому законодавством.

Переважне право надається акціонеру - власнику привілейованих акцій, якщо це передбачено статутом акціонерного товариства.

Не пізніше ніж за 30 днів до початку розміщення акцій з наданням акціонерам переважного права товариство письмово повідомляє кожного акціонера, який має таке право, про можливість його реалізації та публікує повідомлення про це в офіційному друкованому органі.

Повідомлення має містити дані про загальну кількість розміщуваних товариством акцій, ціну розміщення, правила визначення кількості цінних паперів, на придбання яких акціонер має переважне право, строк і порядок реалізації зазначеного права. У разі розміщення привілейованих акцій повідомлення має містити інформацію про права, які надаються власникам зазначених цінних паперів.

3. Акціонер, який має намір реалізувати своє переважне право, подає акціонерному товариству в установлений строк письмову заяву про придбання акцій та перераховує на відповідний рахунок кошти в сумі, яка дорівнює вартості цінних паперів, що ним придбаються. У заяві акціонера повинно бути зазначено його ім'я (найменування), місце проживання (місцезнаходження), кількість цінних паперів, що ним придбаються. Заява та перераховані кошти приймаються товариством не пізніше дня, що передує дню початку розміщення цінних паперів. Товариство видає акціонеру письмове зобов'язання про продаж відповідної кількості цінних паперів.

4. У разі порушення акціонерним товариством порядку реалізації акціонерами переважного права Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку може прийняти рішення про визнання емісії недобросовісною та зупинення розміщення акцій цього випуску.

Стаття 28. Захист прав акціонерів - працівників товариства

1. Посадові особи органів акціонерного товариства та інші особи, які перебувають з товариством у трудових відносинах, не мають права вимагати від акціонера - працівника товариства надання відомостей про те, як він голосував чи як має намір голосувати на загальних зборах, або про відчуження акціонером - працівником товариства своїх акцій чи намір їх відчуження, або вимагати передачі довіреності на участь у загальних зборах.

У разі порушення вимог цієї статті посадова особа товариства притягається до адміністративної і майнової відповідальності, звільняється із займаної посади, трудовий (цивільно-правовий) договір з нею розривається відповідно до закону.

Стаття 29. Обов'язки акціонерів

1. Акціонери зобов'язані:

дотримуватися статуту, інших внутрішніх документів акціонерного товариства;

виконувати рішення загальних зборів, інших органів товариства;
виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі пов'язані з майновою участю;

оплачувати акції у розмірі, в порядку та засобами, що передбачені статутом акціонерного товариства;

не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства.

Статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки, у тому числі обов'язок участі у загальних зборах, і передбачається відповідальність за його недотримання.

2. Акціонери можуть також мати інші обов'язки, встановлені цим та іншими законами.

Розділ VI. ДИВІДЕНДИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 30. Порядок виплати дивідендів

1. Дивіденд - частина чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу. За акціями одного типу та класу нараховується однаковий розмір дивідендів.

Товариство виплачує дивіденди виключно грошовими коштами.

Дивіденди виплачуються на акції, звіт про результати розміщення яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку.

2. Виплата дивідендів здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку в обсязі, встановленому рішенням загальних зборів акціонерного товариства, у строк не пізніше шести місяців після закінчення звітного року.

У разі відсутності або недостатності чистого прибутку звітного року та нерозподіленого прибутку минулих років виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється за рахунок резервного капіталу товариства.

3. Рішення про виплату дивідендів та їх розмір за простими акціями приймається загальними зборами акціонерного товариства.

Розмір дивідендів за привілейованими акціями всіх класів визначається у статуті акціонерного товариства.

4. Для кожної виплати дивідендів наглядова рада акціонерного товариства встановлює дату складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядок та строк їх виплати. Дата складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, не може передувати даті прийняття рішення про виплату дивідендів.

Товариство повідомляє осіб, які мають право на отримання дивідендів, про дату, розмір, порядок та строк їх виплати. Протягом 10 днів після прийняття рішення про виплату дивідендів публічне товариство повідомляє про дату, розмір, порядок та строк виплати дивідендів фондову біржу (біржі), у біржовому реєстрі якої (яких) перебуває таке товариство.

У разі відчуження акціонером належних йому акцій після дати складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, але раніше дати виплати дивідендів право на отримання дивідендів залишається в особи, зазначеної у такому переліку.

5. У разі реєстрації акцій на ім'я номінального утримувача товариство в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України, самостійно виплачує дивіденди власникам акцій або перераховує їх номінальному утримувачу, який забезпечує їх виплату власникам акцій, на підставі договору з відповідним номінальним утримувачем.

Стаття 31. Обмеження на виплату дивідендів

1. Акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та здійснювати виплату дивідендів за простими акціями у разі, якщо:

1) звіт про результати розміщення акцій не зареєстровано у встановленому законодавством порядку;

2) власний капітал товариства менший, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю.

2. Акціонерне товариство не має права здійснювати виплату дивідендів за простими акціями у разі, якщо:

- 1) товариство має зобов'язання про викуп акцій відповідно до статті 68 цього Закону;
- 2) поточні дивіденди за привілейованими акціями не виплачено повністю.

3. Акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та здійснювати виплату дивідендів за привілейованими акціями у разі, якщо:

- 1) звіт про результати розміщення акцій не зареєстровано у встановленому законодавством порядку;
- 2) власний капітал товариства менший, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю, власники яких мають переваги щодо черговості отримання виплат у разі ліквідації.

Товариство не має права здійснювати виплату дивідендів за привілейованими акціями певного класу до виплати поточних дивідендів за привілейованими акціями, власники яких мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів.

Розділ VII. ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 32. Загальні збори акціонерного товариства

1. Загальні збори є вищим органом акціонерного товариства.

2. Акціонерне товариство зобов'язане щороку скликати загальні збори (річні загальні збори).

Річні загальні збори товариства проводяться не пізніше 30 квітня наступного за звітним року.

До порядку денного річних загальних зборів обов'язково вносяться питання, передбачені пунктами 11, 12 і 22 частини другої статті 33 цього Закону.

Не рідше ніж раз на три роки до порядку денного загальних зборів обов'язково вносяться питання, передбачені пунктами 17 та 18 частини другої статті 33 цього Закону.

Усі інші загальні збори, крім річних, вважаються позачерговими.

3. Загальні збори проводяться за рахунок коштів акціонерного товариства. У разі якщо загальні збори проводяться з ініціативи акціонерів або наглядової ради, документально підтверджені витрати на їх організацію, підготовку та проведення можуть бути відшкодовані за рахунок коштів товариства, якщо загальними зборами, що проводяться у зазначеному випадку, буде прийнято рішення про відшкодування витрат на організацію, підготовку та проведення загальних зборів.

Стаття 33. Компетенція загальних зборів

1. Загальні збори можуть вирішувати будь-які питання діяльності акціонерного товариства.

2. До виключної компетенції загальних зборів належить:

- 1) визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства;
- 2) внесення змін до статуту товариства;
- 3) прийняття рішення про анулювання викуплених акцій;
- 4) прийняття рішення про зміну типу товариства;
- 5) прийняття рішення про розміщення акцій;
- 6) прийняття рішення про збільшення статутного капіталу товариства;
- 7) прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства;
- 8) прийняття рішення про дроблення або консолідацію акцій;
- 9) затвердження положень про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію (ревізора) товариства, а також внесення змін до них;
- 10) затвердження інших внутрішніх документів товариства, якщо інше не передбачено статутом товариства;
- 11) затвердження річного звіту товариства;
- 12) розподіл прибутку і збитків товариства;
- 13) прийняття рішення про викуп товариством розміщених ним акцій;
- 14) прийняття рішення про форму існування акцій;
- 15) затвердження розміру річних дивідендів;

- 16) прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів;
 - 17) обрання членів наглядової ради, затвердження умов цивільно-правових або трудових договорів, що укладатимуться з ними, встановлення розміру їх винагороди, обрання особи, яка уповноважується на підписання цивільно-правових договорів з членами наглядової ради;
 - 18) прийняття рішення про припинення повноважень членів наглядової ради;
 - 19) обрання голови та членів ревізійної комісії (ревізора), прийняття рішення про дострокове припинення їх повноважень;
 - 20) затвердження висновків ревізійної комісії (ревізора), прийняття рішення про дострокове припинення їх повноважень;
 - 21) прийняття рішення про виділ та припинення товариства, крім випадку, передбаченого частиною четвертою статті 84 цього Закону, про ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу;
 - 22) прийняття рішення за наслідками розгляду звіту наглядової ради, звіту виконавчого органу, звіту ревізійної комісії (ревізора);
 - 23) затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства;
 - 24) обрання комісії з припинення акціонерного товариства;
 - 25) вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів згідно із статутом або положенням про загальні збори товариства.
3. Повноваження з вирішення питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів, не можуть бути передані іншим органам товариства.
4. До виключної компетенції загальних зборів статутом товариства і законом може бути віднесено вирішення й інших питань.

Стаття 34. Право на участь у загальних зборах

1. У загальних зборах акціонерного товариства можуть брати участь особи, включені до переліку акціонерів, які мають право на таку участь, або їх представники. На загальних зборах за запрошенням особи, яка скликає загальні збори, також можуть бути присутні представник аудитора товариства та посадові особи товариства незалежно від володіння ними акціями цього товариства, представник органу, який відповідно до статуту представляє права та інтереси трудового колективу.

Перелік акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, складається в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України.

На вимогу акціонера товариство або особа, яка веде облік, права власності на акції товариства, зобов'язані надати інформацію про включення його до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах.

2. Зміни до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах акціонерного товариства, після його складення можуть вноситися особою або органом товариства, передбаченими статутом чи положенням про загальні збори акціонерного товариства.

Обмеження права акціонера на участь у загальних зборах встановлюється законом.

Стаття 35. Повідомлення про проведення загальних зборів

1. Письмове повідомлення про проведення загальних зборів акціонерного товариства та їх порядок денний надсилається кожному акціонеру, зазначеному в переліку акціонерів, складеному в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України, на дату, визначену наглядовою радою, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів у випадках, передбачених частиною шостою статті 47 цього Закону, - акціонерами, які цього вимагають. Встановлена дата не може передувати дню прийняття рішення про проведення загальних зборів і не може бути встановленою раніше, ніж за 60 днів до дати проведення загальних зборів.

Письмове повідомлення про проведення загальних зборів та їх порядок денний надсилається акціонерам персонально (з урахуванням частини другої цієї статті) особою, яка скликає загальні збори, у спосіб, передбачений статутом акціонерного товариства, у строк не пізніше ніж за 30 днів до дати їх проведення. Повідомлення розсилає особа,

яка скликає загальні збори, або особа, яка веде облік прав власності на акції товариства у разі скликання загальних зборів акціонерами.

Товариство з кількістю акціонерів - власників простих акцій понад 1000 осіб не пізніше ніж за 30 днів до дати проведення загальних зборів також публікує в офіційному друкованому органі повідомлення про проведення загальних зборів. Публічне акціонерне товариство додатково надсилає повідомлення про проведення загальних зборів та їх порядок денний фондовій біржі, на якій це товариство пройшло процедуру лістингу.

2. У разі реєстрації акцій па ім'я номінального утримувача повідомлення про проведення загальних зборів та порядок денний надсилається номінальному утримувачу, який забезпечує персональне повідомлення акціонерів, яких він обслуговує.

3. Повідомлення про проведення загальних зборів акціонерного товариства має містити такі дані:

- 1) повне найменування та місцезнаходження товариства;
- 2) дата, час та місце (із зазначенням номера кімнати, офісу або залу, куди мають прийти акціонери) проведення загальних зборів;
- 3) час початку і закінчення реєстрації акціонерів для участі у загальних зборах;
- 4) дата складення переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах;
- 5) перелік питань, що виносяться на голосування;
- 6) порядок ознайомлення акціонерів з матеріалами, з якими вони можуть ознайомитися під час підготовки до загальних зборів.

Загальні збори акціонерів проводяться на території України, в межах населеного пункту за місцезнаходженням товариства, крім випадків, коли на день скликання загальних зборів 100 відсотками акцій товариства володіють іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, а також міжнародні організації.

Стаття 36. Документи, які надаються акціонерам, та документи, з якими акціонери можуть ознайомитися під час підготовки до загальних зборів

1. Від дати надіслання повідомлення про проведення загальних зборів до дати проведення загальних зборів акціонерне товариство повинно надати акціонерам можливість ознайомитися з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного, за місцезнаходженням товариства у робочі дні, робочий час та в доступному місці, а в день проведення загальних зборів - також у місці їх проведення. У повідомленні про проведення загальних зборів вказуються конкретно визначене місце для ознайомлення (номер кімнати, офісу тощо) та посадова особа товариства, відповідальна за порядок ознайомлення акціонерів з документами.

2. Статутом акціонерного товариства з кількістю акціонерів - власників простих акцій понад 100 осіб може бути передбачений інший порядок надання акціонерам документів, з якими вони можуть ознайомитися під час підготовки до загальних зборів. Такі документи можуть надаватися в електронній формі або в інший спосіб, передбачений статутом.

3. Після надіслання акціонерам повідомлення про проведення загальних зборів акціонерне товариство не має права вносити зміни до документів, наданих акціонерам або з якими вони мали можливість ознайомитися, крім змін до зазначених документів у зв'язку із змінами в порядку денному чи у зв'язку з виправленням помилок. У такому разі зміни вносяться не пізніше ніж за 10 днів до дати проведення загальних зборів.

Стаття 37. Порядок денний загальних зборів

1. Порядок денний загальних зборів акціонерного товариства попередньо затверджується наглядовою радою товариства, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів у випадках, передбачених частиною шостою статті 47 цього Закону, - акціонерами, які цього вимагають.

2. Акціонер до проведення зборів за запитом має можливість в порядку, визначеному статтею 36 цього Закону, ознайомитися з проектом (проектами) рішення з питань порядку денного.

Стаття 38. Пропозиції до порядку денного загальних зборів

1. Кожний акціонер має право внести пропозиції щодо питань, включених до порядку денного загальних зборів акціонерного товариства, а також щодо нових кандидатів до складу органів товариства, кількість яких не може перевищувати кількісного складу кожного з органів. Пропозиції вносяться не пізніше ніж за 20 днів до проведення загальних зборів.

2. Пропозиція до порядку денного загальних зборів акціонерного товариства подається в письмовій формі із зазначенням прізвища (найменування) акціонера, який її вносить, кількості, типу та/або класу належних йому акцій, змісту пропозиції до питання та/або проекту рішення, а також кількості, типу та/або класу акцій, що належать кандидату, який пропонується цим акціонером до складу органів товариства.

3. Наглядова рада акціонерного товариства, а в разі скликання позачергових загальних зборів такого товариства на вимогу акціонерів у випадках, передбачених частиною шостою статті 47 цього Закону, - акціонери, які цього вимагають, приймають рішення про включення пропозицій до порядку денного не пізніше ніж за 15 днів до дати проведення загальних зборів.

4. Пропозиції акціонерів (акціонера), які сукупно є власниками 5 або більше відсотків простих акцій, підлягають обов'язковому включенню до порядку денного загальних зборів. У такому разі рішення наглядової ради про включення питання до порядку денного не вимагається, а пропозиція вважається включеною до порядку денного, якщо вона подана з дотриманням вимог цієї статті.

Зміни до порядку денного загальних зборів вносяться лише шляхом включення нових питань та проектів рішень із запропонованих питань. Товариство не має права вносити зміни до запропонованих акціонерами питань або проектів рішень. У разі, якщо акціонери вносять проект рішення, що відрізняється від зазначеного в порядку денному, цей проект також підлягає включенню до порядку денного.

5. Рішення про відмову у включенні пропозиції до порядку денного загальних зборів акціонерного товариства може бути прийнято тільки у разі: недотримання акціонерами строку, встановленого частиною першою цієї статті; неповноти даних, передбачених частиною другою цієї статті.

6. Мотивоване рішення про відмову у включенні пропозиції до порядку денного загальних зборів акціонерного товариства надсилається наглядовою радою акціонеру протягом трьох днів з моменту його прийняття.

7. Акціонерне товариство не пізніше ніж за 10 днів до дати проведення загальних зборів повинно повідомити акціонерів, згідно із статутом, про зміни у порядку денному.

Публічне товариство також надсилає повідомлення про зміни у порядку денному загальних зборів фондовій біржі (біржам), на якій це товариство пройшло процедуру лістингу.

Оскарження акціонером рішення товариства про відмову у включенні його пропозицій до порядку денного до суду не зупиняє проведення загальних зборів. Суд за результатами розгляду справи може постановити рішення про зобов'язання товариства провести загальні збори з питання, у включенні якого до порядку денного було безпідставно відмовлено акціонеру.

Стаття 39. Представництво акціонерів

1. Представником акціонера на загальних зборах акціонерного товариства може бути фізична особа або уповноважена особа юридичної особи, а також уповноважена особа держави чи територіальної громади.

Посадові особи органів товариства та їх афілійовані особи не можуть бути представниками інших акціонерів товариства на загальних зборах.

Представником акціонера - фізичної чи юридичної особи на загальних зборах акціонерного товариства може бути інша фізична особа або уповноважена особа юридичної особи, а представником акціонера - держави чи територіальної громади - уповноважена особа органу, що здійснює управління державним чи комунальним майном.

2. Акціонер має право призначити свого представника постійно або на певний строк. Акціонер має право у будь-який момент замінити свого представника, повідомивши про це виконавчий орган акціонерного товариства.

3. Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах може посвідчуватися реєстратором, депозитарієм, зберігачем, нотаріусом та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії, чи в іншому передбаченому законодавством порядку.

Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах акціонерного товариства може містити завдання щодо голосування, тобто перелік питань, порядку денного загальних зборів із зазначенням того, як і за яке (проти якого) рішення потрібно проголосувати. Під час голосування на загальних зборах представник повинен голосувати саме так, як передбачено завданням щодо голосування. Якщо довіреність не містить завдання щодо голосування, представник вирішує всі питання щодо голосування на загальних зборах акціонерів на свій розсуд.

Акціонер має право надати довіреність на право участі та голосування на загальних зборах декільком своїм представникам.

Акціонер має право у будь-який час відкликати чи замінити свого представника на загальних зборах акціонерного товариства.

Надання довіреності на право участі та голосування на загальних зборах не виключає право участі на цих загальних зборах акціонера, який видав довіреність, замість свого представника.

Стаття 40. Порядок проведення загальних зборів

1. Порядок проведення загальних зборів акціонерного товариства встановлюється його статутом, а в разі, якщо він не встановлений статутом, - рішенням загальних зборів.

Головує на загальних зборах голова наглядової ради, член наглядової ради чи інша особа, уповноважена наглядовою радою, якщо інше не передбачено статутом.

2. Загальні збори акціонерного товариства не можуть розпочатися раніше, ніж зазначено у повідомленні про проведення загальних зборів.

3. Реєстрація акціонерів (їх представників) проводиться на підставі переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, складеного в порядку, передбаченому законодавством про депозитарну систему України, із зазначенням кількості голосів кожного акціонера. Реєстрацію акціонерів (їх представників) проводить реєстраційна комісія, яка призначається наглядовою радою, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів у випадках, передбачених частиною шостою статті 47 цього Закону, - акціонерами, які цього вимагають.

Реєстраційна комісія має право відмовити в реєстрації акціонеру (його представнику) лише у разі відсутності в акціонера (його представника) необхідних документів, які надають йому право участі у загальних зборах акціонерів, відповідно до законодавства.

Перелік акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах, підписує голова реєстраційної комісії, який обирається простою більшістю голосів її членів до початку проведення реєстрації. Акціонер, який не зареєструвався, не має права брати участь у загальних зборах.

Повноваження реєстраційної комісії за договором можуть передаватися реєстратору або депозитарію товариства. У такому разі головою реєстраційної комісії є представник реєстратора або депозитарія.

Перелік акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах, додається до протоколу загальних зборів.

Мотивоване рішення реєстраційної комісії про відмову в реєстрації акціонера чи його представника для участі у загальних зборах, підписане головою реєстраційної комісії, додається до протоколу загальних зборів та видається особі, якій відмовлено в реєстрації.

До закінчення строку, відведеного на реєстрацію учасників зборів, акціонер має право замінити свого представника, повідомивши про це органи акціонерного товариства, або взяти участь у загальних зборах особисто.

У разі, якщо для участі в загальних зборах з'явилось декілька представників акціонера, реєструється той представник, довіреність якому видана пізніше.

У разі, якщо акція перебуває у спільній власності декількох осіб, повноваження щодо голосування на загальних зборах здійснюється за їх згодою одним із співвласників або їх загальним представником.

4. Акціонери (акціонер), які на дату складення переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах акціонерного товариства, сукупно є власниками 10 і більше відсотків простих акцій, а також Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку можуть призначати своїх представників для нагляду за реєстрацією акціонерів, проведенням загальних зборів, голосуванням та підбиттям його підсумків. Про призначення таких представників товариство повідомляється письмово до початку реєстрації акціонерів.

Посадові особи акціонерного товариства зобов'язані забезпечити вільний доступ представників акціонерів (акціонера) та/або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку до нагляду за реєстрацією акціонерів, проведенням загальних зборів, голосуванням та підбиттям його підсумків.

5. Хід загальних зборів або розгляд окремого питання за рішенням ініціаторів загальних зборів чи самих зборів може фіксуватися технічними засобами, відповідні записи яких додаються до протоколу загальних зборів.

Стаття 41. Кворум загальних зборів

1. Наявність кворуму загальних зборів визначається реєстраційною комісією на момент закінчення реєстрації акціонерів для участі у загальних зборах акціонерного товариства.

2. Загальні збори акціонерного товариства мають кворум за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які сукупно є власниками не менш як 60 відсотків голосуючих акцій.

Для вирішення питання, право голосу з якого надається відповідно до частини п'ятої статті 26 цього Закону власникам привілейованих акцій, або питання, при розгляді якого голоси власників привілейованих акцій товариства підраховуються окремо відповідно до абзацу другого частини четвертої статті 26 цього Закону, загальні збори вважаються такими, що мають кворум з таких питань, за умови реєстрації для участі у загальних зборах також акціонерів, які сукупно є власниками не менш ніж 60 відсотків привілейованих акцій (кожного класу привілейованих акцій), що є голосуючими з цього питання.

Стаття 42. Порядок прийняття рішень загальними зборами

1. Одна голосуюча акція надає акціонеру один голос для вирішення кожного з питань, винесених на голосування на загальних зборах акціонерного товариства, крім проведення кумулятивного голосування.

2. Право голосу на загальних зборах акціонерного товариства мають акціонери - власники простих акцій товариства, а у випадках, передбачених статтею 26 цього Закону, - також акціонери - власники привілейованих акцій товариства, які володіють акціями на дату складення переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах. Акціонер не може бути позбавлений права голосу.

3. Рішення загальних зборів акціонерного товариства з питання, винесеного на голосування, приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах та є власниками голосуючих з цього питання акцій, крім випадків, коли цим Законом не встановлено інше. Статутом приватного товариства може встановлюватися більша кількість голосів акціонерів, необхідних для прийняття рішень з питань порядку денного, крім питань:

про дострокове припинення повноважень посадових осіб органів товариства;

про звернення з позовом до посадових осіб органів товариства стосовно відшкодування збитків, завданих товариству;

про звернення з позовом у разі недотримання вимог цього Закону при вчиненні значного правочину.

4. Обраними до складу органу акціонерного товариства вважаються кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів серед тих, хто набрав більш як 50 відсотків голосів.

5. Рішення загальних зборів з питань, передбачених пунктами 2 - 7 та 21 частини другої статті 33 цього Закону, приймається більш як трьома чвертями голосів акціонерів від загальної їх кількості. Статутом приватного товариства можуть бути передбачені інші питання, рішення щодо яких приймаються трьома чвертями голосів акціонерів від загальної їх кількості, крім питань, визначених в абзаці другому частини третьої цієї статті.

6. Загальні збори не можуть приймати рішення з питань, не включених до порядку денного.

7. З питання, винесеного на голосування, право голосу для вирішення якого мають акціонери - власники простих та привілейованих акцій, голоси підраховуються разом за всіма голосуючими з цього питання акціями, крім випадків, передбачених статутом товариства та частиною четвертою статті 26 цього Закону.

8. У ході загальних зборів може бути оголошено перерву до наступного дня. Рішення про оголошення перерви до наступного дня приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі в загальних зборах та є власниками акцій, голосуючих принаймні з одного питання, що розглядатиметься наступного дня. Повторна реєстрація акціонерів (їх представників) наступного дня не проводиться.

Кількість голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі в загальних зборах, визначається на підставі даних реєстрації першого дня.

Після перерви загальні збори проводяться в тому самому місці, що зазначене в повідомленні про проведення загальних зборів.

Кількість перерв у ході проведення загальних зборів не може перевищувати трьох.

9. На загальних зборах голосування проводиться з усіх питань порядку денного, винесених на голосування.

Стаття 43. Спосіб голосування

1. Голосування на загальних зборах акціонерного товариства з питань порядку денного може проводитися з використанням бюлетенів для голосування.

У товаристві, що здійснило публічне розміщення акцій, голосування з питань порядку денного загальних зборів проводиться тільки з використанням бюлетенів для голосування.

У товаристві з кількістю акціонерів - власників простих акцій товариства понад 100 осіб голосування з питань порядку денного загальних зборів проводиться тільки з використанням бюлетенів для голосування.

При голосуванні з питань, зазначених у статті 68 цього Закону, використання бюлетенів є обов'язковим.

2. Бюлетень для голосування повинен містити:

- 1) повне найменування акціонерного товариства;
- 2) дату і час проведення загальних зборів;
- 3) перелік питань, винесених на голосування, та проекти рішень з цих питань;
- 4) варіанти голосування за кожний проект рішення (написи "за", "проти", "утримався");
- 5) застереження про те, що бюлетень має бути підписаний акціонером (представником акціонера) і в разі відсутності такого підпису вважається недійсним;
- 6) зазначення кількості голосів, що належать кожному акціонеру.

У разі проведення голосування з питань обрання членів виконавчого органу, наглядової ради або ревізійної комісії (ревізора) товариства бюлетень для голосування повинен містити прізвище, ім'я та по батькові кандидата (кандидатів).

3. Форма і текст бюлетеня для голосування затверджуються наглядовою радою не пізніше ніж за 10 днів до дати проведення загальних зборів, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів у випадках, передбачених частиною шостою статті 47 цього Закону, - акціонерами, які цього вимагають. Акціонери мають право до проведення загальних зборів ознайомитися з формою бюлетеня для голосування в порядку, визначеному статтею 35 цього Закону.

4. Бюлетень для голосування визнається недійсним у разі, якщо він відрізняється від офіційно виготовленого акціонерним товариством зразка або на ньому відсутній підпис акціонера (представника).

У разі якщо бюлетень для голосування містить кілька питань, винесених на голосування, визнання його недійсним щодо одного питання є підставою для визнання недійсним щодо інших питань.

Бюлетені для голосування, визнані недійсними з підстав, передбачених цією статтею, не враховуються під час підрахунку голосів.

Стаття 44. Лічильна комісія

1. Роз'яснення щодо порядку голосування, підрахунку голосів та інших питань, пов'язаних із забезпеченням проведення голосування на загальних зборах, надає лічильна комісія, яка обирається загальними зборами акціонерів. Повноваження лічильної комісії за договором можуть передаватися реєстратору або депозитарію товариства. Умови договору затверджуються загальними зборами.

2. В акціонерному товаристві з кількістю акціонерів - власників простих акцій понад 100 осіб кількісний склад лічильної комісії не може бути меншим ніж три особи. До складу лічильної комісії не можуть включатися особи, які входять або є кандидатами до складу органів товариства.

Стаття 45. Протокол про підсумки голосування

1. За підсумками голосування складається протокол, що підписується всіма членами лічильної комісії акціонерного товариства, які брали участь у підрахунку голосів.

У разі передачі повноважень лічильної комісії реєстратору або депозитарію протокол про підсумки голосування підписує представник реєстратора або депозитарію.

2. У протоколі про підсумки голосування зазначаються:

- 1) дата проведення загальних зборів;
- 2) перелік питань, рішення з яких прийняті загальними зборами;
- 3) рішення і кількість голосів "за", "проти" і "утримався" щодо кожного проекту рішення з кожного питання порядку денного, винесеного на голосування.

3. Рішення загальних зборів акціонерного товариства вважається прийнятим з моменту складення протоколу про підсумки голосування.

Підсумки голосування оголошуються на загальних зборах, під час яких проводилося голосування. Після закриття загальних зборів підсумки голосування доводяться до відома акціонерів протягом 10 робочих днів у спосіб, визначений статутом акціонерного товариства.

4. Протокол про підсумки голосування додається до протоколу загальних зборів акціонерного товариства.

Після складення протоколу про підсумки голосування бюлетені для голосування опечатаються лічильною комісією (або особою, якій передано повноваження лічильної комісії) та зберігаються у товаристві протягом строку його діяльності, але не більше чотирьох років.

Стаття 46. Протокол загальних зборів

1. Протокол загальних зборів акціонерного товариства складається протягом 10 днів з моменту закриття загальних зборів та підписується головою та секретарем загальних зборів.

2. До протоколу загальних зборів акціонерного товариства заносяться відомості про:

- 1) дату, час і місце проведення загальних зборів;
- 2) дату складення переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах;
- 3) загальну кількість осіб, включених до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах;
- 4) загальну кількість голосів акціонерів - власників голосуючих акцій товариства, які зареєструвалися для участі у загальних зборах (якщо певні акції є голосуючими не з усіх питань порядку денного - зазначається кількість голосуючих акцій з кожного питання);
- 5) кворум загальних зборів (якщо певні акції є голосуючими не з усіх питань порядку денного - зазначається кворум загальних зборів з кожного питання);
- 6) головуючого та секретаря загальних зборів;
- 7) склад лічильної комісії;
- 8) порядок денний загальних зборів;
- 9) основні тези виступів;
- 10) порядок голосування на загальних зборах (відкрите, бюлетенями тощо);
- 11) підсумки голосування із зазначенням результатів голосування з кожного питання порядку денного загальних зборів та рішення, прийняті загальними зборами.

Протокол загальних зборів, підписаний головою та секретарем загальних зборів, підшивається, скріплюється печаткою товариства та підписом голови виконавчого органу товариства (у разі колегіального виконавчого органу) або одноособового виконавчого органу.

Стаття 47. Позачергові загальні збори

1. Позачергові загальні збори акціонерного товариства скликаються наглядовою радою:
 - 1) з власної ініціативи;
 - 2) на вимогу виконавчого органу - в разі порушення провадження про визнання товариства банкрутом або необхідності вчинення значного правочину;
 - 3) на вимогу ревізійної комісії (ревізора);
 - 4) на вимогу акціонерів (акціонера), які на день подання вимоги сукупно є власниками 10 і більше відсотків простих акцій товариства;
 - 5) в інших випадках, встановлених законом або статутом товариства.

Вимога про скликання позачергових загальних зборів подається в письмовій формі виконавчому органу на адресу за місцезнаходженням акціонерного товариства із зазначенням органу або прізвищ (найменувань) акціонерів, які вимагають скликання позачергових загальних зборів, підстав для скликання та порядку денного. У разі скликання позачергових загальних зборів з ініціативи акціонерів вимога повинна також містити інформацію про кількість, тип і клас належних акціонерам акцій та бути підписаною всіма акціонерами, які її подають.

2. Наглядова рада приймає рішення про скликання позачергових загальних зборів акціонерного товариства або про відмову в такому скликанні протягом 10 днів з моменту отримання вимоги про їх скликання.

3. Рішення про відмову у скликанні позачергових загальних зборів акціонерного товариства може бути прийнято тільки у разі:

якщо акціонери на дату подання вимоги не є власниками передбаченої абзацом першим частини першої цієї статті кількості простих акцій товариства; неповноти даних, передбачених абзацом другим частини першої цієї статті.

Рішення наглядової ради про скликання позачергових загальних зборів або мотивоване рішення про відмову у скликанні надається відповідному органу управління товариства або акціонерам, які вимагають їх скликання, не пізніше ніж за три дні з моменту його прийняття.

Наглядова рада не має права вносити зміни до порядку денного загальних зборів, що міститься у вимозі про скликання позачергових загальних зборів, крім включення до порядку денного нових питань або проектів рішень.

4. Позачергові загальні збори акціонерного товариства мають бути проведені протягом 30 днів з дати подання вимоги про їх скликання.

5. Якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства, наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових загальних зборів з письмовим повідомленням акціонерів про проведення позачергових загальних зборів та порядок денний відповідно до цього Закону не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного.

У такому разі за відсутності кворуму позачергових загальних зборів повторні загальні збори не проводяться.

Наглядова рада не може прийняти рішення, зазначене в абзаці першому цієї частини, якщо порядок денний позачергових загальних зборів включає питання про обрання членів наглядової ради.

6. У разі якщо протягом строку, встановленого частиною другою цієї статті, наглядова рада не прийняла рішення про скликання позачергових загальних зборів акціонерного товариства, такі збори можуть бути скликані акціонерами, які цього вимагають. Рішення наглядової ради про відмову у скликанні позачергових загальних зборів акціонерів може бути оскаржено акціонерами до суду.

7. Товариство або особа, які ведуть облік прав власності на акції товариства, зобов'язані протягом п'яти робочих днів надати інформацію про перелік власників акцій товариства, а також іншу інформацію, необхідну для організації проведення позачергових загальних зборів акціонерного товариства, за запитом наглядової ради товариства.

У разі скликання загальних зборів акціонерами повідомлення про це та інші матеріали розсилаються всім акціонерам товариства особою, яка веде облік прав власності на акції товариства.

Стаття 48. Загальні збори акціонерів у формі заочного голосування

1. У випадках, передбачених статутом акціонерного товариства з кількістю акціонерів не більше 25 осіб, допускається прийняття рішення методом опитування. У такому разі проект рішення або питання для голосування надсилається акціонерам - власникам голосуючих акцій, які повинні в письмовій формі сповістити щодо нього свою думку. Протягом 10 днів з дати одержання повідомлення від останнього акціонера - власника голосуючих акцій всі акціонери - власники голосуючих акцій повинні бути в письмовій формі проінформовані головою зборів про прийняте рішення. Рішення вважається прийнятним у разі, якщо за нього проголосували всі акціонери - власники голосуючих акцій.

Стаття 49. Особливості проведення загальних зборів товариством, що складається з однієї особи

1. У разі якщо акціонерне товариство складається з однієї особи, до такого товариства не застосовуються положення статей 33 - 48 цього Закону щодо порядку скликання та проведення загальних зборів акціонерного товариства.

2. Повноваження загальних зборів товариства, передбачені статтею 33 цього Закону, а також внутрішніми документами товариства, здійснюються акціонером одноосібно. Рішення акціонера з питань, що належать до компетенції загальних зборів, оформляється ним письмово (у формі наказу) та засвідчується печаткою товариства або нотаріально.

3. Обрання персонального складу наглядової ради, ревізійної комісії (в разі їх створення) здійснюється без застосування кумулятивного голосування.

Стаття 50. Оскарження рішення загальних зборів

1. У разі, якщо рішення загальних зборів або порядок прийняття такого рішення порушують вимоги цього Закону, інших актів законодавства, статуту чи положення про загальні збори акціонерного товариства, акціонер, права та охоронювані законом інтереси якого порушені таким рішенням, може оскаржити це рішення до суду протягом трьох місяців з дати його прийняття.

Суд має право з урахуванням усіх обставин справи залишити в силі оскаржуване рішення, якщо допущені порушення не порушують законні права акціонера, який оскаржує рішення.

2. Акціонер може оскаржити рішення загальних зборів з передбачених частиною першою статті 68 цього Закону питань виключно після отримання письмової відмови в реалізації права вимагати здійснення обов'язкового викупу товариством належних йому голосуючих акцій або в разі неотримання відповіді на свою вимогу протягом 30 днів від дати її направлення на адресу товариства в порядку, передбаченому цим Законом.

Розділ VIII. НАГЛЯДОВА РАДА АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 51. Створення наглядової ради акціонерного товариства

1. Наглядова рада акціонерного товариства є органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, контролює та регулює діяльність виконавчого органу.

2. В акціонерних товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій 10 осіб і більше створення наглядової ради є обов'язковим. У товаристві з кількістю акціонерів - власників простих акцій 9 осіб і менше у разі відсутності наглядової ради її повноваження здійснюються загальними зборами.

У такому разі передбачені цим Законом повноваження наглядової ради з підготовки та проведення загальних зборів здійснюються виконавчим органом, якщо інше не встановлено статутом акціонерного товариства.

3. Порядок роботи, виплати винагороди та відповідальність членів наглядової ради визначається цим Законом, статутом товариства, положенням, про наглядову раду акціонерного товариства, а також договором, що укладається з членом наглядової ради. Такий договір від імені товариства підписується головою виконавчого органу чи іншою уповноваженою загальними зборами особою на умовах, затверджених рішенням загальних зборів. Такий цивільно-правовий договір може бути або оплатним, або безоплатним.

4. Член наглядової ради, який є представником акціонера - юридичної особи або держави, не може передавати свої повноваження іншій особі.

Члени наглядової ради мають право на оплату своєї діяльності за рахунок товариства. Визначення умов оплати покладається на загальні збори за затвердженим зборами кошторисом.

Стаття 52. Компетенція наглядової ради

1. До компетенції наглядової ради належить вирішення питань, передбачених цим Законом, статутом, а також переданих на вирішення наглядової ради загальними зборами.

2. До виключної компетенції наглядової ради належить:

- 1) затвердження в межах своєї компетенції положень, якими регулюються питання, пов'язані з діяльністю товариства;
- 2) підготовка порядку денного загальних зборів, прийняття рішення про дату їх проведення та про включення пропозицій до порядку денного, крім скликання акціонерами позачергових загальних зборів;
- 3) прийняття рішення про проведення чергових та позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів або за пропозицією виконавчого органу;
- 4) прийняття рішення про анулювання акцій чи продаж раніше викуплених товариством акцій;
- 5) прийняття рішення про розміщення товариством інших цінних паперів, крім акцій;
- 6) прийняття рішення про викуп розміщених товариством інших, крім акцій, цінних паперів;
- 7) затвердження ринкової вартості майна у випадках, передбачених цим Законом;
- 8) обрання та відкликання повноважень голови і членів виконавчого органу;
- 9) затвердження умов цивільно-правових, трудових договорів, які укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлення розміру їх винагороди;
- 10) прийняття рішення про відсторонення голови виконавчого органу від виконання його повноважень та обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу;
- 11) обрання та припинення повноважень голови і членів інших органів товариства;
- 12) обрання реєстраційної комісії, за винятком випадків, встановлених цим Законом;
- 13) обрання аудитора товариства та визначення умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг. У разі, якщо наглядова рада відсутня, це питання належить до компетенції виконавчого органу, якщо інше не встановлено статутом;
- 14) визначення дати складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядку та строків виплати дивідендів у межах граничного строку, визначеного частиною другою статті 30 цього Закону;
- 15) визначення дати складення переліку акціонерів, які мають бути повідомлені про проведення загальних зборів відповідно до частини першої статті 35 цього Закону та мають право на участь у загальних зборах відповідно до статті 34 цього Закону;
- 16) вирішення питань про участь товариства у промислово-фінансових групах та інших об'єднаннях, про заснування інших юридичних осіб;
- 17) вирішення питань, передбачених частиною четвертою статті 84 цього Закону, в разі злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення товариства;
- 18) прийняття рішення про вчинення значних правочинів у випадках, передбачених частиною першою статті 70 цього Закону;

- 19) визначення ймовірності визнання товариства неплатоспроможним внаслідок прийняття ним на себе зобов'язань або їх виконання, у тому числі внаслідок виплати дивідендів або викупу акцій;
 - 20) прийняття рішення про обрання оцінювача майна товариства та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг;
 - 21) прийняття рішення про обрання (заміну) реєстратора власників іменних цінних паперів товариства або депозитарія цінних паперів та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг;
 - 22) надсилання в порядку, передбаченому статтею 65 цього Закону, пропозицій акціонерам про придбання особою (особами, що діють спільно) значного пакета акцій відповідно до статей 64 і 65 цього Закону;
 - 23) вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із законом або статутом акціонерного товариства.
3. Питання, що належать до виключної компетенції наглядової ради акціонерного товариства, не можуть вирішуватися іншими органами товариства, крім загальних зборів, за винятком випадків, встановлених цим Законом.
4. Посадові особи органів акціонерного товариства забезпечують членам наглядової ради доступ до інформації в межах, передбачених цим Законом та статутом товариства.

Стаття 53. Обрання членів наглядової ради

1. Члени наглядової ради акціонерного товариства обираються з числа фізичних осіб, які мають повну дієздатність.
Акціонер може мати необмежену кількість представників у наглядовій раді. Порядок діяльності представника акціонера у наглядовій раді визначається самим акціонером. Загальні збори товариства можуть встановити залежність членства у наглядовій раді від кількості акцій, якими володіє акціонер.
2. Повноваження члена наглядової ради дійсні з моменту його затвердження рішенням загальних зборів товариства.
3. Обрання членів наглядової ради публічного товариства здійснюється виключно шляхом кумулятивного голосування.
Обрання членів наглядової ради приватного товариства здійснюється за принципом пропорційності представництва у її складі представників акціонерів відповідно до кількості належних акціонерам голосуючих акцій або шляхом кумулятивного голосування. Конкретний спосіб обрання членів наглядової ради приватного товариства визначається його статутом.
4. Одна й та сама особа може обиратися до складу наглядової ради неодноразово.
5. Член наглядової ради не може бути одночасно членом виконавчого органу та/або членом ревізійної комісії (ревізором) цього товариства.
6. Кількісний склад наглядової ради встановлюється загальними зборами.
До складу наглядової ради в товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій від 100 до 1000 осіб повинні входити не менше ніж п'ять осіб, з кількістю понад 1000 - не менше ніж сім осіб, а в товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій понад 10000 осіб - не менше ніж дев'ять осіб.
7. Якщо кількість членів наглядової ради становить менше половини її кількісного складу, товариство протягом трьох місяців має скликати позачергові загальні збори для обрання решти членів наглядової ради, а в разі обрання членів наглядової ради шляхом кумулятивного голосування - для обрання всього складу наглядової ради.
8. Член наглядової ради здійснює свої повноваження на підставі договору з товариством.
Від імені товариства договір підписує особа, уповноважена на те загальними зборами. У договорі з членом наглядової ради товариства може бути передбачена виплата йому винагороди та можливість сплати товариством за нього внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.
Дія договору з членом наглядової ради припиняється у разі припинення його повноважень.

Виконання повноважень члена наглядової ради державними службовцями здійснюється у випадках та в порядку, визначених законом. Виконання повноважень члена наглядової ради особами, які перебувають на службі в органах місцевого самоврядування, здійснюється відповідно до законодавства.

Стаття 54. Голова наглядової ради

1. Голова наглядової ради акціонерного товариства обирається членами наглядової ради з їх числа простою більшістю голосів від кількісного складу наглядової ради, якщо інше не передбачено статутом товариства або положенням про наглядову раду. Наглядова рада має право в будь-який час переобрати голову наглядової ради.
2. Голова наглядової ради організовує її роботу, скликає засідання наглядової ради та головує на них, відкриває загальні збори, організовує обрання секретаря загальних зборів, якщо інше не передбачено статутом акціонерного товариства, здійснює інші повноваження, передбачені статутом та положенням про наглядову раду.
3. У разі неможливості виконання головою наглядової ради своїх повноважень його повноваження здійснює один із членів наглядової ради за її рішенням, якщо інше не передбачено статутом або положенням про наглядову раду акціонерного товариства.

Стаття 55. Засідання наглядової ради

1. Засідання наглядової ради скликаються за ініціативою голови наглядової ради або на вимогу члена наглядової ради. Засідання наглядової ради також скликаються на вимогу ревізійної комісії, виконавчого органу чи його члена, інших осіб, визначених статутом акціонерного товариства, які беруть участь у засіданні наглядової ради. На вимогу наглядової ради в її засіданні або в розгляді окремих питань порядку денного засідання беруть участь члени виконавчого органу та інші визначені нею особи в порядку, встановленому положенням про наглядову раду. Засідання наглядової ради проводяться в міру необхідності з періодичністю, визначеною статутом, але не рідше одного разу на квартал. Статут або положення про наглядову раду акціонерного товариства може передбачати порядок прийняття наглядовою радою рішення шляхом проведення заочного голосування (опитування). У засіданні наглядової ради на її запрошення з правом дорадчого голосу можуть брати участь представники профспілкового або іншого уповноваженого трудовим колективом органу, який підписав колективний договір від імені трудового колективу.
2. Засідання наглядової ради є правомочним, якщо в ньому бере участь не менше ніж половина її складу. Статутом або положенням про наглядову раду товариства може встановлюватися більша кількість членів наглядової ради, необхідна для визнання її засідань правомочними.
3. На вимогу наглядової ради в її засіданні беруть участь члени виконавчого органу.
4. Рішення наглядової ради приймається простою більшістю голосів членів наглядової ради, які беруть участь у засіданні та мають право голосу, якщо для прийняття рішення статутом або положенням про наглядову раду акціонерного товариства не встановлюється більша кількість голосів.
5. На засіданні наглядової ради кожний член наглядової ради має один голос. Статутом або положенням про наглядову раду товариства може передбачатися право вирішального голосу голови наглядової ради у разі рівного розподілу голосів членів наглядової ради під час прийняття рішень.
6. Протокол засідання наглядової ради оформляється не пізніше ніж протягом п'яти днів після проведення засідання. У протоколі засідання наглядової ради зазначаються: місце, дата і час проведення засідання; особи, які брали участь у засіданні; порядок денний засідання; питання, винесені на голосування, та підсумки голосування із зазначенням прізвищ членів наглядової ради, які голосували "за", "проти" (або утрималися від голосування) з кожного питання;

зміст прийнятих рішень.

Протокол засідання наглядової ради підписує головуючий на засіданні.

7. Засідання наглядової ради або розгляд окремого питання за її рішенням може фіксуватися технічними засобами.

Стаття 56. Комітети наглядової ради. Корпоративний секретар

1. Наглядова рада акціонерного товариства може утворювати постійні чи тимчасові комітети з числа її членів для вивчення і підготовки питань, що належать до компетенції наглядової ради.

В акціонерному товаристві можуть утворюватися комітети з питань аудиту та з питань інформаційної політики товариства. Очолюють комітети члени наглядової ради товариства, обрані за пропозицією акціонера, який не контролює діяльність цього товариства. З метою забезпечення діяльності комітету з питань аудиту наглядова рада може прийняти рішення щодо запровадження в товаристві посади внутрішнього аудитора (створення служби внутрішнього аудиту). Внутрішній аудитор (служба внутрішнього аудиту) призначається наглядовою радою і є підпорядкованим та підзвітним безпосередньо члену наглядової ради - голові комітету з питань аудиту.

Порядок утворення і діяльності комітетів встановлюється статутом або положенням про наглядову раду товариства.

2. Рішення про утворення комітету та про перелік питань, які передаються йому для вивчення і підготовки, приймаються простою більшістю голосів членів наглядової ради, якщо статутом або положенням про наглядову раду не встановлено більшої кількості голосів, необхідної для прийняття такого рішення.

3. Висновки комітетів розглядаються наглядовою радою в порядку, передбаченому цим Законом для прийняття наглядовою радою рішень.

4. Наглядова рада за пропозицією голови наглядової ради у встановленому порядку має право обрати корпоративного секретаря. Корпоративний секретар є особою, яка відповідає за взаємодію акціонерного товариства з акціонерами та/або інвесторами. Робота корпоративного секретаря оплачується із загального бюджету наглядової ради.

Стаття 57. Дострокове припинення повноважень членів наглядової ради

1. Загальні збори акціонерного товариства можуть прийняти рішення про дострокове припинення повноважень членів наглядової ради та одночасне обрання нових членів. Статутом або положенням про наглядову раду товариства має бути передбачено випадки, коли припиняються повноваження членів наглядової ради та обираються нові члени.

Без рішення загальних зборів повноваження члена наглядової ради з одночасним припиненням договору припиняються:

- 1) за його бажанням за умови письмового повідомлення про це товариства за два тижні;
- 2) в разі неможливості виконання обов'язків члена наглядової ради за станом здоров'я;
- 3) в разі набрання законної сили вироком чи рішенням суду, яким його засуджено до покарання, що виключає можливість виконання обов'язків члена наглядової ради;
- 4) в разі смерті, визнання його недієздатним, обмежено дієздатним, безвісно відсутнім, померлим.

Статутом товариства можуть бути передбачені додаткові підстави для припинення повноважень, члена наглядової ради.

2. У разі якщо обрання членів наглядової ради здійснювалося шляхом кумулятивного голосування, рішення загальних зборів про дострокове припинення повноважень може прийматися тільки стосовно всіх членів наглядової ради.

Розділ IX. ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 58. Засади діяльності виконавчого органу акціонерного товариства

1. Виконавчий орган акціонерного товариства здійснює управління поточною діяльністю товариства.

До компетенції виконавчого органу належить вирішення всіх питань, пов'язаних з керівництвом поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів та наглядової ради.

2. Виконавчий орган акціонерного товариства підзвітний загальним зборам і наглядовій раді, організовує виконання їх рішень. Виконавчий орган діє від імені акціонерного товариства у межах, встановлених статутом акціонерного товариства і законом.

3. Виконавчий орган акціонерного товариства може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноосібним (директор, генеральний директор).

4. Членом виконавчого органу акціонерного товариства може бути будь-яка фізична особа, яка має повну дієздатність і не є членом наглядової ради чи ревізійної комісії.

5. Права та обов'язки членів виконавчого органу акціонерного товариства визначаються цим Законом, іншими актами законодавства, статутом товариства або положенням про виконавчий орган товариства, а також трудовим договором, що укладається з кожним членом виконавчого органу. Від імені товариства трудовий договір підписує голова наглядової ради чи особа, уповноважена на те наглядовою радою.

6. Виконавчий орган на вимогу органів та посадових осіб товариства зобов'язаний надати можливість ознайомитися з інформацією про діяльність товариства в межах, встановлених законом, статутом та внутрішніми положеннями товариства.

Особи, які при цьому отримали доступ до інформації з обмеженим доступом, несуть відповідальність за її неправомірне використання.

Стаття 59. Колегіальний виконавчий орган акціонерного товариства

1. Кількісний склад виконавчого органу, порядок призначення його членів визначаються статутом товариства. Порядок скликання та проведення засідань колегіального виконавчого органу встановлюється статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства.

2. Кожний член колегіального виконавчого органу має право вимагати проведення засідання колегіального виконавчого органу та вносити питання до порядку денного засідання.

3. Члени наглядової ради, а також представник профспілкового або іншого уповноваженого трудовим колективом органу, який підписав колективний договір від імені трудового колективу, мають право бути присутніми на засіданнях колегіального виконавчого органу. Статутом може бути надано право іншим особам бути присутніми на засіданні колегіального виконавчого органу.

4. На засіданні колегіального виконавчого органу ведеться протокол. Протокол засідання колегіального виконавчого органу підписується головою та надається для ознайомлення на вимогу члена колегіального виконавчого органу, члена наглядової ради або представника профспілкового або іншого уповноваженого трудовим колективом органу, який підписав колективний договір від імені трудового колективу органу. Статутом акціонерного товариства може бути надано право іншим особам отримувати протокол засідання колегіального виконавчого органу для ознайомлення.

5. Голова колегіального виконавчого органу обирається наглядовою радою товариства, якщо інше не передбачено статутом товариства, в порядку, передбаченому статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства.

Голова колегіального виконавчого органу організовує роботу колегіального виконавчого органу, скликає засідання, забезпечує ведення протоколів засідань.

Голова колегіального виконавчого органу має право без довіреності діяти від імені товариства, відповідно до рішень колегіального виконавчого органу, в тому числі представляти інтереси товариства, вчиняти правочини від імені товариства, видавати накази та давати розпорядження, обов'язкові для виконання всіма працівниками товариства. Інший член колегіального виконавчого органу в порядку, визначеному законодавством України, також може бути наділений цими повноваженнями, якщо це передбачено статутом товариства.

6. У разі неможливості виконання головою колегіального виконавчого органу своїх повноважень за рішенням цього органу його повноваження здійснює один із членів колегіального виконавчого органу, якщо інше не передбачено статутом або положенням про

виконавчий орган акціонерного товариства. Інші особи можуть діяти від імені товариства у порядку представництва, передбаченому Цивільним кодексом України.

Стаття 60. Одноосібний виконавчий орган

1. Порядок прийняття рішень особою, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу, встановлюється статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства.
2. Особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу, вправі без довіреності діяти від імені акціонерного товариства, в тому числі представляти його інтереси, вчиняти правочини від імені товариства, видавати накази та давати розпорядження, обов'язкові для виконання всіма працівниками товариства.
3. У разі неможливості виконання особою, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу, своїх повноважень, ці повноваження здійснюються призначеною нею особою, якщо інше не передбачено статутом або положенням про виконавчий орган.

Стаття 61. Припинення повноважень голови та членів виконавчого органу

1. Повноваження голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) припиняються за рішенням наглядової ради, якщо статутом акціонерного товариства це питання не віднесено до компетенції загальних зборів.

Повноваження члена виконавчого органу припиняються за рішенням наглядової ради, якщо статутом товариства це питання не віднесено до компетенції загальних зборів.

Підстави припинення повноважень голови та члена виконавчого органу встановлюються законодавством, статутом та договором з ним.

2. У разі, якщо відповідно до статуту товариства обрання та припинення повноважень голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) віднесено до компетенції загальних зборів, наглядова рада має право відсторонити від виконання повноважень голову колегіального виконавчого органу (особу, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу), дії або бездіяльність якого порушують права акціонерів чи самого товариства, до вирішення загальними зборами питання про припинення його повноважень.

До вирішення загальними зборами питання про припинення повноважень голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) наглядова рада зобов'язана призначити особу, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу), та скликати позачергові загальні збори.

3. У разі відсторонення голови виконавчого органу чи особи, яка виконує його повноваження, наглядова рада зобов'язана протягом 10 днів з моменту ухвалення відповідного рішення оголосити про скликання загальних зборів товариства, у порядку денному яких має бути питання про переобрання голови виконавчого органу товариства.

Розділ X. ПОСАДОВІ ОСОБИ ОРГАНІВ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 62. Вимоги до посадових осіб органів акціонерного товариства

1. Посадовими особами органів акціонерного товариства не можуть бути народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, посадові особи органів прокуратури, суду, служби безпеки, внутрішніх справ, державні службовці, крім випадків, коли вони виконують функції з управління корпоративними правами держави та представляють інтереси держави або територіальної громади в наглядовій раді або ревізійній комісії товариства.

Особи, яким суд заборонив займатися певним видом діяльності, не можуть бути посадовими особами органів товариства, що провадить цей вид діяльності. Особи, які мають непогашену судимість за злочини проти власності, службові чи господарські злочини, не можуть бути посадовими особами органів товариства.

2. Посадові особи органів акціонерного товариства не мають права розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства, крім випадків, передбачених законом.
3. Посадові особи органів товариства на вимогу ревізійної комісії (ревізора) або аудитора зобов'язані надати документи про фінансово-господарську діяльність товариства.
4. Посадовим особам органів акціонерного товариства виплачується винагорода тільки на умовах, які встановлюються цивільно-правовими договорами або трудовим договором, укладеним з ними.

Стаття 63. Відповідальність посадових осіб органів акціонерного товариства

1. Посадові особи органів акціонерного товариства повинні діяти в інтересах товариства, дотримуватися вимог законодавства, положень статуту та інших документів товариства.
2. Посадові особи органів акціонерного товариства несуть відповідальність перед товариством за збитки, завдані товариству своїми діями (бездіяльністю), згідно із законом.
3. У разі якщо відповідальність згідно із цією статтею несуть кілька осіб, їх відповідальність перед товариством є солідарною.

Розділ XI. ПРИДБАННЯ ЗНАЧНОГО ТА КОНТРОЛЬНОГО ПАКЕТА АКЦІЙ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 64. Придбання значного пакета акцій товариства

1. Особа (особи, що діють спільно), яка має намір придбати акції, що з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, становитимуть 10 і більше відсотків простих акцій товариства (далі - значний пакет акцій), зобов'язана не пізніше ніж за 30 днів до дати придбання значного пакета акцій подати товариству письмове повідомлення про свій намір та оприлюднити його. Оприлюднення повідомлення здійснюється шляхом надання його Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку, кожній біржі, на якій товариство пройшло процедуру лістингу, та опублікування в офіційному друкованому органі.
У повідомленні зазначаються кількість, тип та/або клас акцій товариства, що належать особі (кожній з осіб, що діють спільно) та кожній з її афілійованих осіб, а також кількість простих акцій товариства, які особа (особи, що діють спільно) має намір придбати.
2. Товариство, значний пакет акцій якого придбавається, не має права вживати заходів з метою перешкоджання такому придбанню.

Стаття 65. Придбання акцій товариства за наслідками придбання контрольного пакета акцій

1. Особа (особи, що діють спільно), яка придбала 50 і більше відсотків простих акцій товариства (далі - контрольний пакет акцій), протягом 20 днів з дати придбання контрольного пакета акцій зобов'язана запропонувати всім акціонерам придбати у них прості акції товариства, крім випадків придбання контрольного пакета акцій у процесі приватизації.
Зазначена особа (особи, що діють спільно) надсилає до товариства публічну невідкличну пропозицію (оферту) для всіх акціонерів - власників простих акцій товариства про придбання акцій на адресу за місцезнаходженням товариства на ім'я наглядової ради або виконавчого органу (якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом товариства) та повідомляє про це Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку і кожну фондову біржу (біржі), на якій товариство пройшло процедуру лістингу. Наглядова рада (або виконавчий орган товариства, якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом товариства) зобов'язана надіслати зазначену письмову пропозицію кожному акціонеру відповідно до реєстру акціонерів товариства протягом 10 днів з моменту отримання відповідних документів від особи (осіб, що діють спільно).
2. Пропозиція акціонерам про придбання належних їм акцій має містити дані про:
 - 1) особу (кожну з осіб, що діють спільно), яка придбала контрольний пакет акцій товариства, та її афілійованих осіб - прізвище (найменування), місце проживання (місцезна-

ходження), кількість, тип та/або клас акцій товариства, належних кожній із зазначених осіб;

2) запропоновану ціну придбання акцій та порядок її визначення;

3) строк, протягом якого акціонери можуть повідомити про прийняття пропозиції щодо придбання акцій;

4) порядок оплати акцій, що придбаваються.

3. Строк, протягом якого акціонери можуть повідомити особу (осіб, що діють спільно), яка придбала контрольний пакет акцій, щодо прийняття пропозиції про придбання акцій, має становити від 30 до 60 днів з дати надходження пропозиції.

4. Ціна придбання акцій не може бути меншою за ринкову ціну, визначену відповідно до частини третьої статті 8 цього Закону.

5. Протягом 30 днів після закінчення зазначеного у пропозиції строку особа (особи, що діють спільно), яка придбала контрольний пакет акцій, повинна сплатити акціонерам, які прийняли пропозицію, вартість їхніх акцій виходячи із зазначеної у пропозиції ціни придбання.

Розділ XII. ВИКУП ТА ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ВИКУП АКЦІОНЕРНИМ ТОВАРИСТВОМ РОЗМІЩЕНИХ НИМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Стаття 66. Викуп акціонерним товариством розміщених ним цінних паперів

1. Акціонерне товариство має право за рішенням загальних зборів викупити в акціонерів акції за згодою власників цих акцій. Порядок реалізації цього права визначається у статуті товариства та/або рішенні загальних зборів. Рішенням загальних зборів обов'язково встановлюються:

1) порядок викупу, що включає максимальну кількість, тип та/або клас акцій, що викупувуться;

2) строк викупу;

3) ціна викупу (або порядок її визначення);

4) дії товариства щодо викуплених акцій (їх анулювання або продаж).

Строк викупу включає строк приймання письмових пропозицій акціонерів про продаж акцій та строк сплати їх вартості. Строк викупу акцій не може перевищувати одного року. Письмова пропозиція акціонера про продаж акцій товариству є безвідкличною.

Ціна викупу акцій не може бути меншою за їх ринкову вартість, визначену відповідно до статті 8 цього Закону. Оплата акцій, що викуповуються, здійснюється у грошовій формі.

Товариство зобов'язане придбавати акції у кожного акціонера, який приймає (акцептує) пропозицію (оферту) про викуп акцій, за ціною, вказаною в рішенні загальних зборів.

Правочини щодо переходу права власності на акції до товариства, вчинені протягом терміну, зазначеного в рішенні загальних зборів, за ціною, відмінною від ціни, вказаної в такому рішенні, є нікчемними.

2. У разі якщо загальними зборами прийнято рішення про пропорційний викуп акцій, товариство надсилає кожному акціонеру письмове повідомлення про кількість акцій, що викуповуються, їх ціну та строк викупу. Для товариства з кількістю акціонерів - власників простих акцій понад 1000 осіб приймання пропозицій акціонерів про продаж товариству акцій здійснюється протягом не менше ніж 30-денного строку від дати надіслання акціонерам зазначеного повідомлення.

Загальні збори можуть прийняти рішення про викуп визначеної кількості акцій певного типу та/або класу в окремих акціонерів за їх згодою. У такому разі рішення має містити прізвища (найменування) акціонерів, у яких викуповуються акції, та кількість акцій певного типу та/або класу, які викуповуються у цих акціонерів.

3. Викуплені акціонерним товариством акції не враховуються у разі розподілу прибутку, голосування та визначення кворуму загальних зборів. Товариство повинно протягом року з моменту викупу продати викуплені товариством акції або анулювати їх відповідно до рішення загальних зборів, яким було передбачено викуп товариством власних акцій.

Ціна продажу викуплених товариством акцій не може бути меншою за їх ринкову вартість, визначену відповідно до частини третьої статті 8 цього Закону.

Правочини щодо переходу права власності на викуплені товариством акції, вчинені з порушенням вимог цієї частини, є нікчемними.

4. Акціонерне товариство має право за рішенням наглядової ради викупити розміщені ним інші, крім акцій, цінні папери за згодою власників цих цінних паперів, якщо це передбачено статутом товариства та проспектом емісії таких цінних паперів.

Стаття 67. Обмеження на викуп акціонерним товариством акцій

1. Акціонерне товариство не має права приймати рішення про викуп акцій, якщо:

1) на дату викупу акцій товариство має зобов'язання про обов'язковий викуп акцій відповідно до статті 68 цього Закону;

2) товариство є неплатоспроможним або стане таким внаслідок викупу акцій;

3) власний капітал товариства є меншим, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю, або стане меншим внаслідок такого викупу.

2. Акціонерне товариство не має права здійснювати викуп розміщених ним простих акцій до повної виплати поточних дивідендів за привілейованими акціями.

Акціонерне товариство не має права здійснювати викуп розміщених ним привілейованих акцій до повної виплати поточних дивідендів за привілейованими акціями, власники яких мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів.

3. Акціонерне товариство не має права приймати рішення, що передбачає викуп акцій товариства без їх анулювання, якщо після викупу частка акцій товариства, що перебувають в обігу, стане меншою ніж 80 відсотків статутного капіталу.

Стаття 68. Обов'язковий викуп акціонерним товариством акцій на вимогу акціонерів

1. Кожний акціонер - власник простих акцій товариства має право вимагати здійснення обов'язкового викупу акціонерним товариством належних йому голосуючих акцій, якщо він зареєструвався для участі у загальних зборах та голосував проти прийняття загальними зборами рішення про:

1) злиття, приєднання, поділ, перетворення, виділ товариства, зміну його типу з публічного на приватне;

2) вчинення товариством значного правочину;

3) зміну розміру статутного капіталу.

2. Кожний акціонер - власник привілейованих акцій має право вимагати здійснення обов'язкового викупу товариством належних йому привілейованих акцій, якщо він зареєструвався для участі у загальних зборах та голосував проти прийняття загальними зборами рішення про:

1) внесення змін до статуту товариства, якими передбачається розміщення нового класу привілейованих акцій, власники яких матимуть перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат під час ліквідації акціонерного товариства;

2) розширення обсягу прав акціонерів - власників розміщених класів привілейованих акцій, які мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат під час ліквідації акціонерного товариства.

3. Акціонерне товариство у випадках, передбачених частинами першою та другою цієї статті, зобов'язане викупити належні акціонерів акції.

4. Перелік акціонерів, які мають право вимагати здійснення обов'язкового викупу належних їм акцій відповідно до частини першої та другої цієї статті, складається на підставі переліку акціонерів, які зареєструвалися для участі в загальних зборах, на яких було прийнято рішення, що стало підставою для вимоги обов'язкового викупу акцій.

Стаття 69. Порядок реалізації акціонерами права вимоги обов'язкового викупу акціонерним товариством належних їм акцій

1. Ціна викупу акцій не може бути меншою, ніж їх ринкова вартість.

Ціна викупу акцій розраховується станом на день, що передує дню опублікування в установленому порядку повідомлення про скликання загальних зборів, на яких було прийнято рішення, яке стало підставою для вимоги обов'язкового викупу акцій.

Ринкова вартість акцій визначається в порядку, встановленому статтею 8 цього Закону.

Договір між акціонерним товариством та акціонером про обов'язковий викуп товариством належних йому акцій укладається в письмовій формі.

2. Протягом 30 днів після прийняття загальними зборами рішення, що стало підставою для вимоги обов'язкового викупу акцій, акціонер, який має намір реалізувати зазначене право, подає товариству письмову вимогу. У вимозі акціонера про обов'язковий викуп акцій мають бути зазначені його прізвище (найменування), місце проживання (місцезнаходження), кількість, тип та/або клас акцій, обов'язкового викупу яких він вимагає.

3. Протягом 30 днів після отримання вимоги акціонера про обов'язковий викуп акцій товариство здійснює сплату вартості акцій за ціною викупу, зазначеною в повідомленні про право вимоги обов'язкового викупу акцій, що належать акціонеру.

Оплата акцій здійснюється у грошовій формі, якщо сторони в межах строків, установлених у цій статті, не дійшли згоди щодо іншої форми оплати.

Розділ XIII. ЗНАЧНІ ПРАВОЧИНИ ТА ПРАВОЧИНИ, ЩОДО ВЧИНЕННЯ ЯКИХ Є ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЬ

Стаття 70. Значний правочин

1. Рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є його предметом, становить від 10 до 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається наглядовою радою.

Статутом акціонерного товариства можуть бути визначені додаткові критерії для віднесення правочинів до категорії значних правочинів.

У разі неприйняття наглядовою радою рішення про вчинення значного правочину питання про вчинення такого правочину може виноситися на розгляд загальних зборів.

2. Якщо ринкова вартість майна або послуг, що є предметом значного правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, рішення про вчинення такого правочину приймається загальними зборами за поданням наглядової ради.

Рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків, але менша ніж 50 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах та є власниками голосуючих з цього питання акцій.

Рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є предметом такого правочину, становить 50 і більше відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається трьома чвертями голосів акціонерів від загальної їх кількості.

3. Якщо на дату проведення загальних зборів неможливо визначити, які значні правочини вчинятимуться акціонерним товариством у ході поточної господарської діяльності, загальні збори можуть прийняти рішення про попереднє схвалення значних правочинів, які можуть ним вчинятися протягом не більш як одного року, із зазначенням характеру правочинів та їх граничної вартості.

4. Вимоги до порядку вчинення значного правочину, передбачені цим розділом, застосовуються як додаткові до інших вимог щодо порядку вчинення певних правочинів, передбачених законодавством або статутом акціонерного товариства.

5. Забороняється ділити предмет правочину з метою ухилення від передбаченого цим Законом порядку прийняття рішень про вчинення значного правочину.

Стаття 71. Правочин, щодо вчинення якого є заінтересованість

1. Особою, заінтересованою у вчиненні акціонерним товариством правочину, вважається посадова особа органів товариства та її афілійована особа (особи), акціонер, який одноосібно або разом з афілійованими особами володіє 25 і більше відсотками простих акцій товариства, якщо зазначена особа (особи - разом або окремо) відповідає принаймні одній із нижченаведених ознак:

1) є стороною такого правочину;

- 2) бере участь у правочині як представник або посередник (крім представництва товариства посадовими особами);
- 3) отримує винагороду за вчинення такого правочину від товариства (посадових осіб товариства) або від особи, яка є стороною правочину;
- 4) внаслідок такого правочину придбає майно чи заінтересована в інших результатах виконання правочину;
- 5) є афілійованою особою юридичної особи, яка є стороною правочину або бере участь у правочині як представник чи посередник, або отримує винагороду від товариства чи від особи, що є стороною правочину, або внаслідок такого правочину придбає майно чи буде користуватися іншими результатами виконання правочину.

Особа, заінтересована у вчиненні правочину, зобов'язана протягом трьох робочих днів з моменту виникнення в неї заінтересованості поінформувати той орган, членом якого вона є, виконавчий орган та наглядову раду про наявність у неї такої заінтересованості.

2. Виконавчий орган акціонерного товариства зобов'язаний протягом п'яти днів з моменту отримання відомостей про можливість вчинення правочину, щодо якого є заінтересованість, надати членам наглядової ради (а за відсутності наглядової ради - кожному акціонеру персонально) інформацію стосовно правочинів, у вчиненні яких товариство заінтересоване, зокрема про:

- 1) предмет правочину;
- 2) вартість одиниці товару або послуг, якщо вона передбачена правочином;
- 3) загальну суму правочину щодо придбання, відчуження або можливості відчуження майна, виконання робіт, надання або отримання послуг;
- 4) особу, яка має заінтересованість у вчиненні такого правочину.

У разі якщо правочин, щодо якого є заінтересованість, порушує інтереси товариства, наглядова рада може заборонити його вчинення або винести розгляд цього питання на загальні збори.

Наглядова рада протягом п'яти робочих днів зобов'язана прийняти рішення про вчинення правочину, щодо якого є заінтересованість.

Якщо заінтересована у вчиненні правочину особа є членом наглядової ради, вона не бере участь у голосуванні з питання вчинення такого правочину. Якщо більшість членів наглядової ради є особами, заінтересованими у вчиненні такого правочину, це питання виноситься на розгляд загальних зборів.

Наглядова рада може прийняти рішення про вчинення чи відмову від вчинення правочину.

3. Положення цієї статті не застосовуються у разі:

- 1) реалізації акціонерами переважного права відповідно до статті 27 цього Закону;
- 2) пропорційного викупу товариством в акціонерів розміщених ним акцій;
- 3) приєднання до товариства, що здійснюється відповідно до частини другої статті 84 цього Закону, якщо товариство, до якого здійснюється приєднання, є власником більш як 90 відсотків простих акцій товариства, що приєднується;
- 4) надання посадовою особою органів товариства або акціонером, що одноосібне або разом з афілійованими особами володіє 25 і більше відсотками простих акцій товариства, на безоплатній основі гарантії (поруки) особам, які надають товариству позики.

Стаття 72. Наслідки недотримання вимог до порядку вчинення правочину, щодо якого є заінтересованість

1. У разі недотримання вимог, передбачених статтею 71 цього Закону, особа, заінтересована у вчиненні акціонерним товариством правочину, несе відповідальність перед ним у розмірі завданих товариству збитків. Такий правочин може бути визнаний судом недійсним, якщо особа, яка вчинила правочин, знала або повинна була знати про недотримання зазначених вимог.

2. У разі недотримання особою, заінтересованою у вчиненні товариством правочину, вимог, передбачених статтею 71 цього Закону, та вчинення товариством правочину з юридичною особою, всі акції (частки, паї) якої належать цій особі та/або її афілійованим особам, товариство або будь-хто з його акціонерів має право вимагати визнання цього правочину судом недійсним і відшкодування збитків та/або моральної шкоди.

Розділ XIV. ПЕРЕВІРКА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 73. Ревізійна комісія (ревізор)

1. Для проведення перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства загальні збори обирають ревізійну комісію (ревізора).

В акціонерних товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій товариства до 100 осіб запроваджується посада ревізора (або обирається ревізійна комісія), а в товариствах з кількістю акціонерів-власників простих акцій товариства більш як 100 осіб обов'язково обирається ревізійна комісія.

Члени ревізійної комісії в таких товариствах обираються виключно шляхом кумулятивного голосування з числа фізичних осіб, які мають цивільну дієздатність. Голова ревізійної комісії обирається членами ревізійної комісії з їх числа простою більшістю голосів від кількісного складу ревізійної комісії, якщо інше не передбачено статутом або положенням про ревізійну комісію акціонерного товариства.

Додаткові вимоги щодо обрання ревізійної комісії (ревізора), кількісного складу комісії, порядку її діяльності та компетенція з питань, не передбачених цим Законом, визначаються статутом, положенням про ревізійну комісію або рішенням загальних зборів акціонерного товариства.

Ревізійна комісія (ревізор) може обиратися для проведення спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності товариства або на визначений період. Строк повноважень членів ревізійної комісії (ревізора) встановлюється на період до дати проведення чергових річних загальних зборів, якщо статутом товариства, або положенням про ревізійну комісію, або рішенням загальних зборів акціонерного товариства не передбачено інший строк повноважень, але не більше ніж на п'ять років.

2. Не можуть бути членами ревізійної комісії (ревізором):

- 1) член наглядової ради;
- 2) член виконавчого органу;
- 3) корпоративний секретар;
- 4) особа, яка не має повної цивільної дієздатності;
- 5) члени інших органів товариства.

Члени ревізійної комісії (ревізор) не можуть входити до складу лічильної комісії товариства.

3. Права та обов'язки членів ревізійної комісії (ревізора) визначаються цим Законом, іншими актами законодавства, статутом та положенням про ревізійну комісію, а також договором, що укладається з кожним членом ревізійної комісії (ревізором).

Ревізійна комісія (ревізор) має право вносити пропозиції до порядку денного загальних зборів та вимагати скликання позачергових загальних зборів. Члени ревізійної комісії (ревізор) мають право бути присутніми на загальних зборах та брати участь в обговоренні питань порядку денного з правом дорадчого голосу.

Члени ревізійної комісії (ревізор) мають право брати участь у засіданнях наглядової ради та виконавчого органу у випадках, передбачених цим Законом, статутом або внутрішніми положеннями товариства.

Стаття 74. Перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року

1. Ревізійна комісія (ревізор) проводить перевірку фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року, якщо інше не передбачено статутом товариства, положенням про ревізійну комісію або рішенням загальних зборів. Виконавчий орган забезпечує членам ревізійної комісії (ревізору) доступ до інформації в межах, передбачених статутом або положенням про ревізійну комісію.

Товариство забезпечує доступ членів ревізійної комісії (ревізора) до інформації в межах, що визначаються положенням про ревізійну комісію, затвердженим загальними зборами.

2. За підсумками перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року ревізійна комісія (ревізор) готує висновок, в якому міститься інформація про:

підтвердження достовірності та повноти даних фінансової звітності за відповідний період;
факти порушення законодавства під час провадження фінансово-господарської діяльності, а також встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та подання звітності.

Стаття 75. Аудитор

1. Річна фінансова звітність публічного акціонерного товариства підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором.

2. Посадові особи товариства зобов'язані забезпечити доступ незалежного аудитора до всіх документів, необхідних для перевірки результатів фінансово-господарської діяльності товариства.

3. Незалежним аудитором не може бути:

- 1) афілійована особа товариства;
- 2) афілійована особа посадової особи товариства;
- 3) особа, яка надає консультаційні послуги товариству.

4. Висновок аудитора крім даних, передбачених законодавством про аудиторську діяльність, повинен містити інформацію, передбачену частиною другою статті 74 цього Закону, а також оцінку повноти та достовірності відображення фінансово-господарського стану товариства у його бухгалтерській звітності.

5. Аудиторська перевірка діяльності акціонерного товариства також має бути проведена на вимогу акціонера (акціонерів), який є власником (власниками) більше ніж 10 відсотків акцій товариства. У такому разі акціонер (акціонери) самостійно укладає з визначеним ним аудитором (аудиторською фірмою) договір про проведення аудиторської перевірки фінансово-господарської діяльності товариства, в якому зазначається обсяг перевірки.

Витрати, пов'язані з проведенням перевірки, покладаються на акціонера (акціонерів), на вимогу якого проводилася перевірка. Загальні збори акціонерів можуть ухвалити рішення про відшкодування витрат акціонера (акціонерів) на таку перевірку.

6. Товариство зобов'язане протягом 10 днів з дати отримання запиту акціонера (акціонерів) про таку перевірку забезпечити аудитором можливість проведення перевірки. У зазначений строк виконавчий орган має надати акціонеру (акціонерам) відповідь з інформацією щодо дати початку аудиторської перевірки.

Аудиторська перевірка на вимогу акціонера (акціонерів), який є власником більше ніж 10 відсотків акцій товариства, може проводитися не частіше двох разів на календарний рік.

У разі проведення аудиту товариства за заявою акціонера, який є власником більше ніж 10 відсотків акцій товариства, виконавчий орган товариства зобов'язаний надати завірнені копії всіх документів за його вимогою протягом п'яти днів з дати отримання відповідного запиту аудитора.

Стаття 76. Спеціальна перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства

1. Спеціальна перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства проводиться за його рахунок ревізійною комісією (ревізором), а в разі її відсутності - аудитором. Така перевірка проводиться за ініціативою ревізійної комісії (ревізора), за рішенням загальних зборів, наглядової ради, виконавчого органу або на вимогу акціонерів (акціонера), які на момент подання вимоги сукупно є власниками не менше ніж 10 відсотків простих акцій товариства.

Спеціальна перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства може проводитися аудитором на вимогу та за рахунок акціонерів (акціонера), які на момент подання вимоги сукупно є власниками не менше ніж 10 відсотків простих акцій товариства, якщо загальними зборами не буде ухвалено рішення про інші джерела відшкодування витрат на проведення такої перевірки.

Розділ XV. ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ТОВАРИСТВО

Стаття 77. Зберігання документів акціонерного товариства

1. Акціонерне товариство зобов'язане зберігати:

- 1) статут товариства, зміни до статуту, засновницький (установчий) договір, свідоцтво про державну реєстрацію товариства;
- 2) положення про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію, інші внутрішні документи та зміни до них;
- 3) положення про кожну філію та кожне представництво товариства;
- 4) документи, що підтверджують права товариства на майно;
- 5) принципи (кодекс) корпоративного управління товариства;
- 6) протоколи загальних зборів;
- 7) матеріали, з якими акціонери мають (мали) можливість ознайомитися під час підготовки до загальних зборів;
- 8) протоколи засідань наглядової ради та колегіального виконавчого органу, накази і розпорядження голови колегіального та одноосібного виконавчого органу;
- 9) протоколи засідань ревізійної комісії, рішення ревізора товариства;
- 10) висновки ревізійної комісії (ревізора) та аудитора товариства;
- 11) річну фінансову звітність;
- 12) документи бухгалтерського обліку;
- 13) документи звітності, що подаються відповідним державним органам;
- 14) проспект емісії, свідоцтво про державну реєстрацію випуску акцій та інших цінних паперів товариства;
- 15) перелік афілійованих осіб товариства із зазначенням кількості, типу та/або класу належних їм акцій;
- 16) особливу інформацію про товариство згідно з вимогами законодавства;
- 17) інші документи, передбачені законодавством, статутом товариства, його внутрішніми положеннями, рішеннями загальних зборів, наглядової ради, виконавчого органу.

2. Документи, передбачені частиною першою цієї статті, зберігаються в акціонерному товаристві за його місцезнаходженням або в іншому місці, відомому і доступному акціонерам.

Відповідальність за зберігання документів товариства покладається на голову колегіального виконавчого органу (особу, що здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) та на головного бухгалтера - щодо документів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

3. Документи, передбачені частиною першою цієї статті, підлягають зберіганню протягом всього терміну діяльності товариства, за винятком документів бухгалтерського обліку, строки зберігання яких визначаються відповідно до законодавства.

Стаття 78. Надання акціонерним товариством інформації

1. Акціонерне товариство забезпечує кожному акціонеру доступ до документів, визначених частиною першою статті 77 цього Закону, крім документів бухгалтерського обліку, які не стосуються значних правочинів та правочинів, у вчиненні яких є заінтересованість, якщо інше не передбачено законами.

2. Протягом 10 днів з моменту надходження письмової вимоги акціонера корпоративний секретар, а в разі його відсутності - виконавчий орган акціонерного товариства зобов'язаний надати йому завірені копії документів, визначених частиною першою статті 77 цього Закону, з урахуванням обмежень, передбачених частиною першою цієї статті. За надання копій документів товариство може встановлювати плату, розмір якої не може перевищувати вартості витрат на виготовлення копій документів та витрат, пов'язаних з пересиланням документів поштою.

Будь-який акціонер, за умови повідомлення виконавчого органу товариства не пізніше ніж за два робочі дні, має право на ознайомлення з документами, передбаченими у цій статті, у приміщенні товариства за його місцезнаходженням у робочий час.

Акціонери можуть отримувати додаткову інформацію про діяльність товариства за згодою виконавчого органу товариства або у випадках і порядку, передбачених статутом або рішенням загальних зборів акціонерного товариства.

3. Публічне акціонерне товариство зобов'язане мати власну веб-сторінку в мережі Інтернет, на якій розміщується інформація, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства, а також інформація, визначена пунктами 1 - 3, 5, 6, 10, 11, 13 - 16 частини першої статті 77 цього Закону.

4. На вимогу акціонера або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку акціонерне товариство надає перелік афілійованих осіб та відомості про належні їм акції товариства.

5. Акціонерне товариство зобов'язане розкривати інформацію відповідно до законів України.

Розділ XVI. ВИДІЛ ТА ПРИПИНЕННЯ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Стаття 79. Припинення акціонерного товариства

1. Акціонерне товариство припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим підприємницьким товариствам - правонаступникам (шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації.

2. Добровільне припинення акціонерного товариства здійснюється за рішенням загальних зборів у порядку, передбаченому цим Законом, з дотриманням вимог, встановлених Цивільним кодексом України та іншими актами законодавства. Інші підстави та порядок припинення акціонерного товариства визначаються законодавством.

Стаття 80. Злиття, приєднання, поділ, виділ, перетворення товариства

1. Злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення акціонерного товариства здійснюються за рішенням загальних зборів, а у випадках, передбачених законом, - за рішенням суду або відповідних органів влади.

У випадках, передбачених законом, поділ акціонерного товариства або виділ з його складу одного чи кількох акціонерних товариств здійснюється за рішенням відповідних державних органів або за рішенням суду.

Законом може бути передбачено одержання згоди відповідних державних органів на припинення акціонерного товариства шляхом злиття або приєднання.

Акціонерне товариство не може одночасно здійснювати злиття, приєднання, поділ, виділ та/або перетворення.

2. Акції товариства, яке припиняється внаслідок поділу, конвертуються в акції товариств- правонаступників та розміщуються серед їх акціонерів.

Акції товариств, що припиняються внаслідок злиття, приєднання, конвертуються в акції товариства- правонаступника та розміщуються серед його акціонерів.

Акції товариства, що перетворюється, конвертуються в частки (паї) підприємницького товариства- правонаступника та розподіляються серед його учасників.

При виділі акції товариства, з якого здійснюється виділ, конвертуються в акції цього акціонерного товариства і акціонерного товариства, що виділилося, та розміщуються між акціонерами товариства, з якого здійснюється виділ.

Не підлягають конвертації акції товариств, що беруть участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі, перетворенні, власниками яких є акціонери, які звернулися до акціонерного товариства з вимогою про обов'язковий викуп належних їм акцій та які мають таке право.

Порядок конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції новоствореного (новостворених) акціонерного товариства встановлюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

3. Емісійні цінні папери (крім акцій) акціонерних товариств, що беруть участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні, повинні надавати своїм власникам обсяг прав не менший, ніж той, що надавався ними до злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення. Зменшення обсягу прав власників таких цінних паперів не допускається.

4. При конвертації акцій під час злиття, приєднання, поділу або виділу акціонерного товариства акціонери товариств, що беруть участь у злитті, приєднанні, поділі або виділі,

можуть також отримувати грошові виплати, що не повинні перевищувати розміру визначеного статутом товариства.

Порядок здійснення таких виплат встановлюється договором про злиття (приєднання) або планом поділу (виділу).

5. На зборах учасників підприємницького товариства- правонаступника кожний учасник отримує кількість голосів, що надаватимуться йому акціями (частками, паями) підприємницького товариства- правонаступника, власником яких він може стати внаслідок злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення акціонерного товариства.

6. Злиття, поділ або перетворення акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про припинення акціонерного товариства та про реєстрацію підприємницького товариства- правонаступника (товариств- правонаступників).

Приєднання акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців про припинення такого акціонерного товариства.

Виділ акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про створення акціонерного товариства, що виділилося.

Приєднання акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення запису до Єдиного державного реєстру про припинення такого акціонерного товариства.

Стаття 81. Договір про злиття (приєднання) акціонерних товариств та план поділу (виділ, перетворення) акціонерного товариства

1. Наглядова рада кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні, розробляє умови договору про злиття (приєднання) або план поділу (виділу, перетворення), які повинні містити:

1) повне найменування та реквізити кожного товариства, що бере участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні;

2) порядок і коефіцієнти конвертації акцій та інших цінних паперів, а також суми можливих грошових виплат акціонерам;

3) відомості про права, які надаватимуться підприємницьким товариством- правонаступником власникам інших, крім простих акцій, цінних паперів товариства, діяльність якого припиняється внаслідок злиття, приєднання, поділу, перетворення або з якого здійснюється виділ, та/або перелік заходів, які пропонується вжити стосовно таких цінних паперів;

4) інформацію щодо запропонованих осіб, які стануть посадовими особами товариства у підприємницькому товаристві - правонаступнику після завершення злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення, та запропоновані до виплати таким особам винагороди чи компенсації.

2. Наглядова рада кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні, повинна підготувати для акціонерів пояснення до умов договору про злиття (приєднання) або плану поділу (виділу, перетворення).

Таке пояснення повинне містити економічне обґрунтування доцільності злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення перелік методів, що застосовувалися для оцінки вартості майна акціонерного товариства та обчислення коефіцієнта конвертації акцій та інших цінних паперів акціонерного товариства.

3. Наглядова рада акціонерного товариства з кількістю акціонерів - власників простих акцій більше 100 осіб, що бере участь у злитті, приєднанні, поділі або виділі, повинна отримати висновок незалежного експерта (аудитора, оцінювача) щодо умов злиття, приєднання, поділу або виділу. Такий висновок має містити оцінку щодо обґрунтованості та адекватності методів, застосованих для оцінки вартості майна кожного з акціонерних товариств і обчислення коефіцієнтів конвертації акцій та інших цінних паперів.

4. Матеріали, що надсилаються акціонерам товариства, що бере участь у злитті (приєднанні), поділі (виділі, перетворенні), при підготовці загальних зборів, на які виноситься питання про затвердження умов договору про злиття (приєднання), плану поділу (виділу, перетворення), передавального акта повинні включати:

1) проект договору про злиття (приєднання), плану поділу (виділу, перетворення);

- 2) пояснення до умов договору про злиття (приєднання) або плану поділу (виділу, перетворення);
 - 3) висновок незалежного експерта щодо умов злиття, приєднання, поділу або виділу у випадках, передбачених частиною третьою цієї статті;
 - 4) у разі злиття (приєднання) - річну фінансову звітність інших товариств, що беруть участь у злитті (приєднанні), за три останні роки.
 5. За поданням наглядової ради загальні збори кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні, вирішують питання про припинення (злиття, приєднання, поділ, виділ або перетворення), а також про затвердження умов договору про злиття (приєднання) або плану поділу (виділу, перетворення), передавального акта (у разі злиття, приєднання та перетворення) або розподільного балансу (у разі поділу та виділу).
- Істотні умови договору про злиття (приєднання), затверджені загальними зборами кожного із зазначених товариств, повинні бути ідентичними.

Стаття 82. Захист прав кредиторів при злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні акціонерного товариства

1. Протягом 30 днів з дати прийняття загальними зборами рішення про припинення акціонерного товариства шляхом поділу, перетворення, а також про виділ, а в разі припинення шляхом злиття або приєднання - з дати прийняття відповідного рішення загальними зборами останнього з акціонерних товариств, що беруть участь у злитті або приєднанні, товариство зобов'язане письмово повідомити про це кредиторів товариства і опублікувати в офіційному друкованому органі повідомлення про ухвалене рішення. Публічне товариство зобов'язане також повідомити про прийняття такого рішення кожену фондову біржу, на якій воно пройшло процедуру лістингу.
 2. Кредитор, вимоги якого до акціонерного товариства, діяльність якого припиняється внаслідок злиття, приєднання, поділу, перетворення або з якого здійснюється виділ, не забезпечені договорами застави чи поруки, протягом 20 днів після надіслання йому повідомлення про припинення товариства може звернутися з письмовою вимогою про здійснення на вибір товариства однієї з таких дій: забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договорів застави чи поруки, дострокового припинення або виконання зобов'язань перед кредитором та відшкодування збитків, якщо інше не передбачено правочином між товариством та кредитором. У разі якщо кредитор не звернувся у строк, передбачений цією частиною, до товариства з письмовою вимогою, вважається, що він не вимагає від товариства вчинення додаткових дій щодо зобов'язань перед ним.
- Злиття, приєднання, поділ, виділ або перетворення не можуть бути завершені до задоволення вимог, заявлених кредиторами.
- Якщо розподільний баланс або передавальний акт не дає можливості визначити до кого з правонаступників перейшло зобов'язання або чи залишилося за ним зобов'язаним товариство, з якого був здійснений виділ, правонаступники та товариство, з якого був здійснений виділ, несуть солідарну відповідальність за таким зобов'язанням.

Стаття 83. Злиття акціонерних товариств

1. Злиттям акціонерних товариств визнається виникнення нового акціонерного товариства- правонаступника з передачею йому згідно з передавальними актами всіх прав та обов'язків двох або більше акціонерних товариств одночасно з їх припиненням. Акціонерне товариство може брати участь у злитті лише з іншим акціонерним товариством.
2. Наглядова рада кожного з акціонерних товариств, що бере участь у злитті, вносить на затвердження загальних зборів кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, питання про припинення товариства шляхом злиття, затвердження договору про злиття, статуту товариства, створюваного в результаті злиття, затвердження передавального акта.
3. Утворення органів акціонерного товариства- правонаступника проводиться на спільних загальних зборах акціонерів товариств, що беруть участь у злитті. Порядок голосу-

вання на спільних загальних зборах акціонерів може бути визначений договором про злиття товариств.

4. Не підлягають конвертації акції товариств, що припиняються внаслідок злиття, які викуплено товариством-емітентом або власником яких є товариство, що бере участь у злитті разом з товариством-емітентом.

Такі акції підлягають анулюванню в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

5. При злитті товариств усі права та обов'язки кожного з них переходять до товариства- правонаступника відповідно до передавального акта.

6. Процедура злиття акціонерних товариств здійснюється за таким порядком:

1) прийняття загальними зборами кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, рішення про припинення товариства шляхом злиття, про створення комісії з припинення товариства, а також про обрання персонального складу комісії з припинення;

2) задоволення вимог кредиторів, заявлених до акціонерного товариства, відповідно до статті 89 цього Закону;

3) реалізація акціонерами товариства права вимоги обов'язкового викупу належних їм цінних паперів акціонерного товариства в порядку, передбаченому статтями 66, 67 цього Закону;

4) складення комісією з припинення товариства передавального акта;

5) прийняття наглядовою радою кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, рішення про затвердження проекту статуту акціонерного товариства, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств, про затвердження проекту договору про злиття акціонерних товариств, про затвердження пояснень до умов договору про злиття, про схвалення передавального акта, підготовленого комісією з припинення товариства, а також про затвердження умов конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції товариства, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств;

6) отримання наглядовою радою акціонерного товариства висновку незалежного експерта щодо умов договору про злиття акціонерних товариств;

7) прийняття загальними зборами кожного товариства, що бере участь у злитті, рішення про затвердження передавального акта, про затвердження договору про злиття акціонерних товариств, про затвердження статуту акціонерного товариства, а також про обрання уповноважених осіб акціонерного товариства на здійснення подальших дій щодо припинення акціонерного товариства шляхом злиття;

8) подання уповноваженими особами акціонерних товариств, що беруть участь у злитті, заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

9) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

10) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів;

11) укладення з депозитарієм договору про обслуговування емісії акцій;

12) обмін акцій товариства, створюваного в результаті злиття, на акції товариств, що припиняються;

13) затвердження результатів розміщення (обміну) акцій уповноваженими особами акціонерних товариств, що беруть участь у злитті;

14) державна реєстрація статуту акціонерного товариства, створюваного в результаті злиття, в органах державної реєстрації;

15) подання Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення (обміну) акцій;

16) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення (обміну) акцій створюваного в результаті злиття товариства на акції товариств, що припиняються, та скасування Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку реєстрації випуску акцій товариств, що припинилися;

17) державна реєстрація припинення акціонерних товариств, що припинилися шляхом злиття;

18) отримання свідоцтва про державну реєстрацію випуску акцій товариства, створюваного в результаті злиття.

Стаття 84. Приєднання акціонерного товариства

1. Приєднанням акціонерного товариства визнається припинення акціонерного товариства (кількох товариств) з передачею ним (ними) згідно з передавальним актом усіх його (їх) прав та обов'язків іншому акціонерному товариству- правонаступнику. Акціонерне товариство може приєднатися лише до іншого акціонерного товариства.
2. Наглядова рада кожного акціонерного товариства, що приєднується, вносить на затвердження загальними зборами питання про приєднання і про затвердження договору про приєднання. Наглядова рада товариства, що приєднується, вносить також на затвердження загальних зборів акціонерів питання про затвердження передавального акта.
3. Спільні загальні збори акціонерів товариств ухвалюють рішення про внесення змін до статуту та, у разі потреби, з інших питань. Порядок голосування на спільних загальних зборах акціонерів визначається договором про приєднання.
4. Якщо акціонерному товариству, до якого здійснюється приєднання, належать більш як 90 відсотків простих акцій товариства, що приєднується, приєднання не спричиняє необхідності внесення змін до статуту товариства, до якого здійснюється приєднання, пов'язаних із змінами прав його акціонерів, від імені товариства, до якого здійснюється приєднання, рішення про приєднання, затвердження передавального акта та умов договору про приєднання може прийматися його наглядовою радою. У такому разі підготовка пояснень до умов договору про приєднання та отримання висновку незалежного експерта стосовно договору не вимагаються.
5. Не підлягають конвертації акції товариства, що приєднується, які були викуплені цим товариством або власником яких є товариство, до якого здійснюється приєднання, або власником яких є інше товариство, що приєднується. Не підлягають конвертації акції товариства, до якого здійснюється приєднання, власником яких було товариство, що приєднується. Такі акції підлягають анулюванню в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.
6. Процедура приєднання акціонерних товариств здійснюється аналогічно порядку, визначеному частиною шостою статті 83 цього Закону.

Стаття 85. Поділ акціонерного товариства

1. Поділом акціонерного товариства визнається припинення акціонерного товариства з передачею усіх його прав та обов'язків більше ніж одному новому акціонерному товариству- правонаступнику згідно з розподільним балансом. Акціонерне товариство може ділитися лише на акціонерні товариства.
2. Наглядова рада акціонерного товариства, що припиняється шляхом поділу, вносить на затвердження загальних зборів акціонерів питання про припинення товариства шляхом поділу, порядок і умови поділу, створення товариств- правонаступників і порядок конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції створюваних товариств, затвердження розподільного балансу.
3. Загальні збори акціонерів товариства, що припиняється шляхом поділу, ухвалюють рішення про припинення товариства шляхом поділу, затверджують порядок і умови поділу, створення нових товариств, порядок конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції створюваних товариств, затверджують розподільний баланс. Загальні збори кожного створюваного акціонерного товариства ухвалюють рішення про затвердження статуту і утворення органів товариства.
4. Розміщення акцій товариств- правонаступників повинно здійснюватися із збереженням співвідношення, що було між акціонерами у статутному капіталі акціонерного товариства, що припинилося шляхом поділу. Кожен акціонер товариства, що припинилося, отримує акції кожного з товариств- правонаступників. Не підлягають конвертації акції товариства, що припиняється шляхом поділу, викуплені цим товариством. Такі акції підлягають анулюванню в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.
5. Товариство- правонаступник несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями акціонерного товариства, діяльність якого припиняється шляхом поділу, що виникли до поділу та перейшли до іншого акціонерного товариства- правонаступника. Якщо акціо-

нерних товариств- правонаступників, які несуть субсидіарну відповідальність, два чи більше, вони несуть таку відповідальність солідарно.

6. Процедура поділу акціонерних товариств здійснюється аналогічно порядку, визначеному частиною шостою статті 83 цього Закону.

Стаття 86. Виділ акціонерного товариства

1. Виділом акціонерного товариства визнається створення одного чи кількох акціонерних товариств із передачею йому (їм) згідно з розподільним балансом частини прав та обов'язків акціонерного товариства, з якого здійснюється виділ, без припинення такого акціонерного товариства.

З акціонерного товариства може виділитися лише акціонерне товариство.

2. Наглядова рада акціонерного товариства, з якого здійснюється виділ, вносить на затвердження загальних зборів акціонерів товариства питання про виділ, порядок і умови виділу, створення нового товариства (товариств), конвертацію частини акцій товариства, з якого здійснюється виділ, в акції створюваного товариства (розподіл акцій створюваного товариства серед акціонерів товариства, з якого здійснюється виділ, придбання акцій створюваного товариства самим товариством, з якого здійснюється виділ) і порядок такої конвертації (розподілу, придбання), затвердження розподільного балансу.

3. Загальні збори акціонерів товариства, з якого здійснюється виділ, ухвалюють рішення про виділ, порядок і умови виділу, створення нового товариства (товариств), конвертацію частини акцій товариства, з якого здійснюється виділ, в акції створюваного товариства (розподіл акцій створюваного товариства серед акціонерів товариства, з якого здійснюється виділ, придбання акцій створюваного товариства товариством, з якого здійснюється виділ) і порядок такої конвертації (розподілу, придбання), затвердження розподільного балансу.

Загальні збори акціонерів кожного створюваного акціонерного товариства ухвалюють рішення про затвердження статуту і утворення його органів.

4. Розміщення акцій товариства, що виділилося, здійснюється із збереженням співвідношення, що було між акціонерами в статутному капіталі товариства, з якого здійснено виділ.

Акції товариства, з якого здійснюється виділ, викуплені товариством, не можуть передаватися до складу активів товариства- правонаступника та не підлягають конвертації. Такі акції підлягають анулюванню в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

5. Акціонерне товариство, з якого здійснюється виділ, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями, які перейшли до товариства, що виділилося, згідно з розподільним балансом. Товариство, що виділилося, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями, які виникли у товариства, з якого здійснюється виділ, перед виділом, але не перейшли до товариства, що виділилося. Якщо товариств, що виділилися, два чи більше, вони солідарно несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями разом з товариством, з якого здійснено виділ.

6. Процедура виділу акціонерних товариств здійснюється аналогічно порядку, визначеному частиною шостою статті 83 цього Закону.

Стаття 87. Перетворення акціонерного товариства

1. Перетворенням акціонерного товариства визнається зміна його організаційно-правової форми з припиненням та передачею всіх його прав і обов'язків підприємницькому товариству- правонаступнику згідно з передавальним актом.

Акціонерне товариство може перетворитися лише на інше господарське товариство або виробничий кооператив.

2. Наглядова рада акціонерного товариства, що перетворюється, вносить на затвердження загальних зборів акціонерного товариства питання про перетворення товариства, про порядок і умови здійснення перетворення, порядок обміну акцій товариства на частки (паї) підприємницького товариства- правонаступника.

3. Загальні збори акціонерів товариства, що перетворюється, ухвалюють рішення про перетворення товариства, про порядок і умови здійснення перетворення, порядок обміну акцій товариства на частки (паї) підприємницького товариства- правонаступника. Учасники створюваного при перетворенні нового підприємницького товариства ухвалюють на своєму спільному засіданні рішення про затвердження установчих документів такої юридичної особи і обрання (призначення) органів управління відповідно до вимог законодавства.

4. Розподіл часток (паїв) підприємницького товариства- правонаступника відбувається із збереженням співвідношення між частками акціонерів у статутному капіталі акціонерного товариства, що перетворюється.

Не підлягають обміну акції товариства, що перетворюється, викуплені цим товариством, які на дату прийняття рішення про припинення товариства шляхом перетворення не продані та/або не погашені в порядку, визначеному цим Законом. Такі акції підлягають анулюванню в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 88. Ліквідація акціонерного товариства

1. Добровільна ліквідація акціонерного товариства здійснюється за рішенням загальних зборів, у тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який товариство створювалося, або після досягнення мети, з якою воно створювалося, у порядку, передбаченому Цивільним кодексом України та іншими актами законодавства, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом. Інші підстави та порядок ліквідації товариства визначаються законодавством.

2. Якщо на момент ухвалення рішення про ліквідацію акціонерне товариство не має зобов'язань перед кредиторами, його майно розподіляється між акціонерами відповідно до статті 89 цього Закону.

3. Рішення про ліквідацію акціонерного товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку ліквідації, а також порядку розподілу між акціонерами майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, вирішують загальні збори акціонерного товариства, якщо інше не передбачено законом.

4. З моменту обрання ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження наглядової ради та виконавчого органу акціонерного товариства. Ліквідаційний баланс, складений ліквідаційною комісією, підлягає затвердженню загальними зборами.

5. Ліквідація акціонерного товариства вважається завершеною, а товариство таким, що припинилося, з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації припинення товариства в результаті його ліквідації.

Стаття 89. Розподіл майна акціонерного товариства, що ліквідується, між кредиторами та акціонерами

1. У разі ліквідації платоспроможної юридичної особи вимоги її кредиторів та акціонерів задовольняються у такій черговості:

у першу чергу задовольняються вимоги щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншими ушкодженнями здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені заставою чи іншим способом;

у другу чергу - вимоги працівників, пов'язані з трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності;

у третю чергу - вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів);

у четверту чергу - виплати нарахованих, але не виплачених дивідендів за привілейованими акціями;

у п'яту чергу - виплати за привілейованими акціями, які підлягають викупу відповідно до статті 68 цього Закону;

у шосту чергу - виплати ліквідаційної вартості привілейованих акцій;

у сьому чергу - виплати за простими акціями, які підлягають викупу відповідно до статті 68 цього Закону;

у восьму чергу - розподіл майна між акціонерами - власниками простих акцій товариства пропорційно до кількості належних їм акцій;

у дев'яту чергу - всі інші вимоги.

2. Розподіл майна кожної черги здійснюється після повного задоволення вимог кредиторів (акціонерів) попередньої черги.

У разі розміщення товариством кількох класів привілейованих акцій черговість розподілу майна між акціонерами - власниками кожного класу привілейованих акцій визначається статутом товариства.

У разі недостатності майна товариства, що ліквідується, для розподілу між усіма кредиторами (акціонерами) відповідної черги майно розподіляється між ними пропорційно сумах вимог (кількості належних їм акцій) кожного кредитора (акціонера) цієї черги.

Розділ XVII. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування, крім другого речення частини другої статті 20, яке набирає чинності через два роки з дня опублікування цього Закону.

2. Через два роки з дня набрання чинності цим Законом втрачають чинність статті 1 - 49 Закону України "Про господарські товариства" (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., N 49, ст. 682) у частині, що стосується акціонерних товариств.

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) У Цивільному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., NN 40 - 44, ст. 356):

в абзаці першому частини другої статті 110 слова "а також учасником юридичної особи" замінити словами "учасником юридичної особи, а щодо акціонерних товариств - також Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку";

у статті 152:

частину першу викласти в такій редакції:

"1. Акціонерне товариство - господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями";

у частині п'ятій слова "проводить відкрити підписку на акції" замінити словами "здійснює публічне розміщення акцій";

доповнити частиною шостою такого змісту:

"6. Акціонерні товариства за типом поділяються на публічні товариства та приватні товариства. Особливості правового статусу публічних та приватних акціонерних товариств встановлюються законом";

частину першу статті 153 доповнити словами "а також державою в особі уповноваженого органу, територіальною громадою в особі уповноваженого органу";

частину другу статті 155 викласти в такій редакції:

"2. У процесі створення акціонерного товариства його акції підлягають розміщенню виключно серед засновників шляхом приватного розміщення. Публічне розміщення акцій здійснюється після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій";

у статті 159:

пункти 2 і 3 частини другої викласти в такій редакції:

"2) утворення та ліквідація наглядової ради та інших органів товариства, обрання та відкликання членів наглядової ради;

3) затвердження річного звіту товариства";

у частині четвертій:

пункт 2 доповнити словами "крім випадків, встановлених законом";

після абзацу третього доповнити новим абзацом такого змісту:

"3) питань, передбачених законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств".

У зв'язку з цим абзац четвертий вважати абзацом п'ятим;

статтю 245 доповнити частиною п'ятою такого змісту:

"5. Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах може посвідчуватися реєстратором, депозитарієм, зберігачем, нотаріусом та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії, чи в іншому порядку, передбаченому законодавством";

2) у Господарському кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., NN 18 - 22, ст. 144):

статтю 81 виключити;

у першому реченні частини четвертої статті 87 слова "двадцять п'ять" замінити словом "п'ятнадцять";

у першому реченні абзацу четвертого частини першої статті 88 слова "про діяльність товариства" замінити словами "про товариство";

3) пункт 23 частини другої статті 7 Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., N 51, ст. 292) доповнити словами "та акціонерні товариства";

4) в абзаці першому частини другої статті 9 Закону України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні" (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., N 15, ст. 67) слова "виключно на загальних зборах акціонерів" замінити словами "наглядовою радою акціонерного товариства";

5) у Законі України "Про цінні папери та фондовий ринок" (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., N 31, ст. 268):

статтю 6 після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

"2. Акціонер приватного та публічного товариства має переважне право на придбання акцій додаткової емісії.

Переважним правом акціонера визнається:

право акціонера - власника простих акцій придбавати у процесі приватного розміщення товариством прості акції пропорційно частці належних йому простих акцій у загальній кількості емітованих простих акцій;

право акціонера - власника привілейованих акцій придбавати у процесі приватного розміщення товариством привілейовані акції цього або нового класу, якщо акції такого класу надають їх власникам перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, пропорційно частці належних акціонеру привілейованих акцій певного класу в загальній кількості привілейованих акцій цього класу.

Порядок реалізації переважного права на придбання акцій додаткової емісії встановлюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку".

У зв'язку з цим частини другу - десяту вважати відповідно частинами третьою - одинадцятю;

пункт 2 частини першої статті 28 виключити;

абзац перший частини шостої статті 40 доповнити реченням такого змісту: "Публічні акціонерні товариства додатково розкривають інформацію про свою діяльність на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку";

6) частину десяту статті 11 Закону України "Про управління об'єктами державної власності" (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., N 46, ст. 456) виключити.

4. До приведення у відповідність із цим Законом закони України, інші нормативно-правові акти діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку протягом шести місяців з дня опублікування цього Закону розробити і прийняти відповідні підзаконні нормативно-правові акти, передбачені цим Законом.

5. Статути та інші внутрішні положення акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим Законом, підлягають приведенню у відповідність з нормами цього Закону не пізніше ніж протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом.

Акціонер акціонерного товариства, статут якого не приведено у відповідність з нормами цього Закону, має право після закінчення зазначеного у цьому пункті строку звернутися до суду з позовом про приведення статуту товариства у відповідність із цим Законом.

6. У разі якщо після набрання чинності цим Законом загальними зборами акціонерного товариства, створеного до набрання чинності цим Законом, прийнято рішення про зміну розміру статутного капіталу товариства, деномінацію акцій та емісію цінних паперів, таке товариство зобов'язане привести свою діяльність у відповідність із цим Законом та внести відповідні зміни до статуту та інших внутрішніх документів товариства.

Невнесення таких змін до статуту та інших внутрішніх документів акціонерного товариства є підставою для відмови в державній реєстрації випуску цінних паперів цього товариства.

7. Акціонерні товариства звільняються від сплати реєстраційного збору під час реєстрації змін до статуту товариства або статуту в новій редакції у зв'язку з приведенням його у відповідність із цим Законом.

Витяг з Закону України „Про цінні папери та фондовий ринок”

Цей Закон регулює відносини, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку, з метою забезпечення відкритості та ефективності функціонування фондового ринку.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни використовуються у такому значенні:

- випуск цінних паперів - сукупність певного виду емісійних цінних паперів одного емітента, однієї номінальної вартості, які мають однакову форму випуску і міжнародний ідентифікаційний номер, забезпечують їх власникам однакові права незалежно від часу придбання і розміщення на фондовому ринку;
- делістинг - процедура виключення цінних паперів з реєстру організатора торгівлі, якщо вони не відповідають правилам організатора торгівлі, з наступним припиненням їх обігу на організаторі торгівлі або переведенням в категорію цінних паперів, допущених до обігу без включення до реєстру організатора торгівлі;
- емісія - установлена законодавством послідовність дій емітента щодо випуску та розміщення емісійних цінних паперів;
- індосамент - передавальний напис на ордерному цінному папері, що посвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи;
- індосант - фізична або юридична особа, яка є власником ордерного цінного паперу і вчиняє індосамент;
- котирування - механізм визначення та/або фіксації ринкової ціни цінного паперу;
- лістинг - сукупність процедур з включення цінних паперів до реєстру організатора торгівлі та здійснення контролю за відповідністю цінних паперів і емітента умовам та вимогам, установленим у правилах організатора торгівлі;
- міжнародний ідентифікаційний номер цінних паперів - номер (код), який дозволяє однозначно ідентифікувати цінні папери або інший фінансовий інструмент та присвоєння якого передбачено законами України;
- обіг цінних паперів - вчинення правочинів, пов'язаних з переходом прав власності на цінні папери і прав за цінними паперами, за винятком договорів, що укладаються під час розміщення цінних паперів;
- перший власник - особа, яка отримала цінні папери у власність безпосередньо в емітента (або в особи, що видала цінний папір) чи андеррайтера під час розміщення цінних паперів;
- проспект емісії цінних паперів - документ, який містить інформацію про відкрите (публічне) розміщення цінних паперів;
- розміщення цінних паперів - відчуження цінних паперів емітентом або андеррайтером шляхом укладення цивільно-правового договору з першим власником;
- фінансові інструменти - цінні папери, строкові контракти (ф'ючерси), інструменти грошового обігу, відсоткові строкові контракти (форварди), строкові контракти на обмін (на певну дату в майбутньому) в разі залежності ціни від відсоткової ставки, валютного курсу чи фондового індексу (відсоткові, курсові чи індексні свопи), опціони, що дають право на купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, у тому числі тих, що передбачають грошову форму оплати (курсіві та відсоткові опціони).

Стаття 2. Фондовий ринок

1. Фондовий ринок (ринок цінних паперів) - сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів).

2. Учасники фондового ринку - емітенти, інвестори, саморегульвні організації та професійні учасники фондового ринку.

Емітент - юридична особа, Автономна Республіка Крим або міські ради, а також держава в особі уповноважених нею органів державної влади, яка від свого імені розміщує емісійні цінні папери та бере на себе зобов'язання щодо них перед їх власниками.

Інвестори в цінні папери - фізичні та юридичні особи, резиденти і нерезиденти, які набули права власності на цінні папери з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або набуття відповідних прав, що надаються власнику цінних паперів відповідно до законодавства. Інституційними інвесторами є інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди), інвестиційні фонди, взаємні фонди інвестиційних компаній, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, інші фінансові установи, які здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Саморегульвна організація професійних учасників фондового ринку - неприбуткове об'єднання учасників фондового ринку, що провадять професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність (діяльність реєстраторів та зберігачів), утворене відповідно до критеріїв та вимог, установлених Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Професійні учасники фондового ринку - юридичні особи, які на підставі ліцензії, виданої Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, провадять на фондовому ринку професійну діяльність, види якої визначені законами України.

3. Фондовий ринок поділяється на первинний та вторинний.

Первинний ринок цінних паперів - сукупність правовідносин, пов'язаних з розміщенням цінних паперів.

Вторинний ринок цінних паперів - сукупність правовідносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

Стаття 3. Цінні папери та їх класифікація

1. Цінні папери - документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам.

2. Цінні папери за порядком їх розміщення (видачі) поділяються на емісійні та неемісійні.

Емісійні цінні папери - цінні папери, що посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітент).

До емісійних цінних паперів належать:

- акції;
- облігації підприємств;
- облігації місцевих позик;
- державні облігації України;
- іпотечні сертифікати;
- іпотечні облігації;
- сертифікати фондів операцій з нерухомістю (далі - сертифікати ФОН);
- = інвестиційні сертифікати;
- казначейські зобов'язання України.

Цінні папери, що не належать згідно із цим Законом до емісійних цінних паперів, можуть бути визнані такими Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, якщо це не суперечить спеціальним законам про ці групи та/або види цінних паперів.

3. Цінні папери за формою існування поділяються на документарні та без документарні.

4. Цінні папери за формою випуску можуть бути на пред'явника, іменні або ордерні.

Права, посвідчені цінним папером, належать:

- пред'явникові цінного паперу (цінний папір на пред'явника);

- особі, зазначеній у цінному папері (іменний цінний папір);

- особі, зазначеній у цінному папері, яка може сама здійснити ці права або призначити своїм розпорядженням (наказом) іншу уповноважену особу (ордерний цінний папір).

5. В Україні у цивільному обороті можуть бути такі групи цінних паперів:

1) пайові цінні папери - цінні папери, які посвідчують участь їх власника у статутному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів), надають власнику право на участь в управлінні емітентом і отримання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна у разі ліквідації емітента. До пайових цінних паперів відносяться:

а) акції;

б) інвестиційні сертифікати;

2) боргові цінні папери - цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання. До боргових цінних паперів відносяться:

а) облігації підприємств;

б) державні облігації України;

в) облігації місцевих позик;

г) казначейські зобов'язання України;

г) ощадні (депозитні) сертифікати;

д) векселі;

3) іпотечні цінні папери - цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До іпотечних цінних паперів відносяться:

а) іпотечні облігації;

б) іпотечні сертифікати;

в) заставні;

г) сертифікати ФОН;

4) приватизаційні цінні папери - цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду;

5) похідні цінні папери - цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів;

6) товаророзпорядчі цінні папери - цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах.

Стаття 4. Передача прав за цінними паперами

1. До особи, яка набула право власності на цінний папір, переходять усі посвідчені ним права.

Обмеження обігу та/або реалізації прав за цінними паперами може бути встановлено тільки у випадках і в порядку, передбачених законом.

2. Для передачі іншій особі прав, посвідчених цінним папером на пред'явника, достатньо вручити цінний папір цій особі.

3. Права, посвідчені іменним цінним папером, передаються у порядку, встановленому законами України.

4. Права, посвідчені ордерним цінним папером, передаються шляхом вчинення на цьому папері індосаменту. Індосант відповідає за наявність та здійснення цього права.

Згідно з індосаментом до особи, якій (або у розпорядження якої) передаються права, посвідчені цінним папером (індосата), переходять усі ці права. Індосамент може бути бланковим (без зазначення особи, щодо якої має бути здійснене виконання зобов'язань) або ордерним (із зазначенням такої особи).

5. Особливості обліку та переходу права власності на цінні папери встановлюються законом.

Стаття 5. Виконання зобов'язань за цінним папером

1. Особа, що розмістила (видала) цінний папір, та особи, що індосували його, відповідають перед його законним володільцем солідарно. У разі задоволення вимоги законного володільця ордерного цінного паперу про виконання посвідченого цим папером зобов'язання однією або кількома особами з числа тих, хто має такі зобов'язання, особи, що індосували цінний папір, набувають право зворотної вимоги (регресу) щодо інших осіб, які мають зобов'язання за цінним папером.

2. Відмова від виконання зобов'язання, посвідченого цінним папером, з посиланням на відсутність підстави зобов'язання або на його недійсність не допускається.

Розділ II ВИДИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Стаття 6. Акції

1. Акція - іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені Цивільним кодексом України та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

2. Емітентом акцій є тільки акціонерне товариство. Порядок прийняття відповідним органом акціонерного товариства рішення про розміщення акцій визначається законом, що регулює питання утворення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

3. Акція має номінальну вартість, установлену в національній валюті. Мінімальна номінальна вартість акції не може бути меншою, ніж одна копійка.

4. Акціонерне товариство розміщує тільки іменні акції.

У сертифікаті акції зазначаються вид цінного паперу, найменування та місцезнаходження акціонерного товариства, серія і номер сертифіката, номер і дата випуску, міжнародний ідентифікаційний номер цінного паперу, тип і номінальна вартість акції, ім'я власника, кількість акцій, що випускаються.

5. Акціонерне товариство розміщує акції двох типів - прості та привілейовані.

6. Прості акції надають їх власникам право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів, на участь в управлінні акціонерним товариством, на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації та інші права, передбачені законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств. Прості акції надають їх власникам однакові права.

Прості акції не підлягають конвертації у привілейовані акції або інші цінні папери акціонерного товариства.

7. Привілейовані акції надають їх власникам переважні, стосовно власників простих акцій, права на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, а також надають права на участь в управлінні акціонерним товариством у випадках, передбачених статутом і законом, який регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

8. Акціонерне товариство розміщує привілейовані акції різних класів (з різним обсягом прав), якщо така можливість передбачена його статутом. У такому разі умовою їх розміщення є черговість отримання дивідендів і виплат з майна ліквідованого товариства для кожного класу привілейованих акцій, розміщених акціонерним товариством, яка встановлюється статутом товариства. Залежно від умов розміщення привілейовані акції певних класів можуть бути конвертовані у прості акції або у привілейовані акції інших класів.

Частка привілейованих акцій у статутному капіталі акціонерного товариства не може перевищувати 25 відсотків.

9. Реєстрацію випуску акцій здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку в установленому нею порядку. Обіг акцій дозволяється після реєстрації Держав-

ною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

10. Особливості емісії, обігу, обліку та викупу акцій корпоративних інвестиційних фондів визначаються законодавством.

Стаття 7. Облігації

1. Облігація - цінний папір, що посвідчує внесення його власником грошей, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений умовами розміщення облігацій строк та виплатити доход за облігацією, якщо інше не передбачено умовами розміщення.

2. Облігації розміщуються у документарній або бездокументарній формі.

3. Емітент, у порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, може розміщувати відсоткові, цільові та дисконтні облігації.

Відсоткові облігації - облігації, за якими передбачається виплата відсоткових доходів.

Цільові облігації - облігації, виконання зобов'язань за якими дозволяється товарами та/або послугами відповідно до вимог, встановлених умовами розміщення таких облігацій.

Дисконтні облігації - облігації, що розміщуються за ціною, нижчою ніж їх номінальна вартість. Різниця між ціною придбання та номінальною вартістю облігації виплачується власнику облігації під час її погашення і становить доход (дисконт) за облігацією.

4. Облігації можуть розміщуватися з фіксованим строком погашення, єдиним для всього випуску. Дострокове погашення облігацій за вимогою їх власників дозволяється у разі, коли така можливість передбачена умовами розміщення облігацій, якими визначені порядок встановлення ціни дострокового погашення облігацій і строк, у який облігації можуть бути пред'явлені для дострокового погашення.

5. Погашення облігацій може здійснюватися грошима або майном відповідно до умов розміщення облігацій.

6. Облігація має номінальну вартість, визначену в національній валюті, а якщо це передбачено умовами розміщення облігацій - в іноземній валюті. Мінімальна номінальна вартість облігації не може бути меншою ніж одна копійка.

7. Емітент може розміщувати іменні облігації та облігації на пред'явника. Обіг облігацій дозволяється після реєстрації Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення облігацій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій.

8. У сертифікаті облігації зазначаються назва виду цінного паперу, найменування та місцезнаходження емітента, міжнародний ідентифікаційний номер цінного паперу, номінальна вартість облігації, загальна сума випуску, строк погашення, розмір та строки виплати відсотків (для відсоткової облігації), дата прийняття рішення про розміщення облігацій, серія та номер сертифіката облігації, підпис керівника емітента або іншої уповноваженої особи, засвідчений печаткою емітента.

Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку можуть встановлюватися додаткові реквізити сертифіката облігації.

У сертифікаті іменної облігації обов'язково зазначається ім'я власника.

До сертифіката відсоткової облігації на пред'явника додається купон (купонний лист). У купоні (купонному листі) зазначаються серія та номер сертифіката облігації, за якою виплачуються відсотки, найменування і місцезнаходження емітента, строки виплати відсотків. На кожному купоні (купонному листі) зазначається його порядковий номер.

9. Продаж облігацій здійснюється в національній валюті, а якщо це передбачено законодавством та умовами їх розміщення, - в іноземній валюті.

Стаття 8. Облігації підприємств

1. Облігації підприємств розміщуються юридичними особами тільки після повної сплати свого статутного капіталу.

Облігації підприємств підтверджують зобов'язання емітента за ними та не дають право на участь в управлінні емітентом.

2. Не допускається розміщення облігацій підприємств для формування і поповнення статутного капіталу емітента, а також покриття збитків від господарської діяльності шляхом зарахування доходу від продажу облігацій як результату поточної господарської діяльності.
3. Юридична особа має право розміщувати облігації на суму, яка не перевищує трикратного розміру власного капіталу або розміру забезпечення, що надається їй з цією метою третіми особами.
4. Умови розміщення облігацій, що розміщуються акціонерним товариством, можуть передбачати можливість їх конвертації в акції акціонерного товариства (конвертовані облігації).
5. Рішення про розміщення облігацій підприємств приймається відповідним органом управління емітента згідно з нормами законів, що регулюють порядок створення, діяльності та припинення юридичних осіб відповідної організаційно-правової форми.
6. Реєстрацію випуску облігацій підприємств здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку в установленому нею порядку.

Стаття 9. Облігації місцевих позик

1. До облігацій місцевих позик належать облігації внутрішніх та зовнішніх місцевих позик.
Рішення про розміщення облігацій місцевих позик приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим або міська рада відповідно до вимог, установлених бюджетним законодавством.
2. Реєстрацію випуску облігацій місцевих позик здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку в установленому нею порядку.
3. Особливості погашення та реалізації прав за облігаціями місцевих позик визначаються умовами їх розміщення.

Стаття 10. Державні облігації України

1. Державні облігації України можуть бути:
довгострокові - понад п'ять років;
середньострокові - від одного до п'яти років;
короткострокові - до одного року.
2. Державні облігації України поділяються на облігації внутрішніх державних позик України, облігації зовнішніх державних позик України та цільові облігації внутрішніх державних позик України.
3. Облігації внутрішніх державних позик України - державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій.
4. Цільові облігації внутрішніх державних позик України - облігації внутрішніх державних позик, емісія яких є джерелом фінансування дефіциту державного бюджету в обсягах, передбачених на цю мету законом про Державний бюджет України на відповідний рік, та в межах граничного розміру державного боргу.
Основним реквізитом цільових облігацій внутрішніх державних позик України є зазначення передбаченого законом про Державний бюджет України на відповідний рік на пряму використання залучених від розміщення таких облігацій коштів.
Кошти, залучені до Державного бюджету України від розміщення цільових облігацій внутрішніх державних позик України, використовуються виключно для фінансування державних або регіональних програм і проектів на умовах їх повернення в обсягах, передбачених на цю мету законом про Державний бюджет України на відповідний рік. Фінансування здійснюється відповідно до кредитних договорів, що укладаються між державою в особі Міністерства фінансів України та отримувачем коштів. Умови кредитних договорів повинні відповідати умовам випуску цільових облігацій внутрішніх державних позик України з обов'язковим установленням дати обслуговування та погашення кредиту за п'ять днів до дати обслуговування та погашення цільових облігацій внутрішніх державних позик України.

5. Облігації зовнішніх державних позик України - державні боргові цінні папери, що розміщуються на міжнародних фондових ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих облігацій їх номінальну вартість з виплатою доходу відповідно до умов випуску облігацій.

6. Емісія державних облігацій України є частиною бюджетного процесу і не підлягає регулюванню Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

7. Емісія державних облігацій України регулюється законом України про Державний бюджет України на відповідний рік, яким встановлюються граничні розміри державного зовнішнього та внутрішнього боргу.

Рішення про розміщення облігацій зовнішніх та внутрішніх державних позик України та умови їх випуску приймається згідно з Бюджетним кодексом України.

Розміщення державних облігацій України здійснюється у разі дотримання на кінець року граничних розмірів державного зовнішнього та внутрішнього боргу, передбачених Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України на відповідний рік.

8. Умови розміщення та погашення облігацій внутрішніх державних позик України і цільових облігацій внутрішніх державних позик України, не визначені умовами розміщення, встановлюються Міністерством фінансів України відповідно до законодавства.

9. Національний банк України виконує операції з обслуговування державного боргу, пов'язані з розміщенням облігацій внутрішніх державних позик та цільових облігацій внутрішніх державних позик України, їх погашенням і виплатою доходів за ними, а також провадить депозитарну діяльність щодо цих цінних паперів. Порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням цих облігацій, встановлюється Національним банком України за погодженням з Міністерством фінансів України. Особливості провадження депозитарної діяльності з державними облігаціями України визначаються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку разом з Національним банком України.

10. Розміщення, обслуговування та погашення облігацій зовнішніх державних позик України здійснює Міністерство фінансів України, яке може залучати для цього банки, інвестиційні компанії тощо. Відносини між Міністерством фінансів України і цими організаціями регулюються відповідними договорами.

11. Витрати на підготовку розміщення, а також на розміщення, погашення державних облігацій України, виплату доходів здійснюються відповідно до умов розміщення державних облігацій України за рахунок коштів, передбачених на такі цілі у Державному бюджеті України.

12. Державні облігації України можуть бути іменними або на пред'явника.

Державні облігації України розміщуються у документарній або бездокументарній формі.

13. Продаж облігацій внутрішніх державних позик здійснюється в національній валюті, а облігацій зовнішніх державних позик України - у валюті запозичення.

14. Виплата доходів і погашення державних облігацій України здійснюються грошима або державними облігаціями України інших видів за згодою сторін.

Стаття 11. Казначейські зобов'язання України

1. Казначейське зобов'язання України - державний цінний папір, що розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України.

Обсяг емісії казначейських зобов'язань України у сукупності з емісією державних облігацій внутрішніх державних позик України не може перевищувати граничного обсягу внутрішнього державного боргу та обсягу пов'язаних з обслуговуванням державного боргу видатків, визначених законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

Емісія казначейських зобов'язань України є частиною бюджетного процесу і не підлягає регулюванню Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Погашення та сплата доходу за казначейськими зобов'язаннями України гарантується доходами Державного бюджету України.

2. Казначейські зобов'язання України можуть бути:

довгострокові - понад п'ять років;

середньострокові - від одного до п'яти років;

короткострокові - до одного року.

3. Емітентом казначейських зобов'язань України виступає держава в особі Міністерства фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України.

4. Казначейські зобов'язання України можуть бути іменними або на пред'явника.

Казначейські зобов'язання України розміщуються у документарній або бездокументарній формі.

У разі розміщення казначейських зобов'язань України у документарній формі видається сертифікат.

У сертифікаті казначейського зобов'язання України зазначаються вид цінного паперу, найменування і місцезнаходження емітента, сума платежу, дата виплати грошового доходу, дата погашення, зазначення місця, в якому повинно бути здійснено погашення, дата і місце видачі казначейського зобов'язання України, серія та номер сертифіката казначейського зобов'язання України, підпис керівника емітента або іншої уповноваженої особи, засвідчений печаткою емітента. У сертифікаті іменного казначейського зобов'язання України також зазначається ім'я власника.

Особливості погашення та реалізації прав за казначейськими зобов'язаннями України визначаються умовами їх розміщення.

5. Рішення про розміщення казначейських зобов'язань України приймається згідно з Бюджетним кодексом України. У рішенні передбачаються умови розміщення та погашення казначейських зобов'язань України.

6. Умови розміщення казначейських зобов'язань України можуть передбачати їх погашення шляхом зменшення зобов'язань перед Державним бюджетом України власника казначейського зобов'язання України на вартість цього зобов'язання.

7. Порядок визначення вартості продажу казначейських зобов'язань України під час їх розміщення встановлюється Міністерством фінансів України.

8. Особливості провадження депозитарної діяльності з казначейськими зобов'язаннями України визначаються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку разом з Національним банком України.

Стаття 12. Інвестиційні сертифікати

1. Інвестиційний сертифікат - цінний папір, який розміщується інвестиційним фондом, інвестиційною компанією, компанією з управління активами пайового інвестиційного фонду та посвідчує право власності інвестора на частку в інвестиційному фонді, взаємному фонді інвестиційної компанії та пайовому інвестиційному фонді.

2. Емітентом інвестиційних сертифікатів виступає інвестиційний фонд, інвестиційна компанія або компанія з управління активами пайового інвестиційного фонду.

3. Кількість проголошених інвестиційних сертифікатів пайового інвестиційного фонду зазначається у проспекті емісії.

Строк розміщення інвестиційних сертифікатів відкритого та інтервального пайових інвестиційних фондів не обмежується.

4. Інвестиційні сертифікати можуть надавати його власнику право на отримання доходу у вигляді дивідендів. Дивіденди за інвестиційними сертифікатами відкритого та інтервального пайового інвестиційних фондів не нараховуються і не сплачуються.

5. Розміщення похідних (деривативів) цінних паперів, базовим активом яких є право на отримання інвестиційних сертифікатів, не допускається.

6. Особливості емісії, розміщення, обігу, обліку та погашення інвестиційних сертифікатів визначаються відповідним законодавством.

Стаття 13. Ощадні (депозитні) сертифікати

1. Ощадний (депозитний) сертифікат - цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав.

2. Ощадні (депозитні) сертифікати розміщуються на певний строк (під відсотки, передбачені умовами їх розміщення). Ощадні (депозитні) сертифікати можуть бути іменними або на пред'явника. Іменні ощадні (депозитні) сертифікати розміщуються у бездокументарній формі, а на пред'явника - у документарній.

3. В ощадному (депозитному) сертифікаті у документарній формі зазначаються вид цінного паперу, найменування і місцезнаходження банку, що випустив сертифікат, серія і номер сертифіката, дата випуску, сума депозиту, процентна ставка, строк отримання вкладу, підпис керівника банку або іншої уповноваженої особи, засвідчений печаткою банку.

4. Відступлення ощадного (депозитного) сертифіката здійснюється шляхом укладення договору між особою, що відступає права за сертифікатом, та особою, що набуває ці права.

5. Доход за ощадними (депозитними) сертифікатами виплачується під час пред'явлення їх для оплати в банк, що розмістив ці сертифікати.

У разі дострокового пред'явлення ощадного (депозитного) сертифіката до оплати банк виплачує суму вкладу та відсотки (закладами на вимогу), якщо умовами випуску сертифіката не передбачено інший розмір відсотків.

Стаття 14. Вексель

1. Вексель - цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

2. Векселі можуть бути прості або переказні та існують виключно у документарній формі.

3. Особливості видачі та обігу векселів, здійснення операцій з векселями, погашення вексельних зобов'язань та стягнення за векселями визначаються законом.

Стаття 15. Іпотечні, приватизаційні, похідні та товаророзпорядчі цінні папери

1. Особливості емісії (видачі), обігу та обліку заставних, іпотечних сертифікатів, іпотечних облігацій, сертифікатів ФОН, приватизаційних, похідних, товаророзпорядчих цінних паперів та порядок розкриття інформації щодо них визначаються законодавством.

Розділ IV

ЕМІСІЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У РАЗІ ВІДКРИТОГО (ПУБЛІЧНОГО) ТА ЗАКРИТОГО (ПРИВАТНОГО) ЇХ РОЗМІЩЕННЯ

Стаття 28. Етапи емісії цінних паперів у разі відкритого (публічного) та закритого (приватного) їх розміщення

1. Публічне (відкрите) розміщення цінних паперів - їх відчуження на підставі опублікування в засобах масової інформації або оголошення будь-яким іншим способом повідомлення про продаж цінних паперів, зверненого до заздалегідь не визначеної кількості осіб.

У разі відкритого (публічного) розміщення цінних паперів серед заздалегідь не визначеного кола осіб емісія здійснюється за такими етапами:

1) прийняття рішення про відкрите (публічне) розміщення цінних паперів органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення;

2) у разі відмови власника акцій від використання свого переважного права на придбання акцій, якщо це передбачено умовами відкритого (публічного) розміщення цінних паперів, - отримання від нього письмового підтвердження про відмову;

3) подання заяви і всіх необхідних документів для реєстрації випуску цінних паперів та проспекту їх емісії;

4) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску цінних паперів та проспекту їх емісії;

5) прийняття у разі потреби рішення про залучення андеррайтера до розміщення цінних паперів;

6) присвоєння цінним паперам міжнародного ідентифікаційного номера;

7) укладення з депозитарієм договору про обслуговування емісії цінних паперів або з реєстратором - про ведення реєстру власників іменних цінних паперів, крім випадків, коли облік прав за цінними паперами веде емітент відповідно до законодавства або цінні папери розміщуються на пред'явника;

- 8) виготовлення сертифікатів цінних паперів у разі розміщення цінних паперів у документарній формі;
- 9) розкриття інформації, що міститься в проспекті емісії цінних паперів;
- 10) відкрите (публічне) розміщення цінних паперів;
- 11) затвердження результатів розміщення цінних паперів органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення;
- 12) затвердження змін до статуту, пов'язаних із збільшенням статутного капіталу акціонерного товариства з урахуванням результатів розміщення акцій;
- 13) реєстрація змін до статуту в органах державної реєстрації;
- 14) подання звіту про результати відкритого (публічного) розміщення цінних паперів;
- 15) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати відкритого (публічного) розміщення цінних паперів;
- 16) отримання свідоцтва про реєстрацію випуску цінних паперів;
- 17) розкриття інформації, що міститься у звіті про результати відкритого (публічного) розміщення цінних паперів.

2. Приватне (закрите) розміщення цінних паперів - розміщення цінних паперів шляхом безпосередньої пропозиції цінних паперів заздалегідь визначеному колу осіб.

У разі закритого (приватного) розміщення цінних паперів серед заздалегідь визначеного кола осіб емісія здійснюється за такими етапами:

- 1) прийняття рішення про закрите (приватне) розміщення цінних паперів органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення;
- 2) у разі відмови власника акцій від використання свого переважного права на придбання акцій, якщо це передбачено умовами закритого (приватного) розміщення цінних паперів, - отримання від нього письмового підтвердження про відмову;
- 3) подання заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску цінних паперів;
- 4) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску цінних паперів;
- 5) присвоєння цінним паперам міжнародного ідентифікаційного номера;
- 6) укладення з депозитарієм договору про обслуговування емісії цінних паперів або з реєстратором - про ведення реєстру власників іменних цінних паперів, крім випадків, коли облік прав за цінними паперами веде емітент відповідно до законодавства або цінні папери розміщуються на пред'явника;
- 7) виготовлення сертифікатів цінних паперів у разі розміщення цінних паперів у документарній формі;
- 8) закрите (приватне) розміщення цінних паперів;
- 9) затвердження результатів розміщення цінних паперів органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення;
- 10) затвердження змін до статуту, пов'язаних із збільшенням статутного капіталу акціонерного товариства з урахуванням результатів розміщення акцій;
- 11) реєстрація змін до статуту в органах державної реєстрації;
- 12) подання Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення цінних паперів;
- 13) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення цінних паперів;
- 14) отримання свідоцтва про реєстрацію випуску цінних паперів.

3. Стосовно кожного розміщення цінних паперів емітентом приймається рішення, яке оформляється протоколом. Вимоги до змісту протоколу встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Емітент не має права змінювати прийняте рішення про розміщення цінних паперів у частині обсягу прав за цінними паперами, умов розміщення та кількості цінних паперів одного випуску, крім випадків, передбачених законами і нормативно-правовими актами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Забороняється обмежувати доступ власників цінних паперів до оригіналу рішення про розміщення цінних паперів, який зберігається в емітента.

4. Перше розміщення акцій відкритого акціонерного товариства є виключно закритим (приватним) серед засновників.

Стаття 29. Реєстрація випуску та проспекту емісії цінних паперів

1. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку протягом 30 днів після отримання заяви і всіх необхідних документів для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів здійснює одночасно реєстрацію їх випуску та проспекту емісії або відмовляє в реєстрації.

2. Реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску та проспекту емісії цінних паперів не може розглядатися як гарантія їх вартості. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку відповідає лише за повноту інформації, що міститься у зареєстрованих нею документах, та за її відповідність вимогам законодавства. Відповідальність за достовірність відомостей, наведених у документах, що подаються для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів, несуть особи, які підписали ці документи.

3. Перелік документів, необхідних для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів, а також порядок їх реєстрації встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Додаткові вимоги до реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів банків установлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України.

Стаття 30. Вимоги до проспекту емісії цінних паперів

1. У проспекті емісії цінних паперів повинна міститися інформація про емітента, його фінансово-господарський стан, цінні папери, щодо яких прийнято рішення про відкрите (публічне) розміщення.

2. Вимоги до розкриття інформації про емітента та його фінансово-господарський стан установлює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

3. До інформації про цінні папери належить інформація, що стосується:

виду, форми випуску, типу, кількості та номінальної вартості цінних паперів, щодо яких прийнято рішення про відкрите (публічне) розміщення;

дати прийняття рішення про відкрите (публічне) розміщення цінних паперів;

строків початку та закінчення відкритого (публічного) розміщення цінних паперів;

порядку і форми виплати доходу за цінними паперами.

4. У проспекті емісії цінних паперів мають міститися інші відомості, передбачені цим та іншими законами, що визначають особливості відкритого (публічного) розміщення певних видів цінних паперів, та/або нормативно-правовими актами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

5. Проспект емісії цінних паперів підписується керівником емітента (головою виконавчого органу), аудитором та засвідчується печаткою емітента. Особи, що підписали проспект емісії, тим самим підтверджують достовірність відомостей, які в ньому містяться, а аудитор - достовірність перевірених ним відомостей.

У разі коли емітент користується послугами андеррайтера щодо відкритого (публічного) розміщення випуску цінних паперів, проспект емісії погоджується з андеррайтером.

Особи, винні в поданні недостовірних відомостей у проспекті емісії цінних паперів, несуть відповідальність згідно із законами України.

6. Проспект емісії цінних паперів реєструється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку одночасно з реєстрацією випуску цінних паперів.

7. Після реєстрації емітент публікує проспект емісії цінних паперів у повному обсязі в офіційному друкованому виданні Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку не менш як за 10 днів до початку відкритого (публічного) розміщення цінних паперів.

8. У разі внесення до проспекту емісії цінних паперів змін емітент повинен зареєструвати їх та опублікувати інформацію про ці зміни протягом 30 днів після опублікування проспекту емісії, але не менш як за 10 днів до початку відкритого (публічного) розміщення цінних паперів. Якщо це неможливо здійснити у зазначений строк, до змін також включається інформація про перенесення строків відкритого (публічного) розміщення цінних паперів. Підставою для відмови у реєстрації змін до проспекту емісії цінних паперів є невідповідність документів вимогам законодавства або порушення встановленого Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку порядку прийняття рішення про внесення змін.

9. До реєстрації та опублікування інформації про внесення змін до проспекту емісії цінних паперів емітент не має права здійснювати відкрите (публічне) розміщення цінних паперів.

Стаття 31. Облік зареєстрованих випусків цінних паперів

1. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку веде Державний реєстр випусків цінних паперів у встановленому нею порядку.
2. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановлює порядок та забезпечує відкритий і безоплатний доступ учасників ринку цінних паперів до інформації, що міститься в реєстрі.

Стаття 32. Вимоги до закритого (приватного) розміщення цінних паперів

1. Особливості закритого (приватного) розміщення акцій передбачаються законом, який регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств, і законодавством про інститути спільного інвестування.
2. Емітент повинен закінчити закрите (приватне) розміщення цінних паперів у строк, передбачений рішенням про їх закрите (приватне) розміщення, але не пізніше ніж протягом двох місяців з дня початку розміщення.
3. Під час закритого (приватного) розміщення пайові цінні папери не можуть продаватися за ціною меншою, ніж їх номінальна вартість.
4. Установлення переважного права на придбання цінних паперів одними інвесторами стосовно інших забороняється, крім випадків, передбачених законодавством.
5. Фактична кількість розміщених цінних паперів зазначається у звіті про результати закритого (приватного) розміщення цінних паперів, який затверджується органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення, та подається Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 33. Вимоги до відкритого (публічного) розміщення цінних паперів

1. Відкрите (публічне) розміщення цінних паперів здійснюється емітентом самостійно або через андеррайтера, що уклав з емітентом договір про андеррайтинг. Договір про андеррайтинг повинен відповідати вимогам типового договору, затвердженого Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.
2. Забороняється відкрите (публічне) розміщення цінних паперів раніше ніж через 10 днів після опублікування проспекту їх емісії відповідно до цього Закону.
3. Емітент повинен закінчити відкрите (публічне) розміщення цінних паперів у строк, передбачений рішенням про їх відкрите (публічне) розміщення, але не пізніше ніж протягом одного року з дня початку розміщення.
4. Під час відкритого (публічного) розміщення пайові цінні папери не можуть продаватися за ціною, меншою ніж їх номінальна вартість.
5. Установлення переважного права на придбання цінних паперів одними інвесторами стосовно інших забороняється, крім випадків, передбачених законодавством.
6. Кількість відкрито (публічно) розміщених цінних паперів не повинна перевищувати кількості цінних паперів, визначеної у проспекті емісії цінних паперів. Фактично розміщених цінних паперів може бути менше, ніж кількість цінних паперів, визначена у проспекті їх емісії.
7. Кількість фактично розміщених цінних паперів зазначається у звіті про результати відкритого (публічного) розміщення цінних паперів, який затверджується органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення, та подається Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 34. Відкрите (публічне) розміщення цінних паперів за участю андеррайтера

1. Під час відкритого (публічного) розміщення цінних паперів емітент має право користуватися послугами андеррайтера.
2. Вимоги до операцій, що здійснює андеррайтер, встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 35. Звіт про результати розміщення цінних паперів

1. Емітент подає Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку у 15-денний строк з дня реєстрації змін до статуту в органах державної реєстрації звіт про результати відкритого (публічного) розміщення, а також інші документи, визначені Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, необхідні для реєстрації звіту. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановлює вимоги до розкриття інформації, що міститься у звіті про результати відкритого (публічного) розміщення цінних паперів.
2. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку протягом 15 днів після отримання від емітента необхідних документів зобов'язана прийняти рішення про реєстрацію звіту або відмову в реєстрації.
3. Підставою для відмови в реєстрації звіту про результати відкритого (публічного) розміщення цінних паперів є порушення вимог законодавства, пов'язане з розміщенням цінних паперів.
4. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку у двотижневий строк з дня реєстрації звіту про результати відкритого (публічного) розміщення цінних паперів видає емітенту свідоцтво про реєстрацію випуску цінних паперів.
5. У разі відкритого (публічного) розміщення облігацій емітент протягом 15 днів після закінчення погашення облігацій подає Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіт про наслідки погашення облігацій.
6. У разі закритого (приватного) розміщення цінних паперів емітент подає Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку у визначений нею строк звіт про результати закритого (приватного) розміщення.
У двотижневий строк після подання емітентом звіту про результати закритого (приватного) розміщення цінних паперів йому видається свідоцтво про реєстрацію випуску цінних паперів.

Стаття 36. Недобросовісна емісія цінних паперів

1. Недобросовісна емісія цінних паперів - дії, що порушують процедуру емісії, встановлену цим Законом, і є підставою для прийняття рішення про відмову в реєстрації проспекту емісії та випуску цінних паперів, зупинення відкритого (публічного) розміщення цінних паперів.
2. Підставами для визнання емісії цінних паперів недобросовісною є:
порушення емітентом вимог цього Закону, невідповідність поданих емітентом документів або відомостей, що в них містяться, вимогам законодавства та/або переліку, визначеному Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
порушення порядку прийняття рішення про відкрите (публічне) розміщення цінних паперів;
внесення недостовірних відомостей до проспекту емісії цінних паперів та документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів і проспекту їх емісії;
систематичне або грубе порушення емітентом прав інвесторів.
3. Порядок прийняття рішення про відмову в реєстрації проспекту емісії та випуску цінних паперів, зупинення відкритого (публічного) їх розміщення встановлюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.
4. У разі недобросовісної емісії Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку має право тимчасово зупинити відкрите (публічне) розміщення цінних паперів.
5. Зупинене відкрите (публічне) розміщення цінних паперів поновлюється за рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку лише до закінчення строку розміщення цінних паперів, установленого проспектом їх емісії, за умови усунення порушень, що стали підставою для зупинення відкритого (публічного) розміщення.
6. У разі коли порушення, що стали підставою для зупинення відкритого (публічного) розміщення цінних паперів, не усунені протягом 15 днів після прийняття Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку відповідного рішення або Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку не надіслані документи, що підтверджують усунення порушень, вона приймає рішення про визнання емісії цінних паперів недійсною.

Стаття 37. Розміщення цінних паперів іноземних емітентів на території України та українських емітентів за межами України

1. Особливості розміщення та обігу на території України цінних паперів іноземних емітентів визначаються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку згідно із законодавством України.

2. Українські емітенти можуть розміщувати цінні папери за межами України виключно на підставі дозволу Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, крім облігацій зовнішніх державних позик України.

Дозвіл на розміщення за межами України цінних паперів українських емітентів видається за умови виконання таких вимог:

проведення реєстрації випуску цінних паперів;

допущення цінних паперів до біржових торгів на одній з українських фондових бірж;

відповідність кількості цінних паперів, які розміщуються за межами України, нормативу, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Стаття 38. Емісія цінних паперів інститутів спільного інвестування у разі відкритого (публічного) та закритого (приватного) їх розміщення

1. Особливості емісії, розміщення, обігу та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування у разі відкритого (публічного) та закритого (приватного) їх розміщення визначаються законодавством.

Розділ V РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Стаття 39. Вимоги до розкриття інформації емітентами

1. Емітенти, які здійснили відкрите (публічне) розміщення цінних паперів, зобов'язані своєчасно та в повному обсязі розкривати інформацію про: фінансово-господарський стан і результати діяльності емітента у строки, встановлені законодавством;

будь-які дії, що можуть вплинути на фінансово-господарський стан емітента та призвести до значної зміни ціни на його цінні папери;

власників великих пакетів (10 відсотків і більше) акцій.

2. Інформація про власників великих пакетів (10 відсотків і більше) акцій подається Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку особою, яка веде облік права власності на акції емітента у депозитарній системі України, у строки, порядку та за формою, що встановлені Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Інформація про власників великих пакетів (10 відсотків і більше) акцій є відкритою і оприлюднюється Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку шляхом розміщення у загальнодоступній інформаційній базі даних Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів.

Стаття 40. Регулярна інформація про емітента

1. Регулярна інформація про емітента - річна та квартальна звітна інформація про результати фінансово-господарської діяльності емітента, яка подається Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку (в тому числі в електронному вигляді).

2. Звітним періодом для складання річної інформації про емітента є календарний рік.

Перший звітний період емітента може бути меншим, ніж 12 місяців, та обчислюється:

для акціонерних товариств - з дня державної реєстрації товариства до 31 грудня звітного року включно;

для емітентів облігацій - з дня реєстрації випуску облігацій до 31 грудня звітного року включно.

3. Річна інформація про емітента повинна містити такі відомості:

найменування та місцезнаходження емітента, розмір його статутного капіталу;

орган управління емітента, його посадові особи та засновники;

господарська та фінансова діяльність емітента;
цінні папери емітента (вид, форма випуску, тип, кількість), розміщення та лістинг цінних паперів;
річна фінансова звітність;
аудиторський висновок.

Емітент має право додатково подавати іншу інформацію.

4. Річна інформація про емітента є відкритою і підлягає оприлюдненню емітентом у строк не пізніше 30 квітня року, наступного за звітним, шляхом опублікування її в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і розміщення у загальнодоступній інформаційній базі даних Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів.

Примірник офіційного друкованого видання, в якому опубліковано річну інформацію про емітента, він (емітент) надсилає до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

5. Звітним періодом для складання квартальної інформації про емітента є квартали поточного року.

Квартальна інформація про емітента повинна містити такі відомості:

найменування та місцезнаходження емітента, розмір його статутного капіталу;

орган управління емітента, його посадові особи та засновники;

господарська та фінансова діяльність емітента;

цінні папери емітента (вид, форма випуску, тип, кількість);

квартальна фінансова звітність;

участь емітента у створенні інших підприємств, установ та організацій.

Емітент має право додатково подавати іншу інформацію.

6. Строки, порядок та форми подання регулярної інформації про емітента (річної та квартальної) встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановлює додаткові вимоги до розкриття регулярної інформації про емітента та вживає заходів щодо її розкриття.

7. Особливості подання та оприлюднення регулярної інформації інститутами спільного інвестування встановлюються законодавством.

Стаття 41. Особлива інформація про емітента

1. Особлива інформація про емітента - інформація про будь-які дії, що можуть вплинути на фінансово-господарський стан емітента та призвести до значної зміни вартості його цінних паперів.

До особливої інформації належать відомості про:

прийняття рішення про розміщення цінних паперів на суму, що перевищує 25 відсотків статутного капіталу;

прийняття рішення про викуп власних акцій;

факти лістингу/делістингу цінних паперів на фондовій біржі;

отримання позики або кредиту на суму, що перевищує 25 відсотків активів емітента;

зміну складу посадових осіб емітента;

зміну власників акцій, яким належить 10 і більше відсотків голосуючих акцій;

рішення емітента про утворення, припинення його філій, представництв;

рішення вищого органу емітента про зменшення статутного капіталу;

порушення справи про банкрутство емітента, винесення ухвали про його санацію;

рішення вищого органу емітента або суду про припинення або банкрутство емітента.

2. Строки, порядок та форми подання особливої інформації про емітента встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

3. Особлива інформація про емітента є відкритою і оприлюднюється шляхом опублікування її в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і розміщення у загальнодоступній інформаційній базі даних Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів.

4. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановлює додаткові вимоги до розкриття особливої інформації про емітента та вживає заходів щодо її розкриття.

Стаття 42. Порядок розкриття інформації про облік іменних цінних паперів учасниками депозитарної системи України

1. Інформація про облік іменних цінних паперів розкривається учасниками депозитарної системи України:

на письмовий запит власника інформації або з його письмового дозволу, крім випадків, передбачених абзацами третім і четвертим цієї частини;

за рішенням суду;

на письмову вимогу органів прокуратури, служби безпеки, внутрішніх справ, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Антимонопольного комітету України, інших державних органів відповідно до законодавства - стосовно операцій у системах обліку іменних цінних паперів, що здійснюються конкретною юридичною особою або фізичною особою за конкретний проміжок часу.

2. Учаснику депозитарної системи України забороняється надавати інформацію про клієнтів іншого учасника депозитарної системи України, навіть якщо їх дані зазначено у документах та договорах клієнта.

3. Особи, винні в порушенні порядку розкриття та використання інформації про облік іменних цінних паперів, несуть відповідальність згідно із законом.

Стаття 43. Розкриття інформації про професійних учасників фондового ринку

1. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку забезпечує оприлюднення інформації про професійних учасників фондового ринку (номер, дата видачі та строк дії ліцензії, обсяг повноважень згідно з ліцензією, керівник та уповноважена особа, що діє від його імені).

Стаття 44. Інсайдерська інформація та інсайдери

1. Інсайдерська інформація - будь-яка неоприлюднена інформація про емітента, його цінні папери або правочини щодо них, оприлюднення якої може значно вплинути на вартість цінних паперів.

2. Інформація щодо оцінки вартості цінних паперів та/або фінансово-господарського стану емітента, якщо вона отримана виключно на основі оприлюдненої інформації або інформації з інших публічних джерел, не заборонених законодавством, не є інсайдерською інформацією.

3. Інсайдери - особи, які володіють інсайдерською інформацією у зв'язку з тим, що вони є:

1) власниками голосуючих акцій емітента або часток (паїв) у статутному капіталі емітента;

2) посадовими особами емітента;

3) особами, які мають доступ до інсайдерської інформації у зв'язку з виконанням трудових (службових) обов'язків або договірних зобов'язань незалежно від відносин з емітентом, зокрема:

юридичними особами, які перебувають з емітентом у договірних відносинах або прямо чи опосередковано у відносинах контролю;

фізичними особами, які перебувають з емітентом або юридичними чи фізичними особами, пов'язаними з емітентом договірними відносинами або відносинами контролю, у трудових чи договірних відносинах або прямо чи опосередковано у відносинах контролю;

державними службовцями.

Емітент або професійні учасники ринку цінних паперів, які здійснюють операції з цінними паперами цього емітента, повинні вести облік осіб, які мають доступ до інсайдерської інформації.

4. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку визначає, яка саме інформація належить до інсайдерської.

Стаття 45. Заборона використання інсайдерської інформації

1. Інсайдеру забороняється:
вчиняти з використанням інсайдерської інформації на власну користь або на користь інших осіб правочини, спрямовані на придбання або відчуження цінних паперів, яких стосується інсайдерська інформація, до моменту оприлюднення такої інформації;
передавати інсайдерську інформацію або надавати доступ до неї іншим особам, крім розкриття інформації в межах виконання професійних, трудових або службових обов'язків та в інших випадках, передбачених законодавством;
давати будь-якій особі рекомендації стосовно придбання або відчуження цінних паперів, щодо яких він володіє інсайдерською інформацією, до моменту оприлюднення такої інформації.
2. Порядок розкриття інсайдерської інформації встановлюється нормативно-правовими актами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.
Професійні учасники ринку цінних паперів повинні повідомити Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку про операції з цінними паперами у разі, коли є підозра про те, що під час здійснення таких операцій використовується або може бути використана інсайдерська інформація.
3. Дія частини першої цієї статті поширюється також на осіб, які не є інсайдерами, але володіють інсайдерською інформацією і знають чи повинні знати, що ця інформація надійшла від інсайдера.
4. Відповідальність за протиправне використання інсайдерської інформації встановлюється законом.

Стаття 46. Рекламна інформація на фондовому ринку

1. Рекламною інформацією на фондовому ринку є реклама:
емітента або цінних паперів, що ним розміщуються або які перебувають в обігу;
професійного учасника фондового ринку та його діяльності;
договорів щодо цінних паперів.
2. До реклами на фондовому ринку не належить інформація, яка відповідно до вимог цього Закону та інших нормативно-правових актів підлягає обов'язковому оприлюдненню.
3. Розповсюдження державними органами реклами на фондовому ринку не допускається, крім реклами, пов'язаної з розміщенням та обігом державних цінних паперів.

Навчальне видання

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Навчальний посібник

Автор: Галина Юрїївна Штерн

Редактор: М.З. Аляб'єв

Коректор: З.І. Зайцева

План 2008 (додатково)

Підп. до друку 15.12.08	Формат 60x84 1/16	Папір офісний.
Друк. на ризографі.	Умовн.- друк. арк. 11,6	Обл.– вид. арк. 12,1
Замовл. №	Тираж 300 прим.	

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ
61002, Харків, вул. Революції, 12